
Police and Prosecutor Responses to Domestic Violence in Kosovo

Përgjigja e policisë dhe prokurorëve
ndaj dhunës në familje në Kosovë

Reakcija policije i tužilaštava na
nasilje u porodici na Kosovu

2015

Police and Prosecutor Responses to Domestic Violence in Kosovo

Foreword

“Domestic violence is a pervasive form of violence that is present worldwide. Although men also experience domestic violence, women and children are the most common victims.

According to the *EU guidelines on violence against women and girls and combatting all forms of discrimination against them*, “the forms and manifestations of such violence are many, interrelated and different according to the social, economic, cultural and political context of a society”.

Domestic violence can also be a form of gender-based discrimination, as the socially constructed roles of women, girls, men and boys within a given culture affect the way in which the genders interact in public and private spheres.

However, as stated by UN Secretary-General Ban-Ki Moon, “there is one universal truth, applicable to all countries, cultures and communities: violence against women is never acceptable, never excusable, never tolerable”.

Due to the privacy of the family unit, detecting and responding to domestic violence can be difficult. Rule of law institutions play an important role in responding to domestic violence, aiming to ensure that victims can access justice and that perpetrators do not enjoy impunity for their actions.

Police are often the first to respond to a domestic violence incident when it is reported, and prosecutors are subsequently responsible to act in the event of criminal incidents of violence or abuse.

In light of EULEX’s mandate to monitor, mentor and advise Kosovo Police and the Kosovo Basic Prosecution Offices through the Kosovo Prosecutorial Council, the Strengthening Division has conducted research into these institutions’ responses to domestic violence, in collaboration with the Mission’s Gender Advisors. The resulting report outlines responses to domestic violence that are effective and in line with Kosovo legislation, and makes recommendations for ways to improve responses based on the findings of the research.

Coordination between and within these institutions is paramount to ensure that rule of law institutions provide adequate access to justice for victims of domestic violence.

I would like to thank the institutions that took part in this research for their enthusiasm in cooperation with EULEX Kosovo to work for positive change. I also want to thank Maria van der Hart, Nicola Brassil and all other members of EULEX Kosovo who worked with great devotion to complete this report. With the support of dedicated personnel and Kosovo institutions, EULEX can continue to improve the lives of each woman, man and child in Kosovo.”

Gabriele Meucci, Head of Mission EULEX Kosovo

Acknowledgments

EULEX Kosovo would like to thank the numerous personnel from Kosovo Police, the Kosovo Basic Prosecution Offices, the Victims' Advocacy and Assistance Office, the civil judicial system and women's shelter in Kosovo for their enthusiastic participation in this research.

Researchers

Maria M.G. van der Hart, Police Mobile Advisor

Nicola Brassil, Intern\Gender Matters

Jean-Claude Gontier, Justice Mobile Monitor

Author

Nicola Brassil, Intern\Gender Matters

Contributors

Kosovo Police

Kosovo Basis Prosecutor Offices

EULEX Kosovo Police Mobile Advisors

EULEX Kosovo Justice Mobile Monitors

EULEX Kosovo Gender Advisors

June 2015

EULEX Kosovo,

European Union Rule of Law Mission in Kosovo

St. Muharrem Fejza,

10000 Pristina

TABLE OF CONTENTS

ACRONYMS.....	8
EXECUTIVE SUMMARY	9
INTRODUCTION	16
METHODOLOGY	25
RESULTS & ANALYSIS	29
CASE ‘X’	52
CONCLUSION.....	57
RECOMMENDATIONS	58
Recommendations for Kosovo Police.....	58
Recommendations for the Kosovo Prosecutorial Council to instruct the Kosovo Basic Prosecution Offices.....	60
Recommendations for Other Kosovo Stakeholders.....	62
Recommendations for EULEX Kosovo.....	63
APPENDICES	65

ACRONYMS

AOR	Area of Responsibility
CCK	Criminal Code of Kosovo
CPCCK	Criminal Procedure Code of Kosovo
EPO	Emergency Protection Order
EULEX KOSOVO	European Rule of Law Mission in Kosovo
KBPO	Kosovo Basic Prosecution Office
KP	Kosovo Police
KPIS	Kosovo Police Information System
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
PO	Protection Order
SOP	Standard Operation Procedures
TEPO	Temporary Emergency Protection Order
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo
VAAO	Victims' Advocacy and Assistance Office

EXECUTIVE SUMMARY

“What I consider to be most important is that [we] question ourselves on whether we are doing enough in order to guarantee equal rights of women and girls in our society. Without hesitation I say that we are not. Women and girls are still not treated equally in the society. It is true that we have built an advanced legal infrastructure but there is much more left to do, as society and as institutions, to enliven the legislation in practice, and only then confidently say yes, women and girls are equal in our society.”

President Jahjaga, April 2015

The quote above illustrates that, despite legislation that grants equality for women, men, girls and boys, discrimination against women and girls remains a challenge for Kosovo as a society. Domestic violence is a global form of gender-based discrimination that predominantly affects women, and Kosovo is no different in this regard. Through the European Union Rule of Law Mission in Kosovo’s mandate to monitor, mentor and advise Kosovo Police and Kosovo Basic Prosecution Offices, this research aims to provide an overview of the current standing of domestic violence responses provided by these institutions. The report determines areas in which their responses demonstrate good practice and provides recommendations for areas in which their responses show room for improvement.

A draft version of this report was used in a workshop that was given by EULEX Kosovo on the 28 and 29 of May 2015. Experts on Domestic Violence cases from Kosovo Police and Kosovo Basis Prosecution Offices were present at the workshop, and agreed on all recommendations made in the draft. At the end of the workshop they also recommended extra actions to be taken in the protection of victims of domestic violence, and these are included in the final version.

The qualitative research was conducted through semi-structured interviews with various personnel from Kosovo Police and Kosovo Basic Prosecution Offices. The interview content was then analysed according to themes. For Kosovo Police, the themes were ‘legislation and

policies’, ‘the investigation process’, ‘coordination’, ‘data collection’, ‘effective responses’ and ‘areas for improvement’. For Kosovo Basic Prosecution Offices, the themes were the ‘background and role of the domestic violence focal points’, the ‘prosecution process’, ‘coordination’, ‘data collection’, ‘effective responses’ and ‘areas for improvement’. Control interviews were conducted with the Victims’ Advocacy and Assistance Office, a judge from the civil justice system and the director of a women’s shelter. Furthermore, the case study of a real-life series of domestic violence incidents provides a comparison with the responses of the interviewees.

The results and analysis are presented in the body of the report. However, a number of key findings are as follows:

- Kosovo Police fulfill many of their responsibilities, as specified by Kosovo legislation and the *Standard Operation Procedures for Protection Against Domestic Violence in Kosovo* (Republic of Kosovo, Agency of Gender Equality 2013) However, the standardization of these responses across all stations and in all cases of domestic violence would ensure that every victim benefits from good practice and access to justice from Kosovo Police.
- The establishment of the domestic violence focal points within the General Departments of the Kosovo Basic Prosecution Offices provides the foundation for a specialised prosecutor response to crimes committed in the context of domestic violence. With adequate training and cooperation with relevant stakeholders, the prosecutors can facilitate a victim-centred and gender-sensitive approach to the rule of law in relation to domestic violence.

Overall, this report complements previous responses to domestic violence in Kosovo and is in line with the general findings of international studies on the topic of domestic violence. As stated, the report suggests that Kosovo Police and Kosovo Basic Prosecution Offices’ responses to domestic violence exhibit elements of good practice. However, these institutions’ responses still fail to consistently operationalise the relevant legislation on domestic violence, and provide a prompt and effective response to victims of domestic violence. Therefore, this report makes a number of recommendations for Kosovo Police, Kosovo Basic Prosecution Offices, EULEX Kosovo and other stakeholders in Kosovo’s institutional response to domestic violence, in an effort to realise these improvements. A

detailed description of these recommendations can be found in the body of the report. A summary of the recommendations is provided here.

Recommendations for Kosovo Police

1. Operationalise the *Law on Protection Against Domestic Violence* and the *Standard Operation Procedures for Protection Against Domestic Violence in Kosovo*.
2. Establish specialised domestic violence interviewing rooms in all police stations in Kosovo.
3. Improve and standardise the use of the Kosovo Police Information System in all police stations in Kosovo.
4. Conduct a risk assessment for all victims of domestic violence and share this assessment with relevant stakeholders such as Kosovo Basic Prosecution Offices and shelters. (Annex 8 SOP Risk Assessment Checklist)
5. Follow up on all Protection Orders that have been granted to ensure the safety of the victim.
6. Improve coordination with all relevant stakeholders in responding to domestic violence cases, including Kosovo Basic Prosecution Offices, Victims' Advocates, shelters, medical services and the Centre for Social Welfare.
7. Improve responses to domestic violence in northern Kosovo by operationalising all relevant legislation and providing a specialised response from trained Kosovo Police officers.
8. Conduct a more detailed follow-up study to determine how Kosovo Police are responding to domestic violence in each of the stations and regions, and identify response areas that might be improved.

Recommendations for the Kosovo Prosecutorial Council to instruct the Kosovo Basic Prosecution Offices

- 1.** Develop clear Terms of Reference for the domestic violence focal points within the Kosovo Basic Prosecution Offices.
- 2.** Provide the domestic violence focal points and other prosecutors within the General Department with training on responding to domestic violence.
- 3.** Assign all crimes that occur within the context of domestic violence to the domestic violence focal point or to a prosecutor who has received training on this type of criminality.
- 4.** Improve internal coordination on domestic violence incidents within the General Departments to determine good practices and overcome challenges.
- 5.** Improve coordination with external stakeholders in responding to domestic violence, including Kosovo Police and the Victims' Advocacy and Assistance Office.
- 6.** Improve the sharing of information on case developments with Kosovo Police.
- 7.** Improve the collection, accessibility and sharing of data on crimes of domestic violence within the Kosovo Basic Prosecution Offices.

Recommendations for Other Stakeholders

1. Improve the National Coordination Mechanism for Domestic Violence. This should include:
 - a. The preparation of a new National Strategy on Domestic Violence
 - b. The organisation of coordination mechanisms between the various actors
 - c. Securing funding for the various services that provide support for victims of domestic violence

2. The Kosovo Ministries for Labour and Social Welfare, Health, Justice, Internal Affairs, Culture, Youth and Sports, and Education should improve the support that they provide for services for victims of domestic violence. This should be done in a manner that allows for the sustainable development of rehabilitation and reintegration services such as shelters, medical assistance, psychological support, perpetrator intervention programmes and child welfare services. Increased support should also be provided for awareness campaigns on gender-based violence, including domestic violence.

3. The civil and criminal judges within the Basic Courts should improve their responses to domestic violence cases. In particular, effort should be made to:
 - a. Increase coordination between the civil and criminal judges
 - b. Improve data collection
 - c. Integrate a victim-centred and gender-sensitive approach to judicial decisions

Recommendations for EULEX Kosovo

- 1.** EULEX Kosovo should carefully monitor, mentor and advise Kosovo Police and the Kosovo Basic Prosecution Offices on the institutions' responses to domestic violence, in line with the relevant legislation and "Standard Operation Procedures for protection from Domestic Violence in Kosovo." (SOP 2013)

- 2.** EULEX Kosovo should organise a workshop for Kosovo Police and Kosovo Basic Prosecution Office personnel who deal with domestic violence, to facilitate improved coordination among these actors. This workshop should enable the participants to discover how best to improve their responses to domestic violence incidents.

- 3.** In the first quarter of 2016, EULEX Kosovo will create a follow-up report on the progress made by Kosovo Police and the Kosovo Basic Prosecution Offices on the recommendations outlined in this report.

INTRODUCTION

This paper examines the current standing of Kosovo Police (henceforth, KP) and Kosovo Basic Prosecution Office (henceforth, KBPO) responses to incidents of domestic violence in Kosovo.

In Kosovo, domestic violence is dealt with under civil law. According to the Kosovo *Law on Protection Against Domestic Violence*,¹ domestic violence refers to ‘one or more intentional acts or omissions committed by a person against another person with whom he or she is or has been in a domestic relationship’. These acts include the use of physical force or psychological pressure, any action which may inflict or threaten to inflict physical pain or psychological suffering, non-consensual sexual acts and sexual ill-treatment, and the limitation of the other person’s freedom of movement. The definition of a domestic relationship lends itself to numerous interpretations, including that between two individuals who live in a common household.

Domestic violence is a form of gender-based violence that is experienced predominantly by women across the globe, preventing them from enjoying their human rights and fundamental freedoms.² In fact, the World Health Organisation found that intimate partners killed thirty-eight per cent of all women murdered worldwide.³ Statistics gathered by KP provide insight into the prevalence of the phenomenon in Kosovo. In 2014, a total of 1,179 incidents were reported to KP from across all of Kosovo.⁴ However, collecting accurate and representative data on domestic violence can be difficult. The social stigma commonly attached to gender based violence, or a lack of trust in the ability of rule of law institutions to provide access to justice for victims, may prevent those who experience domestic violence from reporting to the authorities.⁵ A survey conducted in 2008 found that approximately forty-six per cent (46%) of women asked had experienced domestic violence at some point in their lifetimes.⁶

¹ Law No. 03/L-182.

² United Nations. *Beijing Declaration and Platform of Action, adopted at the Fourth World Conference on Women*, 27 October 1995, para.112.

³ World Health Organisation. (2013). *Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-partner Sexual Abuse*. Italy: WHO, p.26.

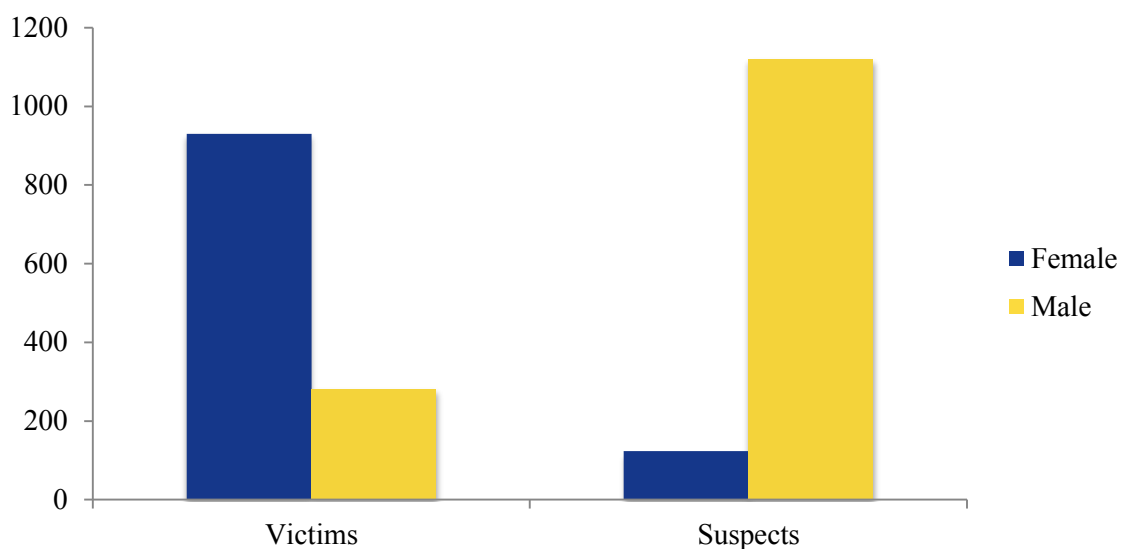
⁴ Statistics from KP on DV prevalence.

⁵ Interview with KP specialised domestic violence investigator (2015).

⁶ 1,125 women and men in Kosovo were surveyed; Kosova Women’s Network. (2008). *Security Begins at Home: Research to Inform the First National Strategy and Action Plan against Domestic*

Therefore, when comparing the number of domestic violence incidents reported in a given year with the percentages of those who have experienced domestic violence, it appears that many incidents remain unreported. The same survey found that almost forty per cent (40%) of those asked agreed that ‘violence is a normal part of any relationship, and society in general accepts that violence happens sometimes’.⁷ This hints at the legitimacy provided to violence within the domestic sphere in Kosovo and, when combined with the data on domestic violence, shows that Kosovo faces a challenge in overcoming the pervasiveness of and attitudes surrounding domestic violence. It is important to note that domestic violence is experienced by women, men, girls and boys, and is perpetrated in numerous types of relationships (for example, between couples, by parents against their children, or violence against the elderly).⁸ Globally however, men are the most common perpetrators of domestic violence, and women the most common victims. Statistics from KP for 2014 reflect this trend (see *Figure 1*).⁹ Therefore, the focus of this research is on the responses of KP and KBPO responses to women who experience domestic violence, although many of the responses would be the same for men.

Figure 1. Sex of victims and suspects of domestic violence incidents from KP in 2014

Violence in Kosovo. Pristina: Agency for Gender Equality, Prime Minister’s Office of the Government of Kosovo, p.29.

⁷ *Security Begins at Home*, p.20.

⁸ Interview with KP specialised domestic violence investigator (2015).

⁹ *Figure 1* illustrates that in Kosovo, it is more common for the victims of domestic violence to be female and the perpetrators of such violence to be male. However, the graph also suggests that a variety of relationships are involved in these incidents. For example, the greater number of male victims than female suspects suggests that men are also abusive towards each other in domestic settings.

Domestic violence threatens the physical and psychological integrity of those who experience it.¹⁰ However, the causes of this phenomenon are vast and varied. A widely held theory is that there exists a hierarchical divide between men and women in patriarchal societies.¹¹ A patriarchal society is one in which women and men are assigned strict gender roles, placing women in a subordinate position to men. Typically, men acquire the roles of wage earners and decision-makers, while women fulfil the roles of raising children and caregiving in the home.¹² These differences in gender roles contribute to the perpetration of violence against women, as domestic violence is a gender-based phenomenon where the hierarchical divide between the genders is manifested through violence. Like many other societies, Kosovo subscribes to patriarchal gender roles that often enable men to exert executive power in the home, which in turn increases the likelihood of women experiencing violence within domestic relationships. This is particularly true in rural areas, where traditional gender roles are more prevalent than in the urban centres.¹³

The conflict in Kosovo has also affected the perpetration of violence against women. As in other post-war societies, an increase in gender-based violence (including rape, domestic violence, sex trafficking and sexual harassment) and a breakdown of the rule of law meant that the perpetrators of domestic violence were more likely to remain unpunished.¹⁴ However, in the aftermath of the war, women's civil society organisations started to raise awareness on gender-based violence and to lobby for gender equality in Kosovo.¹⁵ Advancements have been made, and combating violence against women is no longer 'taboo' to the extent that it was prior to the war.¹⁶

Kosovo's poor socioeconomic conditions,¹⁷ including high rates of unemployment and widespread informal economy,¹⁸ contribute to domestic violence. For example, the mounting frustration experienced by household breadwinners at being unable to provide for their families can increase the likelihood of violence, as men have been shown to display their

¹⁰ Mooney, J. (2000). *Gender, Violence, and the Social Order*. New York: St. Martin's Press, p.155.

¹¹ Dobash, R. P., & Dobash, R. E. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. New York: Free Press, p.15.

¹² Lips, H.M. (2014). *Gender: The Basics*. London: Routledge, p.124.

¹³ Interview with KP specialised domestic violence investigator (2015).

¹⁴ Kosovar Gender Studies Centre. (2008). *History is Herstory Too: The History of Women in Civil Society in Kosovo 1980-2004*. Pristina: Kosovar Gender Studies Centre, pp.275-276.

¹⁵ *History is Herstory Too*, p.280 and 283.

¹⁶ *History is Herstory Too*, p.295.

¹⁷ Buzawa, E.S., Buzawa, C.G., and Stark, E. (2012). *Responding to Domestic Violence: The Integration of Criminal Justice and Human Services*. London: SAGE Publications, p.107.

¹⁸ European Commission. (2014). *Kosovo Progress Report*, p.24.

anger and frustration in more physical ways than women.¹⁹ The exertion of traditional gender roles and perpetration of domestic violence can in fact prevent families from escaping poverty. Women may be prevented from seeking employment and domestic violence can also lead to increased healthcare costs.²⁰ Economic deprivation prevents those who experience domestic violence from escaping the abusive environment, as the victim may be unable to economically sustain themselves and their children without assistance.²¹ Overall, this can lead to a vicious cycle of domestic violence.

Finally, it is important to note that the personality traits and life experiences of perpetrators of domestic violence play a significant role in the causes of this phenomenon.²² On the whole it is evident that Kosovo and its responders to domestic violence, including rule of law institutions and rehabilitation services, face great societal, historical and socioeconomic challenges in overcoming the barriers to the prevention of domestic violence. Therefore, it is imperative that these institutions and services are adequately supported and prepared to meet the needs of the victims.

When an individual has been subject domestic violence as defined by the law, the behaviours of the perpetrators can be restricted through the medium of a Protection Order (hereafter, PO), Emergency Protection Order (hereafter, EPO) or Temporary Emergency Protection Order (hereafter, TEPO). A PO is a protective order issued by court decision that may, for example, prohibit the perpetrator from approaching the victim of domestic violence or remove the perpetrator from the location in which victim and perpetrator were cohabiting. An EPO is issued temporarily by court decision. Following the issue of an EPO, a hearing must take place in court within eight (8) days in which the EPO is terminated and decision on the issue of a PO made. A TEPO is an order issued by the police outside of the working hours of the courts, and expires on the next court working day. The municipal court has jurisdiction to issue POs in the municipality where the victim is residing. Perpetrators may also be issued with the order to go for psychosocial treatment or medical treatment for alcohol and

¹⁹ As cited in *Gender: The Basics*, p.120.

²⁰ *Responding to Domestic Violence*, p.107.

²¹ Interview with KP specialised domestic violence investigator (2015).

²² Dutton, D.G. and Bodnarchuk, M. (2005). 'Through a Psychological Lens: Personality Disorder and Spouse Assault. In: Loseke, D.R., Gelles, R.J. and Cavanaugh, M.M. (eds.). *Current Controversies on Family Violence, Second Edition*. Newbury Park: Sage, p.5.

psychotropic substance dependency. The subsequent breach of a PO, EPO or TEPO constitutes a criminal offence, and renders the perpetrator subject to arrest and prosecution.²³

The Kosovo *Criminal Code*²⁴ (henceforth, CCK) applies following the breach of one of the protective orders, or for any other criminal act committed in the context of a domestic violence incident. Due to the distinctive gravity of violence perpetrated within a domestic relationship, the CCK grants the category of ‘vulnerable victim’ to those who have experienced it. The CCK outlines the appropriate punishments for criminal acts and pays special attention to crimes committed against domestic partners by specifying the punishment for acts that are distinctive in domestic settings, including slavery-like conditions and forced labour, rape, harassment and the sexual abuse of persons under the age of sixteen years.²⁵ However, the most common criminal act committed as part of domestic violence is that of ‘slight body injury’.²⁶ KP is often the first responders to incidents of domestic violence and, if criminal acts have been committed, the KBPOs are among the next responders to be informed. Thus, these actors represent an essential frontline response to domestic violence through which victims can access justice for the crimes committed against them.²⁷

In Kosovo Police, the Directorate of Serious Crimes Investigation deals with domestic violence incidents. The Directorate has specialised police units for responding to domestic violence.²⁸ At the Central Level, there is a Chief of Section for Domestic Violence and specialised investigators for domestic violence.²⁹ At the regional level, there are specialised domestic violence investigators and a number of specialised supervisors in the seven (7) police regions of Ferizaj/Uroševac, Gjakovë/Đakovica, Gjilan/Gnjilane, Mitrovica, Pejë/Peć, Pristina and Prizren.³⁰ Although all KP receive training on domestic violence while at the Kosovo Academy for Public Safety in Vučitrn/Vushtrri, the specialised police receive more intensive training on diverse topics related to the field.³¹ The responsibilities of KP are outlined under Article 24 of the *Law on the Protection Against Domestic Violence*. Police

²³ Law No. 03/L-182: Art.2, Art.3, Art.4, Art.5, Art.6, Art.9, Art.18, Art.22, and Art. 25.

²⁴ Code No.04/L082.

²⁵ Code No.04/L082: Art. 120, Art. 169, Art. 230, Art. 232, and Art.235.

²⁶ Interview with KP specialised domestic violence investigator (2015).

²⁷ Interview with KP specialised domestic violence investigator (2015).

²⁸ Interview with the KP Chief of Domestic Violence at the Central Level (2015).

²⁹ Agency of Gender Equality, Office of the Prime Minister, Government of Kosovo. (2013).

Standard Operation Procedures for Protection from Domestic Violence in Kosovo. Pristina, p.58.

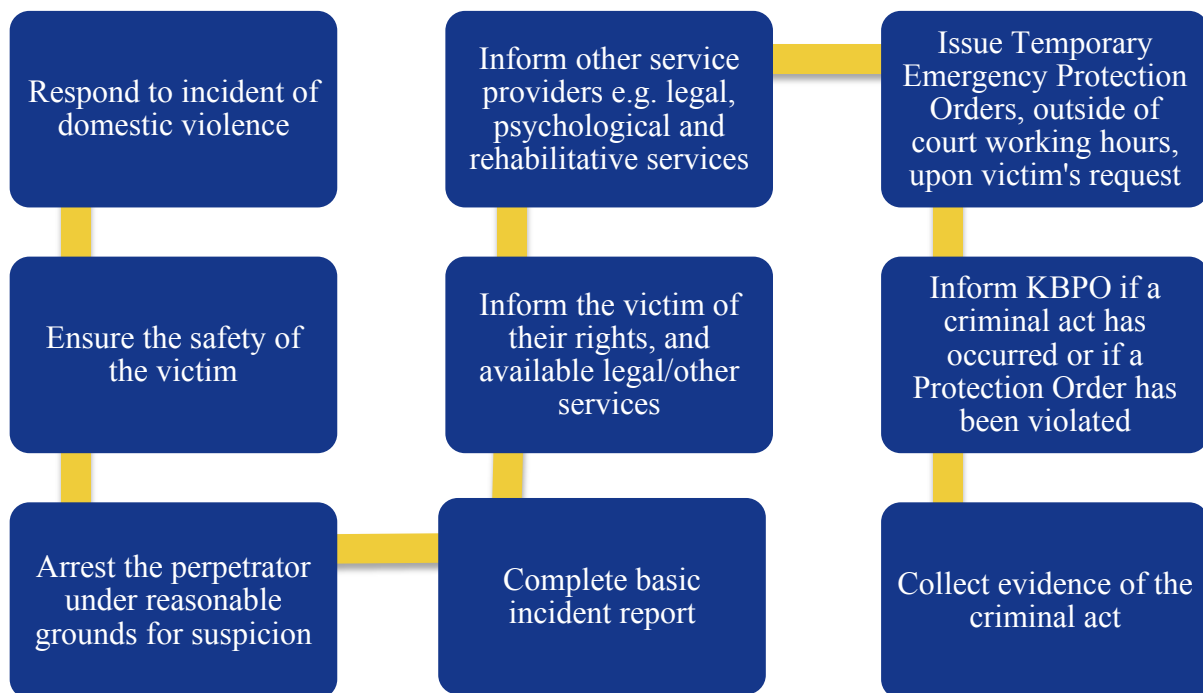
³⁰ Note, at the time when this study was initiated, Gjakovë/Đakovica was part of the Pejë/Peć region.

Interview with the KP Chief of Domestic Violence at the Central Level (2015).

³¹ Interview with the KP Chief of Domestic Violence at the Central Level (2015).

must respond to all reports of domestic violence and arrest the alleged perpetrator in accordance with the law (see *Figure 2* for a brief overview). Police must also complete a number of other actions, including, but not limited to, informing the victim of his or her rights, informing relevant service providers about the case, providing transport for the victim to a medical facility and providing transport for the victim to a shelter, if requested by the victim.³²

Figure 2. Police Responsibilities in line with Kosovo Standard Operation Procedures istraživanja

Prosecutors from KBPOs under the Office of the Chief State Prosecutor have jurisdiction over all first instance cases of crimes, unless otherwise specified by the law. KBPOs consist of a General Department, a Department for Minors and a Serious Crimes Prosecution Department.³³ Typically, criminal incidents from domestic violence cases are handled within the General Department. Basic Prosecution Offices are established in Ferizaj/Uroševac, Gjakovë/Đakovica, Gjilan/Gnjilane, Mitrovica, Pejë/Peć, Pristina and Prizren. Criminal acts are prosecuted in accordance with the CCK and the *Criminal Procedure Code* (henceforth,

³² Art.24 (1-3).

³³ Accessed online from Kosovo State Prosecutor website (<http://www.psh-ks.net/?page=2,103>).

CPCK),³⁴ which states that the state prosecutor has the duty to examine inculpatory and exculpatory evidence and facts relating to criminal offences, and ensure that all investigations are conducted appropriately.³⁵ There are no specialised domestic violence units within the KBPOs.³⁶ However, in recent months, domestic violence focal points were established within each of the seven Basic Prosecution Office regions.³⁷ The focal points are intended to specialise on the topic of domestic violence and advise their colleagues, rather than work solely on domestic violence cases.³⁸

The *Criminal Procedure Code of Kosovo* specifies the actions that are required of KP and prosecutors when an incident of domestic violence has been identified. Initially, when an incident of domestic violence has come to the attention of the police, they should investigate whether the case contains any criminal elements, locate the perpetrator and prevent him or her from fleeing, and preserve any evidence of criminal acts. If criminal actions were involved, police should submit a criminal report to the KBPOs. Prosecutors may initiate the investigatory stage of a criminal proceeding following the receipt of reasonable grounds for suspicion from the police or any other person. For cases such as domestic violence, where there is ‘reasonable suspicion that a criminal offence has been committed, is being committed or is likely to be committed in the near future’, these cases are prosecuted *ex officio*.³⁹ The decision to investigate an incident shall specify the case details as outlined in the law, and be sent to the pre-trial judge without delay.⁴⁰ *Figure 3* provides a brief overview of prosecutors’ responsibilities in responding to criminal acts in relation to domestic violence.

³⁴ Criminal No.04/L-123

³⁵ Criminal No.04/L-123, Art.48.

³⁶ Interview with KBPO domestic violence focal point (2015).

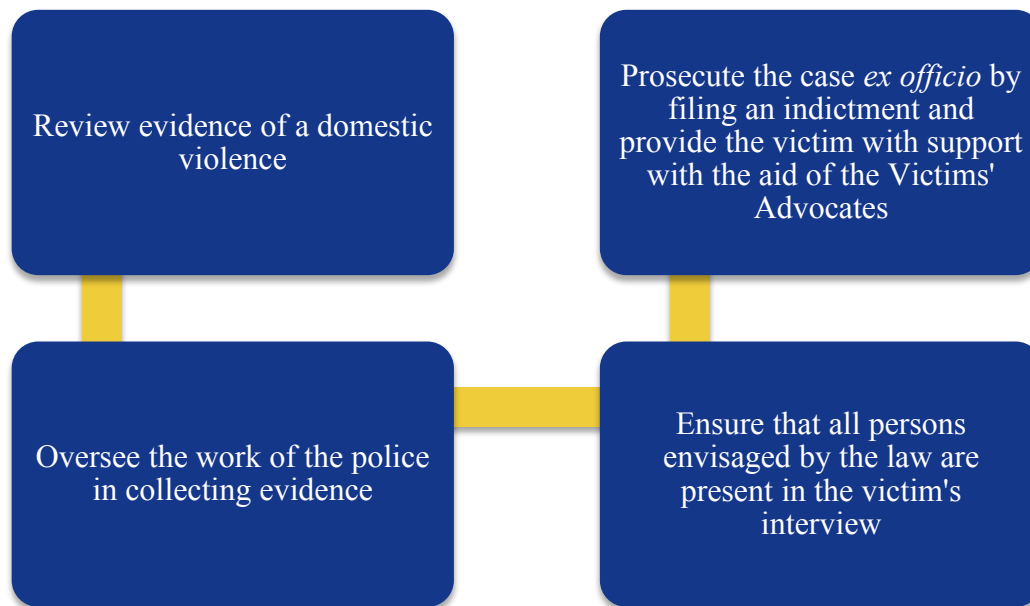
³⁷ The assignment of coordinators for domestic violence was decided at a meeting of Kosovo Prosecutorial Council held on 30 September 2014. It was the responsibility of the Chief Prosecutor of each Basic Prosecution Office to assign a domestic violence focal point.

³⁸ Meeting of the Kosovo Prosecutorial Council held on 30 September 2014. The Kosovo Judicial Council and Basic Prosecution Offices have not detailed specific terms of reference for the roles of the focal points to date.

³⁹ *Ex officio* prosecution means that prosecutors cannot drop a criminal case that occurred in the context of domestic violence, even if the victim requests that the case is dropped. The only crime exempt from *ex officio* prosecution in relation to domestic violence cases is that of threat (CPCK, Art.185).

⁴⁰ Criminal No.04/L-123: Art.70, Art.80, Art.101, Art.102, Art.104.

Figure 3. Prosecutor Responsibilities in line with Kosovo Standard Operation Procedures

Due to the complex nature of domestic violence cases, it is essential that responses from frontline institutions are uniform, coordinated and in accordance with the law.⁴¹ A number of efforts have been made in recent years to achieve such responses in Kosovo. An institutional structure was established under the National Coordinator against Domestic Violence that aims to prevent domestic violence and improve the responses for victims in terms of protection, rehabilitation and reintegration.⁴² Between 2011 and 2014, the *Kosovo Program Against Domestic Violence and Activity Plan* worked on these aims with various Kosovo Ministries, institutions and organisations.⁴³ A new National Coordinator against Domestic Violence was appointed in early 2015. However, a follow-up strategy against domestic violence has yet to be drafted.⁴⁴ A number of tools have also been developed to aid the justice response to domestic violence in becoming standardised. The *Standard Operation Procedures for Protection from Domestic Violence in Kosovo* (henceforth, SOP; 2013) were developed and circulated to all relevant institutions, providing a guideline for the best responses to domestic violence. The SOP provides a description of the responsibilities and good practices that should be employed by various responders to domestic violence, including for KP and prosecutors. It presents a useful guide for coordination by outlining the

⁴¹ Interview with KP specialised domestic violence investigator (2015).

⁴² Ministry of Justice, National Coordinator's Office Against Domestic Violence. (2012). *Activities Against Domestic Violence: Annual Progress Report*. Pristina: Ministry of Justice, p.10.

⁴³ *Activities Against Domestic Violence: Annual Progress Report*, p.12.

⁴⁴ Interview with KP, Victims' Advocate and shelter director (2015).

various aspects of a domestic violence case on which the activities should work in tandem, and includes a number of forms and checklists that can be employed by the various actors to improve their assessment of domestic violence incidents.⁴⁵ Finally, the *Commentary on the Law on Protection Against Domestic Violence* (2014) elaborates on the Kosovo civil law on domestic violence, with the aim of clarifying how it should be interpreted correctly.⁴⁶ It states that due to the law's recent introduction, it 'lacks a developed theory and a sustainable practice...'⁴⁷ In light of the gaps in the implementation of the law, the Commentary aims to eliminate any poor responses due to misinterpretation. It is worth noting that numerous other initiatives on domestic violence have been implemented in recent years by international organisations, civil society organisations, Ministries and other institutions. However, an analysis of these initiatives goes beyond the scope of this research.

Having provided a brief outline of the background of domestic violence in Kosovo, and the institutions and legal framework designed to combat this phenomenon, this paper aims to assess the current standing of KP and KBPO responses to domestic violence. In addition to the newly appointed National Coordinator against Domestic Violence, there are newly established domestic violence focal points within the KBPOs and KP has specialised units to tackle domestic violence. Thus, a renewed commitment to the elimination of domestic violence, and the support and utilisation of the structures and institutions available, could improve responses to domestic violence. This report aims to support this process. The qualitative research highlights a number of key areas in which KP and KBPO responses are successful and makes recommendations for areas in which responses need improvement.

⁴⁵ *Standard Operation Procedures for Protection from Domestic Violence in Kosovo*, p. 30, 43, 57.

⁴⁶ Gashi, H. and Berisha, R. (2014). *Commentary on the Law on Protection Against Domestic Violence*. Pristina: Agency of Gender Equality, Office of the Prime Minister, Government of Kosovo.

⁴⁷ *Commentary on the Law on Protection Against Domestic Violence*, p.6.

METHODOLOGY

The qualitative research was conducted using semi-structured interviews and questionnaires with personnel from KP and KBPOs, and complemented with interviews from a number of other relevant stakeholders. Furthermore, the research incorporates a case study of a real-life series of domestic violence incidents, and the responses that KP and prosecutors took as a result.

Participants

Personnel from KP and KBPOs were chosen as participants for this research due to their frontline role in responding to domestic violence cases well as their skill, knowledge and expertise. The individual participants are considered to be subject matter experts and were chosen based on their knowledge of KP or KBPO functioning in each institutional region, or due to their specific knowledge as a specialised responder to domestic violence cases in Kosovo. Due to the detailed qualitative nature of the interviews, EULEX determined that the number of personnel interviewed was sufficient to attain an overall picture of the current standing of these institutions' responses to domestic violence. The researchers contacted the participants by phone or email to explain the purposes of the research and organise an interview. A number of participants requested their identities to be concealed for the purposes of the research. Thus, these individuals are referred to by a general professional title.

Kosovo Police: The participants interviewed from KP are listed here.

- Six (6) KP Station Commanders and six (6) KP specialised domestic violence investigators from the regions of Ferizaj/Uroševac, Gjilan/Gnjilane, Mitrovica, Pejë/Peć,⁴⁸ Pristina and Prizren.
- The Chief of Domestic Violence at the Central Level
- The Chief of Investigation Unit in Gjilan/Gnjilane
- The Primary Investigator for Domestic Violence in Gjilan/Gnjilane
- The Coordinator for Domestic Violence in Pristina

⁴⁸ At the time of research, the new Gjakovë/Đakovica policing region was covered by the police region of Pejë/Peć.

Outside of those who participated in the ‘Domestic Violence Tasking’, the remainder of the KP participants’ interviews were structured around a basic set of questions (see *Appendix A*). Readers will note the focus on KP from the Gjilan/Gnjilane region. This approach was selected in order to receive information from various levels of the Chain of Command in a specialised domestic violence unit within KP. Finally, the Chief of Domestic Violence at the Central Level was chosen due to her extensive knowledge of KP’s responses to domestic violence. In addition to the questions found in *Appendix A*, the Chief of Domestic Violence received a follow-up questionnaire (see *Appendix B*).

Kosovo Basic Prosecution Offices: The primary participants from the KBPOs were the prosecutors appointed as domestic violence focal points in each Basic Prosecution region of Ferizaj/Uroševac, Gjakovë/Đakovica, Gjilan/Gnjilane, Mitrovica, Pejë/Peć, Pristina and Prizren. An additional prosecutor with experience in domestic violence was also interviewed in Gjilan/Gnjilane, for to a total of eight (8) interviewed prosecutors. The focal points were chosen as participants for this research because they are recently appointed as domestic violence focal points (October 2014). They are responsible for the prosecutor responses on domestic violence cases in their regions. These interviews were based on a sample number of questions (see *Appendix C*).

Controls: To provide a research control for the interviews with KP and the KBPOs, a number of additional individuals were interviewed:

- The Head of the Victims’ Advocacy and Assistance Office (henceforth, VAAO; see *Appendix D*)
- The director of a women’s shelter (see *Appendix E*)
- A civil judge within a Basic Court (see *Appendix F*)

The Head of the VAAO was chosen due to the important role of the Victims’ Advocates in the justice process for victims of domestic violence, their close working relationship with the KBPOs and their regular coordination with KP. The director of the women’s shelter was chosen in order to gather the perspective of an institution that deals closely with the victims of domestic violence and that has an external view of the work of police and prosecutors. Finally, the civil judge was chosen due to the judge’s experience issuing POs for victims of domestic violence.

Interviews

At the beginning of each interview, participants were verbally informed about the purpose of the research and gave their verbal consent to participate. As stated, interviews were semi-structured and conducted around basic sets of questions. The researchers permitted the interview to be guided by the participants, allowing for a natural flow between topics and for any additional important and relevant information to be included. Due to the language barrier between the researchers (English) and participants (Albanian/Serbian), a language assistant facilitated the interviews. The researchers recorded the information provided by the participants by hand.

Case Study

Case 'X' chronicles a real-life series of incidents that occurred in the context of an abusive domestic relationship in Kosovo and the resulting responses by KP, KBPO and the courts. This crime series came to the attention of EULEX Kosovo when a written request for support was received from the victim of the alleged incidents. Due to the serious nature of alleged misconduct by Kosovo rule of law institutions, EULEX conducted an investigation into the actions that were taken in response to the domestic violence incidents. Case 'X' has been included in this report as a comparative sample to the interviews with KP and KBPOs.

Analysis

Thematic analysis was used to examine the collected data. These themes were then further examined across and within the institutions to determine more subtle similarities and differences between the regions/stations/offices. Six themes were found across the responses from KP: Legislation and Policies; Investigation Process; Coordination; Data Collection; Effective Responses to Domestic Violence; and Areas for Improvement. Six themes were found across the responses from the KBPO domestic violence focal points: Background and Role of Domestic Violence Focal Points; Prosecution Process; Coordination; Data Collection; Effective Responses to Domestic Violence; and Areas for Improvement.

Research Limitations

There are a number of limitations to this research that future research projects might take into consideration:

- The societal understanding of EULEX's mandate in Kosovo may have influenced the participants to present the most favourable picture of current responses to domestic violence. Such bias is difficult to avoid during interviews in general, but the researchers attempted to counter this with the control interviews with the Head of the VAAO, the director of the women's shelter and the civil judge, thereby offering balance and corroboration.
- As this study was conducted under time restraints, it was not feasible to interview additional community police, prosecutors or victims' advocates. Thus, personnel with extensive experience in responding to domestic violence may not have had the opportunity to provide their input. A larger-scale project might be able to fill in these gaps.
- It would have been informative to interview victims of domestic violence themselves in order to understand their experiences of the KP and KBPO responses to domestic violence. However, due to the sensitive nature of such interviews, the potential for re-traumatization of victims and the time restraints of the study, it was decided that secondary sources of information would be more appropriate for the purposes of the research.

RESULTS & ANALYSIS

The following section outlines the information that was gathered from KP and the KBPOs, presented according to the themes that were detected during data analysis. The number of participants that provided the same information is shown in parentheses. For example, if two KP participants made complimenting statements, this is shown as (n=2). This method is used to indicate the strength of the statement and provide the reader with an indication of how readily this statement can be generalised to indicate common practice in Kosovo.

The ‘Police Responses’ section is based on data from, and analysis of, the EULEX ‘Tasking on Domestic Violence’, interviews with KP specialised domestic violence investigators and the questionnaire filled out by the KP Chief of Domestic Violence at the Central Level. The ‘Prosecutor Responses’ section was based on data from, and analysis of, interviews with the KBPO domestic violence focal points. Finally, the last section, entitled ‘Control Responses’, was based on data from the interviews with the Head of the VAAO, the director of a women’s shelter and a civil judge within a Basic Court.

Police Responses

Theme 1: Legislation and Policies

The general response regarding the legal framework on responses to domestic violence is that the *Law on Protection Against Domestic Violence*, the CCK and the CPCK provide sufficient legislative (*de jure*) protection for victims of domestic violence, and sufficient instruction for rule of law institutions on how to facilitate this protection (n=6). However, participants expressed that problems arose in trying to ensure the protection for victims in practice (*de facto* protection; n=6). As will become evident throughout the results of this research, numerous factors contribute to the gap between legislation and implementation. The KP SOP provides additional guidance for frontline responders to support their responses to domestic violence. Of the seven (7) stations that participated in the interviews, six (6) were aware of the existence of the SOP and work in accordance with its provisions. In contrast, the station commander interviewed in northern Kosovo was unaware of the existence of the SOP and stated that domestic violence cases are handled in the same manner as any other cases in the station.

Analysis: The current *Law on Protection Against Domestic Violence* provides an updated legal framework following the former United Nations Mission in Kosovo (UNMIK) regulation on domestic violence⁴⁹ and permits criminal law to be applied upon the breach of civil POs. Furthermore, the new CCK and CPCK grant the status of ‘vulnerable victim’ to those who experience violence in a domestic setting. These laws, in addition to the SOP on domestic violence, do appear to guide KP’s response to domestic violence. However, despite adequate legislation, responses to domestic violence sometimes fall short if not sufficiently standardised across the police force. The *Commentary on the Law on Protection Against Domestic Violence* states that ‘the new Law still lacks a developed theory and a sustainable practice’.⁵⁰ Although all police receive training on domestic violence at the Kosovo Academy for Public Safety, efforts across all levels of KP need to focus on ensuring that all incidents of domestic violence are responded to correctly. From this preliminary research, together with recorded crime data, it appears that a particular focus needs to be placed on domestic violence responses from KP in northern Kosovo. Further research might establish whether the poorer responses to domestic violence found in one station also extend to other stations. Although KP in northern Kosovo have faced challenges in recent years due to the integration of the Serbian Ministry of Internal Affairs (MUP) units, KP must redouble its efforts to ensure that the force is complying with the Kosovo legislation and SOP on domestic violence.

Theme 2: Investigation Process

The interviews sought to determine the typical process of KP investigation of domestic violence incidents. Domestic violence investigation units, consisting of specialised domestic violence police investigators, are in place at the station and region levels in KP. Initially, cases are dealt with at the station level. More serious cases can then be transferred to the region level. For example, if multiple cases regarding the same individuals have been filed in different stations within a region, the investigation unit at the regional level will take the case. At the regional level, an on-call domestic violence team is available to respond to incidents.

The Gjilan/Gnjilane region is a representative example of staffing in KP regional and station levels by domestic violence specialists, shown in *Table 1*.⁵¹

⁴⁹ Regulation No. 2003/12.

⁵⁰ *Commentary on the Law on Protection Against Domestic Violence*, p.6.

⁵¹ Information obtained from the Chief of Domestic Violence at the Central Level. Overall it was estimated that there are approximately one hundred (100) specialised domestic violence police investigators in Kosovo. It was stated that one (1) or two (2) of such investigators are present in each

Table 1. Numbers of KP in the Gjilan/Gnjilane Domestic Violence Units

Region (R) / Station (S) Level	Number of Specialised DV Investigators
Gjilan/Gnjilane (R)	2
Gjilan/Gnjilane (S)	2
Kamenicë/Kamenica (S)	2
Klokot/Kllokot (S)	2
Novobërdë/Novo Brdo (S)	1
Parteš/Partesh (S)	1
Ranilug/Ranillug (S)	2
Viti/Vitina (S)	1

The following section provides an outline of the responses of KP patrols and specialised domestic violence investigators to incidents of domestic violence, presented in chronological order with how responses should occur in line with Kosovo legislation and the SOP. As before, the number of participants who mentioned a given practice is provided in parentheses.

When an incident of domestic violence is first reported, a KP patrol unit is immediately sent to the scene (n=2). A female officer is always part of the patrol sent to a domestic violence scene, and she remains at the scene until the specialised domestic violence investigator arrives (n=1). One female officer responsible for domestic violence investigation is on call at each station 24/7 (n=3). When the patrol determines that an incident of domestic violence has in fact occurred, the area is secured and the specialised domestic violence investigator and forensic team are called to the scene (n=3). Every incident of domestic violence that occurs in the region is investigated, regardless of the region of origin of the victim or perpetrator (n=1). If there are signs of physical abuse, the victim is sent to the hospital for an assessment (n=2) where any signs of abuse are photographed and certified by a doctor. This evidence is then attached to the police file (n=1). Often, the investigator accompanies the victim to the hospital (n=3). Following this, the police notify other relevant institutions, primarily the VAAO and the Centre for Social Welfare (n=2). The Victims' Advocate is always present when the victim is providing their testimony to police (n=3). Victim testimonies are treated with particular sensitivity in domestic violence cases (n=3). The victim and perpetrator are

station. However, it was not possible to clarify the exact figures for each station within the confines of this research.

always separated for their interviews (n=1). Although victims are advised to make a statement by the police, they are never forced to make one (n=3). Unless criminal acts have occurred in the incident, the police will verbally determine the case details if the victims do not wish to make a written statement (n=2). Written case reports are shared with the Victims' Advocates and the Centre for Social Welfare (n=2). If necessary, a request for a PO or an EPO is sent to the court. Outside of court working hours, police can issue a TEPO (n=7). When the court issues a PO, the police and victim each receive a copy (n=1). Police in charge of an Area Of Responsibility (AOR) have copies of the POs and, whenever technically possible, contact the victim from time to time to follow up on their security situation (n=2). If criminal acts have been committed as part of the domestic violence incident, the prosecutor is informed (n=6). Reports on criminal acts are always sent to the prosecutor regardless of any victims' requests to the contrary (n=4). Police arrest the perpetrators of domestic violence incidents and, upon the prosecutor's order, interview them. Following the submission of the report to the prosecutor, the investigation unit receives updates on the case proceedings from the prosecutors and the courts (n=1). Sometimes, police investigators are asked to attend the court sessions or are called as witnesses (n=1). If a complaint is made against a KP officer for the perpetration of domestic violence, the case is initiated by KP but then forwarded to the Police Inspectorate of Kosovo (PIK)(n=1). There is a phone line for victims of domestic violence provided by the VAAO (n=2).

The participant interviewed in northern Kosovo reported that there is no specialised domestic violence investigation unit established in the station, and the establishment of such a unit is not foreseen in the near future.⁵² There, the regular Crime Investigation Unit handles domestic violence cases. Seven (7) out of a total of eighty-five (85) personnel have received training to be specialised domestic violence investigators. These trained individuals have submitted their knowledge to the other police officers working in the police stations of Mitrovica-North, Zvecan/Zvecan, Zubin Potok and Leposavic/ Leposaviq. The investigation units of the different police stations work in these cases according to the SOP and Kosovo Law.

Still not all the institutional mechanisms and other actors directly involved in the protection of victims of domestic violence are implemented and the KPIS system, at this moment, is not implemented.

⁵² There is a domestic violence unit at the regional level in northern Kosovo specialised domestic violence investigators; Interview with Chief of Domestic Violence at the Central Level (2015).

Special measures that were highlighted for domestic violence cases in this station were the separation of the victim and suspect during interviewing, and the removal of children from scene of immediate danger.

Analysis: The results presented above only provide a brief insight into how KP responds to domestic violence cases in Kosovo. Further evidence would need to be gathered from each station and region in order to establish which of a variety of responses is regularly applied to domestic violence cases. However, it was evident from the interviews that the police are generally aware of many of the responses that should be employed in accordance with the legislation and SOP on domestic violence. The standardisation of the aforementioned responses across all stations and all case of domestic violence in Kosovo would provide victims with a good policing response.⁵³

One interview with an expert in a leadership role revealed that the domestic violence investigation units may undergo structural changes in the near future, and that the Directorate of Police in Community and Prevention will handle domestic violence. Specialised domestic violence investigation units are in line with European good practices for the prevention and investigation of cases of violence against women.⁵⁴ Thus, it is important that, irrespective of any changes within the police structure, domestic violence remains a priority and that victims of domestic violence are afforded a specialised response. Specialised units are recommended to follow up on the enforcement of POs after they have been issued.⁵⁵ The standardisation of this practice would ensure that victims are receiving the protection provided to them under civil law.

In order to provide victim-sensitive police response, it is good practice to have a female specialised domestic violence investigator so that a female victim may have the possibility of providing her testimony to a same-gender police officer.⁵⁶ However, based on KP reports obtained by EULEX Kosovo for the months of March and April 2015, out of a total of fifty-seven (57) cases classified as Domestic Violence, Slight Body Injury, Grievous Body Injury or Threat, fifteen (15) cases had a female responding officer and twenty-four (24) cases had a

⁵³ A homogenous police response is advocated for in the: *European Union Handbook of best police practices on tackling violence against women*, p.8.

⁵⁴ *European Union Handbook of best police practices on tackling violence against women*, p.7.

⁵⁵ *European Union Handbook of best police practices on tackling violence against women*, p.7.

⁵⁶ Interview with Chief of Domestic Violence at the Central Level (2015).

female investigating officer. Although this does not provide conclusive evidence, it poses the question of whether victims were given the option of a female police officer. Thus, improvements in the allocation of female responding officers and female specialised domestic violence investigators would improve the nature of the response by KP to domestic violence.

Another good practice mentioned was attaching photographic evidence of physical abuse to police case files. This should be standardised across all cases to ensure that the prosecutors and the courts obtain highly relevant information on the case. Finally, as before, it is of utmost importance that good practices and compliance with the Kosovo legislation are implemented in northern Kosovo.

Theme 3: Coordination

The participants overall expressed their perception of good cooperation between frontline responders to domestic violence (n=6). Interviewees were generally aware of the various actors with whom they should correspond on cases. Three interviewees mentioned coordination with prosecutors, Victims' Advocates, the Centre for Social Welfare, hospitals, shelters and psychologists (n=3). Overall, regular cooperation with prosecutors was reported as criminal cases must be prosecuted *ex officio* and thus, police and prosecutors must regularly share information on cases (n=6). The Chief of Domestic Violence at the Central level reported that KP and KBPOs share information about the identity, age and gender of the victim, the date and time of the incident, any physical injuries, if the victim has children, and if the victim lives with the perpetrator. In relation to the suspect, information on their identity, any criminal background and any history of mental illness or alcohol abuse is recorded. However, it was expressed that it is rare for police to receive information on whether indictments have been filed. They only receive follow-up on cases from the courts (n=1).

Police inform Victims' Advocates about the domestic violence cases so that they can attend the victim testimonies (n=6). Coordination with shelters in general appeared good, with victims regularly being referred to the shelter in their region (n=4). Victim risk assessments are shared with shelters (n=2). The police also receive feedback from the shelter on the welfare of victims (n=1). When a victim is referred to a shelter, the police inform the Centre for Social Welfare (n=1). Police coordinate with the Centre for Social Welfare when sensitive victim categories are involved in cases, such as children or individuals with special needs. Coordination with health care workers was described, as sometimes health institutions also

report cases of domestic violence to the police on behalf of the victim (n=1). Forensic teams are involved if a case involves sexual abuse or the death of a victim. For body injuries, general medical teams are utilised (n=2).

In northern Kosovo, coordination appeared to be poor. A lack of supporting organisations was reported, such as shelters and other rehabilitative services. Victims' Advocates do not have an office in northern Kosovo, but are on-call to travel to police stations from their office in south Mitrovica. One final coordination issue worth mentioning is that of the municipal coordination mechanisms that have been established in a number of regions.⁵⁷ Interviewees from the regions involved in these projects rated the projects as being beneficial for improving responses to domestic violence (n=4). They expressed their desire for the continuation of these activities, and that similar projects might be established in other regions (n=2).

Overall, internal police coordination was reported as constructive, mostly due to the existence of specialised domestic violence units in the investigation unit (n=6). For example, if the primary investigator has been off duty when an incident is reported, that individual will be updated upon their return to work and subsequently involved in the case (n=1).

Analysis: Drawing careful conclusions, it appears that KP are generally aware of the external actors with whom they are obliged to coordinate with on domestic violence cases. However, it is important that coordination among the aforementioned actors is strengthened and standardised across Kosovo. Although police and prosecutors appear to share information readily on domestic violence incidents, it would be advisable for prosecutors to follow up with police on cases, so that the information on case progress can be used to inform KP's community policing efforts. Furthermore, it would be useful to ensure that KP's victim risk assessments are always shared with both the prosecutors and the shelters. Although

⁵⁷ One pilot project, supported by UN Women, was established in the municipalities of Dragash/Dragaš, Gjakovë/Đakovica and Gjilan/Gnjilane and ran from 2011 to 2014. The project involved the signing of a Memorandum of Understanding between the municipalities and various stakeholders in responses to domestic violence in the municipalities. A new three-year project phase is planned from 2015. A second project involving activities on enhancing municipal coordination, supported by OSCE, will operate initially for one year from 2015. The project will be implemented in Mitrovica, Pejë/Peć, Pristina, Prizren and Viti/Vitina, and will involve the signing of Memorandums of Understanding on cooperation between various stakeholders in the regions, and additional practical support in developing municipal coordination mechanisms on domestic violence.

cooperation with shelters was described as good, shelters face capacity problems and difficulties in providing victims with the required rehabilitation services. This is discussed in more detail in the Control Responses section. Thus, cooperation among actors can only go so far in supporting victims if the institutional support from the municipalities and various Kosovo ministries is not provided. In relation to the north of Kosovo, far fewer external actors for support for domestic violence exist and so special attention and resources should be allocated for these areas. These actors (Victims' Advocate, shelter, social centre, court, prosecutor) are working from the south to the north of Kosovo.

Finally, as described earlier, internal police cooperation appeared to be effective, in particular due to the specialised domestic violence investigation units at the station, region and central levels.

Theme 4: Data Collection

The Domestic Violence Unit at the central level was able to provide EULEX Kosovo with detailed data from all regions for 2014 from the unit's own database (see *Table 2*; It is worth noting the substantially lower number of incidents in Mitrovica north, (the reason may be due to a potential underreporting of cases and the implementation of KPIS).

If KPIS is imbedded in the organisation and fully implemented, it will improve the data collection.

Participants from two of the regions interviewed provided data on domestic violence cases for the years 2013 and 2014 that corresponded with the central level data. However, other stations were unable to provide the interviewers with data on the regional level (n=3) and or the station level (n=2). Regarding the sharing of data on cases, one station stated that they report the number of cases each week to the regional domestic violence unit with information on the number of victims and the perpetrators (n=1). The region then reports to Police Headquarters in Pristina, which keeps a record of the type of violation, the perpetrators, victims and the arrests (n=2). If a victim or perpetrator is from a region other than that in which the incident occurs, the database personnel from the other region can be contacted for background information on other cases, if applicable (n=1). All past case files are attached to newer case files for future reference (n=1). However, there was discrepancy regarding

whether information on POs were (n=1) or were not (n=1) stored in station databases on domestic violence.⁵⁸

Table 2. Number of DV cases in 2014, by region

Region	Number of Cases in 2014
Ferizaj/Uroševac	128
Gjilan/Gnjilane	166
Mitrovica north	46
South Mitrovica	129
Pejë/Peć	232
Pristina	268
Prizren	210

Analysis: Although centralised data on domestic violence is available, it appears that improvements could still be made in relation to the availability of data to all members of KP when dealing with cases. It would be advisable to ensure, for example, that data on domestic violence is included in the centralised Kosovo Police Information System (KPIS) database. Case histories on victims and perpetrators should be easily accessible to improve KP capacities to respond to domestic violence incidents. PO information must be readily accessible to KP patrol units, as they are often the first to arrive at a domestic violence scene and need to determine if a PO has been breached. Furthermore, the inclusion of detailed and standardised case information in reports to prosecutors and other stakeholders would improve the ability of all actors to respond effectively to domestic violence. In order to match international good practices, data should be electronic, easily accessible, centralised, and contain detailed information on the victim and the perpetrator. Training on the efficient and adequate use of the KPIS would be useful to ensure its most effective application.⁵⁹

⁵⁸ The Chief on Domestic Violence was asked a follow-up question to clarify this discrepancy. Although it was stated that the domestic violence investigators record ‘the majority’ of Protection Orders in their respective police stations, it was not possible to clarify whether the Protection Orders were entered into a database or the KPIS.

⁵⁹ The analysis is shaped by an internal EULEX Kosovo study, ‘Analysis of Data Collection on Crimes related to Gender-based Violence in the Rule of Law institutions in Kosovo’ from March 2014.

Theme 5: Effective Responses to Domestic Violence

In line with the purpose of this research, the interviewees were asked to describe any practices within the station or region that are particularly useful in responding to domestic violence. The existence of specialised domestic violence units and personnel was highlighted (n=4). For example, in Gjilan/Gnjilane, the domestic violence unit has a separate room for interviewing victims of domestic violence, equipped with a couch, baby cot and toys/pictures for children. The introduction of this room was found to provide a more relaxed environment for victims and their children while at the station, and to distract the children while police talked to the parent about the incident. The Head of the Department for investigation of Domestic Violence and Juvenile Delinquency Pristina, highlighted that not every station has such facilities, resulting in interviews sometimes being interrupted.

The introduction of the SOP on domestic violence was also found to be highly beneficial (n=3). KP have undertaken community based projects in Gjilan/Gnjilane that were effective in raising awareness on the subject of domestic and gender based violence, such as providing talks at schools and engaging with the local media on the issue. Participants also mentioned good practices in their regions that were helpful in providing for the economic needs of victims of domestic violence and, as such, helpful to police as a contributor to breaking the cycle of violence that occurs in close relationships. For example, in some regions, initiatives by local businesses have in particular supported the employment of female victims of domestic violence who would otherwise have remained financially dependent on the perpetrator of the violence (n=2). As stated earlier, the pilot projects on coordination in a number of the regions has been of benefit to KP (n=4).

Analysis: This section evidences the practices and tools that KP has found to be highly effective in aiding their work. It is advisable that the effective practices are introduced in all stations throughout Kosovo. For example, the use of specialised domestic violence investigation rooms would improve the victim-centred sensitive response from KP and aid the police in obtaining the most accurate victim testimony possible. Second, the introduction of the SOP on domestic violence in Kosovo, which includes the necessary forms for conducting various stages of the investigation and victim assessments, has provided KP with a useful guide on how to implement the domestic violence legislation in practice, and has proven to be a useful asset. If adhered to across KP stations, including in north Kosovo, the SOP could further improve responses to domestic violence. Finally, almost all of those

interviewed expressed their frustration at the economic situation that often results in a victim returning to an abusive relationship out of necessity. Initiatives, outside of KP, that employ women who have been victims of domestic abuse provide them with a better chance at independent and sustainable living. Further initiatives could greatly aid to the reducing and prevention of domestic violence in Kosovo, as victims may be able to break out of the cycle of domestic violence.

Theme 6: Areas for Improvement

The participants were asked to describe any areas of their work in relation to domestic violence cases that they believe could improve. Training was the most commonly expressed need by KP (n=4), both for specialised investigators and for the patrol officers who commonly come in contact with domestic violence incidents. Second, participants desired improved coordination between the various responders to domestic violence (n=3). One region suggested that bi-monthly meetings for all actors, including police, prosecutors, NGOs and the municipal assembly would be an effective method of implementing this. As described earlier, participants expressed that the introduction of specialised domestic violence rooms would facilitate an improved response to victims of domestic violence (n=2). Finally, participants appealed for improved methods of data collection and sharing (n=2).

Outside of the changes desired within KP, the interviewees expressed the need for a number of external initiatives to ensure that victims break the cycle of violence. First, they revealed that improved awareness on domestic violence is still required (n=3). A ‘Balkan attitude’ toward violence against women was highlighted, whereby patriarchal structures in society remain strong. As a result, victims are less likely to report their abuse and believe that the violence perpetrated against them is justified (n=2). One station commander estimated that over half of domestic violence incidents continue to be unreported. Additional initiatives, such as the school education drives, social media campaigns or business initiatives to employ women that were mentioned earlier, would be beneficial to the regions (n=2). Finally, one specialised domestic violence investigator desired an equally specialised investigator counterpart within the KBPO in their region, for improved coordination and more victim and gender sensitive approach.

Analysis: This section highlights the areas in which the police interviewed see the greatest room for improvement in their institutions. With regard to the desire for training, KP already receives domestic violence training in a number of capacities. All police receive basic

domestic violence training at the Kosovo Academy for Public Safety, and international organisations such as the OSCE, the United Nations Development Programme in Kosovo and UN Women have provided training in recent years. Police can also benefit from refresher courses on domestic violence.⁶⁰ Additional training is always beneficial and should focus on the areas in which the greatest improvement is possible. For example, training on data collection, on how best to coordinate on cases and on the proper implementation of the law would be beneficial. Furthermore, training should be available to police officers of all ranks to ensure a holistic response to domestic violence within the institution.

Increased coordination with specialised counterparts in responding to domestic violence would be beneficial. As desired by one participant, specialised prosecutors have been established within the KBPOs. However, as will be discussed in the Prosecutor Responses section, the level of training and coordination mechanisms available to these stakeholders will need to be improved in order to increase their effectiveness.

Finally, the Ministry for Labour and Social Welfare, Ministry of Health, Ministry of Justice, Ministry of Internal Affairs, Ministry of Culture, Youth and Sports and Ministry of Education are legally responsible for providing the support and necessary infrastructure required to ‘support and meet the needs of persons against whom domestic violence is exercised, including social assistance and medical services’.⁶¹ However, it is evident from participants’ experiences of the needs of victims of domestic violence that a great improvement in the provision of adequate services is still required.

⁶⁰ Interviews with KP specialised domestic violence investigators (2015).

⁶¹ Law No.03/L-182, Art.27.

Prosecutor Responses

Theme 1: Background and Role of Domestic Violence Focal Points

All seven (7) prosecutor domestic violence focal points are working as prosecutors within the General Departments of the KBPOs. Their backgrounds vary, some having worked as prosecutors, lawyers and judges prior to their current post. On average, they have been appointed as focal points for four months (ranging between two months and six months). The focal points have not received any terms of reference (TOR) for the duties in this role. A number of the interviewees (n=4) stated that there is a plan for the focal points to develop TOR for effective operation. However, no time frame for this project could be outlined.

In light of this lack of clarity, some of the focal points have begun to determine their own roles in their offices. One focal point has started to collect data on the number of domestic violence cases that lead to prosecution in their region. Another focal point has established special contact with the KP in their region, so that they are contacted directly if a case of domestic violence involving criminal acts is reported to the police. A number of focal points (n=3) act as a reference point in their regions, if the prosecutors assigned to domestic violence cases require additional advice on problematic cases. Notably however, the majority of focal points (n=6) do not automatically receive domestic violence cases. Rather, the on-call prosecutors will receive these cases, regardless of their previous experience or training in handling these sensitive issues. The domestic violence focal points have each received some training from international organisations, such as that on domestic violence from the US Embassy (n=7) or the OSCE (n=1), or that on a victim-centred approach from EULEX Kosovo (n=1).

Analysis: It was clear from the interviews that the domestic violence focal points are sufficiently qualified prosecutors within the General Departments of the KBPOs. However, it was also apparent that due to the lack of any Terms of Reference (TOR), the expectations of such focal point positions are generally unclear. Clear TOR should be drawn up as soon as possible so that the specialised prosecutors can become an effective mechanism to improve responses to domestic violence. In this way, similar successes might be found as with the specialised units within KP. The focal points have received some training, as mentioned. However, in order to be effective, further training may be useful.

Theme 2: Prosecution Process

The domestic violence focal points described the manner in which criminal acts committed as part of domestic violence are handled by the KBPOs. All cases are processed in accordance with the CCK, and given a high priority status (n=7). KP reports cases to the KBPO by providing them with the victim statement and any POs (n=7). Apart from cases of threat, all other criminal acts that occur in the context of domestic violence are prosecuted *ex officio*.⁶² Thus, requests to drop a case after it has been reported to the police and prosecutors will not be granted (n=6). In cases that do not involve criminal acts, the prosecutors are not informed. Instead, the case goes directly to the civil judicial system (n=7). However, should a PO be breached, prosecutors respond promptly when informed by the police (n=6). As stated earlier, the Chief Prosecutor in the region allocates criminal cases to the prosecutors who are on-call (n=6). Neither the training nor the gender of the prosecutor is taken into account when assigning them to a case (n=4). However, one focal point stated that a female prosecutor could be provided, should a victim request. Prosecutors gather evidence on the case, and when there is enough evidence, file an indictment (n=7). It was stated that victims are never pressured into giving a statement due to the sensitive nature of the crime (n=4).

Analysis: The interviews showed that the prosecutors generally were aware of their obligations in relation to domestic violence cases, as prescribed by the law. The strong agreement between participants, with answers ranging from (n=4) to (n=7), indicates that practices are relatively standardised within the regions. However, some issues warrant mentioning.

One focal point interviewed for this research described a situation in which prosecutors did not prosecute a case upon the victim's request. However, when the case received public attention, the case was prosecuted within the legal time limit. This highlights a situation in which the obligation to prosecute all domestic violence crimes *ex officio* was not adequately adhered to. It was stated by the participant that such a situation would no longer happen. It is essential that this is the case in order for effective rule of law to be in place.

⁶² Criminal No.04/L-123, Art.185 (5).

Finally, although the domestic violence focal points were not intended to work solely on domestic violence cases, efforts should be made to assign domestic violence cases to those who have received the training. Should a domestic violence crime be assigned to a non-focal point, good practice might be established to ensure that the trained focal point is monitoring and advising in the case.

Theme 3: Coordination

An important theme that emerged during the interviews was that of coordination, both within KBPOs and between the Basic Prosecution Offices and other stakeholders, on domestic violence cases.

All focal points expressed that they have no contact with the other domestic violence focal points in Kosovo, apart from when they met at the initial domestic violence training (n=7) or as part of the Forum of Women Judges and Prosecutors of Kosovo (n=3). Furthermore, there are no regular meetings for prosecutors within the various regions to discuss best responses to crimes of domestic violence. However, three (3) of the female focal points who stated that they are part of the Forum of Women Judges and Prosecutors of Kosovo outlined their plans to draft a legal manual on responses to domestic violence from their fields in the coming months.

In relation to external coordination, prosecutors expressed good coordination with KP (n=7), Victims' Advocates (n=4) and civil judges (n=2). The Victims' Advocates are particularly important for the prosecutors due to their role in supporting the victim throughout the justice process (n=4). Participants from four regions who have been part of either UN Women or OSCE supported municipal coordination activities stated that they wished to play a role in these mechanisms and improve coordination with other actors.

Analysis: It is evident that internal coordination needs to improve in relation to domestic violence cases. Following the establishment of domestic violence focal points, there is now an opportunity for an effective coordination network to be established to discuss best practices and the potential for pitfalls in responding to cases. Meetings could be held monthly or bi-monthly to discuss these issues. Promising coordination ventures include the drafting of a legal manual on domestic violence by the Forum of Women Judges and Prosecutors of Kosovo, and the focal points' plans to draft TOR in the coming months. Support manuals

should be drafted as soon as possible to improve the responses for victims of domestic violence.

Prosecutors come into contact with other stakeholders such as KP and the Victims' Advocates during the various stages of a domestic violence crime case. However, in addition to coordination under the obligation to share case information, regular coordination meetings would be beneficial for determining good practices and overcoming difficult cases.

Theme 4: Data Collection

Three (3) of the focal points stated that they do not have victim or regional data on domestic violence, and another three (3) loosely stated that "somebody else" collects data on domestic violence. One focal point obtained data on crimes in domestic violence from KP for the purposes of the interview. It appears that it is common practice for the individual prosecutors who take cases of domestic violence to retain the data on these cases. It appears that no centralised data system for crimes committed within the context of domestic violence exists within the Basic Prosecution Offices (n=4). However, it was reported that a centralised system is in place in Pristina that holds information on the number of domestic violence victims and perpetrators (n=1). It was stated that the courts have a database with information on domestic violence, and that this database is utilised by prosecutors to determine if a perpetrator is a recidivist offender (n=2). The focal points overall were of the opinion that more cases are being reported than in the past. (n=4).

Analysis: It was difficult to obtain data from the KBPOs on the number of domestic violence related incidents that had occurred in each region in previous years. The prosecutors themselves expressed that data is difficult to obtain and not centralised. Data collection and information sharing is a pressing issue and needs to be improved with an electronic database that has multiple levels of information from numerous responders to ensure that best responses are made possible.⁶³ The availability of detailed information on case histories and the sharing of data would allow prosecutors to improve their response to domestic violence by having a holistic view of the case at hand.

⁶³ As outlined in internal EULEX Kosovo study, 'Analysis of Data Collection on Crimes related to Gender-based Violence in the Rule of Law institutions in Kosovo' from March 2014.

Theme 5: Effective Responses to Domestic Violence

When asked to highlight areas in which responses to domestic violence are good, results were varied and often focused outside of the tasking of prosecutors themselves. Two (2) focal points stated that POs are an effective method of dissuading perpetrators from future violence. Detention was also expressed to be useful in “opening the perpetrators eyes” to the gravity of their actions (n=2). Two prosecutors expressed their satisfaction with the new CCK as all crimes committed in the context of domestic violence, except for threat, are prosecuted *ex officio*. The establishment of the Forum of Women Judges and Prosecutors of Kosovo was stated to be of great benefit, as it allows for the discussion of best practices on various topics, including domestic violence (n=2). The good cooperation between police and prosecutors was once again highlighted (n=4), and it was suggested that the increase in the number of victims presenting themselves to the authorities is a testament to the improved response to domestic violence cases (n=3).

Analysis: As stated, the prosecutors’ responses regarding good practices did not focus on internal good practices within the KBPOs. Thus, it is possible to suggest that the participants were unable to identify areas in which their responses might be distinctly useful for victims of domestic violence. Further training on responding to domestic violence and vulnerable victims may enable prosecutors to determine future entry points for good practice.

Theme 6: Areas for Improvement

The focal points were also asked to discuss any areas of the prosecution response in which they think positive change could be realised. All domestic violence focal points desired TOR for their role. The majority of focal points desired the appointment of a specialised domestic violence prosecutor, with adequate instruction and training, and working primarily on cases related to domestic violence (n=6). A specialised domestic violence unit, similar to that within KP or the organised crime unit in the prosecution sector, was also desired (n=3). In the absence of these changes, it was desired that the focal points would receive additional training (n=4), and that they would like to have meetings in which good practices and areas for improvement could be discussed (n=3). More general issues were also brought forward, such as an overall lack of prosecutors. The focal points spoke about their high workload, and the mismatch between staffing and workload (n=3). In one region, for example, there are only five prosecutors in total.

The prosecutors also stated that despite good responses of KBPOs and KP, the cycle of domestic violence would continue unless the availability of institutions for rehabilitation and reintegration is improved (n=6). Shelters were highlighted in this regard as there is a great lack of shelters in Kosovo, and those that exist are overloaded and underfunded (n=5). A number of other desires were highlighted, including that specialised investigation rooms are established in all regions to cater for children who have witnessed/experience domestic violence and prevent re-traumatisation during the interview process (n=2). Other psychosocial support for children was also desired (n=2). It was expressed that an awareness surrounding domestic violence still needs to be increased, especially in rural areas where very few of the actual incidents of domestic violence are reported to the Kosovo authorities (n=2). Improved economic opportunities for women would help to break the cycle of violence and end economic dependency (n=3).

Finally, two striking statements came to the forefront during the interviews. First, one prosecutor expressed the desire that cases could be dropped by victims if they desired. This highlighted a lack of understanding on the part of the prosecutor about the importance of *ex officio* prosecution and the need for training within the Basic Prosecution Offices on the subtleties of abusive domestic relationships. Furthermore, a request was made for the establishment of a Kosovo-wide coordinator for domestic violence, a position that has already been established. This points to a severe lack of overall coordination on domestic violence, and so efforts should be made to ensure that prosecutors are actively involved in the National Coordination mechanism.

Analysis: Overall, it appears that the domestic violence focal point mechanism within the KBPOs needs to be granted renewed attention to ensure that the focal points are given clear roles and responsibilities and adequate training to perform their tasks. Furthermore, many (n=6) of the focal points desired that a focal point handle *all* cases related to domestic violence that are brought to the prosecution offices by the police. This would allow them to develop a highly specialised response and ensure that victims' cases are assigned to a prosecutor with adequate training.

Additional support is required from Kosovo Ministries to provide rehabilitation services for victims of domestic violence, and for children from abusive homes in particular.

Finally, it is essential that cases of domestic violence that involve criminal acts are prosecuted promptly and *ex officio*. *Ex Officio* prosecution aims to counteract the possibility for victims to drop their case due to a lack of information on the legal framework or due to pressure from the perpetrator of the violence. It is important that the perpetrators do not enjoy impunity and that victims are not subjected to further abuse due to inaction by the authorities. Prompt response from rule of law institutions can help to ensure that the perpetrators of domestic violence are held accountable for their crimes.⁶⁴

⁶⁴ In: United Nations. (2010). *Handbook for Legislation on Violence Against Women*. United Nations Publications, p.37; Also, in the case of *Opuz v Turkey*, it was found that prosecuting authorities should continue with serious criminal cases, including in the context of domestic violence. Application no. 33401/02. [Judgment] 9 September 2009, para.127.

CONTROL RESPONSES

The following sections contain the information gathered from the interviews with the Head of the Victims' Advocacy and Assistance Office (VAAO), the director of a women's shelter in Kosovo and a civil judge within a Basic Court. These interviews, although small in number, are intended as a means of comparison with the responses from KP and the KBPOs. A brief background to the work of each service is provided, followed by contributions on the topic of KP and the KBPOs' responses to domestic violence.

The Victims' Advocacy and Assistance Office

The VAAO within the Office of the Chief State Prosecutor consists of seven (7) regional VAAOs in Ferizaj/Uroševac, Gjakovë/Đakovica, Gjilan/Gnjilane, Mitrovica, Pejë/Peć, Pristina and Prizren. Upon a victim's request, Victims' Advocates provide assistance and protection throughout the entire justice process and can represent victims in court. In 2013 the Kosovo Prosecutorial Council adopted the *Regulation on the Mandate, Structure and the Functioning of the Victim Protection and Assistance Office*, outlining the structure and roles of the VAAOs and stating that all Victims' Advocates must function in accordance with the *Standard Operation Procedures for Protection from Domestic Violence in Kosovo*. Victims' Advocates provide support for specific categories of victims, such as those who have experienced domestic violence. At present there are eighteen (18) Victims' Advocates in Kosovo, six (6) of whom are senior advocates and also fulfil a coordinating role.

The Head of the VAAO was generally satisfied with the cooperation between KP and Victims' Advocates. The institutions cooperate frequently on domestic violence incidents. Furthermore, the Head of the VAAO is regularly involved in the domestic violence training for KP at the Kosovo Academy for Public Safety in Vushtrri/Vučitrn. However, it was stated that improvements could be made in the uniformity of the police response to domestic violence. The importance of strict compliance with Kosovo legislation and the SOP by each police officer was emphasised.

The Head of the VAAO is pleased with the cooperation between Victims' Advocates and the KBPOs. As both exist within the structure of the Office of the Chief State Prosecutor, they

have a close working relationship throughout the proceedings of a domestic violence case. It was stated that the newly established domestic violence focal points within the KBPO General Departments could greatly benefit the victims of domestic violence and support the work of the Victims' Advocates. With adequate training and instruction on their expected functions, the focal points could provide a specialised response to domestic violence.

Finally, the Head of the VAAO described good practices in responding to domestic violence in Kosovo and outlined areas of response that would benefit from change. The practice by Victims' Advocates of keeping a record of the POs that are issued by the courts was highlighted as useful. Then, within fifteen (15) days of the expiry of the order, the Victims' Advocates contact the victim to determine if they require assistance in filing for a PO extension. This acts as a safety mechanism to ensure that victims access the protection that they require from the authorities. However, two main areas for improvement in Kosovo institutions' responses to domestic violence were outlined. First, compensation for victims is a major problem. Victims who are economically dependent on their abuser require financial assistance in order to escape from the violent relationship. The Head of the VAAO has been involved in drafting a new law on compensation for victims and estimates that this law will come into force before the end of 2015, and the changes brought about by this law would improve the likelihood of domestic violence victims being able to successfully reintegrate into society and become financially independent. Second, it was highlighted that overall coordination between the various stakeholders in responding to domestic violence, including rule of law and rehabilitation service providers, could be improved. In particular, it was stated that the newly appointed National Coordinator on Domestic Violence should begin to actively engage in this role as soon as possible.

A Women's Shelter

There are six (6) shelters in Kosovo that cater for women who are victims of domestic violence. At the shelter where the interview was conducted, low-risk victims of domestic violence and human trafficking can stay for six (6) months. However, in some serious cases, women have stayed for as long as three (3) years. The shelter can accommodate fifteen (15) victims at any given time. Although dialogue has taken place within the municipality about increasing the shelter's capacity to thirty (30) individuals, the shelter personnel feel that this is unlikely due to a lack of funding. When a victim arrives at the shelter, she is provided with

a resting period of forty-eight (48) hours. The shelter then takes a statement and, if the victim desires, psychological and social services are provided. The victim's case file is then sent to the Centre for Social Welfare.

The shelter described KP as having a highly specialised response to domestic violence. They described excellent coordination between the shelter and the police and reported that KP responds promptly when victim protection measures are required. Furthermore, the shelter obtains a risk assessment for each victim from the police. The shelter expressed the desire for an adequately trained specialised domestic violence prosecutor. It was also stated that improvements could be made in prosecutors' investigation processes by including sufficient information on the medical and psychological welfare of victims in their reports. As shelters have a lot of information in this regard, greater cooperation from the KBPOs is desired.

The shelter director also described a number of areas in which responses to domestic violence can improve in Kosovo. To begin with, a newly established National Coordinator has been appointed, and so this individual should organise meetings with various stakeholders, collect statistics on domestic violence and produce a National Strategy on Domestic Violence. Furthermore, it was expressed that future National Coordinators should be selected from an alternative or independent position, as the Deputy Minister of Justice has additional commitments that could affect the prioritisation of coordination on domestic violence. Finally, the shelter director expressed that the courts rarely grant alimony to victims of domestic violence. This prevents many victims from being independent from the perpetrators of violence whom they may rely on for financial support. Thus, the courts should ensure that victims of domestic violence are provided with support from the perpetrator, as is provided for under Kosovo legislation. Furthermore, the shelter director emphasised that Kosovo Ministries need to allocate increased financial support for victims of domestic violence. One method for this would be through increased financial support of the shelters so that they can provide basic services such as food and medication for victims. Finally, there are no rehabilitative services for the perpetrators of domestic violence, despite legislation that mandates these services.⁶⁵ Thus, there is a great need for an 'entire-family' approach to tackling domestic violence.

⁶⁵ For example: Ministry of Health. *Administrative Instruction Nr.02/2013 on the method of treatment to perpetrators of domestic violence against which there is imposed the measure for mandatory medical treatment from alcoholism and addiction to psychotropic substances.*

A Civil Judge within a Basic Court

The civil judge interviewed for this research works primarily with domestic violence cases by issuing POs and EPOs, and with family law cases. After assessing a case and granting a PO or EPO, the court sends a copy of the order to the victim, the suspect, the suspect's residence, KP, the VAAO, the Ministry of Social Welfare and the Ministry of Health.

The judge expressed that KP and the KBPOs respond well to domestic violence cases, but the judge would like to be informed when a PO has been violated. This knowledge would enable the judge to make more informed judgments. With sufficient coordination between actors, it was stated that POs could be an effective measure for ensuring the protection of a victim.

Difficulties within the court system were also expressed. To begin with, the civil judge does not receive feedback if civil and criminal proceedings relating to the same victim and alleged perpetrator occur simultaneously. This information is only shared upon judges' own initiatives, and, in some cases, a judge may not have a holistic view of the case. The judge also expressed that difficulties can arise when issuing POs for incidents of domestic violence. For example, one case was described in which the judge decided to grant a PO to a victim and alleged perpetrator that divided the house living space between the two individuals. As both continued to live in the same house, it was difficult for KP to monitor the situation and provide protection for the victim. However, the judge did not consider that another alternative was possible due to a lack of other financial supports for the victim. Thus, it is evident that the lack of victim support makes it difficult for many of the responders to domestic violence. The judge stated that a number of factors perpetuate the current standing of the response to domestic violence including a lack of awareness and political will on the issue, and tradition and culture in Kosovo.

CASE 'X'

Case 'X' consists of a real-life series of incidents that occurred in the context of an allegedly abusive domestic relationship in Kosovo, and the responses that were taken by rule of law institutions as a result. Between 2013 and 2015, the suspect allegedly committed crimes including slight body injury and threat against his wife and other family members. He has also been accused of violating POs. *Figure 4* (see page 57) provides a timeline of the sequence of incidents and responses that occurred. Names and locations have been omitted to ensure anonymity for the victim and other actors who were involved. The following paragraphs make an assessment of the rule of law responses to this series of incidents and provide some examples of how responses could have been improved. Although the focus of this report is on KP and the KBPOs, a number of court and VAAO responses have been included in the analysis to provide an overview of the case proceedings.

1. The victim reported an attack by her husband on 23 September 2013, allegedly causing slight body injury. However, KP did not file a criminal report to the KBPO until 4 October 2013. According to the CPOK,⁶⁶ 'As soon as the police obtain a reasonable suspicion that a criminal offence prosecuted *ex officio* has been committed, the police have a duty to provide a police report within twenty four (24) hours to the competent state prosecutor...' Thus, in this instance, KP failed to act in accordance with the CPOK and did not provide the victim with a prompt response to ensure her safety.
2. A PO was granted on 8 October 2013 to ensure the wellbeing of the victim following the domestic violence incident on 23 September 2013. In relation to another incident on 8 May 2014, a civil judge granted a PO on 14 May 2014. The former rendered the alleged perpetrator forbidden to approach the defense parties or the residence where they are currently living in a distance of one hundred (100) metres, among other prohibitions. The latter temporarily revoked his parental right, among other prohibitions. However, neither of these POs imposed measures on the alleged perpetrator to 'pay for the rent of

⁶⁶ Art.70 (4).

temporary living premise of the protected party or to pay alimony to the protected party and any children'.⁶⁷ If requested in the manner appropriate to civil proceedings, this measure could greatly support the victim and her children to escape further violence.

3. On 15 August 2014, the suspect allegedly assaulted the victim in a public place.⁶⁸ However, KP never sent a criminal report to the KBPO for this incident. The victim had to report the incident directly to the KBPO who subsequently requested a criminal report from KP. Once again, this marks a failure on behalf of KP to fulfil their responsibilities under Article 70 of the CPCR and promptly respond to criminal offences. This also brings to question the role of the VAAO in relation to the support that was provided when the victim had to go directly to the KBPO. Furthermore, no indictment has been filed to date in relation to this incident, illustrating a delayed response of behalf of the KBPO.

4. On 29 December 2014, the first court session of the main hearing for the indictment filed on 30 May 2014 was held at the Basic Court.⁶⁹ However, according to the CPCR,⁷⁰ the 'single trial judge or presiding trial judge shall immediately schedule an initial hearing to be held within thirty (30) days of the indictments being filed.' Thus, the court judge did not act in accordance with the CPCR on this issue and should have promptly scheduled a hearing. It is important to note that a backlog in case hearings is common for all cases in Kosovo at present. However, although the next hearing for the case is to be held in May 2015, no judgment has been made in relation to any of the alleged criminal incidents that have occurred since 23 September 2013. Such delays can have life-threatening consequences for victims of domestic violence due to the frequently repeated nature of the related crimes. Thus, every effort should be made to handle domestic violence cases in an efficient manner.

⁶⁷ The perpetrator of domestic violence has the obligation to support these actors, as specified by the *Law on Protection Against Domestic Violence*, Art.11 (1.2).

⁶⁸ Although a PO was in place at the time of the alleged assault, no action has yet been taken on this violation.

⁶⁹ The indictment was for alleged slight body injury that was reported on 23 September 2013.

⁷⁰ Art.242 (4).

5. The Victims' Advocates involved in this case report that they are prepared to request the extension of the PO that was requested on 14 May 2014. According to Article 20 of the *Law on Protection Against Domestic Violence*, legal representatives of the victim may submit a petition for the extension of the PO within fifteen (15) days of the expiry of the old order. Thus, in this case, the Victims' Advocates are proactively ensuring that the victim will retain her protection measure under civil law based on a needs assessment.⁷¹

6. A crime series characterises this case study, but it was reported to EULEX Kosovo that KP did not promptly connect the various incidents as a series. This only occurred when personnel noticed that numerous domestic violence incidents in the region involved the same actors. It is important that crime series' are efficiently identified in order to prevent the escalation of violence. A fully operational and centralised Kosovo Police Information System, that can promptly bring crime series to the attention of KP, could facilitate an improved response to recidivist domestic violence cases.

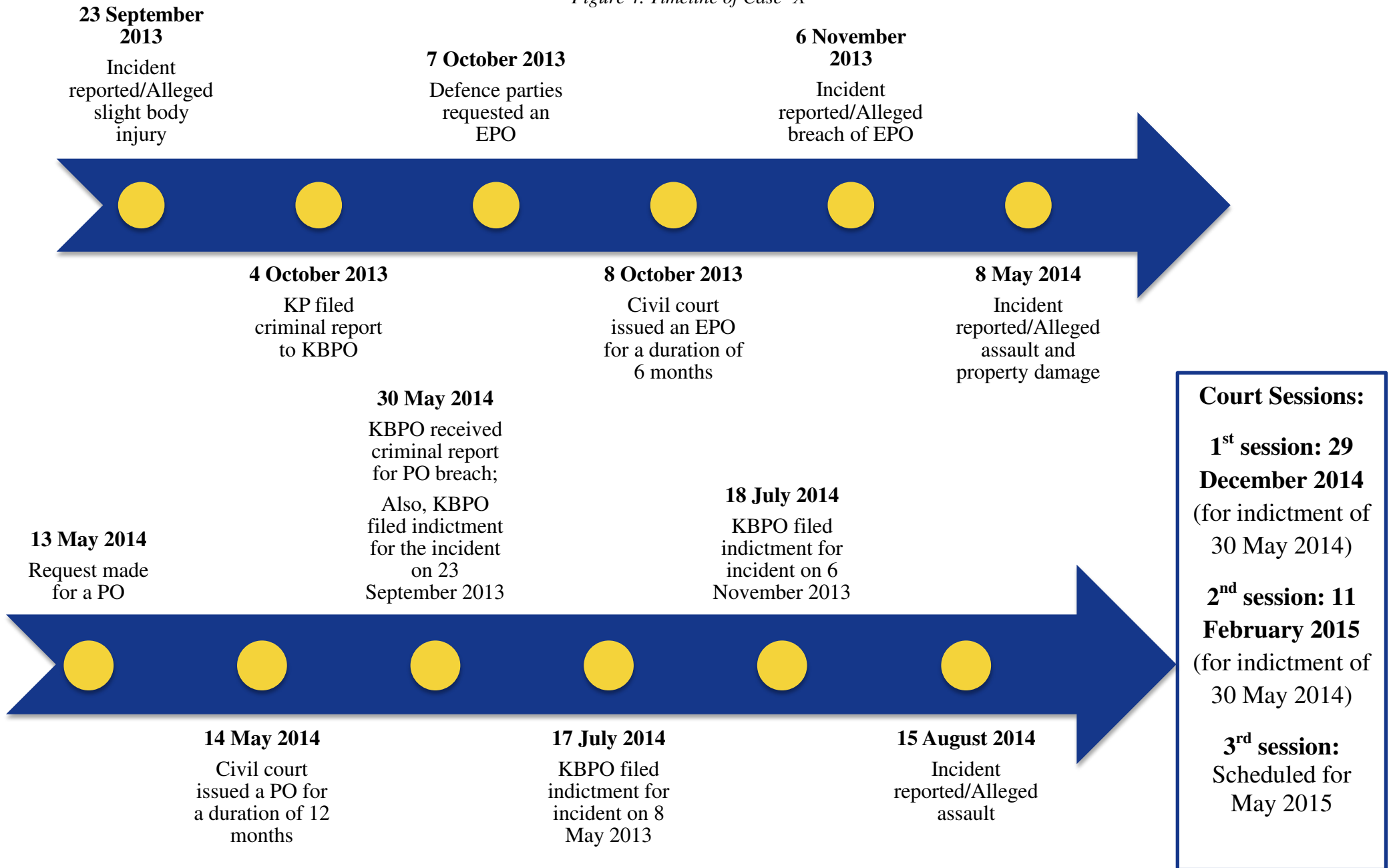
Case Conclusion

Case 'X' provides a real-life example of domestic violence and can be used as a comparison with the information gathered from the participants of this research. The victim in this case has been experiencing domestic violence for years and does not feel that she has been able to access justice or adequate protection. An indictment has yet to be filed for the alleged assault on 15 August 2014. The victim relies solely on a civil measure for protection, the sort of measure which has been breached by the perpetrator in the past. The next hearing of this case will take place in May 2015, so all actors involved should implement an efficient response to ensure the victim's safety and access to justice. Of course, this case is not representative of every domestic violence case in Kosovo. Based on the interviews with KP and the KBPOs, these institutions are aware of many of the appropriate responses to domestic violence. However, this case study illustrates that gaps can remain between the Kosovo legislation on domestic violence and the implementation of the laws in practice. It highlights the need for

⁷¹ It is important to note that, although twelve (12) months have passed since the request of the protection order on 14 May 2014, EULEX Kosovo's sources report that the PO is still in force. To date however, no application for the extension of the PO has been filed.

improved responses and coordination on behalf of the relevant institutions to ensure victim safety, prevent impunity for domestic violence and facilitate the rule of law.

Figure 4. Timeline of Case 'X'

CONCLUSION

This study provides an overview of the current standing of KP and KBPO responses to domestic violence in Kosovo. Following the analysis of interviews, a questionnaire and a case study, it is proposed that KP employs many of the responses to domestic violence that are specified by the relevant Kosovo legislation and SOP. Furthermore, the domestic violence units within KP provide a useful specialised response to the phenomenon. Within the KBPO General Departments, the establishment of domestic violence focal points provides the foundation for a specialised prosecutor response to crimes committed within domestic violence. Thus, there is evidence of good practice that aims to support victims in accessing protection, support and reparations.⁷² However, this research also indicates that the standardisation of good practices within these rule of law institutions is necessary in order to reliably end impunity for domestic violence. Coordination, data collection, training and victim support are key topics in which advancement is required. In taking these measures, KP and the KBPOs can ensure that increasingly victim-centred and gender-sensitive service is provided to victims of domestic violence. In recent years, numerous initiatives have been established to improve responses to domestic violence in Kosovo. However, despite these efforts, ending domestic violence remains a challenge for all institutions involved in the process. Historical and cultural factors perpetuate violence against women and must be tackled through a variety of paths including improved rule of law responses, increased awareness and widely available services for victims and perpetrators. Overall, the dedication and coordination of all institutions involved in responding to domestic violence can benefit every woman, man and child in Kosovo. As stated by one research participant from KP, ‘a healthy family leads to a healthy Kosovo’. This report makes a number of specific recommendations for KP, the KBPOs, EULEX Kosovo and other stakeholders in an effort to instigate positive developments in rule of law and institutional responses to domestic violence in Kosovo.

⁷² UN Division for the Advancement of Women. *Good Practices in Combating and Eliminating Violence Against Women: Expert Group Meeting*. Accessed online, p.4.

RECOMMENDATIONS

Recommendations for Kosovo Police

1. The Kosovo legislation relevant to domestic violence and the *Standard Operation Procedures for Protection from Domestic Violence in Kosovo* should be operationalised across the entire Kosovo Police force. It is imperative that all actors from patrol officers to specialised domestic violence investigators act in accordance with these laws and tools. Regular training on the SOP, illustrated by practical examples of domestic violence responses, may improve the standardisation of good practices and eliminate the potential for discrepancies in responding due to individual officer characteristics.
2. Specialised investigation rooms should be established in each station to ensure a confidential and safe environment for the victim and any children who may be present while Kosovo Police fulfils their responsibilities.
3. The use of the Kosovo Police Information System should be standardised across all Kosovo Police stations. Data should be carefully collected, classified correctly and entered into the centralised and electronic system. Gender disaggregated data should contain all relevant information including victim and perpetrator case histories, their current living conditions, any Protection Orders that are in force, and a detailed description of the abuse including the medical and psychological wellbeing of both parties. Data should be easily accessible to all of Kosovo Police. It is advisable that the Kosovo Police Information System is fully operational and accessible to all members of Kosovo Police. Training should be provided on how to use the system most effectively.
4. Kosovo Police should conduct a risk assessment for each victim of domestic violence, utilising the risk assessment checklist that is provided in Annex 8 of the *Standard Operation Procedures for Protection from Domestic Violence in Kosovo*, and share this

assessment with the Kosovo Basic Prosecution Office and shelter that may be involved in the case.

5. Kosovo Police should follow-up with victims to whom a Protection Order has been granted to assess their safety. In the event of the breach of a Protection Order, Kosovo Police should:
 - a. Have access to the adequate data to validate that a protection order has been violated
 - b. Promptly report the breach of the Protection Order to the relevant Kosovo Basic Prosecution Office

6. Kosovo Police should ensure that all efforts are made to improve coordination with other stakeholders, such as Kosovo Basic Prosecution Offices, Victims' Advocates, shelters, medical services and the Centre for Social Welfare among others, thus lessening the burden on domestic violence victims to contact each of the required institutions. Furthermore, coordination on good practices and lessons learned improves the holistic response to domestic violence within a community.

7. Kosovo Police in northern Kosovo should ensure that their responses to domestic violence are:
 - a. In line with the *Law on Protection Against Domestic Violence* and the *Standard Operation Procedures for Protection from Domestic Violence in Kosovo*
 - b. Facilitated by specialised domestic violence police in situ in specialised domestic violence units at the station and region levels
 - c. Coordinated with other stakeholders in responding to domestic violence
 - d. Raising awareness within communities on domestic and gender-based violence

8. Kosovo Police should conduct a follow-up study to determine in greater detail how their officers are responding to domestic violence in each of the stations and regions, and isolate areas of the responses that might be improved.

Recommendations for the Kosovo Prosecutorial Council to instruct the Kosovo Basic Prosecution Offices

1. Clear terms of reference (TOR) should be developed for the domestic violence focal points from the Kosovo Basic Prosecution Offices. These TOR should provide a detailed description of the tasks that are expected from the focal points and any goals that they are to achieve in their work.

2. The domestic violence focal points should receive additional training on the phenomenon of domestic violence, the particularities of the approach in responding to vulnerable victims and good practices for prosecutors in responding to crimes that occur in the context of domestic violence. This specialisation, combined with TOR for the role of focal point, will increase their effectiveness in dealing with this type of criminality. Furthermore, as any prosecutor is likely to be assigned to a crime in the context of domestic violence, it is advisable that such domestic violence training is incorporated into the training modules available for all prosecutors.

3. It is advisable that domestic violence cases are assigned to a prosecutor who has specialised in this form of criminality and has undergone specific training. This could be achieved through the practice of assigning all cases of domestic violence to the trained domestic violence focal point or, as mentioned before, providing all prosecutors with domestic violence training.

4. Until such a time as there is a specialised domestic violence prosecutor assigned to all domestic violence cases, prosecutors should improve their internal coordination on cases of domestic violence. The domestic violence focal points should be consulted on the prosecution of such incidents as they have already received training on responding to domestic violence. Internal meetings should be held between prosecutors to determine good responses to cases and determine how best to proceed with difficult cases.

5. Prosecutors from the Kosovo Basic Prosecution Offices who deal with crimes in the context of domestic violence should improve coordination with other stakeholders such as Kosovo Police and the Victims' Advocacy and Assistance Office. Specialised working groups consisting of personnel from these institutions should discuss good practices and determine how best to respond to domestic violence cases in their region.

6. Prosecutors should improve the sharing of information with Kosovo Police, in particular in relation to updating the police on case developments following the police's submission of the criminal report. For example, it would be of great benefit to victims if Kosovo Police were aware of the measures being taken in relation to the alleged perpetrator so that they can provide adequate protection for the victim in light of the risk of reoffending.

7. Data on crimes that occur in the context of domestic violence should be electronic, centralised and easily accessible by any prosecutor who is dealing with a domestic violence case. The database should include gender disaggregated data including information on the victim's history, the alleged perpetrator's history, their current living conditions and a detailed description of the abuse including the medical and psychological wellbeing of both parties.

Recommendations for Other Kosovo Stakeholders

1. Improve the National Coordination Mechanism for Domestic Violence. This should include:
 - a. The preparation of a new National Strategy on Domestic Violence
 - b. The establishment of coordination mechanisms between the various actors
 - c. Securing funding for the various services that provide support for victims of domestic violence

2. The Kosovo Ministries for Labour and Social Welfare, Health, Justice, Internal Affairs, Culture, Youth and Sports, and Education should improve the support that they provide for services for victims and perpetrators of domestic violence. This should be done in a manner that allows for the sustainable development of rehabilitation and reintegration services such as shelters, medical assistance, psychological support, perpetrator intervention programmes and child welfare services. Increased support should also be provided for awareness campaigns on gender-based violence, including domestic violence.

3. The civil and criminal judges within the Basic Courts should improve their responses to domestic violence cases. In particular, effort should be made to:
 - a. Increase coordination between the civil and criminal judges
 - b. Improve data collection
 - c. Integrate a victim-centred and gender-sensitive approach to judicial decisions

Recommendations for EULEX Kosovo

- 1.** EULEX Kosovo Strengthening Division should carefully monitor, mentor and advise Kosovo Police and the Kosovo Basic Prosecution Offices on the institutions' responses to domestic violence, in line with the relevant legislation and Standard Operation Procedures for Protection From Domestic Violence in Kosovo.
- 2.** EULEX Kosovo should organise a similar workshop for Kosovo Basic Court together with other stakeholders in the fourth quarter of 2015.
- 3.** In the first quarter of 2016, EULEX Kosovo should create a follow-up report on the progress made by Kosovo Police and the Kosovo Basic Prosecution Offices on the recommendations outlined in this report.

Recommendations and conclusion workshop

On the 28 and 29 of May 2015 EULEX Kosovo organised a workshop for Kosovo Police and Kosovo Basic Prosecution Office personal who deal with domestic violence cases. The objective was to facilitate the beginning of improved coordination between and among these actors. The workshop should enable the participants to discover how best to improve their responses to domestic violence incidents.

Participants from all the regions acknowledged the importance of improving the coordination and communication between the both institutions.

They agreed on all the recommendations made in the draft of this report that was used in the workshop and added a few more.

1. Further research in the north of Kosovo to be used in the follow-up report
2. Similar workshop for Criminal and Basic Court together with other stakeholders with recommendations in detail to be used in the follow-up report
3. Macro-economic projects to make improvement for a transitional society: Punishment is not enough to minimize the violence. Programs for the suspects should be implemented in the prevention of domestic violence
4. The government of Kosovo should take their responsibility in providing sustainability and budget on shelters for victims of domestic violence.

AIM:

Work toward sustainable responses and services for victims of domestic violence to realise the elimination of domestic violence in the future.

Indicators for Success:

An increase in the reporting of domestic violence incidents gives trust in Kosovo Institutions.

A decrease in the number of domestic violence incidents over time will end the culture of violence.

APPENDICES

Appendix A

Interview Questions: Kosovo Police, Specialised Domestic Violence Investigators

1. Describe your role as a specialised domestic violence investigator.
2. What is the structure of the domestic violence investigation unit in your region?
3. How is an incident of domestic violence typically handled?
4. Does your station/region have specialised domestic violence investigation rooms?
5. What actors do you coordinate with on cases of domestic violence?
6. Describe the coordination between Kosovo Police and the Basic Prosecution Offices in terms of:
 7. Information sharing
 8. Investigating cases
 9. Follow-up on cases
10. What actors do you refer domestic violence victims to for additional services?
11. How are statistics on domestic violence collected in your station/region?

Appendix B

Questionnaire: Chief of Domestic Violence at the Central Level, Pristina

Police-Prosecutor Coordination

1. In relation to the following stages in a domestic violence case, describe the cooperation between police and prosecutors (if any):
 - a. When a victim of DV reports an incident with criminal elements?
 - b. When police are investigating a criminal DV case, and have already notified the prosecutor?
2. What information/data is shared between police and prosecutors overall?
3. Do prosecutors inform police on case developments, such as whether they press charges or drop the case?
4. Which aspects of police-prosecutor coordination do you find most effective?
5. In which aspects of coordination would you wish to see an improvement?

Coordination with other actors

1. Do police conduct a victim risk assessment in addition to taking victim testimonies?
 - a. If yes, do they forward the completed risk assessment forms to shelters/other services?
2. In which aspects of a DV case do police coordinate with Victims' Advocates?
3. In which aspects of a DV case do police coordinate with the Municipal Centre for Social Work?
4. Describe the coordination between police and shelters.
5. In what instances is a forensic team involved in a DV case?
6. Describe the coordination between the Chief of DV and regional DV units.

Police Training

1. What is the difference in training on DV between that given to
 - a. All police officers in the academy
 - b. Specialised DV police
2. Can you provide us with the numbers of police in each region that have received training to be specialised DV police investigators, disaggregated by gender?

3. Can you provide us with the DV training curricula from the police-training academy?

Data on Domestic Violence Cases

1. Can you provide us with Kosovo Police statistics on domestic violence cases from 2014?
2. Is there a centralised data system on DV? And if yes, is it
 - a. Disaggregated by gender?
 - b. Including information on victim-perpetrator relationships?

Protection Orders

1. How do police monitor the implementation of a civil protection order?
2. Do you find protection orders useful in preventing future violence, or are many of the cases you see recidivist cases?
3. How many protection orders were issued by police in 2014?

Timeline of Responses

On average, how long does it take:

- a) The breach of a protection order and the arrest of the perpetrator?
- b) The arrest of the perpetrator and the submission of the case to prosecutors?
- c) Prosecutors' decision to press charges and the court's decision?

Other

1. Is the special telephone line for DV, as prescribed by the law, operational at present?
2. How are complaints on DV perpetrated by Kosovo Police officers themselves handled?
3. Do you know if any complaints were made against Kosovo Police on their responses to DV cases?
4. How do police check if a perpetrator is a recidivist when a case is reported?
5. Do police determine if sexual violence has occurred in the domestic incident? If yes, how?

Appendix C

Interview Questions: Prosecutor Domestic Violence Focal Points

Focal Points

1. How long have you been a DV prosecutor focal point?
2. What is the role of the DV prosecutor focal points?
3. Do the focal points have specified TORs?
4. What training is provided for DV prosecutor focal points?

Prosecution of DV Cases

1. Outline the processes involved in the prosecution of DV cases.
2. Do prosecutors receive specialised domestic violence/vulnerable victim training?
3. Are there internal SOPs for DV cases for prosecutors?
4. Are their internal DV meetings on cases among prosecutors?
5. When gathering evidence, are there prosecutors of the same gender available to the victim of DV?
6. How is a prosecutor allocated to a DV case?

Coordination

1. Describe the coordination between police and prosecutors regarding
 - a. Notification of cases by police
 - b. Victim testimony/data sharing
 - c. Follow-up on cases after prosecution
2. Describe the coordination between Victims' Advocates and prosecutors
3. Do prosecutors liaise with any other counterparts on domestic violence cases?

Data

1. What data is kept by prosecution on DV cases?
2. In what way is regional information on the prosecution of DV cases shared?
3. Are annual/other thematic reports on the prosecution of DV cases produced?

Other

1. What practices would you highlight as successful within the prosecution of DV cases?
2. What areas of prosecutor responses to DV cases would you like to see improved?
5. Has the DV pilot project in your region been beneficial? Expand. (If applicable to the region).

Appendix D

Interview Questions: director of a Women's Shelter

Shelter:

1. Describe your professional role.
2. Briefly describe the services provided by the shelter for victims of domestic violence.

Police:

3. From your experience with victims of domestic violence, how do you find Kosovo Police responses to incidents of domestic violence? Cues:
 - Response time to the incident
 - Response to breach of POs
 - Knowledge on sensitivity of crimes of DV
 - Interviewing the victim
 - Cooperation with the shelter/other actors
 - Follow-up on cases
 - Other?

Prosecution:

4. From your experience with victims of domestic violence, how do you find Kosovo Basic Prosecution Office responses to criminal acts in domestic violence incidents? Cues:
 - Response time in filing an indictment
 - Investigation of cases
 - Knowledge on sensitivity of crimes of DV
 - Interviewing the victim
 - Cooperation with other actors
 - Follow-up on cases

Domestic Violence:

5. What are the typical characteristics of the domestic violence cases you encounter?

6. Do you find that the prevalence of domestic violence is increasing/decreasing?
7. In your opinion, how effective are protection orders in ensuring the safety of victims of domestic violence?
8. What improvements in responses to domestic violence do you feel to be the most necessary?
9. What responses to domestic violence do you find to be the most effective?

Appendix E

Interview Questions: Civil Judge

1. What is your professional role in relation to domestic violence cases?
2. What are the most common characteristics of the domestic violence cases that you encounter?
3. Outline the typical procedure that ensues when Kosovo Police file for a protection order on behalf of a victim of domestic violence?
4. When the courts issue a protection order, are copies shared with any other actors? And if so, who?
5. In addition to protection orders, what else do the courts grant to a victim of domestic violence and their family?
6. What practices do you find effective in preventing further incidents of domestic violence?
7. In what areas of the civil court response to victims of domestic violence could you envisage improvement?
8. Can you describe a case of domestic violence that you dealt with that you found challenging?
9. Overall, do you find the prevalence of domestic violence cases to be increasing or decreasing?

Appendix F

Interview Questions: Victims' Advocacy and Assistance Office

1. Describe your role in the Victims' Advocacy and Assistance Office.
2. Describe the structure of the Victims' Advocacy and Assistance Offices in Kosovo.
3. Do Victims' Advocates have a different approach for domestic violence victims in comparison with victims of other forms of crime? If yes, describe.
4. Has the role of the Victims' Advocates changed since the time of UNMIK regulations?
5. Regarding the phone-line for victims:
 - a. Is this operational 24/7?
 - b. In what languages is the service available?
 - c. Describe how Victims' Advocates refer victims to relevant services.
6. Describe the operation of Victims' Advocates in north Kosovo, and any difficulties faced.
7. Do you know about the domestic violence focal point structure within the Kosovo Basic Prosecution Offices?
8. How do you find prosecutors responses to victims of domestic violence in Kosovo?
9. How do you find police's responses to victims of domestic violence in Kosovo?
10. Describe the cooperation between Victims' Advocates and:
 - a. Prosecutors
 - b. Police
 - i. Police informing Victims' Advocates about DV cases
 - ii. Victims' Advocates presence during testimonies

iii. Sharing of case reports

c. Shelters

11. What responses are effective in responding to domestic violence, if any?

12. What responses would you like to see improved, if any?

Përgjigja e Policisë dhe Prokurorisë ndaj Dhunës në Familje në Kosovë

Parathënie

“Dhuna në familje është një formë e përhapur e dhunës që është e pranishme në gjithë botën. Ndonëse edhe burrat përjetojnë dhunë në familje, por viktimat më të zakonshme janë gratë dhe fëmijët.

Sipas *udhëzimeve të BE-së për dhunën ndaj grave dhe vajzave dhe luftimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj tyre*, “format dhe manifestimet e kësaj dhune janë të shumta, të ndërlidhura dhe janë të ndryshme sipas kontekstit shoqëror, ekonomik, kulturor dhe politik të shoqërisë”.

Dhuna në familje po ashtu mund të jetë edhe formë e diskriminimit në baza gjinore, meqë roli i grave, vajzave dhe djemëve përbrenda një kulture ndikon në mënyrën e ndërveprimit të gjinive në publik dhe në rrafshin privat.

Megjithatë, siç ka deklaruar Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së Ban-Ki Moon, “ekziston një e vërtetë universale, e aplikueshme në të gjitha vendet, kulturat dhe komunitetet: dhuna kundër grave nuk është kurrë e pranueshme, kurrë e arsyeshme, kurrë e tolerueshme”.

Për shkak të privacisë së njësisë familje, zbulimi dhe përgjigja ndaj dhunës në familje mund të jetë e vështirë. Institucionet e sundimit të ligjit luajnë një rol të rëndësishëm në përgjigje ndaj dhunës në familje, duke synuar që viktima të ketë qasje në drejtësi dhe që kryesit e veprave të mos mbeten pa u ndëshkuar për veprimet e tyre.

Policia shpesh është e para që përgjigjet ndaj incidenteve të dhunës në familje kur ato raportohen, ndërsa prokurorët janë përgjegjës që të veprojnë në rast të incidenteve të dhunës penale ose të abuzimit.

Në kuadër të mandatit të EULEX-it për të monitoruar, mentoruar dhe këshilluar Policinë e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore përmes Këshillit Prokurorial të Kosovës, Sektori për Fuqizim e ka kryer një hulumtim lidhur me përgjigjet e këtyre institucioneve ndaj dhunës në familje, në bashkëpunim me këshilltarët për çështje gjinore të këtij Misioni. Raporti i përshkruan përgjigjet ndaj dhunës në familje të cilat janë efektive dhe në pajtim me legjislacionin e Kosovës, dhe i paraqet rekomandimet për mënyrat e përmirësimit të përgjigjeve në bazë të gjetjeve të këtij hulumtimi.

Bashkërendimi në mes të këtyre institucioneve është më se i rëndësishëm për të siguruar që institucionet e sundimit të ligjit të sigurojnë qasje adekuate në drejtësi për viktimat e dhunës në familje.

Unë do të doja të falënderojë institucionet të cilat kanë marrë pjesë në këtë hulumtim për entuziazmin e tyre të bashkëpunimit me EULEX Kosova për të punuar për një ndryshim pozitiv. Unë po ashtu dua të falënderoj Maria van der Hart, Nicola Brassil dhe të gjithë pjesëtarët tjerë të EULEX Kosova të cilët punuan me një përkushtim të madh për përfundimin e këtij raporti. Me mbështetjen nga personeli i përkushtuar dhe institucionet e Kosovës, EULEX-i mund të vazhdojnë e të përmirësojnë jetën e çdo gruaje, burri dhe fëmijës në Kosovë.”

Gabriele Meucci, Shefi i Misionit EULEX Kosova

Falënderimet

EULEX Kosova dëshiron të falënderojë personelin e shumtë nga Policia e Kosovës, Prokuroritë Themelore, Zyrës për Avokim dhe Ndhmë të Viktimave, sistemit gjyqësor civil dhe strehimoren për gratë në Kosovë për pjesëmarrjen e tyre entuziaste në këtë hulumtim.

Hulumtuesit

Maria M.G. van der Hart, Këshilltare mobile për Polici

Nicola Brassil, Praktikant\Çështje gjinore

Jean-Claude Gontier, Monitor mobil për Drejtësi

Autori

Nicola Brassil, Praktikant/Çështje gjinore

Kontribuesit

Policia e Kosovës

Prokuroritë Themelore të Kosovës

Këshilltarët mobil të Policisë së EULEX-it

Këshilltarët mobil për Drejtësi nga EULEX Kosova

Këshilltarët për Çështje Gjinore nga EULEX Kosova

Qershor 2015

EULEX Kosova,

Misioni i Bashkimit Evropian për Sundimin e Ligjit në Kosovë

Rr. "Muharrem Fejza",

10000 Prishtinë

TABELA E PËRMBAJTJES

SHKURTESAT.....	9
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	10
HYRJE	17
METODOLOGJIA	27
REZULTATET dhe ANALIZA	31
RASTI ‘X’	56
PËRFUNDIM	61
REKOMANDIMET.....	63
Rekomandimet për Policinë e Kosovës	63
Rekomandimet për Këshillin Prokurorial të Kosovës që t’i udhëzojnë Prokuroritë Themelore të Kosovës.....	65
Rekomandimet për aktorët e tjerë të Kosovës	67
Rekomandimet për EULEX Kosova.....	68
Rekomandimet dhe punëtorja përmbyllëse.....	69
SHTOJCAT.....	70
Shtojca A.....	70
Pyetjet për intervistë: Policia e Kosovës, hetuesit e specializuar për dhunën në familje	70
Shtojca B.....	71
Pyetësor: Shefi për dhunë në familje në nivel qendror, Prishtinë.....	71
Shtojca C.....	74
Pyetjet për intervistë: Personat kontaktues të prokurorisë lidhur me dhunën në familje.....	74

Shtojca D.....	76
Pyetjet për intervistë: Drejtori i strehimores për gra.....	76
Shtojca E.....	78
Pyetjet për intervistë: gjyqtar civil.....	78
Shtojca F.....	79
Pyetjet e intervistës: Zyra për Mbrojtje dhe ndihmën e viktimave.....	79

SHKURTESAT

FeP	Fusha e Përgjegjësisë
PKK	Kodi Penal i Kosovës
PKPK	Kodi i Procedurës Penale të Kosovës
UME	Urdhër për Mbrojtje Emergjente
EULEX KOSOVA	Misioni Evropian për Sundimin e Ligjit në Kosovë
PTHK	Prokuroria Themelore e Kosovës
PK	Policia e Kosovës
SIPK	Sistemi i Informacionit i Policisë së Kosovës
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
UM	Urdhër për Mbrojtje
PSV	Procedurat Standarde të Veprimit
UMEP	Urdhër për Mbrojtje Emergjente të Përkohshme
UNMIK	Misioni i Kombeve të Bashkuara në Kosovë
ZANV	Zyra për Avokim dhe Ndihmë për Viktimat

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

“Ajo që e konsideroj të jetë më e rëndësishme është se [ne] e pyesim veten nëse jemi duke bërë mjaft me qëllim të garantimit të drejtave të barabarta për gratë dhe vajzat në shoqërinë tonë. Pa hezitim, po e them se jo. Gratë dhe vajzat ende nuk trajtohen në mënyrë të barabartë në shoqërinë tonë. Është e vërtetë se ne e kemi ndërtuar një infrastrukturë ligjore të avancuar, por ende mbetet shumë për t’u bërë, si shoqëri dhe si institucione, për ta jetësuar legjislacionin në praktikë, dhe vetëm atëherë të themi me besim: po, gratë dhe vajzat janë të barabarta në shoqërinë tonë.”

Presidentja Jahjaga, prill 2015

Citati nga lart ilustron se, përkundër legjislacionit i cili jep barazi për gratë, burrat, vajzat dhe çunat, diskriminimi kundër grave dhe vajzave mbetet sfidë për Kosovën si shoqëri. Dhuna në familje është një formë globale e diskriminimit në baza gjinore e cila kryesisht prekë gratë, dhe Kosova nuk ndryshon në këtë drejtim. Përmes Misionit të Bashkimit Evropian për Sundimin e Ligjit në Kosovë për të monitoruar, mentoruar dhe këshilluar Policinë e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës ky hulumtim synon të paraqes një përmbledhje të gjendjes aktuale të përgjigjeve ndaj dhunës në familje të ofruara nga këto institucione. Raporti i përcakton fushat në të cilat përgjigjet e tyre demonstrojnë praktikë të mirë dhe sigurojnë rekomandime për fushat në të cilat përgjigjet e tyre kanë hapësirë për përmirësime.

Një draft version i këtij raporti është përdorur në një punëtori të mbajtur nga EULEX Kosova më 28 dhe 29 maj 2015. Ekspertët për rastet e dhunës në familje nga Policia e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës merrnin pjesë në këtë punëtori, dhe ata u pajtuan me të gjitha rekomandimet e dhëna në këtë draft version. Në fund të punëtorisë ata po ashtu rekomanduan veprime shtesë që do të merren për mbrojtjen e viktimave të dhunës në familje dhe këto veprime janë përfshirë në versionin final.

Hulumtimi kualitativ është zhvilluar përmes intervistave gjysmë të strukturuar me personel të ndryshëm nga Policia e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës. Përmbajtja e intervistave më pas është analizuar sipas temave përkatëse. Për Policinë e Kosovës, temat kanë qenë ‘legjislacioni dhe politikat’, ‘procesi i hetimit’, ‘bashkërendimi’, ‘mbledhja e të

dhënave’, ‘përgjigjet efektive’ dhe ‘fushat për përmirësime’. Për Prokuroritë Themelore të Kosovës, temat kanë qenë ‘historiku dhe personave kontaktues për dhunën në familje’, ‘procesi i ndjekjes penale’, ‘bashkërendimi’, ‘mbledhja e të dhënave’, ‘përgjigjet efektive’ dhe ‘fushat për përmirësime’. Intervista kontrolluese ishin zhvilluar me Zyrën për Avokim dhe Ndihmë për Viktimat, një gjyqtar nga sistemi juridik civil dhe drejtorin e Strehimores për Gratë. Veç kësaj, një studim rasti për incidentet e dhunës në familje nga jeta reale siguron një krahasim të përgjigjeve të dhëna nga të intervistuarit.

Rezultatet dhe analiza janë paraqitur në pjesën kryesore të këtij raporti. Megjithatë, një numër i gjetjeve kryesore janë si vijon:

- Policia e Kosovës përmbush shumë nga përgjegjësitë e veta, sipas përcaktimit nga legjislacioni i Kosovës dhe *Procedurës Standarde të Veprimit për Mbrojtjen kundër Dhunës në Familje në Kosovë* (Republika e Kosovës, Agjencia për Barazi Gjinore 2013). Megjithatë, standardizimi i këtyre përgjigjeve në të gjitha stacionet dhe për të gjitha rastet e dhunës në familje do të siguronte që secila viktimë të përfitojë nga praktikatat e mira dhe qasja në drejtësi nga Policia e Kosovës.
- Caktimi i personave kontaktues në kuadër të departamenteve të përgjithshme të Prokurorive Themelore të Kosovës e siguron bazën për një përgjigje nga një prokuror i specializuar për krimet e kryera në kontekst të dhunës në familje. Me trajnim adekuat dhe bashkëpunim me palët e interesit me relevancë, prokurorët mund të fasilitojnë një qasje me viktimën në qendër dhe ndjeshmërinë gjinore në sundimin e ligjit lidhur me dhunën në familje.

Në përgjithësi, ky raport i plotëson përgjigjet e mëhershme të dhunës në familje në Kosovë dhe është në pajtim me gjetjet e përgjithshme nga studimet ndërkombëtare për temën e dhunës në familje. Siç është cekur, raporti sugjeron që përgjigjet nga Policia e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës ndaj dhunës në familje tregojnë për elemente të praktikave të mira. Megjithatë, përgjigjet e këtyre institucioneve ende nuk po arrijnë që në mënyrë konsistente të operacionalizojnë legjislacionin relevant për dhunën në familje, dhe të sigurojnë një përgjigje të shpejtë dhe efektive në përgjigje për viktimat e dhunës në familje. Prandaj, ky raport jep një numër rekomandimesh për Policinë e Kosovës, Prokuroritë Themelore të Kosovës, EULEX Kosova dhe palët tjera me interes në përgjigjen institucionale të Kosovës ndaj dhunës në familje, në një përpjekje për të realizuar këto përmirësime. Një

përshkrim i hollësishëm i këtyre rekomandimeve mund të gjendet në pjesën kryesore të raportit. Një përmbledhje e rekomandimeve është paraqitur këtu.

Rekomandimet për Policinë e Kosovës

1. Operacionalizimi i *Ligjit për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje*, dhe *Procedurat Standarde të Veprimit për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje në Kosovë*.
2. Krijimi i dhomave të specializuara për hetimin e rasteve të dhunës në familje në të gjitha stacionet policore në Kosovë.
3. Përmirësimi dhe standardizimi i përdorimit të Sistemit të Informacionit të Policisë së Kosovës në të gjitha stacionet policore në Kosovë.
4. Zhvillimi i një vlerësimi të rrezikut për të gjitha viktimat e dhunës në familje dhe shpërndarjen e këtij vlerësimi tek palët me interes si Prokuroritë Themelore të Kosovës dhe strehimoret.
5. Përcjellje e të gjithë Urdhërave për Mbrojtje të lejuara për të ofruar siguri për viktimën.
6. Përmirësimi i bashkërendimit me të gjitha palët me interes në përgjigje ndaj rasteve të dhunës në familje, duke përfshirë Prokuroritë Themelore të Kosovës, Zyrën për Avokim, strehimoret, shërbimet mjekësore dhe Qendrën për Mirëqenie Sociale.
7. Përmirësimi i përgjigjeve ndaj dhunës në familje në pjesën veriore të Kosovës përmes operacionalizimit të gjithë legjislacionit relevant dhe sigurimin e një përgjigje të specializuar nga oficerët e trajnuar të Policisë së Kosovës.
8. Zhvillimi i një studimi pasues për të përcaktuar në më shumë hollësi se si Policia e Kosovës përgjigjet ndaj dhunës në familje në secilin stacion të tyre dhe rajon, dhe veçimi i fushave të përgjigjeve të cilat mund të përmirësohen.

Rekomandimet për Këshillin Prokurorial të Kosovës që t'i udhëzojnë Prokuroritë Themelore të Kosovës

- 1.** Të zhvillohen Termat e Referencës për pikat e kontaktit në kuadër të Prokurorive Themelore të Kosovës.
- 2.** Të sigurohen pikat e kontaktit për dhunën në familje në prokuroritë tjera brenda Departamentit të Përgjithshëm përmes trajnimit për përgjigje ndaj dhunës në familje.
- 3.** Të caktohen të gjitha krimet që ndodhin në kontekst të dhunës në familje tek pika fokale ose tek prokurori që është trajnuar për këtë lloj të veprës.
- 4.** Përmirësimi i bashkërendimit të brendshëm për incidentet e dhunës në familje në kuadër të Departamenteve të Përgjithshme për të përcaktuar praktikat e mira dhe tejkalimin e sfidave.
- 5.** Përmirësimi i bashkërendimit me palët e jashtme të interesit në përgjigje ndaj dhunës në familje, duke përfshirë Policinë e Kosovës dhe Zyrën për Avokim dhe Ndhmë për Viktimat.
- 6.** Përmirësimi i shkëmbimit të informacionit me Policinë e Kosovës për zhvillimet e rasteve.
- 7.** Përmirësimi i mbledhjes, qasjes dhe shkëmbimit të të dhënave brenda Prokurorive Themelore të Kosovës për krimet e dhunës në familje.

Rekomandimet për Palët tjera me interes

1. Përmirësimi i Mekanizmave të Bashkërendimit Nacional për Dhunën në Familje. Kjo duhet të përfshij:
 - a. Përgatitjen e një Strategjie Nacionale të re për Dhunën në Familje,
 - b. Organizimin e mekanizmave bashkërendues në mes të aktorëve të ndryshëm, dhe
 - c. Sigurimin e financimit për shërbime të ndryshme të cilat ofrojnë mbështetje për viktimat e dhunës në familje.

2. Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale, ajo e Shëndetësisë, Drejtësisë, Punëve të Brendshme, Kulturës, Rinisë dhe Sportit, dhe e Arsimit duhet të përmirësojnë mbështetjen të cilën e ofrojnë përmes shërbimeve për viktimat e dhunës në familje. Kjo duhet të bëhet në mënyrën që lejon zhvillim të qëndrueshëm të shërbimeve të rehabilitimit dhe ri-integrimit adekuat, si strehimoret, ndihma mjekësore, mbështetja psikologjike, programe intervenuese për kryesit e veprës dhe shërbimet për mirëqenien e fëmijës. Rritja e mbështetjes po ashtu duhet të sigurohet për fushatat e vetëdijesimit për dhunën në baza gjinore, duke përfshirë dhunën në familje.

3. Gjyqtarët civilë dhe penalë në kuadër të Gjykatave Themelore duhet t'i përmirësojnë përgjigjet e veta ndaj rasteve të dhunës në familje. Në veçanti, përpjekjet duhet të bëhen për:
 - a. Rritjen e bashkërendimit në mes të gjyqtarëve civilë dhe penalë
 - b. Përmirësimin e mbledhjes së të dhënave
 - c. Integrimin e qasjes me viktimën në qendër dhe qasjen gjinore në vendimet e gjykatave

Rekomandimet për EULEX Kosova

- 1.** i EULEX Kosova duhet me kujdes të monitorojë, mentorojë dhe këshillojë Policinë e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës për përgjigjet e institucioneve ndaj dhunës në familje, në pajtim me legjislacionin relevant dhe Procedurat Standarde të Veprimit për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje në Kosovë.” (PSV 2013)
- 2.** EULEX Kosova do të duhej të organizojë një punëtorë për Policinë e Kosovës dhe personelin e Prokurorive Themelore të Kosovës të cilët merren me raste të dhunës në familje, për të lehtësuar fillimin e bashkërendimit të përmirësuar në mes të këtyre aktorëve. Kjo punëtorë duhet të ju mundësojë pjesëmarrësve të diskutojnë se si më së miri të përmirësojnë përgjigjet e tyre ndaj incidenteve të dhunës në familje.
- 3.** Në tremujorin e parë të vitit 2016, EULEX Kosova duhet të përgatis një raport pasues për progresin e arritur nga Policia e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës për rekomandimet e paraqitura në këtë raport.

HYRJE

Ky dokument shqyrton qëndrimin aktual të Policisë së Kosovës (tutje, PK) dhe Prokurorive Themelore të Kosovës (tutje, PTHK) për përgjigjet ndaj incidenteve të dhunës në familje në Kosovë.

Në Kosovë, dhuna në familje mbulohet me *Ligjin për Mbrojtje nga Dhuna në Familje*,¹ dhuna në familje referohet si ‘një ose më shumë vepra apo lëshime të qëllimshme që i bën një person personit tjetër me të cilin është ose ka qenë në marrëdhënie familjare’. Këto veprime përfshijnë përdorimin e forcës fizike ose presionin psikik, çdo veprim tjetër i një anëtari të familjes që mund të shkaktojë apo kanos, se do të shkaktojë dhembje fizike dhe vuajtje psikike, marrëdhënia seksuale pa pëlqim dhe keqtrajtimi seksual, dhe kufizimi i kundërligjshëm i lirisë së lëvizjes ndaj personit tjetër. Definicioni i marrëdhënies familjare çon në disa interpretime, duke përfshirë edhe atë kur dy individë bashkëjetojnë në një ekonomi të përbashkët.

Dhuna në familje është dhunë e bazuar në gjini e cila kryesisht përjetohet nga gratë nëpër botë, parandalohen që të gëzojnë të drejtat e tyre të njeriut dhe liritë themelore.² Në të vërtetë, Organizata Botërore për Shëndetësi ka gjetur se partnerët e afërt kanë vlarë tridhjetë e tetë përqind të grave që janë vlarë në gjithë botën.³ Statistikat e mbledhura nga PK-ja sigurojnë një vështrim për përhapjen e këtij fenomeni në Kosovë. Në vitin 2014, në PK ishin raportuar gjithsej 1,179 incidente në gjithë Kosovën.⁴ Megjithatë, mbledhja e informacionit të saktë dhe e të dhënave tipike për dhunën në familje mund të jetë punë e vështirë. Stigma shoqërore e cila zakonisht i vishet dhunës në baza gjinore, ose mungesës së besimit në aftësitë e institucioneve të sundimit të ligjit për të siguruar qasjen në drejtësi për viktimat, mund t’i parandalojë personat të cilët e përjetojnë dhunën në familje që ta raportojnë atë tek autoritetet.⁵ Një hulumtim i zhvilluar në vitin 2008 ka gjetur se përafërsisht dyzet e gjashtë përqind (46%) e grave të intervistuar kanë përjetuar dhunë në familje gjatë ndonjë hapësire

¹ Ligji Nr. 03/L-182.

² Kombet e Bashkuara. *Deklarata e Pekinit dhe Platforma e Veprimit, e miratuar në Konferencën e Katërt Botërore për Gratë*, 27 tetor 1995, para.112.

³ Organizata Botërore e Shëndetësisë. (2013). *Vlerësimet Globale dhe Rajonale të Dhunës Kundër Grave: Prania dhe Efektet Shëndetësore të Dhunës nga Partneri Intim dhe Abuzimi Seksual nga Jo-partnerët*. Itali: OBSH, f.26.

⁴ Statistikat nga PK për praninë e DHF.

⁵ Intervistë me hetuesin e specializuar të PK për dhunën në familje (2015).

kohore të jetës së tyre.⁶ Prandaj, gjatë krahasimit të numrit të incidenteve të dhunës në familje të raportuara gjatë një viti, me përqindjen e atyre të cilët e kanë përjetuar dhunën në familje, duket se shumë incidente mbeten të pa raportuara. Po i njëjti hulumtim ka gjetur se gati dyzet përqind (40%) e të intervistuarve janë pajtuar se ‘dhuna është një pjesë normale e cilësdo marrëdhënie, dhe shoqëria në përgjithësi e pranon se dhuna ndodhë nganjëherë’.⁷ Kjo aludon në legjitimitetin e lejuar për dhunë brenda sferës familjare në Kosovë dhe, gjatë kombinimit të të dhënave brenda sferës familjare, tregon se Kosova ballafaqohet me sfidën e tejkalimit të përhapjes dhe të qëndrimeve që e rrethojnë dhunën në familje. Është me rëndësi të theksohet se dhuna në familje përjetohet nga gratë, burrat, vajzat dhe djemtë, dhe ajo kryhet në lloje të numërta të marrëdhënieve (për shembull, në mes të çifteve, prindërve kundër fëmijëve të tyre, ose dhuna kundër personave të moshuar).⁸ Marrë në tërësi, megjithatë, burrat janë kryesisht më të zakonshëm të dhunës në familje, ndërsa gratë janë viktimat më të zakonshme. Statistikat nga PK për vitin 2014 e reflektojnë këtë trend (shih *Figurën 1*).⁹ Prandaj, fokusi i këtij hulumtimi është në përgjigjet e PK-së dhe PTHK-së për gratë të cilat përjetojnë dhunë në familje, ndonëse shumë nga këto përgjigje do të ishin të njëjta edhe për burrat.

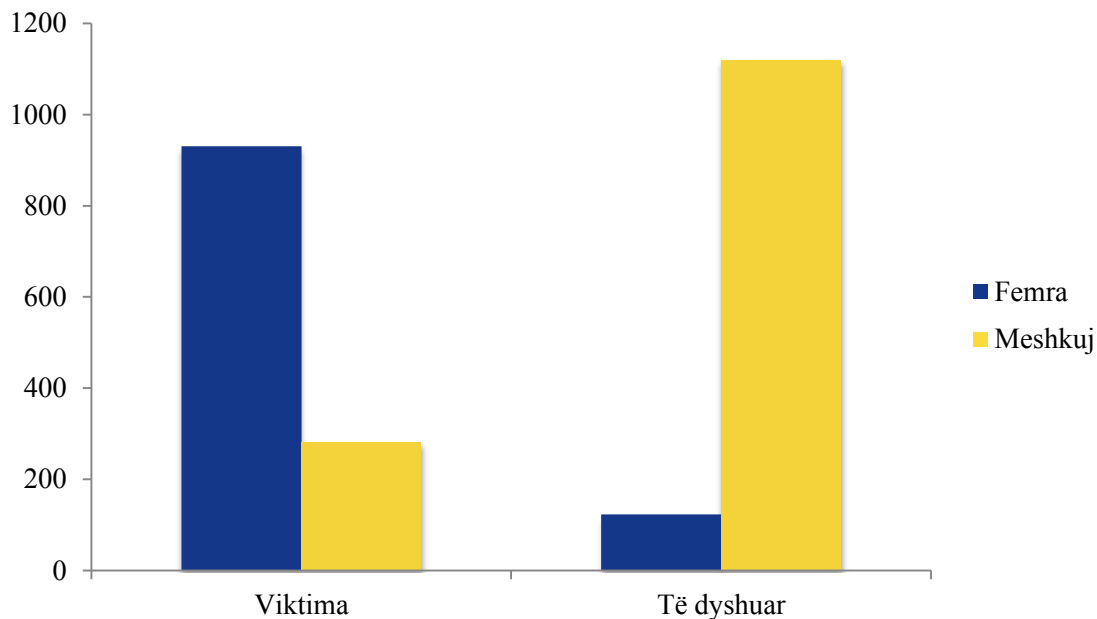
⁶ Janë intervistuar 1,125 gra dhe burra në Kosovë; Rrjeti Kosovar i Grave. (2008). *Siguria Fillon në Shtëpi: Hulumtim për Informim të Strategjisë Nacionale të Parë dhe Planit të Veprimit kundër Dhunës në Familje në Kosovë*. Prishtinë: Agjencia për Barazi Gjinore, Zyra e Kryeministrit të Qeverisë së Kosovës, f.29.

⁷ *Siguria Fillon në Shtëpi*, f.20.

⁸ Intervistë me hetuesin e specializuar të PK për dhunën në familje (2015).

⁹ *Figura 1* ilustron se në Kosovë, është më e zakonshme që viktimat e dhunës në familje të jenë femra dhe kryesisht e veprave të dhunës të jenë meshkuj. Megjithatë, grafiku po ashtu sugjeron se këto incidente kanë të bëjnë me marrëdhënie të ndryshme. Për shembull, numri më i madh i viktimave meshkuj sesa i femrave kryese të veprës sugjeron që burrat janë po ashtu abuzues me njëri tjetrin në mjedise familjare.

Figura 1. Gjinia e viktimave dhe e të dyshuarve për rastet e dhunës në familje sipas statistikave të PK-së 2014

Dhuna në familje kërcënon integritetin fizik dhe psikologjik të atyre që e kanë përjetuar atë.¹⁰ Megjithatë, shkaqet e këtij fenomeni janë të shumtë dhe të ndryshëm. Një teori e përgjithshme është se ekziston një ndarje hierarkike në mes të burrave dhe grave në shoqëritë patriarkale.¹¹ Një shoqëri patriarkale është ajo në të cilën grave dhe burrave u caktohen role të rrepta gjinore, duke i vendosur gratë në një pozitë nënshtruese ndaj burrave. Në mënyrë tipike, burrat konsiderohen se marrin rrogë dhe marrin vendime, ndërsa gratë e kanë rolin e tyre për të rritur fëmijët dhe për t'u kujdesur për shtëpinë.¹² Këto dallime në rolet sipas gjinisë kontribuojnë në kryerjen e veprave të dhunës ndaj grave, meqë dhuna në familje është një fenomen i bazuar në gjini ku ndarja hierarkike sipas gjinisë manifestohet përmes dhunës. Si në shumë shoqëri tjera, Kosova anon kah rolet gjinore patriarkale të cilat shpesh burrave u mundësojnë të shfaqin pushtetin e tyre ekzekutiv në shtëpi e që nga ana tjetër i rritë gjasat për paraqitjen e dhunës kundër grave në kuadër të marrëdhënieve në familje. Kjo veçanërisht

¹⁰ Mooney, J. (2000). *Gjinia, Dhuna, dhe Rendi Shoqëror*. New York: St. Martin's Press, f.155.

¹¹ Dobash, R. P., & Dobash, R. E. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. New York: Free Press, p.15.

¹² Lips, H.M. (2014). *Gender: The Basics*. London: Routledge, p.124.

vlen për mjediset rurale, ku rolet tradicionale sipas gjinisë janë më të përhapura sesa nëpër mjediset urbane.¹³

Konflikti në Kosovë, po ashtu ka ndikuar në kryerjen e veprave të dhunës kundër grave. Si në çdo shoqëri të pas-konfliktit, rritja e dhunës në baza gjinore (duke përfshirë përdhunimin, dhunën në familje, trafikimin seksual dhe ngacmimin seksual), ndërsa mungesa e sundimit të ligjit nënkuptonte se kryesit e veprave të dhunës në familje sipas gjitha gjasave mbeteshin pa u ndëshkuar.¹⁴ Megjithatë, pas luftës, organizatat e grave nga shoqëria civile filluan me rritjen e vetëdijesimit për dhunën e bazuar në gjini dhe filluan të llobojnë për barazi gjinore në Kosovë.¹⁵ Janë arritur përparime, dhe luftimi i dhunës kundër grave nuk është më një ‘tabu’ sikurse që ishte rasti para luftës.¹⁶

Kushtet e dobëta socio-ekonomike,¹⁷ duke përfshirë shkallën e lartë të papunësisë dhe metodat e përhapura të ekonomisë jo formale¹⁸ i kontribuojnë dhunës në familje. Për shembull, frustrimi në rritje i përjetuar nga mbajtësit e familjes kur ata nuk ishin në gjendje për t’u kujdesur për familjet e tyre mund të çojnë deri te rritja e gjasave për shfaqje të dhunës, meqë burrat e shprehin zemërimin dhe frustrimin në mënyrë më fizike sesa gratë.¹⁹ Shfrytëzimi tradicional i roleve gjinore dhe kryerja e veprave të dhunës në familje në të vërtetë i parandalon familjet që të dalin nga varfëria. Gratë mund të parandalohet që të kërkojnë punësim dhe dhuna në familje po ashtu mund të çojë deri te rritja e shpenzimeve të përkujdesjes shëndetësore.²⁰ Deprivimi ekonomik i parandalon personat të cilët përjetojnë dhunë në familje për t’u larguar nga mjedisi abuzues, meqenëse viktimat mund të mos jetë në gjendje të mbështes ekonomisht veten dhe fëmijët, pa pasur një asistencë.²¹ Përgjithësisht, kjo mund të çojë deri te një rreth i mbyllur i dhunës në familje.

¹³ Intervistë me një hetues të specializuar të PK për dhunën në familje (2015).

¹⁴ Kosovar Gender Studies Centre. (2008). *History is Herstory Too: The History of Women in Civil Society in Kosovo 1980-2004*. Pristina: Kosovar Gender Studies Centre, pp.275-276.

¹⁵ *History is Herstory Too*, p.280 and 283.

¹⁶ *History is Herstory Too*, p.295.

¹⁷ Buzawa, E.S., Buzawa, C.G., and Stark, E. (2012). *Responding to Domestic Violence: The Integration of Criminal Justice and Human Services*. London: SAGE Publications, p.107.

¹⁸ Komisioni Evropian. (2014). *Raporti i Progresit për Kosovën*, f.24.

¹⁹ As cited in *Gender: The Basics*, p.120.

²⁰ *Responding to Domestic Violence*, p.107.

²¹ Intervistë me hetuesin e specializuar të PK për dhunën në familje (2015).

Përfundimisht, është me rëndësi të theksohet se tiparet personale dhe përvojat jetësore luajnë një rol të rëndësishëm në shkaqet e këtij fenomeni.²² Në përgjithësi, është evidente se Kosova dhe përgjegjësit ndaj dhunës në familje, duke përfshirë institucionet e sundimit të ligjit dhe shërbimet për rehabilitim, ballafaqohen me sfida të mëdha shoqërore, historike dhe socio-ekonomike në tejkalimin e pengesave për parandalimin e dhunës në familje. Prandaj, është imperativ që këto institucione dhe shërbime të jenë të mbështetura në mënyrë adekuatë dhe të përgatitura për të plotësuar kërkesat e viktimave.

Kur një individ i është nënshtruar dhunës në familje siç është e përcaktuar me ligj, sjelljet e kryesve të veprës mund të kufizohen përmes mjetit të Urdhrit për Mbrojtje (tutje, UM), Urdhër për Mbrojtje Emergjente (tutje, UME) ose Urdhër për Mbrojtje Emergjente të Përkohshme (tutje, UMEP). Një UM, është urdhër për mbrojtje i lëshuar me vendim gjyqësor, me të cilin për shembull, kryesit të veprës i ndalohej t'i afrohet viktimës së dhunës në familje ose kryesi i veprës largohet nga vendi në të cilin viktimë dhe kryesi i veprës kanë bashkëjetuar. Një UME lëshohet përkohësisht me vendim të gjykatës. Pas lëshimit të UME, duhet të mbahet një seancë dëgjimore në gjykatë brenda afatit prej tetë (8) ditëve kur edhe UME i skadon afati dhe merret vendimi për çështjen e UM. Një UMEP është urdhër i lëshuar nga policia pas orarit të punës së gjykatave, dhe skadon ditën e nesërme të punës. Gjykata komunale e ka juridiksionin e lëshimit të UM në komunën ku viktimë e ka vendbanimin. Kundër kryesve të veprës mund të lëshohet edhe urdhri për trajtim psiko-social ose trajtim mjekësor për persona të varur nga alkooli dhe nga substancat psikotropike. Një shkelje e UM, UME ose UMEP përbën vepër penale dhe bën që kryesi i veprës t'i nënshtrohet arrestimit dhe ndjekjes penale.²³ *Kodi Penal i Republikës së Kosovës*²⁴ (tutje, KPK) zbatohet pas shkeljes së ndonjërit prej urdhrave mbrojtës, ose për ndonjë vepër tjetër penale të kryer në kontekstin e incidentit të dhunës në familje. Për shkak të dhunës së shkaktuar brenda marrëdhënies në familje, KPK e lejon kategorizimin 'viktimë e cenueshme' për ata që e kanë përjetuar atë. KPK përfshin ndëshkimet përkatëse për veprat penale dhe i kushton kujdes të veçantë krimeve të cilat kryhen kundër partnerëve në familje, duke e specifikuar ndëshkimin për veprat të cilat janë të dallueshme në mjedisin familjar, duke përfshirë kushtet e ngjashme me skllavërinë dhe punën e detyrueshme, përdhunimin, ngacmimin dhe abuzimin seksual të

²² Dutton, D.G. and Bodnarchuk, M. (2005). 'Through a Psychological Lens: Personality Disorder and Spouse Assault. In: Loseke, D.R., Gelles, R.J. and Cavanaugh, M.M. (eds.). *Current Controversies on Family Violence, Second Edition*. Newbury Park: Sage, p.5.

²³ Ligji Nr. 03/L-182: Neni 2, Neni 3, Neni 4, Neni 5, Neni 6, Neni 9, Neni 18, Neni 22, dhe Neni 25.

²⁴ Kodi Nr.04/L082.

personave nën moshën gjashtëmbëdhjetë vjeç.²⁵ Megjithatë, vepra më e zakonshme penale e kryer si pjesë e dhunës në familje është ajo e ‘lëndimit të lehtë trupor’.²⁶ PK-ja shpesh është e para që i përgjigjet incidenteve të dhunës në familje, ndërsa nëse janë kryer edhe vepra penale, PTHK-ja janë përgjegjësit e dytë të cilët informohen. Kështu, këta aktorë përfaqësojnë vijën e parë mbrojtëse të përgjigjes ndaj dhunës në familje përmes të cilës viktimat mund të kenë qasje në drejtësi për krimet të cilat janë kryer kundër tyre.²⁷

Në kuadër të Policisë së Kosovës, Drejtoria për Hetimin e Krimeve të Rënda merret me incidentet e dhunës në familje. Kjo drejtori ka njësi të specializuara policore për t’u përgjigjur ndaj dhunës në familje.²⁸ Në nivelin qendror, ekziston shefi i Sektorit për Dhunën në Familje, dhe hetuesit e specializuar për dhunën në familje.²⁹ Në nivelin rajonal, ka hetues të specializuar për dhunën në familje dhe një numër i specializuar i mbikëqyrësve në shtatë (7) rajonet policore, si në: Ferizaj, Gjakovë, Gjilan, Mitrovica, Pejë, Prishtinë dhe Prizren.³⁰ Ndonëse gjithë pjesëtarët e PK marrin trajnime për dhunën në familje gjatë shkollimit të tyre në Akademinë për Siguri Publike në Vushtrri, policia e specializuar pranon trajnime më intensive për temat e ndryshme të kësaj fushe.³¹ Përgjegjësitë e PK-së janë të përfshira në Nenin 24 të *Ligjit për Mbrojtje nga Dhuna në Familje*. Policia duhet të përgjigjet ndaj të gjitha raportimeve për dhunën në familje dhe të arrestojë kryesin e pretenduar të veprës në pajtim me ligjin (shih *Figura 2* për një pasqyrë të shkurtë). Policia po ashtu duhet të kryej edhe disa veprime tjera, duke përfshirë mes tjerash informimin e viktimës për të drejtat e tij/saj, informimin e ofruesve të shërbimeve përkatëse për rastin, sigurimin e transportit për viktimën në qendrën mjekësore dhe sigurimin e transportit për viktimën për në strehimore, nëse kjo kërkohet nga viktimat.³²

²⁵ Kodi Nr.04/L082: Neni 120, Neni 169, Neni 230, Neni 232, dhe Neni 235.

²⁶ Intervistë me hetuesin e specializuar të PK për dhunën në familje (2015).

²⁷ Intervistë me hetuesin e specializuar të PK për dhunën në familje (2015).

²⁸ Intervistë me shefin e PK të nivelit qendror për Dhunën në Familje (2015).

²⁹ Agjencia për Barazi Gjinore, Zyra e Kryeministrit, Qeveria e Kosovës. (2013).

Procedurat Standarde të Veprimit për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje në Kosovë, Prishtinë, f.58.

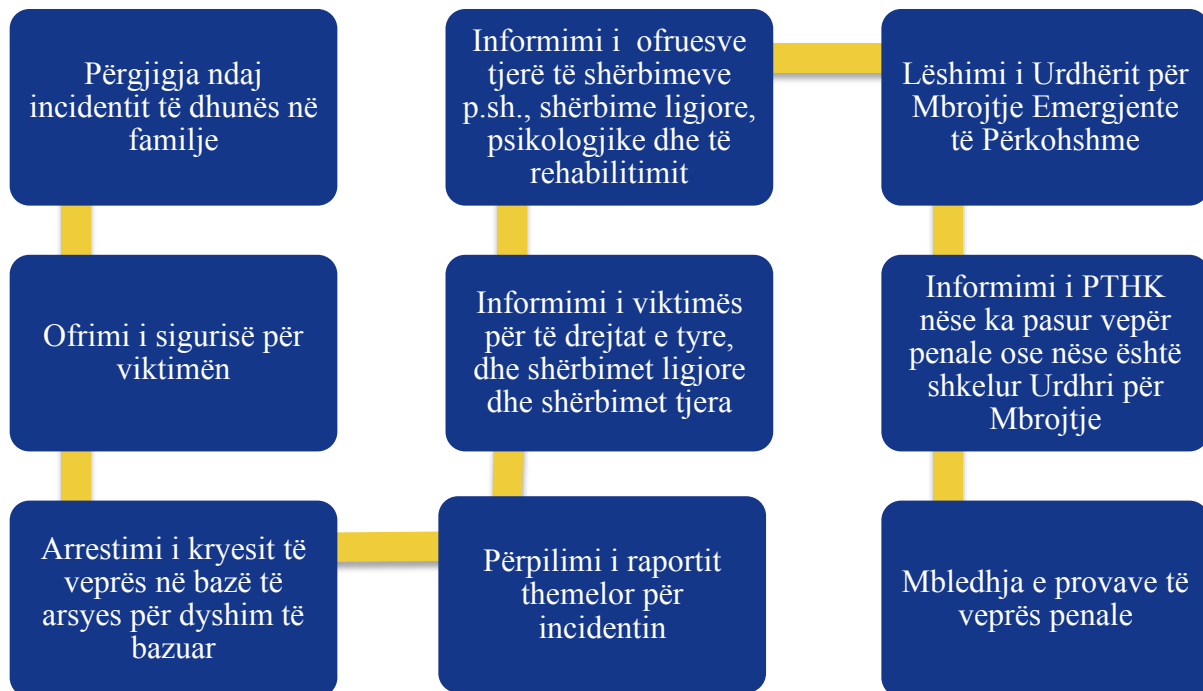
³⁰ Shënim, në kohën kur ishte bërë studimi, Gjakova ka qenë pjesë e rajonit të Pejës.

Intervistë me shefin e PK të nivelit qendror për Dhunën në Familje (2015).

³¹ Intervistë me shefin e PK të nivelit qendror për Dhunën në Familje (2015).

³² Neni 24 (1-3).

Figura 2. Përgjegjësitë e policisë në pajtim me Procedurën Standarde të Veprimit në Kosovë

Prokurorët nga PTHK-së në kuadër të Zyrës së Prokurorisë së Shtetit kanë juridiksion për të gjitha rastet e krimeve të shkallës së parë, përveç nëse është e specifikuar ndryshe me ligj. PTHK-ja përbëhet nga Departamenti i Përgjithshëm, Departamenti për të Miturit, dhe nga Departamenti për Ndjekjen Penale të Krimeve të Rënda.³³ Në mënyrë tipike, incidentet penale nga rastet e dhunës në familje trajtohen në kuadër të Departamentit të Përgjithshëm. Prokuroritë Themelore janë formuar në Ferizaj, Gjakovë, Gjilan, Mitrovicë, Pejë, Prishtinë dhe Prizren. Veprat penale ndiqen penalisht në pajtim me KPK-në dhe *Kodin e Procedurës Penale* (tutje, KPPK),³⁴ i cili thotë se prokurori i shtetit e ka për detyrë që të shqyrtojë provat fajësuese dhe shfajësuese dhe faktet lidhur me veprat penale, dhe sigurohet që të gjitha hetimet të zhvillohen në mënyrë të duhur.³⁵ Nuk ekzistojnë njësi të specializuara për dhunën në familje brenda PTHK-së.³⁶ Megjithatë, në muajt e fundit, janë caktuar personat kontaktues për dhunën në familje, në secilën Prokurori Themelore, në shtatë rajone.³⁷ Qëllimi prapa

³³ Me qasje online në faqen e internetit të Prokurorisë së Shtetit (<http://www.psh-ks.net/?page=2,103>).

³⁴ KPPK Nr.04/L-123

³⁵ KPPK Nr.04/L-123, Neni 48.

³⁶ Intervistë me personin kontaktues për dhunën në familje nga PTHK (2015).

³⁷ Caktimi i koordinatorëve për dhunën në familje ishte vendosur në takimin e Këshillit Prokurorial të Kosovës të mbajtur më 30 shtator 2014. Ka qenë përgjegjësi e Kryeprokurorit nga secila Prokurori Themelore që caktojë personin kontaktues për dhunën në familje.

personave kontaktues është specializimi në temat e dhunës në familje dhe këshillimi i kolegëve të tyre, dhe jo vetëm të punohet në rastet e dhunës në familje.³⁸

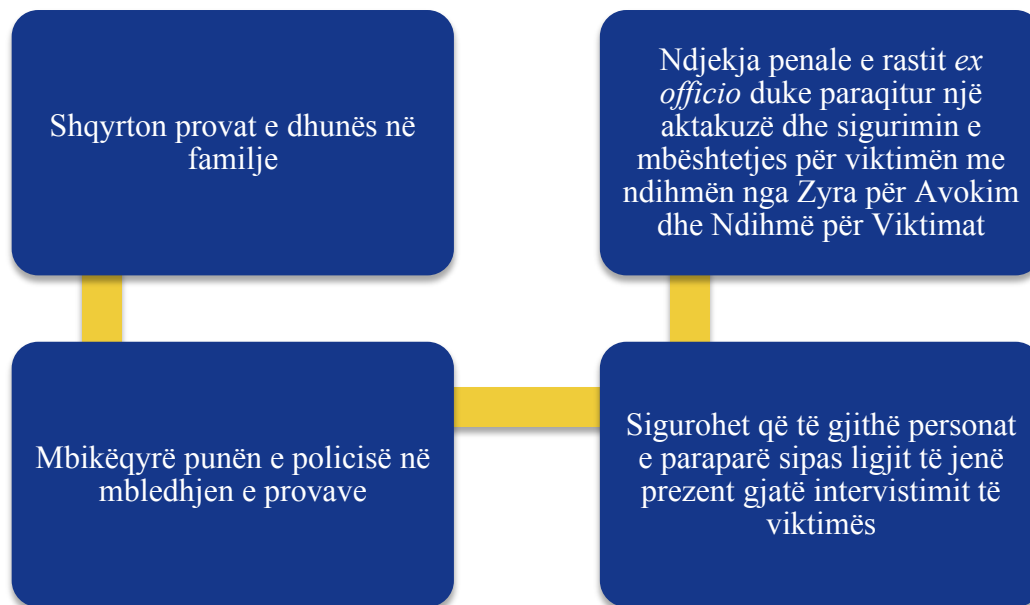
Kodi i Procedurës Penale i Kosovës i specifikon veprimet të cilat kërkohen nga PK-ja dhe prokurorët me rastin e identifikimit të një incidenti të dhunës në familje. Fillimisht, kur policia bëhet me dije për një incident të dhunës në familje, ata duhet të hetojnë nëse rasti përmban ndonjë element penal, gjetjen e kryesit të veprës dhe parandalimin e tij/saj nga ikja, dhe sigurimin e çfarëdo prove të veprës penale. Nëse bëhet fjalë për veprime penale, policia duhet të dorëzojë një raport në PTHK. Prokurorët mund të iniciojnë një fazë hetimore të procedurës penale pas pranimit të arsytimit për dyshim të bazuar nga policia ose nga ndonjë person tjetër. Për rastet si dhuna në familje, kur ‘ekziston dyshimi i arsyeshëm se është kryer një vepër penale, është duke u kryer ose ka gjasa që ajo do të kryhet në një të ardhme të afërt’, këto raste ndiqen penalisht *ex officio*.³⁹ Vendimi për hetimin e incidentit do t’i Vendimi për hetimin e një incidenti duhet t’i specifikojë hollësitë e rastit sipas ligjit, dhe i dërgohet gjyqtarit të procedurës paraprake pa vonesë.⁴⁰ Figura 3 paraqet një pasqyrë të shkurtë të përgjegjësive të prokurorëve gjatë përgjigjes ndaj veprave penale të lidhura me dhunën në familje.

³⁸ Takimi i Këshillit Prokurorial të Kosovës, i mbajtur më 30 shtator 2014. Këshilli Gjyqësor i Kosovës dhe Prokuroritë Themelore deri tani nuk i kanë specifikuar termat e referencës për rolin e personave kontaktues.

³⁹ Ndjekja penale *Ex officio* nënkupton se prokurorët nuk mund ta hudhin poshtë një rast penal i cili ka ndodhur në kontaktin e dhunës në familje, edhe kur viktima kërkon që rasti të hudhet poshtë. Krimi i vetëm i cili përjashtohet nga ndjekja penale *ex officio* që lidhet me rastet e dhunës në familje është kërcënimi (KPPK, Neni.185).

⁴⁰ KPPK Nr.04/L-123: Art.70, Art.80, Art.101, Art.102, Art.104.

Figura 3. Përgjegjësitë e Prokurorit në pajtim me Procedurat Standarde të Veprimit në Kosovë

Për shkak të natyrës komplekse të rasteve të dhunës në familje, është esenciale që përgjigjet nga institucionet e vijës së parë jenë unike, të bashkërenduara dhe në pajtim me ligjin.⁴¹ Një numër i përpjekjeve janë bërë gjatë viteve të fundit për të arritur përgjigje të tilla në Kosovë. Është themeluar një strukturë institucionale në kuadër të Kordinatorit Nacional kundër Dhunës në Familje e cila synon parandalimin e dhunës në familje dhe përmirësimin e përgjigjeve për viktimat në kuptim të mbrojtjes, rehabilitimit dhe reintegrimit..⁴² Mes viteve 2011 dhe 2014, *Programi Kosovar kundër Dhunës në Familje dhe Plani i Veprimit* kanë punuar në këto synime me ministrinë e ndryshme të Kosovës. Ministrinë, institucionet dhe organizatat.⁴³ Një Kordinator i ri kundër Dhunës në Familje ishte emëruar në fillim të vitit 2015. Megjithatë, një strategji pasuese kundër dhunës në familje ende duhet të hartohet.⁴⁴ Po ashtu janë zhvilluar një numër i veglave për ta ndihmuar përgjigjen e drejtësisë ndaj dhunës në familje që ajo të jetë e standardizuar. *Procedurat Standarde të Veprimit për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje në Kosovë* (tutje, PSV; 2013) ishin zhvilluar dhe shpërndarë në të gjitha

⁴¹ Intervistë me hetuesin e specializuar të PK për dhunën në familje (2015).

⁴² Ministria e Drejtësisë, Zyra e Kordinatorit Nacional kundër Dhunës në Familje. (2012). *Aktivitetet kundër Dhunës në Familje: Raporti Vjetor i Progresit*. Prishtinë: Ministria e Drejtësisë, f.10.

⁴³ *Aktivitetet kundër Dhunës në Familje: Raport Vjetor i Progresit*, f.12.

⁴⁴ Intervistë me PK, Zyrën për Avokim dhe drejtorin e strehimores (2015).

institucionet relevante, duke siguruar kështu një udhërrëfyes për përgjigjet më të mira ndaj dhunës në familje. PSV-ja siguron një përshkrim të përgjegjësive dhe të praktikave të mira të cilat duhet të zbatohen nga përgjegjësit e ndryshëm ndaj dhunës në familje, duke e përfshirë PK dhe prokurorët. Ajo paraqet një udhëzues të dobishëm për bashkërendim përmes përshkrimit të aspekteve të ndryshme të një rasti të dhunës në familje mbi të cilin veprimet duhet të funksionojnë në tandem, dhe përfshin një numër të formave dhe listave kontrolluese të cilat mund të përdoren aktorë të ndryshëm me qëllim të përmirësimit të vlerësimit të tyre për incidentet e dhunës në familje.⁴⁵ Në fund, *Komentari për Ligjin për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje* (2014), elaboron për të ligjin civil të Kosovës mbi dhunën në familje, me qëllim të qartësimit se si duhet të interpretohet në mënyrë të saktë.⁴⁶ Aty thuhet se për shkak të miratimit rishtazi të tij, atij i ‘mungon një teori e zhvilluar dhe një praktikë e qëndrueshme...’⁴⁷ Në dritën e zbrazëtirave në zbatimin e ligjit, *Komentari* synon eliminimin e çfarëdo përgjigjeve të dobëta për shkak të keqinterpretimit. Vlen të theksohet se iniciativat tjera të numërta për dhunën në familje janë implementuar gjatë viteve të fundit nga organizatat ndërkombëtare, organizatat e shoqërisë civile, ministritë dhe institucionet tjera. Megjithatë, një analizë e këtyre iniciativave do të shkonte përtej fushës së këtij hulumtimi.

Me dhënien e një përvijimi të shkurtë të historikut të dhunës në familje në Kosovë, dhe të institucioneve dhe kornizës ligjore të hartuar për luftimin e këtij fenomeni, ky dokument ka për synim vlerësimin e gjendjes aktuale në PK dhe PTHK të përgjigjeve ndaj dhunës në familje. Përveç një Kordinatori Nacional kundër Dhunës në Familje të emëruar së fundi, ekzistojnë edhe personat kontaktues brenda PTHK-së për dhunën në familje, ndërsa PK-ja i ka njësitë e specializuara për trajtimin e dhunës në familje. Kështu, një përkushtim i përtërirë për eliminimin e dhunës në familje, dhe mbështetjen dhe shfrytëzimin e strukturave dhe institucioneve të disponueshme, mund të përmirësojë përgjigjet ndaj dhunës në familje. Ky raport synon mbështetjen e këtij procesi. Hulumtimi kualitativ nënvizon një numër të fushave kyçe në të cilat përgjigjet nga PK-ja dhe PTHK-ja janë të suksesshme dhe i jep rekomandimet për fushat në të cilat përgjigjet kanë nevojë për përmirësim.

⁴⁵ *Procedurat Standarde të Veprimit për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje në Kosovë*, f. 30, 43, 57.

⁴⁶ H. Gashi, dhe R. Berisha, (2014). *Komentari për Ligjin për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje*.

Prishtinë: Agjencia për Barazinë Gjinore, Zyra e Kryeministrit, Qeveria e Kosovës.

⁴⁷ *Komentari për Ligjin për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje*, f.6.

METODOLOGJIA

Hulumtimi kualitativ është zhvilluar duke i përdor intervistat gjysmë të strukturuar dhe pyetësorët me personelin e PK-së dhe PTHK-së, dhe janë plotësuar me intervista nga një numër palësh tjera me interes. Për më tepër, hulumtimi përfshin një studim të rastit nga incidentet e dhunës në familje nga jeta reale, dhe përgjigjet të cilat PK-ja dhe prokuroria i kanë marrë si rezultat.

Pjesëmarrësit

Personeli nga PK-ja dhe PTHK-ja ishin zgjedhur si pjesëmarrës për këtë hulumtim për shkak të nga vija e parë të cilin e kanë në përgjigje të rasteve të dhunës në familje, si dhe të shkathtësisë, njohurisë dhe ekspertizës. Pjesëmarrësit individual konsideroheshin të jenë ekspertë të fushës përkatëse dhe ishin përzgjedhur në bazë të njohurive të tyre për funksionimin e PK-së ose PTHK-së në secilin rajon, apo për shkak të njohurive të tyre specifike si persona përgjigjes ndaj rasteve të dhunës në familje në Kosovë. Për shkak të natyrës së hollësishme kualitative të intervistave, EULEX-i përcaktoi se numri i personelit që ishte intervistuar ishte i mjaftueshëm për të fituar një pasqyrë të përgjithshme të gjendjes aktuale të përgjigjeve të këtyre institucioneve ndaj dhunës në familje. Hulumtuesit i kanë kontaktuar pjesëmarrësit përmes telefonit ose Emailit për të shpjeguar qëllimin e hulumtimit dhe organizimin e intervistës. Një numër i pjesëmarrësve kishte kërkuar që identiteti i tyre të mbahej i fshehtë për qëllime të këtij hulumtimi. Prandaj, këta individë referoheshin sipas titullit të tyre profesional.

Policia e Kosovës: Pjesëmarrësit e intervistuar nga PK-ja janë listuar, si vijon:

- Gjashtë (6) Komandantë të Stacioneve të Policisë së PK-së dhe gjashtë (6) hetues të PK-së të specializuar për dhunën në familje që ishin nga rajonet: Ferizaj, Gjilan, Mitrovicë, Pejë,⁴⁸ Prishtinë dhe Prizren. Shefi i Nivelit Qendror për Dhunën në Familje
- Shefi i Njësisë Hetimore në Gjilan
- Hetuesi Parësor për Dhunën në Familje në Gjilan
- Kordinatori për Dhunën në Familje në Prishtinë

⁴⁸ Në kohën e hulumtimit, policia nga rajoni i ri i Gjakovës ishte mbuluar nga policia e rajonit të Pejës.

Veç atyre që kanë marrë pjesë në ‘Detyrën për Dhunën në Familje’, pjesa tjetër e intervistave të pjesëmarrësve nga PK-ja ishin strukturuar rreth një grupi pyetjesh bazike (shih *Shtojca A*). Lexuesit do të vërejnë fokusimin e PK-së nga rajoni i Gjilanit. Kjo qasje ishte përzgjedhur me qëllim të pranimit të informacionit prej niveleve të Zinxhirit Komandues në njësinë e PK-së të specializuar për dhunën në familje. Përfundimisht, Shefja nga Niveli Qendror për Dhunën në Familje është përzgjedhur për shkak të njohurisë së saj për përgjigjet e PK-së ndaj dhunës në familje. Përveç pyetjeve të cilat gjenden në *Shtojca A*, Shefja për Dhunën në Familje ka marrë edhe një pyetësor pasues (shih *Shtojca B*).

Prokuroritë Themelore të Kosovës: Pjesëmarrësit parësor nga PTHK-ja ishin prokurorët e emëruar si persona kontaktues në secilën Prokurori Themelore në rajon, Ferizaj, Gjakovë, Gjilan, Mitrovicë, Pejë, Prishtinë dhe Prizren. Një prokuror shtesë me përvojë në rastet e dhunës në familje po ashtu ishte intervistuar në Gjilan, me tetë (8) prokurorë të intervistuar. Personat kontaktues ishin përzgjedhur si pjesëmarrës për këtë hulumtim për shkak se ishin emëruar rishtazi si pika kontaktuese për dhunën në familje (tetor 2014). Ata janë përgjegjës për rastet e përgjigjeve nga prokurorët ndaj rasteve të dhunës në familje në rajonet e tyre. Intervistat bazoheshin në numrin e pyetjeve mostër (shih *Shtojca C*).

Kontrollet: Për të siguruar kontrollin për intervistat me PK-në dhe PTHK-në, ishin intervistuar edhe një numër individësh:

- Shefi i Zyrës për Avokim dhe Ndihmë për Viktimat (tutje, ZANV; shih *Shtojcën D*)
- Drejtori i Strehimores për Gratë (shih *Shtojca E*)
- Gjyqtari civil në kuadër të Gjykatës Themelore (shih *Shtojca F*)

Shefi i ZANV ishte përzgjedhur për shkak të rolit të rëndësishëm Avokatit të Viktimës në procesin gjyqësor për viktimat e dhunës në familje, raportet e tyre të ngushta të punës me PTHK-në dhe bashkërendimin e tyre të rregullt me PK-në. Drejtori i Strehimores për Gratë ishte përzgjedhur për të përfshirë edhe perspektivën nga një institucion që merret për së afërmi me dhunën në familje dhe që ka një këndvështrim tjetër për punën e policëve dhe prokurorëve. Përfundimisht, gjyqtari civil është përzgjedhur për shkak të përvojës së gjyqtarit për lëshimin e UP për viktimat e dhunës në familje.

Intervistat

Në fillim të secilës intervistë, pjesëmarrësit informoheshin me gojë për qëllimin e hulumtimit dhe ata dhanë pëlqimin e tyre për të marrë pjesë. Siç ishte cekur, intervistat ishin gjysmë të strukturuar dhe ishin zhvilluar rreth grupeve themelore të pyetjeve. Hulamtuesit lejonin që intervista të udhëhiqej nga pjesëmarrësit, duke lejuar një ecure të natyrshme në mes të temave dhe për përfshirjen e çfarëdo informacioni shtesë të rëndësishëm dhe relevant. Për shkak të barrierës gjuhësore në mes të hulamtuesve (anglez) dhe pjesëmarrësve (shqiptarë/serbë), ishte angazhuar një asistent gjuhësor për të lehtësuar intervistat. Hulamtuesit e shënuan me dorë informacionin e dhënë nga pjesëmarrësit.

Rast Studimor

Kronikat nga rasti “X” përbëhen prej një numri të incidenteve nga jeta reale të cilat kishin ngjarë në kontekst të një marrëdhënie abuzuese në familje, në Kosovë dhe përgjigjet që ishin si rezultat i PK-së, PTHK-së dhe gjykatave. Për krimet e kësaj natyre ishte informuar edhe EULEX Kosova kur kishte pranuar një kërkesë me shkrim për mbështetje nga një viktimë e incidenteve të pretenduara. Për shkak të natyrës serioze të sjelljes së pretenduar të keqe të institucioneve të Kosovës, EULEX-i zhvilloi një hetim për veprimet të cilat ishin marrë në përgjigje ndaj incidenteve të dhunës në familje. Rasti “X” është përfshirë në këtë raport si një mostër krahasuese për intervistat me PK-në dhe PTHK-në.

Analiza

Analiza tematike ishte përdorur për ekzaminimin e të dhënave të mbledhura. Temat më pas ishin ekzaminuar më tutje përgjatë dhe nëpër institucione për të përcaktuar ngjashmëritë dhe dallimet më të qarta në mes të rajoneve/stacioneve/zyrave. Tetë tema janë gjetur nga përgjigjet nga PK-ja: Legjislacioni dhe Politikat; Procesi Hetimor; Bashkërendimi; Mbledhja e të Dhënave; Përgjigjet Efektive ndaj Dhunës në Familje; dhe Fushat për Përmirësim. Gjashtë tema janë gjetur nga përgjigjet prej personave kontaktues në PTHK për dhunën në familje. Përvoja dhe Roli i Personave Kontaktues për Dhunën në Familje; Procesi i Ndjekjes Penale; Bashkërendimi; Mbledhja e të Dhënave; Përgjigjet Efektive ndaj Dhunës në Familje; dhe Fushat për Përmirësime.

Kufizimet e Hulamtimit

Ekziston një numër i kufizimeve për këtë hulumtim të cilat mund të merren në konsideratë nga projektet e ardhshme hulamtuese:

- Kuptimi nga shoqëria i mandatit të EULEX-it në Kosovë mund të ketë ndikuar tek pjesëmarrësit që të paraqesin një pasqyrë më të favorshme për përgjigjet aktuale ndaj dhunës në familje. Në përgjithësi është e vështirë të shmanget një paragjykim i tillë, por hulumtuesit janë munduar ta sfidojnë këtë përmes kontrollit të intervistave me shefin e ZANV, drejtorin e Strehimores për Gratë dhe gjyqtarin civil, duke ofruar kështu një balans dhe bashkëpunim.
- Meqenëse ky studim ishte zhvilluar nën kufizime kohore, nuk ka qenë e realizueshme që të intervistohen edhe pjesëtarë shtesë nga policia në komunitet, prokurorët ose avokatët e viktimave. Prandaj, personeli me përvojë të gjerë me përgjigje ndaj dhunës në familje mund të mos e ketë pasur mundësinë për të dhënë kontributin e tyre. Një projekt i një shkalle më të gjerë do të mund t'i plotësonte këto zbrazëtira.
- Do të ishte e natyrës informuese sikur viktimat e dhunës në familje të intervistoheshin prej tyre, në mënyrë që të kuptoheshin përvojat e PK-së dhe PTHK-së ndaj dhunës në familje. Megjithatë, për shkak të natyrës së ndjeshme të këtyre intervistave, potencialit për ri-traumatizim të viktimave dhe kohës së kufizuar të këtij studimi, ishte vendosur që burime dytësore të informacionit do të ishin më të përshtatshme për qëllimet e këtij hulumtimi.

REZULTATET dhe ANALIZA

Pjesa në vazhdim e paraqet informacionin i cili ishte mbledhur nga PK-ja dhe PTHK-ja, i paraqitur sipas temave të cilat ishin vërejtur gjatë analizës së të dhënave. Numri i pjesëmarrësve që e kishte siguruar të njëjtin informacion është i paraqitur në kllapa. Për shembull, nëse dy pjesëtarë nga PK-ja kanë dhënë deklaratat plotësuese, kjo paraqitur si (n=2). Kjo metodë përdoret për të treguar fuqinë e deklaratës dhe lexuesit i siguron një indikacion se për sa një deklaratë mund të përgjithësohet që të tregojë një praktikë të zakonshme në Kosovë.

Pjesa nga ‘Përgjigjet e Policisë’ është në bazë të të dhënave dhe nga analiza e tyre për ‘Detyrën për Dhunën në Familje’ nga EULEX-i, intervistat me hetuesit e PK-së të specializuar për dhunën në familje dhe pyetësi i plotësuar nga Shefi i Nivelit Qendror për Dhunën në Familje i PK-së. Pjesa me ‘Përgjigjet e Prokurorëve’ është përpiluar nga të dhënat, analiza e tyre, intervistat me personat kontaktues për dhunën në familje në kuadër të PTHK-së. Përfundimisht, pjesa e fundit, e quajtur ‘Kontrolli i Përgjigjeve’, është në bazë të të dhënave prej intervistave me shefin e ZANV-së, drejtorin e strehimores për gratë dhe gjyqtarin civil në kuadër të Gjykatës Themelore.

Përgjigjet e Policisë

Tema 1: Legjislacioni dhe Politikat

Përgjigja e përgjithshme lidhur me kornizën ligjore për përgjigjet ndaj dhunës në familje është se *Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje*, KPK dhe KPPK sigurojnë mbrojtje të mjaftueshme ligjore (*de jure*) për viktimat e dhunës në familje, dhe udhëzime të mjaftueshme për institucionet e sundimit të ligjit se si të lehtësohet kjo mbrojtje (n=6). Megjithatë, pjesëmarrësit janë shprehur se problemet kanë dalë gjatë përpjekjeve për të siguruar mbrojtjen e viktimave në praktikë (*de facto* mbrojtje; n=6). Siç do të duket qartë përgjatë rezultateve të këtij hulumtimi, faktorë të shumtë i kanë kontribuar zbrastërës në mes të legjislacionit dhe implementimit. PSV-ja e KP-së siguron udhëzime shtesë për përgjegjësit nga vija e parë për mbështetjen e përgjigjeve të tyre ndaj dhunës në familje. Prej shtatë (7) stacioneve të cilat kanë marrë pjesë në intervista, gjashtë (6) ishin në dijeni të ekzistimit të PSV-së dhe punës në përputhje me dispozitat e saj. Për dallim, komandanti i stacionit i intervistuar në pjesën veriore të Kosovës nuk ishte në dijeni të ekzistimit të PSV-së dhe

kishte deklaruar se rastet e dhunës në familje trajtohen njësoj sikurse rastet tjera në këtë stacion.

Analiza: *Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje* siguron një kornizë ligjore pas rregullore së mëhershme për dhunën në familje të Misionit të Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK)⁴⁹ lejon aplikimin e ligjit penal në shkelje të UM civile. Më tej, KPK i ri dhe KPPK i ri lejon statusin e ‘viktimit të cenueshme’ për ata të cilët përjetojnë dhunë në mjedisin familjar. Këto ligje, veç PSO-s për dhunën në familje, duket se e udhëzojnë PK-në në përgjigjet e saja ndaj dhunës në familje. Megjithatë, përkundër legjislacionit adekuat, përgjigjet ndaj dhunës në familje nganjëherë janë të pakta nëse ato nuk standardizohen në mënyrë të mjaftueshme në gjithë policinë. *Komentari për Ligjin për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje* thotë se ‘Ligjit të ri ende i mungon një teori e zhvilluar dhe një praktikë e qëndrueshme’.⁵⁰ Edhe pse e gjithë policia pranon trajnime për dhunën në familje në Akademinë për Siguri Publike në Kosovë, përpjekjet në të gjitha nivelet e PK-së duhet të fokusohen në sigurimin që ndaj të gjitha incidenteve të dhunës në familje të ketë përgjigje korrekte. Nga ky hulumtim paraprak, bashkë me të dhënat e krimeve të regjistruara duket se një fokus i veçantë duhet të vendoset në përgjigjet e PK-së ndaj dhunës në familje në pjesën veriore të Kosovës. Hulumtimi i mëtejshëm mund të konstatojë nëse përgjigjet e dobëta ndaj dhunës në familje në një stacion mund të shtrihen edhe në stacionet tjera. Edhe pse viteve të fundit PK-ja në pjesën veriore të Kosovës është ballafaquar me sfida për shkak të integritetit të njësive të Ministrisë së Punëve të Brendshme të Serbisë (MPB), PK-ja duhet t’i dyfishojë përpjekjet për të siguruar se policia atje e zbaton legjislacionin e Kosovës dhe PSO-në për dhunën në familje.

Tema 2: Procesi hetimor

Intervistat kërkojnë përcaktimin e një procesi tipik hetimor të PK-së ndaj incidenteve të dhunës në familje. Njësitë hetimore për dhunën në familje janë të vendosura në stacione në të gjitha nivelet e PK-së dhe përbëhen prej hetuesve policor vendës të specializuar për dhunën në familje. Fillimisht, rastet trajtohen në nivel të stacionit. Rastet më të rënda mund të transferohen në nivel të rajonit. Për shembull, nëse shumë raste kanë të bëjnë me individë të njëjtë janë raportuar në stacione të ndryshme brenda rajonit, njësitë hetimore e nivelit rajonal

⁴⁹ Rregullorja Nr. 2003/12.

⁵⁰ *Komentari për Ligjin për Mbrojtje nga Dhuna në Familje*, f.6.

do ta marr rastin. Në nivelin rajonal, një ekip për dhunën në familje është i gatshëm që në bazë të thirrjes të përgjigjet ndaj incidenteve.

Rajoni i Gjilanit është një shembull përfaqësues i plotësimit me staf në nivel rajonal dhe atë të stacioneve të PK-së nga specialistët për dhunën në familje, të paraqitur në *Tabelën 1*.

Tabela 1. Numrat e Njësive të PK-së kundër Dhunës në Familje në Gjilan

Rajoni (R) / Niveli i Stacionit (S)	Numri i Hetuesve të Specializuar kundër DHF
Gjilan (R)	2
Gjilan (S)	2
Kamenicë (S)	2
Klokot (S)	2
Novobërdë (S)	1
Partesh (S)	1
Ranillug (S)	2
Viti (S)	1

Pjesa në vazhdim paraqet një pasqyrë të përgjigjeve të patrullave të PK-së dhe hetuesve të specializuar për incidentet e dhunës në familje, e paraqitur sipas renditjes kronologjike me mënyrën se si duhet të realizohen përgjigjet në pajtim me legjislacionin e Kosovës dhe PSV-në. Si më herët, numri i pjesëmarrësve të cilët e kanë përmendur praktikën e dhënë janë është i paraqitur në kllapa.

Kur një incident i dhunës në familje raportohet për herë të parë, një patrullë e PK-së dërgohet menjëherë vendngjarje (n=2). Një police është gjithmonë në kuadër të patrullës e cila dërgohet në vendngjarje e dhunës në familje, dhe ajo qëndron në vendngjarje derisa të arrijë hetuesi i specializuar për dhunën në familje (n=1). Nga një police që është përgjegjëse për hetimin e dhunës në familje është kujdestare 24/7 (n=3) dhe kjo vlen për çdo stacion. Kur patrulla përcakton se incidenti i dhunës në familje vërtetë ka ndodhur, hapësira sigurohet dhe hetuesi i specializuar për dhunën në familje dhe ekipi i forenzikës lajmërohen për të ardhur në vendngjarje (n=3). Çdo incident i dhunës në familje i cili ndodhë në rajon hetohet, pavarësisht rajonit prej nga është viktimja ose kryesi i veprës (n=1). Nëse ka shenja të abuzimit fizik, viktimja dërgohet në spital për vlerësim (n=2) ku çfarëdo shenje e abuzimit fotografohet dhe vërtetohet nga mjeku. Kjo provë pastaj i bashkëngjitet dosjes së policisë

(n=1). Shpesh, hetuesi e shoqëron viktimën në spital. (n=3). Pas kësaj, policia i njofton institucionet tjera relevante, kryesisht ZANV-në dhe Qendrën për Mirëqenie Sociale (n=2). Avokati i viktimës është gjithmonë i pranishëm gjatë kohës kur viktimja jep deklaratën e vet para policisë (n=3). Dëshmitë e dhëna nga viktimat për dhunën në familje trajtohen si të ndjeshme (n=3). Viktimja dhe kryesi i veprës gjithmonë janë të ndarë gjatë dhënies së intervistave të tyre (n=1). Edhe pse viktimat këshillohen që të japin deklaratën në polici, ato kurrë nuk detyrohen që ta bëjnë këtë (n=3). Nëse nuk kanë ndodhur vepra penale në incident, policia gojarisht do të përcaktojë hollësitë e rastit, nëse viktimat nuk dëshirojnë të japin deklaratë me shkrim (n=2). Raportet me shkrim ndahen me Avokatin e Viktimës dhe Qendrën për Mirëqenie Sociale (n=2). Nëse është e nevojshme, gjykatës i dërgohet një kërkesë për një UM ose një UME. Jashtë orarit të rregullt të punës së gjykatave, policia mund të lëshojë një UMEP (n=7). Kur gjykata e lëshon një UM, policia si dhe viktimja e marrin nga një kopje (n=1). Policia përgjegjëse në Zonën e Përgjegjësisë (ZeP) i kanë kopjet e UM-ve dhe, kurdo që teknikisht është e mundur, e kontakton viktimën herë pas herë për të përcjellë gjendjen e tyre të sigurisë (n=2). Nëse veprat penale të kryera janë pjesë e incidentit të dhunës në familje, atëherë informohet prokurori (n=6). Raportet për veprat penale gjithmonë u dërgohen prokurorëve pavarësisht kundërshtimeve nga ana e viktimave (n=4). Policia i arreston kryesit e incidenteve të dhunës në familje, dhe me urdhër të prokurorit, ata intervistohen. Pas paraqitjes së raportit për prokurorin, njësi hetimore i merr të dhënat më të reja për procedurën e rastit nga prokurorët dhe gjykatat (n=1). Nganjëherë, hetuesve policor u kërkohet që të jenë të pranishëm në seancat gjyqësore ose mund të thirren si dëshmitarë (n=1). Nëse kundër një polici të PK-së paraqitet një ankesë për kryerjen e veprës së dhunës në familje, rasti inicohet nga PK-ja, e më pas i dorëzohet Inspektoratit Policor të Kosovës (IPK); (n=1). Ekziston një linjë telefonike për viktimat e dhunës në familje, e siguruar nga ZANV-ja (n=2).

Pjesëmarrësi i intervistuar në pjesën veriore të Kosovës ka raportuar se në stacion nuk ekziston ndonjë njësi hetimore e specializuar për dhunën në familje, dhe themelimi i një njësie të tillë nuk është i paraparë në një të ardhme të afërt.⁵¹ Atje, njësi e zakonshme për hetimin e krimeve merret edhe me rastet e dhunës në familje. Shtatë (7) prej gjithsej tetëdhjetë e pesë (85) të stafit kanë pranuar trajnime të specializuara për hetues të dhunës në

⁵¹ Ekziston një njësi për dhunën në familje në nivel rajonal në pjesën veriore të Kosovës, me hetues të specializuar për dhunën në familjes; Intervistë me Shefin e Nivelit Qendror për Dhunën në Familje (2015).

familje. Këta individë të trajnuar u kanë kaluar njohuritë e tyre policëve tjerë të cilët punojnë nëpër stacione të policisë në pjesën veriore të Mitrovicës, Zveçan, Zubin potok dhe Leposaviq. Njësitë hetimore të stacioneve policore tjera punojnë në këto raste sipas PSO and legjislacionit të Kosovës.

Jo të gjithë mekanizmat institucional dhe të aktorëve tjerë që janë drejtpërsëdrejti të përfshirë në mbrojtjen e viktimave të dhunës në familje janë implementuar dhe sistemi SIPK, aktualisht, nuk është implementuar.

Masat e veçanta të cilat janë theksuar për rastet e dhunës në familje në këtë stacion ishin ndarja e viktimës dhe e të dyshuarit gjatë intervistimit, dhe largimi i fëmijëve nga skenat me rrezikshmëri.

Analiza: Rezultatet e paraqitura më sipër ofrojnë vetëm një përfytyrim të shkurtër lidhur me mënyrën e përgjigjes së PK-së në rastet e dhunës në familje në Kosovë. Në mënyrë që të vërtetohet cila mënyrë e përgjigjeve zbatohet rregullisht në rastet e dhunës në familje duhet të mblidhen dëshmi nga secili stacion. Megjithatë, nga intervista është e qartë që policia në përgjithësi është në dijeni lidhur me shumë përgjigje të cilat duhet të zbatohen në pajtueshmëri me legjislacionin dhe me PSO për dhunën në familje. Standardizimi i përgjigjeve të sipërpërmendura në të gjitha stacionet dhe në të gjitha rastet e dhunës në familje në Kosovë do t'iu ofronin viktimave një përgjigje të mirë të policisë.⁵²

Një intervistë me një ekspert me rol udhëheqës ka zbuluar që njësitë për hetimin e dhunës në familje mund të pësojnë ndryshime në të ardhmen e afërt dhe që Drejtoria e Policisë në Bashkësi dhe Parandalimi do të merren me dhunën në familje⁵³. Njësitë e specializuara për hetimin e dhunës në familje janë në pajtim me praktikën e mira për parandalimin dhe hetimin e rasteve të dhunës kundër grave.⁵⁴ Prandaj, është me rëndësi që, pavarësisht nga ndonjë ndryshim brenda strukturës së policisë, dhuna në familje mbetet përparësi dhe që viktimave të dhunës në familje t'ju jepet përgjigje e specializuar. Rekomandohet që njësitë e specializuara ta çojnë deri në fund zbatimin e urdhrave për mbrojtje pasi që të jenë nxjerrë ata.⁵⁵

⁵² Përgjigja homogjene e policisë avokohet në: *European Union Handbook of best police practices on tackling violence against women*, f.8.

⁵³ *Ky ndryshim i raportuar duhet të konfirmohet zyrtarisht nga PK-ja.*

⁵⁴ *European Union Handbook of best police practices on tackling violence against women*, f.7.

⁵⁵ *European Union Handbook of best police practices on tackling violence against women*, f.7.

Standardizimi i kësaj praktike do të garantonte që viktimat marrin mbrojtjen e cila ju ofrohet atyre sipas së drejtës civile.

Për të pasur një përgjigje që merr parasysh viktimësn, është një praktikë e mirë që të jetë e pranishme një hetuese e specializuar për dhunë në familje, në mënyrë që viktima femër ta ketë mundësinë që dëshminë t'ia jap një zyrtareje të policisë të gjinisë së njëjtë.⁵⁶ Megjithatë, duke u bazuar në raportet e PK-së të siguruar nga EULEX Kosova për muajin mars dhe prill 2015, prej gjithsej pesëdhjetë e shtatë (57) rasteve të cilësuar si dhunë në familje, lëndim i lehtë trupor, lëndim i rëndë trupor ose kërcënim, në pesëmbëdhjetë (15) raste përgjegjëse ka qenë një police dhe në njëzet e katër (24) raste ka pasur hetuese policore. Edhe pse kjo nuk ofron dëshmi vendimtare, kjo shtron pyetjen nëse viktimat kanë pasur mundësi të zgjedhjes së polices. Prandaj, përmirësimet në caktimin e policeve që përgjigjen në raste dhe të hetueseve të specializuara për dhunë në familje do ta përmirësonte natyrën e përgjigjes së PK-së ndaj dhunës në familje.

Një praktikë tjetër e mirë që është përmendur ishte ajo e bashkëngjitjes së dëshmimeve fotografike të dhunës fizike në dosjet e rasteve të policisë. Kjo duhet të standardizohet në të gjitha rastet në mënyrë që të sigurohet që prokurorët dhe gjykatat sigurojnë informata shumë relevante lidhur me rastin. Në fund, si edhe më parë, është me rëndësi të jashtëzakonshme që praktikat e mira dhe pajtueshmëria me legjislacionin e Kosovës të zbatohen edhe në Kosovën veriore.

Tema 3: Bashkërendimi

Në përgjithësi pjesëmarrësit shprehën perceptimin e tyre të bashkëpunimit të mirë ndërmjet përgjegjësve të vijës së parë ndaj dhunës në familje (n=6). Të intervistuarit ishin në përgjithësi në dijeni lidhur me aktorët e ndryshëm me të cilët duhet të korrespondojnë me rastet. Tre të intervistuar e përmendën bashkërendimin me prokurorët, avokatët e viktimave, qendrën për punë sociale, spitalet, strehimoret dhe psikologët (n=3). Në përgjithësi, është raportuar bashkëpunimi i rregullt me prokurorët meqë rastet penale duhet të ndiqen penalisht *ex officio* dhe prandaj policia dhe prokurorët duhet rregullisht t'i ndajnë informatat lidhur me rastet (n=6). Shefi për dhunë në familje në nivel qendror ka raportuar që PK dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës i ndajnë informatat lidhur me identitetin, moshën dhe gjininë e viktimës, datën dhe kohën e incidentit, ndonjë lëndim fizik, nëse viktima ka fëmijë dhe nëse viktima jeton me kryesin e veprës. Në lidhje me të dyshuarin ndahen informatat të cilat

⁵⁶ Intervistë me shefin për dhunë në familje në nivelin qendror (2015).

regjistrohen lidhur me identitetin e tij dhe ndonjë të kaluar kriminale dhe ndonjë histori e sëmundjes mendore ose e abuzimit të alkoolit. Megjithatë, është thënë që rrallë ndodhë që policia të marrë informata nëse është ngritur aktakuzë apo jo. Ata marrin informata pasuese për rastet nga gjykatat (n=1).

Policia i informon avokatët e viktimave lidhur me rastet e dhunës në familje në mënyrë që ata të mund të marrin pjesë në dëshmitë e viktimës (n=6). Në përgjithësi bashkëpunimi me strehimoret duket i mirë, ndërsa viktimat rregullisht drejtohen në strehimoren në rajonin e tyre (n=4). Vlerësimet e rrezikut të viktimës ndahen me strehimoret (n=2). Policia po ashtu pranon informata kthyese nga strehimorja lidhur me mirëqenien e viktimave (n=1). Kur një viktimë drejtohet për në strehimore, policia e informon qendrën për punë sociale (n=1). Policia bashkërendohet me qendrën për punë sociale në rastet kur kategori të ndjeshme të viktimave janë të përfshira në raste, siç janë fëmijët apo personat me nevoja të posaçme. Bashkërendimi me punëtorët e kujdesit shëndetësor është përshkruar meqë nganjëherë edhe institucionet shëndetësore i raportojnë në polici rastet e dhunës në familje në emër të viktimës (n=1). Ekipet mjeko-ligjore janë të përfshira në rastet që kanë të bëjnë me abuzim seksual apo me vdekjen e viktimës. Për lëndimet trupore shfrytëzohen ekipet e përgjithshme mjekësore (n=2). Duket se bashkërendimi në Kosovën veriore është i dobët. Është raportuar mungesa e organizatave mbështetëse, siç janë strehimoret dhe shërbimet e tjera rehabilituese. Avokatët e viktimave nuk kanë zyrë në Kosovën veriore por janë kujdestarët që udhëtojnë në stacionet e policisë nga zyra e tyre në Mitrovicën jugore. Një çështje e fundit e bashkërendimit që vlen të përmendet është ajo e mekanizmave bashkërendues të komunës të cilët janë themeluar në një numër të rajoneve.⁵⁷ Të intervistuarit nga rajonet e përfshira në këto projekte i kanë vlerësuar projektet si të dobishme për përmirësimin e përgjigjeve ndaj dhunës në familje (n=4). Ata e kanë shprehur dëshirën e tyre për vazhdimin e këtyre aktiviteteve dhe që projekte të ngjashme mund të krijohen në rajonet e tjera (n=2).

⁵⁷ Një pilot projekt, i mbështetur nga UN Women, u vendos në komunën e Dragashit, në atë të Gjakovës dhe të Gjilanit dhe u zhvillua prej vitit 2011 deri më 2014. Në projekt përfshihej nënshkrimi i Memorandumit të Mirëkuptimit ndërmjet komunave dhe aktorëve të ndryshëm si përgjigje ndaj dhunës në familje në komuna. Prej vitit 2015 është planifikuar një fazë e re tri vjeçare e projektit. Projekti i dytë në të cilin përfshihen aktivitetet për përmirësimin e bashkërendimit komunal, i cili mbështetet nga OSBE, do të funksionojë së pari për një vit prej vitit 2015. Projekti do të zbatohet në Mitrovicë, Pejë, Prishtinë, Prizren dhe Viti dhe do ta përfshijë nënshkrimin e Memorandumeve të Mirëkuptimit lidhur me bashkëpunimin ndërmjet aktorëve të ndryshëm në rajone dhe mbështetjen praktike shtesë për zhvillimin e mekanizmave bashkërendues komunalë për dhunën në familje.

Në përgjithësi, bashkërendimi i brendshëm policor është raportuar si konstruktiv kryesisht për shkak të ekzistimit të njësive të specializuara të dhunës në familje në njësinë e hetimit (n=6). Për shembull, nëse hetuesi kryesor nuk ka qenë në punë kur është raportuar incidenti, ai person do të azhurnohet me tu kthyer në punë dhe më pas do të përfshihet në rast (n=1).

Analiza: Të arriturit e përfundimeve të kujdesshme, duket që PK është në përgjithësi në dijeni lidhur me aktorët e jashtëm me të cilët është e obliguar të bashkërendohet për rastet e dhunës në familje. Megjithatë, është me rëndësi që bashkërendimi në mes të aktorëve të sipërpërmendur të forcohet dhe të standardizohet në mbarë Kosovën. Edhe pse duket që policia dhe prokurorët i ndajnë me dëshirë informatat për incidentet e dhunës në familje, do të ishte e këshillueshme që prokurorët ta informojnë policinë lidhur me rastet në mënyrë që informatat për përparimin në raste të mund të shfrytëzohet për përpjekjet e PK-së në ofrimin e shërbimeve policore në bashkësi. Për më tepër, do të ishte e dobishme që gjithmonë të sigurohet ndarja e vlerësimit të rrezikut të viktimës të kryer nga policia si me prokurorët ashtu edhe me strehimoret. Edhe pse bashkëpunimi me strehimoret është përshkruar si i mirë, strehimoret përballen me probleme dhe vështirësi në ofrimin e shërbimeve të kërkuara të rehabilitimit për viktimat. Kjo është diskutuar më hollësisht në pjesën e përgjigjeve të kontrollit. Prandaj, bashkëpunimi në mesin e aktorëve mund ta arrijë vetëm mbështetjen e viktimave nëse nuk ofrohet mbështetja institucionale nga komunat dhe ministrinë e ndryshme të Kosovës. Në lidhje me veriun e Kosovës, ekzistojnë shumë më pak aktorë të jashtëm për mbështetje lidhur me dhunën në familje dhe prandaj këtyre fushave duhet t'iu kushtohet vëmendje si edhe burime të posaçme.

Këta aktorë (ZANV, strehimorja, qendrat sociale, gjykata, prokurori) punojnë në pjesën jugore për pjesën veriore.

Në fund, siç është përshkruar më herët, dukej që bashkëpunimi i brendshëm policor është efektiv, në veçanti për shkak të njësive të specializuara për hetimin e dhunës në familje në stacion, në nivel rajonal dhe qendror.

Tema 4: Mbledhja e të dhënave

Njësia për dhunën në familje në nivel qendror ishte në gjendje t'i ofrojë EULEX Kosova të dhëna të hollësishme për vitin 2014 nga të gjitha rajonet nga baza e të dhënave e vetë njësisë

(shih Tabelën 2; Vlen të theksohet numri dukshëm më i ulët i incidenteve në Mitrovicë në veri, për shkak të çështjeve që kanë të bëjnë me mos-raportimin potencial të dhe implementimin e SIMPK).

Nëse SIMPK është pjesë e organizatës dhe implementohet plotësisht, ai do të përmirësojë mbledhjen e të dhënave.

Pjesëmarrësit nga dy prej rajoneve të intervistuarra kanë të dhëna për rastet e dhunës në familje për vitin 2013 dhe 2014 të cilat korrespondojnë me të dhënat e nivelit qendror. Megjithatë, stacionet e tjera nuk ishin në gjendje t'ju ofrojnë intervistuesve të dhëna për nivelin rajonal (n=3) ose për nivelin e stacionit (n=2). Sa i përket ndarjes së të dhënave për rastet, një stacion theksoi që ata i raportojnë njësisë rajonale për dhunën në familje lidhur me numrin e rasteve për çdo javë për numrin e viktimave dhe të kryesve të veprës (n=1). Rajoni pastaj raporton në selinë e policisë në Prishtinë, të cilët mbajnë shënime për llojin e shkeljes, kryesit e veprës, viktimat dhe arrestimet (n=2). Nëse një viktimë ose kryes i veprës është nga një rajon tjetër prej atij në të cilin ka ndodhur incidenti, mund të kontaktohen pjesëtarët e personelit nga rajoni tjetër të cilët punojnë në bazën e të dhënave për informata që janë të lidhura me rastet e tjera, nëse është e nevojshme (n=1). Të gjitha dosjet e rasteve të kaluara i bashkëngjiten dosjeve të rastit më të ri për referim në të ardhmen (n=1). Megjithatë, kishte mospajtime nëse informatat për urdhrat e mbrojtjes ishin (n=1) apo nuk ishin (n=1) përfshirë në bazën e të dhënave të stacionit për dhunën në familje.⁵⁸

Tabela 2. Numri i rasteve të dhunës në familje më 2014, sipas rajonit

Rajoni	Numri i rasteve më 2014
---------------	--------------------------------

⁵⁸ Shefit për dhunën në familje i është shtruar pyetja pasuese për ta sqaruar këtë mospërputhje. Edhe pse është thënë që hetuesit e dhunës në familje e regjistrojnë 'shumicën' e Urdhrave për Mbrojtje në stacionet e tyre përkatëse të policisë, ka qenë e pamundur të sqarohet nëse Urdhrat për Mbrojtje janë futur në një bazë të të dhënave apo në SIPK.

Ferizaj	128
Gjilan	166
Mitrovicë Veri	46
Mitrovica e jugut	129
Pejë	232
Prishtinë	268
Prizren	210

Analiza: Edhe pse ka të dhëna të centralizuara për dhunën në familje, duket që do të mund të bëheshin përmirësime që të dhënat të jenë në dispozicion të të gjithë pjesëtarëve të PK-së të cilët merren me rastet. Për shembull, do të ishte e këshillueshme të sigurohet që të dhënat për dhunën në familje përfshihen në bazën e të dhënave të Sistemit të centralizuar të Informacionit të Policisë së Kosovës (SIPK). Qasja në historitë e rasteve lidhur me viktimat dhe kryesit e veprës duhet të jetë e lehtë në mënyrë që të përmirësohen kapacitetet e PK-së për t'u përgjigjur ndaj incidenteve të dhunës në familje. Njësitë patrulluese të PK-së duhet të kenë qasje në informatën për urdhrin për mbrojtje meqë shpesh ata janë të parët që mbërrijnë në skenën e dhunës në familje dhe duhet ta përcaktojnë nëse është shkelur urdhri i mbrojtjes. Për më tepër, përfshirja e informatave të hollësishme dhe të standardizuara lidhur me rastin në raportet për prokurorët dhe aktorët e tjerë do ta përmirësonte aftësinë e të gjithë aktorëve që të përgjigjen në mënyrë efektive ndaj dhunës në familje. Në mënyrë që të përputhen me praktikat e mira ndërkombëtare, të dhënat duhet të jenë elektronike, të qasshme lehtë, të centralizuara dhe të përmbajnë informata të hollësishme lidhur me viktimën dhe kryesin e veprës. Trajnimi për shfrytëzimin efikas dhe adekuat të SIPK do të ishte i dobishëm për ta siguruar zbatimin e tij më efektiv.⁵⁹

Tema 5: Përgjigjet efektive ndaj dhunës në familje

⁵⁹ Analiza është formësuar nga një studim i brendshëm i EULEX Kosova, 'Analizë e mbledhjes së të dhënave për krimet lidhur me dhunën gjinore në institucionet e Kosovës për sundimin e ligjit' prej marsit 2014.

Në pajtim me qëllimin e këtij hulumtimi, nga të intervistuarit është kërkuar ta përshkruajnë ndonjë praktikë brenda stacionit apo rajonit që është në veçanti e dobishme gjatë përgjigjes ndaj dhunës në familje. Është theksuar ekzistimi i njësive dhe i personelit të specializuar për dhunën në familje (n=4). Për shembull, në Gjilan, njësia për dhunën në familje e ka një dhomë të posaçme për intervistimin e viktimave të dhunës në familje e cila është e pajisur me një divan, një shtrat për foshnje dhe lodra/fotografi për fëmijë. Është zbuluar që përdorimi i kësaj dhomë ofron mjedis më të rehatshëm për viktimat dhe fëmijët e tyre deri sa janë në stacion dhe shërben për t'ua hequr vëmendjen fëmijëve deri sa policia bisedon me prindin lidhur me incidentin. Shefi i Departamenti për Hetimin e Dhunës në Familje dhe Delikucencë të të Miturëve në Prishtinë theksoi se të gjitha stacionet nuk i kanë mundësitë e tilla dhe për pasojë intervistat nganjëherë ndërpriten.

Po ashtu është zbuluar si e dobishme edhe futja në përdorim e PSO për dhunën në familje (n=3). PK kanë ndërmarrë projekte të bazuara në bashkësi në Gjilan të cilat janë të jenë efektive për ngritjen e vetëdijes lidhur me temën e dhunës në familje dhe të asaj të bazuar në gjini, duke organizuar biseda në shkolla dhe duke u angazhuar me mediat vendase lidhur me këtë çështje. Pjesëmarrësit po ashtu i kanë përmendur praktikatat e mira në rajonet e tyre të cilat kanë qenë të dobishme për plotësimin e nevojave ekonomike për viktimat e dhunës në familje dhe si të tilla edhe për policinë si kontribuuese për prishjen e ciklit të dhunës që ndodhë në raportet e afërta. Për shembull, në disa rajone, nismat nga bizneset vendase e kanë mbështetur në veçanti punësimin e femrave, të cilat kanë qenë viktimat të dhunës në familje, që prindërshe do të mbeteshin financiarisht të varura nga kryesi i veprës së dhunës (n=2). Siç u tha më herët, pilot projektet për bashkërendim në një numër të rajoneve kanë qenë të dobishme për PK-në (n=4).

Analiza: Kjo pjesë tregon praktikatat dhe mjetet të cilat PK-ja i konsideron si shumë efektive në të ndihmuarit e punës së tyre. Është e këshillueshme që praktikatat efektive të futen në përdorim në të gjitha stacionet anembanë Kosovës. Për shembull, shfrytëzimi i dhomave të specializuara për hetimin e dhunës në familje do ta përmirësonte përgjigjen e PK-së të përqendruar në viktimën dhe do t'i ndihmonte policisë në sigurimin e dëshmisë më të saktë të mundshme të viktimës. Së dyti, shfrytëzimi i PSO për dhunën në familje në Kosovë, që ofron format e nevojshme të zhvillimit të fazave të ndryshme të hetimeve dhe të vlerësimit të viktimave, i ka ofruar PK-së një udhërrëfyes të dobishëm për mënyrën e zbatimit të legjislationit për dhunën në familje në praktikë dhe është dëshmuar të jetë një aset i

dobishëm. Nëse respektohet në të gjitha stacionet e PK-së, përfshirë veriun e Kosovës, PSO do të mund ta përmirësonte edhe më përgjigjen ndaj dhunës në familje. Në fund, pothuajse të gjithë të intervistuarit e kanë shprehur zhgënjimin e tyre lidhur me gjendjen ekonomike si pasojë e së cilës viktimat shpesh kthehet në një lidhje abuzive për shkak të skamjes. Nismat jashtë PK-së të cilat i punësojnë gratë të cilat kanë qenë viktimat të dhunës në familje ju ofrojnë atyre shans më të mirë për jetesë të pavarur dhe të qëndrueshme. Nismat e mëtejme do ta ndihmonin shumë në redukimin dhe parandalimin e dhunës në familje në Kosovë, meqë viktimat mund të jenë në gjendje të dalin nga cikli i dhunës në familje.

Tema 6: Fushat ku mund të bëhet përmirësim

Nga pjesëmarrësit është kërkuar ta përshkruajnë ndonjë fushë të punës së tyre lidhur me rastet e dhunës në familje e cila sipas mendimit të tyre do të mund të përmirësohej në lidhje me rastet e dhunës në familje. Nevoja e cila është përmendur më së shumti nga PK (n=4), si për hetuesit e specializuar ashtu edhe për policët patrullues të cilët zakonisht vijnë në kontakt me incidentet e dhunës në familje. Së dyti, pjesëmarrësit kanë dëshiruar bashkërendim të përmirësuar ndërmjet përgjegjësve të ndryshëm ndaj dhunës në familje (n=3). Një rajon ka propozuar që takimet të cilat do të mbaheshin dy herë në muaj për të gjithë aktorët, përfshirë policinë, prokurorët, OJQ-të dhe kuvendin komunal do të ishin një metodë efektive për zbatimin e kësaj. Siç është përshkruar më herët, pjesëmarrësit u shprehën që shfrytëzimi i dhomave të specializuara për dhunën në familje do ta lehtësonte një përgjigje të përmirësuar ndaj viktimave të dhunës në familje (n=2). Së fundi, pjesëmarrësit bënë thirrje për metoda të përmirësuara të mbledhjes dhe ndarjes së të dhënave (n=2).

Përveç ndryshimeve të dëshiruara brenda PK-së, të intervistuarit shprehën nevojën për një numër të nismave të jashtme për të siguruar daljen e viktimave nga cikli i dhunës. Së pari, ata zbuluan që ende nevojitet përmirësim i vetëdijesimit për dhunën në familje (n=3). U theksua 'Qëndrimi ballkanik' ndaj dhunës kundër grave, përmes së cilit strukturat patriarkale në shoqëri mbesin të fuqishme. Për pasojë, ka më pak të ngjarë që viktimat ta paraqesin abuzimin e tyre dhe ato mendojnë se dhuna e ushtruar ndaj tyre është e arsyeshme (n=2). Një komandant i një stacioni vlerësoi që më shumë se gjysma e incidenteve të dhunës në familje vazhdojnë të mbesin të pa raportuara. Nismat tjera, siç janë fushatat edukative në shkolla, fushatat në mediat sociale ose nismat afariste për punësimin e grave të cilat u përmendën më herët, do të ishin të dobishme për rajonet (n=2). Në fund, një hetues i specializuar për dhunën

në familje dëshiroi të kishte një homolog hetues njësoj të specializuar në kuadër të prokurorisë themelore të Kosovës në rajonin e tyre në mënyrë që të ketë përmirësim të bashkërendimit dhe një qasje të ndjeshme ndaj viktimës dhe gjinisë.

Analiza: Në këtë pjesë theksohen fushat në të cilat policët e intervistuar e shohin mundësinë më të madhe për përmirësim në institucionet e tyre. Sa i përket dëshirës për trajnim, PK tashmë trajnohet për dhunë në familje në një numër të kapaciteteve. Të gjithë policët kryejnë trajnimin themelor për dhunën në familje në Akademinë e Kosovës për Siguri Publike dhe viteve të fundit organizatat ndërkombëtare siç është OSBE, Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara në Kosovë dhe Gratë e KB (UN Women) kanë ofruar trajnim. Policia mund të përfitojë po ashtu edhe nga kurset përkujtuese për dhunën në familje.⁶⁰ Trajnimi shtesë është gjithmonë i dobishëm dhe duhet të përqendrohet në fushat në të cilat ka më së shumti mundësi për përmirësim. Për shembull, do të ishte i dobishëm trajnimi për mbledhjen e të dhënave, për mënyrën e bashkërendimit më të mirë lidhur me rastet dhe për zbatimin e duhur të ligjit. Për më tepër, trajnimi duhet t’iu ofrohet zyrtarëve policorë të të gjitha gradave për ta siguruar një përgjigje të plotë ndaj dhunës në familje brenda institucionit.

Shtimi i bashkërendimit me homologët e specializuar për përgjigjen ndaj dhunës në familje do të ishte i dobishëm. Ashtu siç dëshironte një pjesëmarrës, brenda prokurorisë themelore të Kosovës janë vendosur prokurorët e specializuar. Megjithatë, siç do të diskutohet edhe në pjesën e përgjigjeve të prokurorëve, niveli i trajnimit dhe mekanizmat e bashkërendimit të cilët i kanë në dispozicion këta aktorë duhet të përmirësohen në mënyrë që të rritet efektiviteti i tyre.

Së fundi, Ministria e punës dhe e mirëqenies sociale, Ministria e shëndetësisë, Ministria e drejtësisë, Ministria e punëve të brendshme, Ministria e kulturës, e rinisë dhe sportit dhe Ministria e arsimit janë ligjërisht përgjegjëse për ofrimin e mbështetjes dhe të infrastrukturës së nevojshme që nevojitet për ‘mbështetjen dhe plotësimin e nevojave të personave ndaj të cilëve ushtrohet dhuna në familje, përfshirë ndihmën sociale dhe shërbimet mjekësore’.⁶¹ Megjithatë, në bazë të përvojave të pjesëmarrësve lidhur me nevojat e viktimave të dhunës në familje është e qartë që ende nevojitet përmirësim i madh në ofrimin e shërbimeve adekuate.

⁶⁰ Intervistat me hetuesit e specializuar të PK-së për dhunën në familje (2015).

⁶¹ Ligji Nr.03/L-182, Neni 27.

Përgjigjet e prokurorëve

Tema 1: Historiku dhe roli i personave kontaktues për dhunën në familje

Të gjithë shtatë (7) prokurorët, persona kontaktues për dhunën në familje, janë duke punuar si prokurorë në kuadër të Departamenteve të Përgjithshme të Prokurorive Themelore të Kosovës. Ata kanë kualifikime të ndryshme, disa kanë punuar si prokurorë, avokatë dhe gjyqtarë para se ta mbanin pozitën e tyre aktuale. Mesatarisht, ata janë emëruar si persona kontaktues për katër muaj (që sillej ndërmjet dy dhe gjashtë muajve). Personat kontaktues nuk kanë marrë ndonjë termë të referencës për detyrat e tyre në këtë pozitë. Një numër i të intervistuarve (n=4) thanë që ekziston një plan që personat kontaktues t'i krijojnë termat e referencës për funksionim efektiv. Megjithatë, nuk mund të përvijohet kurrfarë afati kohor për këtë projekt. Duke e pasur parasysh paqartësinë në këtë aspekt, disa prej personave kontaktues kanë filluar t'i përcaktojnë rolet e tyre në zyrat e tyre. Një person kontaktues ka filluar t'i mbledhë të dhënat për një numër të rasteve të dhunës në familje që ka çuar tek ndjekja penale në rajonin e tyre. Një person tjetër kontaktues ka vendosur kontakt të posaçëm me PK-në në rajonin e tyre, kështu që ata kontaktohen drejtpërdrejt nëse një rast i dhunës së familje përfshin elemente të veprës penale, paraqitet në polici. Disa persona kontaktues (n=3) veprojnë si pikë referuese në rajonet e tyre, nëse prokurorët e caktuar në rastet e dhunës në familje kanë nevojë për këshilla shtesë lidhur me rastet problematike. Megjithatë pjesa më e madhe e personave kontaktues (n=6) nuk i marrin automatikisht rastet e dhunës në familje. Më saktë, prokurorët kujdestarë do t'i marrin këto raste pavarësisht nga përvoja e tyre ose trajnimi për t'u marrë me këto çështje të ndjeshme. Secili prej personave kontaktues për dhunë në familje kanë kryer njëllor trajnimi të organizuar nga organizatat ndërkombëtare, siç është ai për dhunën në familje i organizuar nga Ambasada e SHBA (n=7) ose nga OSBE (n=1), ose trajnimi për qasjen e përqendruar në viktimën i organizuar nga EULEX Kosova (n=1).

Analiza: Nga intervistat ishte e qartë që personat kontaktues për dhunën në familje janë prokurorë të kualifikuar mjaftueshëm brenda Departamenteve të Përgjithshme të Prokurorive Themelore të Kosovës. Megjithatë, ishte po ashtu e qartë që për shkak të mungesës së kushteve të përgjithshme të punës (termave të referencës), pritjet për pozitat e personave të tillë kontaktues janë në përgjithësi të paqarta. Termat e qarta të referencës duhet të hartohen sa më parë që të jetë e mundur në mënyrë që prokurorët e specializuar të mund të bëhen

mekanizëm efektiv për përmirësimin e përgjigjeve ndaj dhunës në familje. Në këtë mënyrë, mund të arrihen sukseset e ngjashme si me njësitë e specializuara brenda PK-së. Siç u përmend, personat kontaktues kanë mbajtur njëlloj trajnimi. Megjithatë, për të qenë efektiv, trajnimi i mëtejshëm mund të jetë i dobishëm.

Tema 2: Procesi i ndjekjes

Personat kontaktues për dhunë në familje e kanë përshkruar mënyrën si i trajtojnë Prokuroritë Themelore veprat penale të kryera si pjesë e dhunës në familje. Të gjitha rastet shqyrtohen në pajtim me KPK dhe atyre ju jepet statusi i përparësisë së lartë (n=7). PK i paraqet rastet në Prokurorinë Themelore duke ua ofruar atyre deklaratën e viktimës dhe ndonjë UM (n=7). Përveç rasteve të kërcënimit, të gjitha aktet e tjera penale të cilat ndodhin në kontekst të dhunës në familje ndiqen penalisht *ex officio*.⁶² Prandaj, kërkesat për heqjen dorë nga rasti pasi që të jetë paraqitur në polici dhe prokurori nuk do të aprovohen (n=6). Në rastet të cilat nuk kanë të bëjnë me vepra penale nuk informohen prokurorët. Në vend të kësaj, rasti shkon drejtpërdrejt në sistemin e drejtësisë civile (n=7). Megjithatë, nëse shkelet UM, prokurorët reagojnë menjëherë sapo të njoftohen nga policia (n=6). Siç është thënë më parë, kryeprokurori në rajon ua cakton rastet penale prokurorëve të cilët janë kujdestarë (n=6). Kur të caktohet rasti nuk merret parasysh as trajnimi as përkatësia gjinore e prokurorit (n=4). Megjithatë, një person kontaktues ka theksuar që me kërkesën e viktimës mund të caktohet një prokuror. Prokurorët mbledhin dëshmi për rastin dhe kur ka dëshmi të mjaftueshme e ngritin aktakuzën (n=7). Është theksuar që në viktimat nuk ushtrohet trysni kurrë për të dhënë dëshmi, për shkak të natyrës së ndjeshme të krimit (n=4).

Analiza: Intervistat kanë treguar që në përgjithësi prokurorët kanë qenë në dijeni për obligimet e tyre lidhur me rastet e dhunës në familje, ashtu siç parashikohet me ligj. Marrëveshjet e fuqishme ndërmjet pjesëmarrësve, ku përgjigjet sillen prej (n=4) në (n=7), tregojnë që praktikat janë relativisht të standardizuara në rajone. Megjithatë, duhet të përmenden disa çështje.

Një person kontaktues i cili u intervistua për këtë studim e përshkroi një situatë në të cilën prokurorët, me kërkesë të viktimës, nuk e ndoqën penalisht një rast. Megjithatë, kur rasti fitoi vëmendjen e publikut, ai u ndoq penalisht brenda afatit kohor. Kjo nënvizon situatën në të

⁶² Penal Nr.04/L-123, Neni 185 (5).

cilën nuk është respektuar si duhet obligimi për ndjekjen *ex officio* të të gjitha krimeve të dhunës në familje. Pjesëmarrësi ka theksuar që një situatë e tillë nuk do të ndodhë më. Kjo duhet të jetë kështu në mënyrë që të vihet në rregull sundimi i ligjit.

Në fund, edhe pse personat kontaktues për dhunën në familje nuk merreshin vetëm me rastet e dhunës në familje, duhet bërë përpjekje në mënyrë që rastet e dhunës në familje t'ju caktohen atyre që e kanë kryer trajnimin. Nëse rasti i dhunës në familje i caktohet një personi jo-kontaktues, mund të vendoset një praktikë e mirë që të sigurohet përfshirja e personit kontaktues në cilësinë e monitorimit dhe të ëshillimit për rastin.

Tema 3: Bashkërendimi

Një temë e rëndësishme që doli në pah gjatë intervistave ishte ajo e bashkërendimit për rastet e dhunës në familje, si brenda Prokurorive Themelore ashtu edhe ndërmjet Prokurorive Themelore dhe aktorëve të tjerë.

Të gjithë personat kontaktues u shprehën që nuk kanë kontakt me personat tjerë kontaktues për dhunën në familje në Kosovë, përveç kur janë takuar në trajnimin fillestar për dhunën në familje (n=7) ose si pjesë e Forumit të gjyqtareve dhe të prokuroreve të Kosovës (n=3). Për më tepër, nuk ka takime të rregullta me prokurorët brenda rajoneve të ndryshme për t'i diskutuar përgjigjet më të mira ndaj krimeve të dhunës në familje. Megjithatë, tre (3) nga personat kontaktues femra, të cilat theksuan që janë pjesë e Forumit të gjyqtareve dhe të prokuroreve të Kosovës, i përvijuan planet e tyre për hartimin e doracakut ligjor për përgjigjet ndaj dhunës në familje nga fushat e tyre gjatë muajve në vijim.

Në lidhje me bashkërendimin e jashtëm, prokurorët u shprehën se kanë bashkërendim të mirë me PK-në (n=7), avokatët e viktimave (n=4) dhe me gjyqtarët civilë (n=2). Avokatët e viktimave janë posaçërisht të rëndësishëm për prokurorët për shkak të rolit të tyre në mbështetjen e viktimës gjatë tërë procesit të drejtësisë (n=4). Pjesëmarrësit nga katër rajonet, të cilët kanë qenë pjesë e aktiviteteve komunale të bashkërendimit të mbështetur ose nga UN Women ose nga OSBE-ja, theksuan që do të donin të luanin rol në këta mekanizma dhe ta përmirësojnë bashkërendimin me aktorët e tjerë.

Analiza: Është e qartë që në lidhje me rastet e dhunës në familje duhet të përmirësohet bashkërendimi i brendshëm. Pas vendosjes së personave kontaktues për dhunë në familje, tani

ka mundësi të krijohen një rrjet efektiv i bashkërendimit për t'i diskutuar praktikat më të mira dhe mundësinë e pengesave për t'u përgjigjur lidhur me rastet. Për t'i diskutuar këto çështje do të mund të mbaheshin takime një herë apo dy herë në muaj. Përpyekjet premtuese për bashkërendim përfshijnë hartimin e një doracaku ligjor për dhunën në familje nga ana e Forumit të gjyqtareve dhe të prokuroreve të Kosovës dhe planet e personave kontaktues për hartimin e termave të referencës gjatë muajve në vijim. Doracakë mbështetës duhet të hartohen sa më parë që të jetë e mundur për t'i përmirësuar përgjigjet për viktimat e dhunës në familje.

Gjatë fazave të ndryshme të një rasti të dhunës në familje, prokurorët bien në kontakt me aktorët e tjerë siç është PK-ja dhe avokatët e viktimave. Megjithatë, përveç bashkërendimit për obligimin e ndarjes së informatave lidhur me rastin, takimet e rregullta bashkërenduese do të ishin të dobishme për përcaktimin e praktikave të mira dhe tejkalimin e rasteve të vështira.

Tema 4: Mbledhja e të dhënave

Tre (3) prej personave kontaktues thanë që ata nuk kanë të dhëna për viktimën e dhunës në familje apo të dhëna rajonale për këtë dhe tre (3) të tjerë theksuan me pasiguri që të dhënat për dhunën në familje i mbledhë “dikush tjetër”. Për qëllim të intervistës, një person kontaktues i siguroi të dhënat për krimet e dhunës në familje nga PK-ja. Duket që është praktikë e zakonshme që prokurorët individualë, të cilët i marrin përsipër rastet e dhunës në familje, t'i mbajnë të dhënat për këto raste. Duket që në Prokuroritë Themelore nuk ka të sistem të centralizuar të të dhënave për krimet e kryera në kontekst të dhunës në familje (n=4). Megjithatë, është raportuar që në Prishtinë ekziston një sistem i centralizuar në të cilin gjenden informatat lidhur me numrin e viktimave të dhunës në familje dhe të kryesve të asaj dhune (n=1). Është theksuar që gjykatat e posedojnë një bazë të të dhënave me informata për dhunën në familje dhe se kjo bazë e të dhënave shfrytëzohet nga prokurorët për ta përcaktuar nëse kryesi i veprës është kundërvajtës recidiv (n=2). Në përgjithësi personat kontaktues ishin të mendimit se më shumë raste po raportohen (n=4).

Analiza: Ishte vështirë të merren të dhëna nga Prokuroritë Themelore lidhur me numrin e incidenteve që kishin të bënin me dhunën në familje të cilat kishin ndodhur në secilin rajon në vitet e mëparshme. Vetë prokurorët u shprehën se është vështirë për ta të sigurojnë të dhënat sepse ato nuk janë të centralizuara. Mbledhja e të dhënave dhe ndarja e informatave

është çështje e ngutshme dhe duhet të përmirësohet me një bazë elektronike të të dhënave, e cila ka shumë nivele të informatave nga përgjegjës të shumtë, për t'i siguruar përgjigjet më të mira.⁶³ Të pasurit e informatave të hollësishme lidhur me historitë e rasteve dhe ndarja e të dhënave do t'ua mundësonte prokurorëve ta përmirësojnë përgjigjen e tyre ndaj dhunës në familje duke pasur një pamje të tërësishme të rastit me të cilin merren.

Tema 5: Përgjigjet efektive ndaj dhunës në familje

Kur është kërkuar që t'i theksojnë fushat në të cilat përgjigjet ndaj dhunës në familje janë të mira, rezultatet ishin të ndryshme dhe shpesh përqendroheshin jashtë detyrave të vetë prokurorëve. Dy (2) persona kontaktues thanë që urdhrat për mbrojtje janë një metodë efektive për t'i bindur kryesit e veprës të mos ushtrojnë më dhunë në të ardhmen. Paraburgimi po ashtu u përmend si i dobishëm për "t'ua hapur sytë kryesve të veprës" lidhur me seriozitetin e veprimeve të tyre (n=2). Dy prokurorë shprehën kënaqësinë e tyre lidhur me Kodin e ri Penal të Kosovës meqë të gjitha krimet e kryera në kontekst të dhunës në familje, me përjashtim të kërcënimit, ndiqen penalisht *ex officio*. U theksua që krijimi i Forumit të gjyqtareve dhe të prokuroreve të Kosovës është shumë i dobishëm meqë mundëson diskutimin e praktikave më të mira për tema të ndryshme, përfshirë dhunën në familje (n=2). U theksua edhe një herë bashkëpunimi i mirë ndërmjet policisë dhe prokurorëve (n=4) dhe u sugjerua që rritja e numrit të viktimave që po paraqiten tek autoritetet është dëshmi për përmirësimin e përgjigjes ndaj rasteve të dhunës në familje (n=3).

Analiza: Siç u theksua, përgjigjet e prokurorëve lidhur me praktikën e mira nuk janë përqendruar në praktikën e mira të brendshme brenda Prokurorisë Themelore të Kosovës. Prandaj, është e mundur të sugjerohet që pjesëmarrësit nuk ishin në gjendje t'i identifikonin fushat në të cilat përgjigjet e tyre mund të jenë veçanërisht të dobishme për viktimat e dhunës në familje. Trajnimi i mëtejshëm për përgjigjen ndaj dhunës në familje dhe viktimave të cenueshme mund t'ua mundësojë prokurorëve përcaktimin e hapave të parë për praktikë të mirë në të ardhmen.

⁶³ Siç është përvijuar në studimin e brendshëm të EULEX Kosova, 'Analiza e mbledhjes së të dhënave për krimet që kanë të bëjnë me dhunën gjinore në institucionet e sundimit të ligjit në Kosovë' nga marsi 2014.

Tema 6: Fushat e përmirësimit

Nga personat kontaktues u kërkuar po ashtu ta diskutojnë ndonjë fushë të ndjekjes në të cilën ata mendojnë se mund të bëhet ndryshim pozitiv. Të gjithë personat kontaktues për dhunën në familje dëshironin terma të referencës për rolin e tyre. Pjesa më e madhe e personave kontaktues shprehën dëshirën për emërimin e një prokurori të specializuar me udhëzime dhe trajnim adekuat dhe që punon kryesisht në rastet që kanë të bëjnë me dhunën në familje (n=6). Është kërkuar po ashtu një njësi e specializuar për dhunën në familje, ngjashëm me atë brenda PK-së apo njësisë së krimit të organizuar në sektorin e prokurorisë (n=3). Në mungesë të ndryshimeve të tilla, është kërkuar që personat kontaktues të kryejnë trajnim shtesë (n=4) dhe që ata do të dëshironin të kishin takime ku do të mund të diskutoheshin praktikat e mira dhe fushat për përmirësim (n=3). U ngritën po ashtu shumë çështje të përgjithshme, siç është mungesa e përgjithshme e prokurorëve. Personat kontaktues folën për numrin e madh të lëndëve dhe mospërputhjen e numrit të stafit me ngarkesën e punës (n=3). Për shembull në një rajon janë vetëm pesë prokurorë.

Prokurorët po ashtu thanë që përkundër përgjigjes së mirë të Prokurorive Themelore dhe PK-së, cikli i dhunës në familje do të vazhdojë përveç nëse përmirësohet mundësia e sigurimit të institucioneve për rehabilitim dhe ri-integrim (n=6). Në këtë aspekt u theksuan strehimoret meqë në Kosovë ka mungesë të madhe të tyre dhe ato që ekzistojnë janë të mbingarkuara dhe nuk financohen sa duhet (n=5). U theksua edhe një numër i kërkesave të tjera, përfshirë krijimin e dhomave të specializuara për hetime në të gjitha rajonet që të plotësojnë nevojat e fëmijëve të cilët kanë qenë dëshmitarë të dhunës në familje apo e kanë përjetuar atë dhe ta parandalojnë traumatizimin e serishëm gjatë procesit të intervistës (n=2). Po ashtu u kërkuar edhe mbështetje tjetër psiko-sociale për fëmijët (n=2). U theksua që ende duhet të rritet vetëdijesimi lidhur me dhunën në familje, në veçanti në vendet rurale, meqë autoriteteve të Kosovës ju raportohen vetëm disa prej shumë incidenteve aktuale të dhunës në familje (n=2). Përmirësimi i mundësive ekonomike për gratë do ta ndihmonte thyerjen e ciklit të dhunës dhe varësinë ekonomike (n=3).

Në fund, gjatë intervistave në pah dolën dy deklaratatë të habitshme. Së pari, njëri nga prokurorët shprehu dëshirën që të mund të hiqej dorë nga rasti nëse viktimat e dëshirojnë këtë. Kjo nënvizoi që prokurori nuk e kuptonte rëndësinë e ndjekjes *ex officio dhe nevojën për* trajnim në kuadër të Prokurorive Themelore lidhur me hollësitë e marrëdhënieve abuzive familjare. Për më tepër, u paraqit kërkesa për vendosjen e një koordinatori për dhunë në

familje për mbarë Kosovën, një pozitë që tashmë është krijuar. Kjo çon tek mungesa e rëndë e bashkërendimit të përgjithshëm për dhunën në familje dhe prandaj duhet të bëhen përpjekje për ta siguruar përfshirjen aktive të prokurorëve në mekanizmin e bashkërendimit nacional.

Analiza: Në përgjithësi, duket që mekanizmit të personave kontaktues për dhunë në familje në kuadër të Prokurorive Themelore duhet t'i kushtohet vëmendje e shtuar për të siguruar që personave kontaktues ju caktohen role dhe përgjegjësi të qarta dhe ju ofrohet trajnim i përshtatshëm për kryerjen e detyrave të tyre. Për më tepër, shumë (n=6) nga personat kontaktues kërkuan që personi kontaktues të merret me *të gjitha* rastet që kanë të bëjnë me dhunën në familje të cilat policia i sjell në prokurori. Kjo do t'ua mundësonte atyre zhvillimin e një përgjigjeje shumë të specializuar dhe të siguruarit që rastet e viktimave i caktohen një prokurori që ka trajnim të përshtatshëm.

Mëshitetja shtesë nga ministrinë e Kosovës është e nevojshme për të ofruar shërbime të rehabilitimit për viktimat e dhunës në familje dhe në veçanti për fëmijët nga shtëpitë abuzive.

Në fund, është thelbësore që rastet e dhunës në familje me elemente të veprës penale të ndiqen me përpikëri dhe *ex officio*. Ndjeka penale *Ex Officio* ka për qëllim ta neutralizojë mundësinë që viktimat të heqin dorë nga rasti i tyre për shkak të mungesës së informatave për kornizën ligjore ose për shkak të trysnisë nga ushtruesi i dhunës. Është me rëndësi që kryesit të mos mbesin të pandëshkuar dhe që viktimat t'i mos nënshtrohen abuzimit të mëtejshëm për shkak të mos veprimit nga ana e autoriteteve. Përgjigja e përpiktë e institucioneve të sundimit të ligjit mund të ndihmojë në sigurimin që kryesit e veprës së dhunës në familje të mbahen përgjegjës për krimet e tyre.⁶⁴

⁶⁴ Në: Kombet e Bashkuara. (2010). *Handbook for Legislation on Violence Against Women*. United Nations Publications, f.37; Po ashtu, në rastin *Opuz v Turkey*, është zbuluar që autoritetet e ndjekjes duhet të vazhdojnë me krimet e rënda penale, përfshirë në kontekst të dhunës në familje. Kërkesa nr. 33401/02. [Aktgjykimi] 9 shtator 2009, paragrafi 127.

PËRGJIGJET E KONTROLLIT

Në pjesët në vijim gjenden informata e mbledhura nga intervistat me udhëheqësin e zyrës për mbrojtje dhe ndihmë viktimave (ZMNV), me drejtonin e strehimores për gra në Kosovë dhe me një gjyqtar civil në kuadër të Gjykatës Themelore. Edhe pse të pakta në numër, këto intervista janë menduar si mjet i krahasimit me përgjigjet e PK-së dhe të Prokurorive Themelore. Është paraqitur në një historik i shkurtër për punën e secilit shërbim, i pasuar nga kontributet për këtë temë të përgjigjeve të PK-së dhe të Prokurorive Themelore të Kosovës ndaj dhunës në familje.

Zyra për mbrojtje dhe ndihmë viktimave

ZMNV, në kuadër të Zyrës së Kryeprokurorit të Shtetit, përbëhet nga shtatë (7) ZMNV rajonale në Ferizaj, Gjakovë, Gjilan, Mitrovicë, Pejë, Prishtinë dhe Prizren. Me kërkesën e viktimës, avokatët e viktimës ofrojnë ndihmë dhe mbrojtje gjatë tërë procesit të drejtësisë dhe mund ta përfaqësojnë viktimën në gjykatë. Më 2013 Këshillit Prokurorial i Kosovës aprovoi *Rregulloren për mandatin, strukturën dhe funksionimin e Zyrës për mbrojtje dhe ndihmë viktimave*, duke e përvijuar strukturën dhe rolet e ZMNV dhe duke theksuar që avokatët e viktimave duhet të funksionojnë në pajtueshmëri me *Procedurat Standarde të Operimit për mbrojtjen nga dhuna në familje në Kosovë*. Avokatët e viktimave ofrojnë ndihmë për kategoritë specifike të viktimave, siç janë ato që e kanë përjetuar dhunën në familje. Aktualisht në Kosovë janë tetëmbëdhjetë (18) avokatë të viktimave, gjatës (6) prej të cilëve janë avokatë të lartë të cilët e kryejnë po ashtu edhe rolin e bashkërendimit.

Në përgjithësi, udhëheqësi i ZMNV ka qenë i kënaqur me bashkëpunimin ndërmjet PK-së dhe avokatëve të viktimave. Institucionet bashkëpunojnë shpesh lidhur me incidentet e dhunës në familje. Për më tepër, udhëheqësi i ZMNV është i përfshirë rregullisht në trajnimin e PK-së për dhunën në familje i cili mbahet në Akademinë e Kosovës për Siguri Publike në Vushtrri. Megjithatë, është theksuar që do të mund të bëheshin përmirësime në njëtrajshmërinë e përgjigjes së policisë ndaj dhunës në familje. Është theksuar rëndësia e pajtueshmërisë të saktë me legjislacionin e Kosovës dhe me PSO nga secili polic.

Udhëheqësi i ZMNV është i kënaqur me bashkëpunimin ndërmjet avokatëve të viktimave dhe Prokurorive Themelore të Kosovës. Meqë të dyja bëjnë pjesë në kuadër të strukturës së Zyrës së Kryeprokurorit të Shtetit, ato kanë raporte të afërta pune gjatë tërë procedurës së një rasti të dhunës në familje. Është theksuar që personat e sapo vendosur kontaktues për dhunën në familje në kuadër të Departamenteve të Përgjithshme të Prokurorive Themelore të Kosovës do të mund t’iu ndihmonin shumë viktimave të dhunës në familje dhe ta mbështesnin punën e avokatëve të viktimave. Me trajnim të përshtatshëm dhe udhëzime për funksionet e tyre të pritura, personat kontaktues do të mund të ofronin përgjigje të specializuara ndaj dhunës në familje.

Në fund, udhëheqësi i ZMNV i përshkroi praktikat e mira në përgjigje ndaj dhunës në familje në Kosovë dhe t’i përvijojë fushat e përgjigjes të cilat do të përfitonin nga ndryshimi. U theksua si e dobishme mbajtja e shënimeve nga avokatët e viktimave për UM-të që nxirren nga gjykatat. Pastaj, brenda pesëmbëdhjetë (15) ditëve para skadimit të urdhrit, avokatët e viktimave e kontaktojnë viktimën për ta përcaktuar nëse ka nevojë për ndihmë në bërjen e kërkesës për zgjatje të UM. Ky shërben si mekanizëm i sigurisë për të siguruar që viktimat mund ta shfrytëzojnë mbrojtjen e cila ju nevojitet nga autoritetet. Megjithatë, janë përvijuar dy fushat kryesore të përgjigjeve të institucioneve të Kosovës ndaj dhunës në familje të cilat duhet të përmirësohen. Së pari, kompensimi për viktimat është problem i madh. Viktimat të cilat janë të varura ekonomikisht nga abuzuesi i tyre kanë nevojë për ndihmë financiare në mënyrë që të largohen nga raporti i dhunshëm. Udhëheqësi i ZMNV ka marrë pjesë në hartimin e ligjit të ri për kompensimin e viktimave dhe vlerëson që ky ligj do të hyjë në fuqi para fundit të vitit 2015, dhe ndryshimet e bëra nga ku ligj do t’i përmirësonin gjasat që viktimat e dhunës në familje të jenë në gjendje të ri-integrohen në shoqëri në mënyrë të suksesshme dhe të bëhen financiarisht të pavarura. Së dyti, u theksua që do të mund të përmirësohej bashkërendimi i përgjithshëm ndërmjet aktorëve të ndryshëm në përgjigjen ndaj dhunës në familje, përfshirë sundimin e ligjit dhe ofruesit e shërbimeve të rehabilitimit. Në veçanti, u theksua që koordinatori i sapoemëruar nacional për dhunën në familje duhet të fillojë sa më parë që të jetë e mundur të angazhohet në mënyrë aktive në rolin e tij.

Strehimorja e grave

Në Kosovë janë gjashtë (6) strehimore të cilat i plotësojnë nevojat për gratë të cilat janë viktima të dhunës në familje. Në strehimoren në të cilën është mbajtur intervista, viktimat e dhunës në familje dhe të trafikimit me qenie njerëzore, të cilat janë pak të rrezikuara, mund të qëndrojnë gjashtë (6) muaj. Megjithatë, në disa raste të rënda, gratë kanë qëndruar deri në tri (3) vjet. Në strehimore mund të vendosen pesëmbëdhjetë (15) viktima në çdo kohë. Edhe pse është zhvilluar një dialog me komunën për rritjen e kapacitetit të strehimores për tridhjetë (30) persona, personeli i strehimores mendon që kjo nuk gjasa të ndodhë për shkak të mungesës së financimit. Kur një viktimë arrin në strehimore, asaj i sigurohet një periudhë pushimi prej dyzet e tetë (48) orëve. Pastaj strehimorja e merr deklaratën dhe nëse viktima dëshiron ofrohen shërbimet psikologjike dhe sociale. Dosja e lëndës së viktimës pastaj dërgohet në qendrën për punë sociale.

Strehimorja përshkroi që PK ka përgjigje shumë të specializuar ndaj dhunës në familje. Ata e përshkruan bashkëpunimin e shkëlqyeshëm ndërmjet strehimores dhe policisë dhe raportuan që PK përgjigjet sakaq kur kërkohen masat për mbrojtjen e viktimës. Për më tepër, strehimorja merr vlerësimin e rrezikut nga policia për secilën viktimë. Strehimorja ka shprehur dëshirën për një prokuror të trajnuar si duhet për dhunë në familje. Po ashtu u theksua që në proceset e hetimit të prokurorëve do të mund të bëheshin përmirësime duke përfshirë në raportet e tyre informata të mjaftueshme lidhur me gjendjen mjekësore dhe psikologjike të viktimave. Meqë strehimoret kanë shumë informata në këtë aspekt, kërkohet bashkëpunim më i madh me Prokuroritë Themelore të Kosovës.

Drejtori i strehimores po ashtu përshkroi një numër të fushave në të cilat mund të përmirësohet përgjigja ndaj dhunës në familje në Kosovë. Për fillim, është emëruar koordinatori i ri nacional dhe ky person duhet të organizojë takime me aktorët e ndryshëm, të mbledhë të dhëna statistikore lidhur me dhunën në familje dhe ta përgatitë Strategjinë nacionale për dhunën në familje. Për më tepër, është thënë që koordinatorët e ardhshëm nacionalë duhet të zgjedhen nga pozita alternative ose të pavarura, meqë zëvendësministri i drejtësisë ka angazhime shtesë që do të mund të ndikonin në dhënien përparësi bashkërendimit për dhunën në familje. Në fund, drejtori i strehimores u shpreh që rrallë ndodhë që gjykatat t'iu japin viktimave të dhunës në familje alimentacion. Kjo i pengon shumë viktima që të jenë të pavarura nga dhuna e kryesit të veprës në të cilin ka mundësi që ato të mbështeten për mbështetje financiare. Prandaj, gjykatat duhet të sigurojnë që viktimave

të dhunës në familje ju ofrohen mbështetje na kryesi i veprës, ashtu siç parashikohet me legjislacionin e Kosovës. Për më tepër, drejtori i strehimores ka theksuar që ministritë e Kosovës duhet të ndajnë mbështetje të shtuar financiare për viktimat e dhunës në familje. Një metodë për këtë do të ishte përmes rritjes së mbështetjes financiare për strehimoret në mënyrë që ato të mund të ofrojnë shërbime thelbësore siç është ushqimi dhe barërat për viktimat. Në fund, nuk ka shërbime rehabilituese për kryesit e dhunës në familje, përkundër faktit që me legjislacion parashikohet kjo.⁶⁵ Prandaj, për t'u marrë me dhunën në familje nevojitet shumë një qasje 'mbarë familjare'.

Gjyqtari civil në kuadër të Gjykatës Themelore

Gjyqtari civil në kuadër të Gjykatës Themelore i intervistuar për këtë studim punon kryesisht me rastet e dhunës në familje duke lëshuar UM dhe UME dhe me rastet e të drejtës familjare. Pas vlerësimit të një rasti dhe dhënies së UM apo UME, gjykata ua dërgon nga një kopje të urdhrin viktimës, të dyshuarit, në rezidencën e të dyshuarit, PK-së, ZMNV, Ministrisë së punës dhe mirëqenies sociale dhe Ministrisë së shëndetësisë.

Gjyqtari u shpreh që PK dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës kanë përgjigje të mirë ndaj dhunës në familje, por gjyqtari do që të informohet në rastet e shkeljes së UM. Informata lidhur me këtë do t'ia mundësonte gjyqtarit marrjen e vendimeve më të informuara të gjyqit. U theksua që me bashkërendimin e mjaftueshëm ndërmjet aktorëve UM-të do të mund të ishin një masë efektive për sigurimin e mbrojtjes së një viktime.

Po ashtu u përmendën edhe vështirësitë brenda sistemit gjyqësor. Në radhë të parë, gjyqtari civil nuk merr informata kthyesë nëse njëkohësisht zhvillohet procedura civile dhe ajo penale që kanë të bëjnë me viktimën dhe kryesin e njëjtë të supozuar të veprës. Kjo informatë ndahet vetëm me nismën e vetë gjyqtari, dhe në disa raste gjyqtari mund të mos e ketë pikëpamjen e plotë lidhur me rastin. Gjyqtari po ashtu u shpreh që kur lëshohen UM-të për incidentet e dhunës në familje mund të paraqiten vështirësi. Për shembull, u përshkrua një rast in të cilin gjyqtari vendosi të lëshojë UM për një viktimë dhe kryesin e supozuar të veprës me anë të të cilit hapësira e jetesës në shtëpi ishte ndarë ndërmjet dy personave. Meqë të dy vazhduan të jetonin në shtëpinë e njëjtë, PK-ja e kishte të vështirë ta monitoronte gjendjen dhe të ofronte

⁶⁵ Për shembull: Ministria e shëndetësisë. *Udhëzimi Administrativ Nr.02/2013 mbi metodën e trajtimit të kryesve të dhunës në familje të cilëve ju është shqiptuar masa për trajtim të obligueshëm mjekësor nga alkoolizmi dhe varësia nga substancat psikotropike.*

mbrojtje për viktimën. Megjithatë, gjyqtari nuk mendonte se ishte e mundur ndonjë alternativë tjetër për shkak të mungesës të mbështetjeve të tjera financiare për viktimën. Prandaj, është e qartë që mungesa e mbështetjes për viktimën e bën të vështirë punën e shumicës së institucioneve përgjegjëse për dhunën në familje. Gjyqtari theksoi që një numër i faktorëve ndikojnë në gjendjen aktuale të përgjigjes ndaj dhunës në familje përfshirë mungesën e vetëdijesimit dhe vullnetin politik për këtë çështje, si edhe traditën dhe kulturën në Kosovë.

RASTI 'X'

Rasti 'X' përbëhet nga një varg i incidenteve të jetës reale që ka ndodhur në kontekst të një marrëdhënieje të pohuar abuzive familjare në Kosovë dhe si rezultat i saj institucionet e sundimit të ligjit ishin përgjigjur. Ndërmjet vitit 2013 dhe 2015, i dyshuari gjoja kreu krime, përfshirë lëndim të lehtë trupor dhe kërcënim, ndaj gruas së tij dhe anëtarëve të tjerë të familjes. Ai po ashtu u akuzua për shkelje të UM. *Figura 4* (shih faqe 57) ofron afatin kohor të rendit të incidenteve dhe të përgjigjeve lidhur me to. Për ta siguruar anonimitetin e viktimës dhe të aktorëve të tjerë të përfshirë nuk janë paraqitur emrat dhe vendndodhjet. Paragrafët në vijim e bëjnë një vlerësim të përgjigjeve të institucioneve të sundimit të ligjit lidhur me këtë varg të incidenteve dhe ofrojnë disa shembuj për mënyrën si do të mund të përmirësoheshin përgjigjet. Edhe pse ky raport përqendrohet në PK dhe në Prokuroritë Themelore të Kosovës, për ta paraqitur një pasqyrë të përgjithshme të procedurave gjyqësore janë përfshirë një numër i përgjigjeve të gjykatës dhe të ZMNV.

1. Më 23 shtator 2013 viktima e ka raportuar një sulm nga bashkëshorti i saj, që gjoja i ka shkaktuar lëndim të lehtë trupor. Megjithatë, PK nuk ka paraqitur raport penal në Prokurorinë Themelore deri më 4 tetor 2013. Sipas KPPK,⁶⁶ 'Pas pranimit të dyshimit të arsyeshëm nga ana e policisë që është kryer një vepër penale e ndjekur sipas detyrës zyrtare, policia e ka për detyrë t'ia paraqes prokurorit kompetent të shtetit një raport të policisë brenda njëzet e katër (24) orëve ...'. Prandaj, në këtë rast PK nuk ka vepruar në pajtueshmëri me KPPK dhe nuk i ka ofruar viktimës përgjigje të menjëhershme për ta garantuar sigurinë e saj.
2. Më 2 tetor 2013 është lëshuar një UM për ta siguruar mirëqenien e viktimës pas incidentit të dhunës në familje më 23 shtator 2013. Në lidhje me një incident tjetër që ndodhi më 8 maj 2014, gjyqtari civil në kuadër të Gjykatës Themelore e lëshoi një UM më 14 maj 2014. Në mesin e ndalesave të tjera, urdhri i mëparshëm ia ndalonte kryesit të supozuar të veprës t'iu afrohej palëve të mbrojtura apo shtëpisë në të cilën jetojnë ata aktualisht në distancë prej njëqind (100) metrave. Ky i fundit, në mesin e ndalesave të tjera, ia

⁶⁶ Neni.70 (4).

revokonte përkohësisht të drejtat prindërore. Megjithatë, asnjëri prej UM-ve nuk ia shqiptonte kryesit të pretenduar të veprës masën ‘e pagesës së qirasë për shtëpinë në të cilën jetonte përkohësisht pala e mbrojtur apo të paguante alimentacion për palën e mbrojtur dhe fëmijët’.⁶⁷ Po të kërkohej sipas mënyrës së përshtatshme për procedurën civile, kjo masë do ta ndihmonte shumë mbështetjen e viktimës dhe të fëmijëve të saj për t’i ikur dhunës së mëtejshme.

3. Më 15 gusht 2014, i dyshuari gjoja sulmoi viktimën në një vend publik.⁶⁸ Megjithatë, PK-ja kur nuk dërgoi raport penal në Prokurorinë Themelore lidhur me këtë incident. Viktimës iu desh ta raportonte incidentin drejtpërdrejt në Prokurorinë Themelore, e cila pastaj kërkoi raport penal nga PK-ja. Edhe një herë, kjo tregon dështimin e PK-së në përmbushjen e përgjegjësive të tyre sipas nenit 70 të KPPK dhe përgjigjen me përpikëri ndaj veprave penale. Kjo po ashtu vë në pikëpyetje rolin e ZMNV në lidhje me mbështetjen që është ofruar kur viktima është dashur të shkoj drejtpërdrejt në Prokurorinë Themelore. Për më tepër, deri më tani nuk është ngritur asnjë aktakuzë në lidhje me këtë incident, duke e pasqyruar përgjigjen jo në kohë të Prokurorisë Themelore.
4. Më 29 dhjetor 2014, në Gjykatën Themelore u mbajt seanca e parë gjyqësore e shqyrtimit kryesor për aktakuzën e ngritur më 30 maj 2014.⁶⁹ Megjithatë, sipas KPPK-së,⁷⁰ ‘gjyqtari i vetëm i lëndës apo kryetari i trupit gjykues e caktojnë seancën e parë që të mbahet brenda tridhjetë (30) ditëve prej ngritjes së aktakuzave.’ Kështu, gjyqtari i lëndës nuk ka vepruar në pajtueshmëri me KPPK-në lidhur me këtë çështje dhe është dashur ta caktojë seancën dëgjimore me kohë. Është me rëndësi të theksohet që mos mbajtja me kohë e shqyrtimit të lëndëve është e zakonshme për të gjitha lëndët në Kosovë aktualisht. Megjithatë, edhe pse shqyrtimi i ardhshëm i lëndës do të mbahet në maj 2015, nuk është nxjerrë asnjë aktgjykim lidhur me ndonjërin prej incidenteve penale të pretenduara që kanë ndodhur prej 23 shtatorit 2013. Vonesat e tilla mund të kenë pasoja kërcënuese për viktimat e dhunës në familje për shkak të përsëritjes së shpeshtë të llojit të krimeve të

⁶⁷ Kryesi i dhunës në familje ka për obligim t’i mbështesë këta aktorë, ashtu siç saktësohet në *Ligjin për mbrojtje kundër dhunës në familje*, Neni.11 (1.2).

⁶⁸ Edhe pse në kohën e sulmit të pretenduar ekzistonte një UM, ende nuk është marrë asnjë veprim lidhur me këtë shkelje.

⁶⁹ Aktakuza ishte në lidhje me lëndimin e supozuar të lehtë trupor që ishte paraqitur më 23 shtator 2013.

⁷⁰ Neni 242 (4).

lidhura me të. Prandaj, duhet të bëhen të gjitha përpjekjet që rastet e dhunës në familje të trajtohen në mënyrë efikase.

5. Avokatët e viktimave të përfshirë në rast raportojnë që janë të përgatitur ta kërkojnë vazhdimin e UM që është kërkuar më 14 maj 2014. Sipas nenit 20 të *Ligjit për mbrojtje nga dhuna në familje*, përfaqësuesit ligjorë të viktimës mund ta dorëzojnë një petition për vazhdimin e UM brenda pesëmbëdhjetë (15) ditëve prej skadimit të urdhrin të vjetër. Kështu që, në këtë rast, avokatët e viktimës janë duke siguruar në mënyrë proaktive që viktima do ta mbajë masën e saj të mbrojtjes sipas të drejtës civile të bazuar në vlerësimin e nevojave.⁷¹
6. Këtë rast e karakterizojnë disa krime megjithatë, në EULEX Kosova është raportuar që PK-ja nuk i ka lidhur menjëherë incidentet e ndryshme si seri. Kjo ka ndodhur vetëm kur personeli ka vërejtur që shumë incidente të dhunës në familje në rajon përfshinin aktorët e njëjtë. Është me rëndësi që seritë e krimin të identifikohen në mënyrë efikase në mënyrë që të parandalohet përshkallëzimi i dhunës. Një sistem informativ plotësisht funksional i Policisë së Kosovës, i cili mund t'ia bëjë seritë e krimeve me dije PK-së, do të mund ta lehtësonte përmirësimin e përgjigjes ndaj rasteve të përsëritura të dhunës në familje.

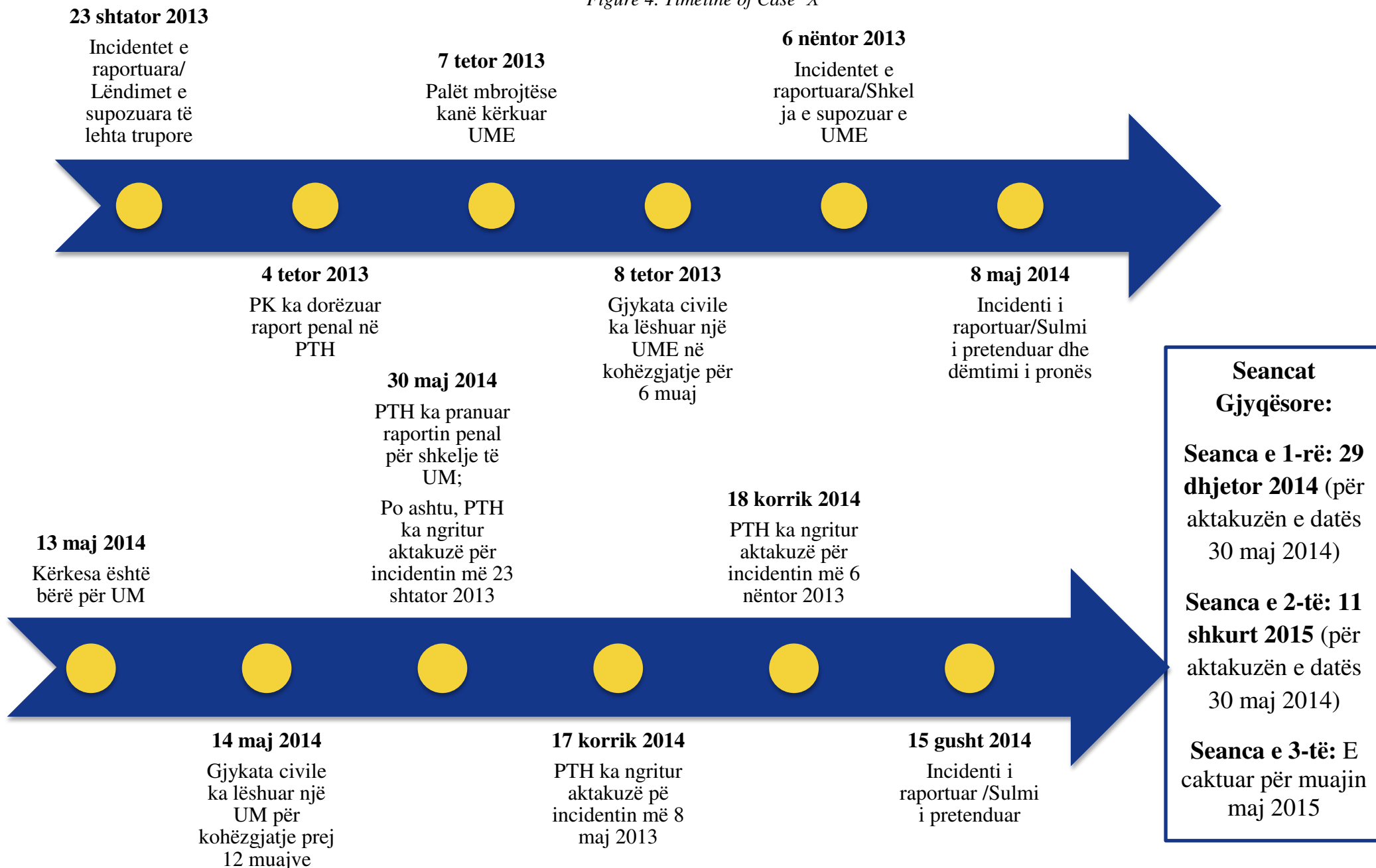
Përfundimi i rastit

Rasti 'X' ofron një shembull të dhunës në familje nga jeta reale dhe mund të shfrytëzohet si krahasim për informatat e mbledhura nga pjesëmarrësit në këtë studim. Viktima në këtë rast ka përjetuar dhunë në familje me vite të tëra dhe nuk mendon që ka pasur mundësi ta shfrytëzojë drejtësinë apo mbrojtjen e duhur. Ende nuk është ngritur aktakuza për sulmin e pretenduar më 15 gusht 2014. Viktimat mbështetet vetëm në masën civile për mbrojtje, masë e cila është shkelur nga kryesi i veprës në të kaluarën. Seanca e ardhshme dëgjimore për këtë rast do të mbahet në maj 2015, kështu që të gjithë aktorët e përfshirë duhet ta zbatojnë një përgjigje efektive për ta garantuar sigurinë e viktimës dhe qasjen në drejtësi. Natyrisht që ky rast nuk i përfshin të gjitha rastet e dhunës në familje në Kosovë. Bazuar në intervistat me PK-në dhe me Prokuroritë Themelore të Kosovës, këto institucione janë në dijeni lidhur me

⁷¹ Është me rëndësi të theksohet se, edhe pse kanë kaluar dymbëdhjetë (12) muaj prej kërkesës për urdhrin të mbrojtjes më 14 maj 2014, burimet e EULEX Kosova raportojnë që UM është ende në fuqi. Megjithatë, deri më tani nuk është dorëzuar asnjë kërkesë për vazhdimin e UM.

shumicën e përgjigjeve të duhura ndaj dhunës në familje. Megjithatë, ky studim i rastit pasqyron që mund të mbetet boshllëk ndërmjet legjislacionit të Kosovës për dhunën në familje dhe zbatimin e ligjit në praktikë. Ai nënvizon nevojën për përmirësimin e përgjigjeve dhe të bashkërendimit në emër të institucioneve përkatëse për ta garantuar sigurinë e viktimës, për ta parandaluar mosndëshkimin për dhunë në familje dhe për ta lehtësuar zbatimin e ligjit.

Figure 4. Timeline of Case 'X'

PËRFUNDIM

Ky studim ofron një pasqyrë të përgjithshme lidhur me gjendjen aktuale të përgjigjeve të PK-së dhe të Prokurorive Themelore të Kosovës lidhur me dhunën në familje në Kosovë. Pas analizimit të intervistave, të një pyetësi dhe një studimit të rasti, propozimi për PK-në është që t'i shfrytëzojë shumë prej përgjigjeve ndaj dhunës në familje që janë saktësuar nga legjislacioni përkatës i Kosovës dhe PSO. Për më tepër, njësitë për dhunë në familje brenda PK-së ofrojnë përgjigje të dobishme të specializuar ndaj këtij fenomeni. Në kuadër të Departamenteve të Përgjithshme të Prokurorive Themelore të Kosovës, caktimi i personave kontaktues për dhunë në familje siguron themelin për një përgjigje të specializuar të prokurorëve lidhur me krimet e kryera në kuadër të dhunës në familje. Prandaj, ka dëshmi për praktikë të mirë që ka për qëllim mbështetjen e viktimave për të pasur qasje në mbrojtje, mbështetje dhe shpërblim.⁷² Megjithatë, ky studim po ashtu tregon që është i nevojshëm standardizimi i praktikave të mira brenda këtyre institucioneve të sundimit të ligjit në mënyrë që të përfundojë në mënyrë të besueshme mosndëshkimi për dhunën në familje. Bashkërendimi, mbledhja e të dhënave, trajnimi dhe mbështetja e viktimave janë temat kryesore në të cilat nevojitet përparim. Për t'i marrë këto masa, PK dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës mund ta sigurojnë ofrimin në rritje të shërbimeve, të përqendruara në viktimën dhe që marrin parasysh çështjet gjinore, për viktimat e dhunës në familje. Viteve të fundit, janë ndërmarrë nisma të shumta për përmirësimin e përgjigjes ndaj dhunës në familje në Kosovë. Megjithatë, përkundër këtyre përpjekjeve, mënjanimi i dhunës në familje mbetet sfida për të gjitha institucionet e përfshira në proces. Faktorët historikë dhe kulturorë ndikojnë në dhunën kundër grave dhe duhet të trajtohen përmes disa mënyrave të ndryshme përfshirë përmirësimin e përgjigjes së institucioneve të sundimit të ligjit, rritjen e vetëdijesimit dhe shërbimet plotësisht të disponueshme për viktimat dhe kryesit e veprës. Në përgjithësi, përkushtimi dhe bashkërendimi i të gjitha institucioneve e përfshira në përgjigjen ndaj dhunës në familje mund të jetë të dobishme për secilën grua, burrë dhe fëmijë në Kosovë. Siç tha një pjesëmarrës i studimit nga PK-ja, 'familja e shëndoshë çon tek Kosova e shëndoshë'. Ky raport ofron disa rekomandime specifike për PK-në, Prokuroritë Themelore

⁷² Sektori i Kombeve të Bashkuara për avancimin e grave. *Praktikat e mira në luftimin dhe mënjanimin e dhunës kundër grave: Takimi i grupit të ekspertëve*. Mund të gjendet në internet, faqe 4.

të Kosovës dhe aktorët e tjerë si përpjekje për t'i nxitur zhvillimet pozitive në përgjigjet e sundimit të ligjit dhe ato institucionale ndaj dhunës në familje në Kosovë.

REKOMANDIMET

Rekomandimet për Policinë e Kosovës

1. Legjislacioni i Kosovës që ka të bëjë me dhunën në familje dhe *Procedurat Standarde të Operimit për Dhunën në Familje në Kosovë* duhet të bëhen funksionale në mbarë forcën e Policisë së Kosovës. Është imperativ që të gjithë aktorët, nga oficerët patrullues deri te hetuesit e specializuar për dhunë në familje, të veprojnë në pajtim me këto ligje dhe mjete. Trajnimi i rregullt dhe PSO, të ilustruar me shembuj praktik të përgjigjes në rast të dhunës në familje, mund ta përmirësojnë standardizimin e praktikave të mira dhe ta eliminojnë mundësinë për mospërputhje në përgjigje për shkak të karakteristikave individuale të policit.
2. Në secilin stacion duhet të krijohen dhomat e specializuara për hetim për të siguruar mjedis të besuar dhe të sigurt për viktimën dhe ndonjë fëmijë që mund të jetë i pranishëm kur Policia e Kosovës t'i kryejë detyrat e saj në stacion lidhur me incidentin.
3. Shfrytëzimi i Sistemit Informativ të Policisë së Kosovës duhet të standardizohet në të gjitha stacionet e Policisë së Kosovës. Të dhënat duhet të mbliidhen me kujdes dhe të klasifikohen si duhet dhe të futen në sistemin e centralizuar dhe elektronik. Në të dhëna duhet të gjenden të gjitha informatat përkatëse përfshirë historinë e rastit të viktimës dhe të kryesit të veprës, kushtet e tyre aktuale të jetesës, ndonjë Urdhër për Mbrojtje që është në fuqi dhe përshkrimin e hollësishëm të abuzimit, përfshirë mirëqenien mjekësore dhe psikologjike të të dy palëve. Të dhënat duhet të jenë lehtë të shfrytëzueshme nga e tërë Policia e Kosovës. Këshillohet që SIPK të jetë plotësisht funksional dhe të mund të shfrytëzohet nga të gjithë pjesëtarët e Policisë së Kosovës. Mund të nevojitet trajnim lidhur me shfrytëzimin sa më efikas të SIPK.
4. Policia e Kosovës duhet ta kryejë vlerësimin e rrezikut për secilën viktimë të dhunës në familje, duke e shfrytëzuar listën e plotë për vlerësimin e rrezikut e cila është paraqitur në Shtojcën 8 të *Procedurave Standarde të Operimit për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje*

në Kosovë dhe ta ndajë këtë vlerësim me Prokurorinë Themelore të Kosovës dhe me strehimoren që është po ashtu e përfshirë në rast.

5. Policia e Kosovës duhet t'i përcjellë viktimat për të cilat është lëshuar urdhri për mbrojtje në mënyrë që ta vlerësojë sigurinë e tyre. Në rast të shkeljes së urdhrin të mbrojtjes, Policia e Kosovës duhet:
 - a. Të ketë qasje në të dhënat e duhura për ta vërtetuar që është shkelur urdhri për mbrojtje, dhe
 - b. Ta raportojë me shpejtësi shkeljen e urdhrin të mbrojtjes në Prokurorinë Themelore përkatëse të Kosovës.
6. Policia e Kosovës duhet të sigurojë kryerjen e të gjitha përpjekjeve për përmirësimin e bashkërendimit me aktorët e tjerë, siç janë, mes tjerash, Prokuroritë Themelore, avokatët e viktimave, strehimoret, shërbimet mjekësore dhe qendrat për punë social, duke e zvogëluar kështu barrën për viktimat e dhunës në familje për të kontaktuar me secilin prej institucioneve të duhura. Për më tepër, bashkërendimi për praktikën e mira dhe mësimet e nxjerra përmirësojnë përgjigjen e plotë ndaj dhunës në familje brenda një komuniteti.
7. Policia e Kosovës në Kosovën veriore duhet të sigurojë që përgjigjet e tyre ndaj dhunës në familje të jenë:
 - a. Në pajtim me *Ligjin për mbrojtjen kundër dhunës në familje dhe me Procedurat standarde të operimit për mbrojtjen nga dhuna në familje në Kosovë*
 - b. Të lehtësuara nga policia e specializuar e brendshme në vend, në njësitë e specializuara për dhunën në familje në nivel të stacionit dhe në atë rajonal
 - c. Të bashkërenduara me aktorët e tjerë për të reaguar ndaj dhunës në familje
 - d. T'i inkorporojnë përpjekjet për vetëdijësimin brenda komuniteteve lidhur me dhunën në familje dhe atë në baza gjinore
8. Policia e Kosovës duhet ta kryejë një studim pasues për ta përcaktuar në hollësi mënyrën e përgjigjes të tyre ndaj dhunës në familje në secilin stacion dhe në rajone dhe t'i veçojnë fushat e përgjigjeve të cilat mund të përmirësohen.

Rekomandimet për Këshillin Prokurorial të Kosovës që t'i udhëzojnë Prokuroritë Themelore të Kosovës

- 1.** Duhet të krijohen terma të qarta të referencës (TR) për personat kontaktues për dhunën në familje të Prokurorive Themelore të Kosovës. Këto TR duhet të ofrojnë përshkrim të hollësishëm të detyrave që priten nga personat kontaktues dhe ndonjë qëllim që duhet ta arrijnë ata në punën e tyre.
- 2.** Personat kontaktues për dhunën në familje duhet të vijojnë trajnim shtesë për fenomenin e dhunës në familje, për veçantitë e qasjes në përgjigjen ndaj viktimave të cenueshme dhe për praktikën e mira për prokurorët në përgjigjen ndaj krimeve që ndodhin në kontekst të dhunës në familje. Ky specializim, i kombinuar me TR për rolin e personit kontaktues, do ta shtojë efikasitetin në trajtimin e këtij lloji të kriminalitetit. Për më tepër, meqë ka mundësi që çdo prokuror të caktohet për ndonjë krim në kontekst të dhunës në familje, është e këshillueshme që trajnimi i tillë për dhunën në familje të përfshihet në modulet e trajnimit të cilat janë në dispozicion për prokurorët.
- 3.** Këshillohet që rastet e dhunës në familje t'i caktohen një prokurori i cili është specializuar në këtë formë të kriminalitetit dhe ka kryer trajnim specifik. Kjo do të mund të arrihej përmes praktikës së caktimit të të gjitha rasteve të dhunës në familje personit kontaktues të trajnuar për dhunën në familje ose siç u përmend më parë të trajnohen të gjithë prokurorët për dhunën në familje.
- 4.** Deri në kohën kur të ekzistojë një prokuror i specializuar për dhunën në familje, të cilit i caktohen të gjitha rastet e dhunës në familje, prokurorët duhet ta përmirësojnë bashkërendimin e tyre të brendshëm lidhur me rastet e dhunës në familje. Personat kontaktues për dhunën në familje duhet të konsultohen lidhur me ndjekjen e incidenteve të tilla meqë ata tashmë janë trajnuar për përgjigjen ndaj dhunës në familje. Duhet të mbahen takime të brendshme ndërmjet prokurorëve për t'i përcaktuar përgjigjet e mira ndaj rasteve dhe për ta përcaktuar mënyrën më të mirë të vazhdimit me rastet e vështira.

5. Prokurorët nga Prokuroria Themelore e Kosovës, të cilët merren me krime në kontekst të dhunës në familje, duhet ta përmirësojnë bashkërendimin me aktorët e tjerë siç janë Policia e Kosovës dhe Zyra për Mbrojtje dhe Ndihmën e Viktimave. Grupet punuese të specializuara që përbëhen nga personeli i këtyre institucioneve duhet t'i diskutojnë praktikën e mira dhe ta përcaktojnë mënyrën më të mirë të përgjigjes ndaj rasteve të dhunës në familje në rajonin e tyre.

6. Prokurorët duhet ta përmirësojnë ndarjen e informatave me Policinë e Kosovës, në veçanti për përditësimin e policisë lidhur me zhvillimet për rastin pasi që policia ta ketë dorëzuar raportin fillestar për rastin në Prokuroritë Themelore të Kosovës. Për shembull, do të ishte në dobi të viktimave nëse Policia e Kosovës është në dijeni për masat që janë duke u marrë lidhur me kryesin e supozuar të veprës, në mënyrë që të mund të ofrojnë mbrojtje adekuate për viktimën duke marrë parasysh rrezikun e kundërvajtjes së serishme.

7. Të dhënat për krimet, të cilat ndodhin në kontekst të dhunës në familje, duhet të jenë elektronike, të centralizuara dhe të shfrytëzueshme lehtë nga secili prokuror i cili merret me një rast të dhunës në familje. Në bazën e të dhënave duhet të përfshihen informata duke e përfshirë edhe historinë e viktimës, historinë e kryesit të supozuar të veprës, kushtet e tyre aktuale të jetesës dhe përshkrimi i hollësishëm i keqpërdorimit, përfshirë mirëqenien mjekësore dhe psikologjike të të dy palëve.

Rekomandimet për aktorët e tjerë të Kosovës

1. Të përmirësohet Mekanizmi nacional për bashkërendim lidhur me dhunën në familje. Ai duhet ta përfshijë:
 - a. Përgatitjen e Strategjisë së re nacionale për dhunën në familje,
 - b. Organizimin e mekanizmave të bashkërendimit ndërmjet aktorëve të ndryshëm, dhe
 - c. Sigurimin e financimit për shërbimet e ndryshme të cilat ofrojnë mbështetje për viktimat e dhunës në familje.

2. Ministria e Kosovës për punë dhe mirëqenie sociale, ajo e shëndetësisë, e drejtësisë, e punëve të brendshme, e kulturës, rinisë dhe sportit dhe Ministria e arsimit duhet ta përmirësojnë mbështetjen që ofrojnë për shërbimet lidhur me viktimat e dhunës në familje. Kjo duhet të bëhet në mënyrë që ta mundësojë zhvillimin e qëndrueshëm të shërbimeve adekuate të rehabilitimit dhe të ri-integrimit siç janë strehimoret, ndihma mjekësore, mbështetja psikologjike, programet për intervenim lidhur me kryesin e veprës dhe shërbimet për mirëqenien e fëmijës. Duhet të ofrohet po ashtu mbështetje e shtuar për fushatat e vetëdijesimit lidhur me dhunën gjinore, përfshirë dhunën në familje.

3. Gjyqtarët civilë dhe penalë në kuadër të Gjykatave Themelore duhet t'i përmirësojnë përgjigjet e tyre ndaj rasteve të dhunës në familje. Në veçanti duhet bërë përpjekje që të:
 - a. Rritet bashkërendimi ndërmjet gjyqtarëve civilë dhe penalë
 - b. Përmirësohet mbledhja e të dhënave
 - c. Në vendimet gjyqësore të integrohet një qasje e përqendruar në viktimën dhe e cila merr parasysh çështjet gjinore.

Rekomandimet për EULEX Kosova

- 1.** Divizioni i Fuqizimit i EULEX Kosova duhet me vëmendje ta monitorojë, mentorojë dhe këshillojë Policinë e Kosovës dhe Prokuroritë Themelore të Kosovës për përgjigjet e institucioneve ndaj dhunës në familje, në pajtueshmëri me legjislacionin përkatës dhe me Procedurat Standarde të Operimit për mbrojtje ndaj dhunës në familje në Kosovë.
- 2.** EULEX Kosova duhet ta organizojë një punëtori të ngjashme për Gjykatat Themelore në Kosovë me palët tjera të interesit në tremujorin e katërt të vitit 2015.
- 3.** Në tremujorin e parë të vitit 2016, EULEX Kosova duhet ta hartojë një raport pasues lidhur me përparimin e bërë nga Policia e Kosovës dhe nga Prokuroritë Themelore të Kosovës për rekomandimet e përvijuara në këtë raport.

Rekomandimet dhe punëtorja përmblylëse

Më 28 dhe 29 maj 2015, EULEX Kosova organizoi një punëtori për personelin e Policisë së Kosovës dhe të Prokurorive Themelore të Kosovës të cilët merren me rastet e dhunës në familje. Objektivi ishte që të lehtësohet fillimi i një bashkërendimi të përmirësuar në mes të këtyre aktorëve. Punëtpria do të duhej t'u mundësonte pjesëmarrësve që të gjejnë mënyrat për të përmirësuar përgjigjet e tyre ndaj incidenteve të dhunës në familje.

Pjesëmarrës nga të gjitha rajonet e konfirmuan rëndësinë e përmirësimit të bashkërendimit dhe komunikimit në mes të këtyre dy institucioneve.

Ata u pajtuan për të gjitha rekomandimet e paraqitura në draftin e këtij raporti i cili u përdor në punëtori dhe i shtuan edhe disa sish.

1. Hulumtimi i mëtejshëm në pjesën veriore të Kosovës të përdoret si një raport pasues.
2. Puntori të ngjashme për Gjykata Penale dhe Themelore bashkë me palët me interes dhe rekomandimet e hollësishme të cilat do të përdoren në raportin pasues.
3. Projektet makro-ekonomike të bëjnë përmirësime për një shoqëri në tranzicion: Ndëshkimi nuk është i mjaftueshëm për të minimizuar dhunën. Programet për të dyshuarit duhet të implementohen për parandalimin e dhunës në familje.
4. Qeveria e Kosovës duhet të merr përgjegjësitë e veta për sigurimin e qëndrueshmërisë dhe të buxhetit për strehimoret e viktimave të dhunës në familje.

QËLLIMI:

Të punohet drejt përgjigjeve dhe shërbimeve të qëndrueshme për viktimat e dhunës në familje për të arritur deri te mënjanimi i dhunës në familje në të ardhmen.

Treguesit e suksesit:

Një rritje të raportimit të incidenteve të dhunës në familje e rrit besimin në institucionet e Kosovës.

Një rënie në numër e incidenteve të dhunës në familje me kohë do të çojë në përfundimin e kulturës së dhunës.

SHTOJCAT

Shtojca A

Pyetjet për intervistë: Policia e Kosovës, hetuesit e specializuar për dhunën në familje

- 1.** Përshkruajeni rolin tuaj si hetues i specializuar i dhunës në familje.
- 2.** Çfarë është struktura e njësisë për hetimin e dhunës në familje në rajonin tuaj?
- 3.** Si merreni zakonisht me një incident të dhunës në familje?
- 4.** A ka në stacionin/rajonin tuaj dhoma të posaçme për hetimin e dhunës në familje?
- 5.** Me cilët aktorët koordinoheni për rastet e dhunës në familje?
- 6.** Përshkruajeni bashkërendimin ndërmjet Policisë së Kosovës dhe Prokurorive Themelore sa i përket:
 - 7.** Ndarjes së informatave
 - 8.** Hetimit të rasteve
 - 9.** Vazhdimet të rasteve
- 10.** Te cilët aktorë i referoni viktimat e dhunës në familje për shërbime shtesë?
- 11.** Si mblidhen statistikatat për dhunën në familje në stacionin/rajonin tuaj?

Shtojca B

Pyetësor: Shefi për dhunë në familje në nivel qendror, Prishtinë

Bashkërendimi polici – prokurori

1. Në lidhje me fazat në vijim në një rast të dhunës në familje, përshkruajeni bashkëpunimin ndërmjet policisë dhe prokurorëve (nëse ka):
 - a. Kur një viktimë e dhunës në familje e raporton incidentin me elemente kriminale?
 - b. Kur policia janë duke e hetuar një rast penal të dhunës në familje dhe tashmë e kanë njoftuar prokurorin?
2. Çfarë informatash/të dhënash ndahen në përgjithësi ndërmjet policisë dhe prokurorëve?
3. A e informojnë prokurorët policinë për zhvillimet lidhur me rastin, nëse ngritin akuzë apo heqin dorë nga rasti?
4. Cili aspekt i bashkërendimit polici-prokuror ju duket më efektiv?
5. Në cilat aspekte të bashkërendimit do të dëshironit të shihnit përmirësim?

Bashkërendimi me aktorët e tjerë

1. Përveç marrjes së dëshmive nga viktima, a bën policia vlerësim të rrezikut?
 - a. Nëse e bëjnë vlerësimin, a i përcjellin formularët e plotësuar për vlerësimin e rrezikut tek strehimoret/shërbimet e tjera?
2. Në cilat aspekte të një rasti të dhunës në familje bashkërendohet policia me avokatët e viktimave?
3. Në cilat aspekte të një rasti të dhunës në familje bashkërendohet policia me qendrën komunale për punë sociale?
4. Përshkruajeni bashkërendimin ndërmjet policisë dhe strehimoreve.
5. Në cilat instanca përfshihet ekipi mjeko-ligjor në një rast të dhunës në familje?
6. Përshkruajeni bashkërendimin ndërmjet shefit për dhunë në familje dhe njërive rajonale për dhunë në familje.

Trajnimi i policisë

1. Çfarë është dallimi në trajnimin për dhunën në familje i cili organizohet për
 - a. Të gjithë policët në akademi

- b.** Policët e specializuar për dhunë në familje
- 2. A mund të na e jepni numrin e policëve në secilin rajon të cilët janë trajnuar për t'u specializuar për hetues policorë për dhunën në familje, të ndarë sipas gjinisë?
- 3. A mund ta na e jepni kurrikulën e trajnimit për dhunën në familje nga akademia për trajnimin e policisë?

Të dhënat për rastet e dhunës në familje

- 1. A mund ta na i jepni të dhënat statistikore të Policisë së Kosovës lidhur me rastet e dhunës në familje prej vitit 2014?
- 2. A ka ndonjë sistem të centralizuar të të dhënave për dhunën në familje? Nëse ka,
 - a.** A janë të ndara sipas gjinisë?
 - b.** A i përfshijnë informatat për marrëdhëniet viktimë-kryes i veprës?

Urdhrat e mbrojtjes

- 1. Si e monitoron policia zbatimin e një urdhri civil për mbrojtje?
- 2. A mendoni që urdhrat për mbrojtje janë të dobishëm në parandalimin e dhunës së ardhshme, apo a janë shumë prej rasteve të cilat i shihni raste recidive?
- 3. Sa urdhra për mbrojtje i ka lëshuar policia më 2014?

Afati kohor i përgjigjes

Mesatarisht, sa kohë nevojitet ndërmjet:

- a)** Shkeljes së urdhrit për mbrojtje dhe arrestimit të kryesit të veprës?
- b)** Arrestimit të kryesit të veprës dhe dorëzimit të rastit tek prokurorët?
- c)** Vendimit të prokurorëve për ngritjen e akuzës dhe vendimit të gjykatës?

Të tjera

- 1. A ka aktualisht linjë funksionale të posaçme telefoni për dhunën në familje, ashtu siç parashikohet me ligj?
- 2. Si merreni me ankesat për dhunë në familje të kryer nga vetë policët e Policisë së Kosovës?
- 3. A dini nëse është bërë ndonjë ankesë kundër Policisë së Kosovës lidhur me përgjigjen e tyre ndaj rasteve të dhunës në familje?
- 4. Kur të raportohet një rast, si kontrollon policia nëse kryesi i veprës është recidivist?

5. A e përcakton policia nëse në incidentin në familje ka pasur dhunë seksuale? Nëse po, si e bën këtë?

Shtojca C

Pyetjet për intervistë: Personat kontaktues të prokurorisë lidhur me dhunën në familje

Personat kontaktues

1. Qe sa kohë jeni prokuror person kontaktues për dhunën në familje?
2. Cili është roli i prokurorit person kontaktues për dhunë në familje?
3. A kanë terma të saktësuar të referencës personat kontaktues?
4. Çfarë trajnimi ofrohet për prokurorët persona kontaktues për dhunën në familje?

Ndjekja e rasteve të dhunës në familje

1. Përvijojeni procesin që zbatohet për ndjekjen penale të rasteve të dhunës në familje.
2. A vijojnë prokurorët trajnim të specializuar për dhunën në familje/për viktimën e cenushme?
3. A ka PSO të brendshme për prokurorët lidhur me rastet e dhunës në familje?
4. A ka takime të brendshme për dhunën në familje ndërmjet prokurorëve?
5. Kur mblidhen provat, a i sigurohet viktimës së dhunës në familje prokurori i gjinisë së njëjtë?
6. Si caktohet një prokuror në një rast të dhunës në familje?

Bashkërendimi

1. Përshkruajeni bashkërendimin ndërmjet policisë dhe prokurorëve në lidhje me
 - a. Njoftimin e rasteve nga policia
 - b. Dëshminë e viktimës/ndarjen e të dhënave
 - c. Përcjelljen e rasteve pas ndjekjes
2. Përshkruajeni bashkërendimin ndërmjet avokatëve të viktimave dhe prokurorëve
3. A veprojnë prokurorët së bashku me ndonjë homolog tjetër lidhur me rastet e dhunës në familje?

Të dhënat

1. Çfarë të dhënash mban prokuroria për rastet e dhunës në familje?

2. Në çfarë mënyre ndahen informatat rajonale për ndjekjen e rasteve të dhunës në familje?
3. A paraqiten raporte vjetore/të tjera tematike për ndjekjen e rasteve të dhunës në familje?

Të tjera

1. Cilat praktika do t'i nënvizonit si të suksesshme në kuadër të ndjekjes së rasteve të dhunës në familje?
2. Cilat fusha të përgjigjes së prokurorëve ndaj rasteve të dhunës në familje kishit dashur të përmirësoheshin?
5. A ka qenë i dobishëm pilot projekti për dhunën në familje në rajonin tuaj? Sqarojeni. (Nëse vlen për rajonin).

Shtojca D

Pyetjet për intervistë: Drejtori i strehimores për gra

Strehimorja:

1. Përshkruajeni rolin tuaj profesional.
2. Përshkruajini shkurtimisht shërbimet të cilat i ofron strehimorja për viktimat e dhunës në familje.

Policia:

3. Në bazë të përvojës suaj me viktimat e dhunës në familje, si ju duken përgjigjet e Policisë së Kosovës ndaj incidenteve të dhunës në familje? Sugjerimet:
 - Koha e përgjigjes ndaj incidentit
 - Përgjigja në lidhje me shkeljen e UM
 - Njohuria për ndjeshmërinë e krimeve të dhunës në familje
 - Të intervistuarit e viktimës
 - Bashkëpunimi me strehimore/aktorët e tjerë
 - Përcjellja e rasteve
 - Të tjera?

Prokuroria:

4. Në bazë të përvojës suaj me viktimat e dhunës në familje, si ju duken përgjigjet e Prokurorive Themelore të Kosovës ndaj akteve kriminale të incidenteve të dhunës në familje? Sugjerimet:
 - Koha e përgjigjes për ngritjen e aktakuzës
 - Hetimi i rasteve
 - Njohuria lidhur me ndjeshmërinë e krimeve të dhunës në familje
 - Të intervistuarit e viktimës
 - Bashkëpunimi me aktorët e tjerë
 - Përcjellja e rasteve

Dhuna në familje:

5. Cilat janë karakteristikat tipike të rasteve të dhunës në familje të cilat i hasni?

6. A mendoni që numri i rasteve të dhunës në familje po rritet/po zvogëlohet?
7. Sipas mendimit tuaj, sa janë efektive urdhrat për mbrojtje në garantimin e sigurisë së viktimave të dhunës në familje?
8. Çfarë përmirësimesh në përgjigjen ndaj dhunës në familje mendoni se janë më të domosdoshme?
9. Cilat përgjigje ndaj dhunës në familje ju duken më efektive?

Shtojca E

Pyetjet për intervistë: gjyqtar civil

1. Cili është roli juaj profesional në lidhje me rastet e dhunës në familje?
2. Cilat janë tiparet më të zakonshme të rasteve të dhunës në familje me të cilat përballeni?
3. Përvijojeni procedurën tipike e cila zbatohet pas dorëzimit të urdhrit për mbrojtje nga ana e Policisë së Kosovës në emër të viktimës së dhunës në familje?
4. Kur gjykatat lëshojnë urdhër për mbrojtje, a ndahen kopjet e tij me aktorët e tjerë? Nëse po, me kë?
5. Përveç urdhrave për mbrojtje, çfarë kërkesash tjera ua plotësojnë gjykatat viktimave të dhunës në familje dhe familjeve të tyre?
6. Cilat praktika ju duken efektive në parandalimin e incidenteve të mëtejshme të dhunës në familje?
7. Në cilat fusha të përgjigjes të gjykatës civile ndaj viktimave të dhunës në familje mund të parashikoni përmirësim?
8. A mund ta përshkruani një rast të dhunës në familje me të cilin jeni marrë dhe që u është dukur sfidues?
9. Në përgjithësi, a mendoni që numri i rasteve të dhunës në familje po rritet apo po zvogëlohet?

Shtojca F

Pyetjet e intervistës: Zyra për Mbrojtje dhe ndihmën e viktimave

1. Përshkruajeni rolin tuaj në Zyrën për Mbrojtje dhe ndihmën e viktimave.
2. Përshkruajeni strukturën e Zyrave për Mbrojtje dhe ndihmën e viktimave në Kosovë.
3. A kanë avokatët e viktimave qasje tjetër për viktimat e dhunës në familje në krahasim me viktimat e formave të tjera të krimit? Nëse po, përshkruajeni si.
4. A ka ndryshuar roli i avokatëve të viktimave prej kohës së rregulloreve të UNMIK-ut?
5. Në lidhje me linjën e telefonit për viktimat:
 - a. A funksionon linja 24/7?
 - b. Në cilat gjuhë ofrohet shërbimi?
 - c. Përshkruajeni si i referojnë viktimat avokatët e tyre në shërbimet përkatëse.
6. Përshkruajeni funksionimin e avokatëve të viktimave në Kosovën veriore dhe ndonjë vështirësi me të cilën përballen.
7. A jeni në dijeni lidhur me strukturën e personave kontaktues për dhunën në familje në kuadër të Prokurorive Themelore të Kosovës?
8. Si ju duken përgjigjet e prokurorëve lidhur me viktimat e dhunës në familje në Kosovë?
9. Si ju duken përgjigjet e policisë ndaj viktimave të dhunës në familje në Kosovë?
10. Përshkruajeni bashkëpunimin ndërmjet avokatëve të viktimave dhe:
 - a. Prokurorëve
 - b. Policisë
 - i. Informimi i avokatëve të viktimave për rastet e dhunës në familje nga ana e policisë

ii. Prania e avokatëve të viktimave gjatë dhënies së dëshmive

iii. Ndarja e raporteve të rasteve

c. Strehimoret

11. Çfarë përgjigjesh janë efektive në kundërpërgjigje të dhunës në familje, nëse ekziston ndonjë?

12. Cilat përgjigje do të dëshironit të përmirësoheshin, nëse dëshironi ndonjë?

Reakcija policije i tužilaštava na nasilje u porodici na Kosovu

Predgovor

Nasilje u porodici je oblik nasilja koji postoji svugde u svetu. Iako nasilje u porodici trpe i muškarci, najčešće žrtve su žene i deca.

Prema *smernicama EU o nasilju nad ženama i devojčicama i o borbi protiv svih oblika diskriminacije nad njima*, „oblici i pojave takvog nasilja su brojne, uzajamno povezane i različite prema društvenom, ekonomskom, kulturnom i političkom kontekstu društva“.

Nasilje u porodici može biti i oblik rodne diskriminacije, pošto uloge koje stvara društvo za žene, devojčice, muškarce i dečake u određenoj kulturi utiču na način na koji rodovi dolaze u vezu u javnoj i privatnoj sferi.

Međutim, kako je naveo generalni sekretar UN Ban-Ki Mun, „postoji jedna univerzalna istina koja se odnosi na sve zemlje, kulture i zajednice: nasilje nad ženama nikada nije prihvatljivo, nikada ne može biti opravdano, nikada se ne može tolerisati“.

Zbog privatnosti porodične jedinice, otkrivanje nasilja u porodici i reakcija na njega može biti teška. Instrukcije vladavine prava imaju važnu ulogu u reakciji na nasilje u porodici, sa ciljem da se obezbedi da žrtve mogu dobiti pravdu i da počinioци budu kažnjeni za svoja dela.

Policija je često ta koja prva reaguje na slučaj nasilja u porodici kada je isti prijavljen, a tužioци su potom odgovorni da postupaju u slučaju krivične strane nasilja ili zlostavljanja.

U svetlu mandata EULEX-a da nadgleda, podučava i savetuje Policiju Kosova i osnovna tužilaštva na Kosovu preko Tužilačkog saveta Kosova, Odsek za jačanje je sproveo istraživanje reakcije koju te institucije imaju na nasilje u porodici, u saradnji sa savetnicima Misije za rodnu ravnopravnost. Nastali izveštaj podvlači reakciju na nasilje u porodici koja je delotvorna i u skladu sa zakonima Kosova, i daje preporuke za načine na koje se reakcija može unaprediti, a na osnovu zaključaka istraživanja.

Koordinacija između tih institucija i unutar njih od presudnog je značaja da bi se obezbedilo da institucije vladavine prava obezbeđuju odgovarajući pristup pravdi za žrtve nasilja u porodici.

Želeo bih da se zahvalim institucijama koje su učestvovalе u ovom istraživanju na njihovom entuzijazmu u pogledu saradnje sa EULEX-om na Kosovu oko rada na uvođenju pozitivne promene. Takođe, želeo bih da se Zahvalim Mariji van der Hart, Nicoli Brassilu i svim

drugim članovima EULEX-a na Kosovu koji su uz veliku posvećenost radili na sastavljanju ovog izveštaja. Uz podršku posvećenog kadra i kosovskih institucija, EULEX može da nastavi da unapređuje živote svih žena, muškaraca i dece na Kosovu.“

Gabriele Meucci, šef Misije EULEX Kosovo

Zahvalnica

EULEX Kosovo bi želeo da se zahvali brojnim službenicima Policije Kosova, kosovskih osnovnih tužilaštava, Službe za zastupanje i pomoć žrtvama, građansko-pravnog sistema i sigurne kuće za žene na Kosovu, na njihovom entuzijastičnom učešću u ovom istraživanju.

Istraživači

Maria M. G. van der Hart, mobilni policijski savetnik

Nicola Brassil, stažista/pitanja rodne ravnopravnosti

Jean-Claude Gontier, mobilni posmatrač u pravosuđu

Autor

Nicola Brassil, stažista/pitanja rodne ravnopravnosti

Doprineli

Policija Kosova

Osnovna tužilaštva Kosova

Mobilni policijski savetnici EULEX-a Kosovo

Mobilni posmatrači u pravosuđu EULEX-a Kosovo

Savetnici za rodnu ravnopravnost EULEX-a Kosovo

Jun 2015. god.

EULEX Kosovo,

Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu

Ul. Muharrem Fejza,

10000 Priština

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	8
KRATAK PREGLED IZVEŠTAJA.....	9
UVOD.....	15
METODOLOGIJA	24
REZULTATI & ANALIZA.....	28
SLUČAJ ‘X’	51
ZAKLJUČAK.....	55
PREPORUKE	56
Preporuke za Policiju Kosova.....	56
Preporuke za Tužilački savet Kosova da da instrukcije kosovskim osnovnim tužilaštvima...58	
Preporuke za ostale kosovske aktere.....	60
Preporuke za EULEX Kosovo	61
DODACI.....	63

SKRAĆENICE

ZO	Zona odgovornosti
KZK	Krivični zakonik Kosova
ZKPK	Zakonik o krivičnom postupku Kosova
HNZ	Hitni nalog za zaštitu
EULEX KOSOVO	Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu
OT	Kosovska osnovna tužilaštva
PK	Policija Kosova
KPIS	Informacioni sistem Policije Kosova
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i sigurnost
NZ	Nalog za zaštitu
SOP	Standardne operativne procedure
PHNZ	Privremeni hitni nalog za zaštitu
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
SZPŽ	Služba za zastupanje i pomoć žrtvama

KRATAK PREGLED IZVEŠTAJA

„Ono što je za mene najvažnije jeste da sami sebi postavimo pitanje da li dovoljno toga činimo da zagaranujemo jednaka prava za žene i devojčice u našem društvu. Bez oklevanja kažem da ne činimo dovoljno. Prema ženama i devojčicama se i dalje ne postupa jednako u društvu. Istina je da smo stvorili naprednu pravnu strukturu ali ostaje još puno toga da se uradi, u društvu i u institucijama, da se zakoni ožive u praksi, i tek onda ćemo moći da sigurno kažemo da su žene i devojke jednake u našem društvu.“

Predsednica Jahjaga, april 2015. godine

Prethodni citat ukazuje na to da, uprkos postojanju zakona koji daju jednakost ženama, muškarcima, devojčicama i dečacima, diskriminacija žena i devojčica i dalje predstavlja izazov za Kosovo kao društvo. Nasilje u porodici je globalni oblik rodne diskriminacije koja prevashodno utiče na žene, a Kosovo se ne razlikuje po tom pitanju. Kroz mandat Misije vladavine prava Evropske unije na Kosovu da nadgleda, podučava i savetuje Policiju Kosova i kosovska osnovna tužilaštva, ovo istraživanje ima za cilj da obezbedi pregled trenutnog stanja u vezi sa reakcijom tih institucija na nasilje u porodici. Ovaj izveštaj određuje oblasti u kojima njihove reakcije ukazuju na dobru praksu i daje preporuke za oblasti u kojima reakcije istih ukazuju na to da ima prostora za poboljšanje.

Radna verzija ovog izveštaja korišćena je na radionici koju je održao EULEX Kosovo 28. i 29. maja 2015. god. Stručnjaci za slučajeve nasilja u porodici iz Policije Kosova i kosovskih osnovnih tužilaštava prisustvovali su tokom radionice i saglasili se sa svim preporukama iz radne verzije. Na kraju radionice, preporučili su i da se preduzmu dodatne mere za zaštitu žrtava nasilja u porodici, a te preporuke su unete u konačnu verziju.

Kvalitativno istraživanje je sprovedeno kroz polustrukturisane razgovore sa različitim službenicima Policije Kosova i kosovskih osnovnih tužilaštava. Sadržaj razgovora je zatim analiziran prema temama. Za Policiju Kosova, teme su „zakonodavstvo i politika“, „proces istrage“, „koordinacija“, „sakupljanje podataka“, „delotvorna reakcija“ i „oblasti koje treba unaprediti“. Za kosovska osnovna tužilaštva, teme su „istorijat i uloga koordinatora za nasilje

u porodici“, „proces krivičnog gonjenja“, „koordinacija“, „sakupljanje podataka“, „delotvorna reakcija“ i „oblasti koje treba unaprediti“. Kontrolni razgovori su obavljani sa Službom za zastupanje i pomoć žrtvama, sudijom iz građansko-pravnog sistema i direktorom sigurne kuće za žene. Osim toga, studija skupa stvarnih slučajeva nasilja u porodici daje poređenje sa odgovorima dobijenim u razgovorima.

Rezultati i analize predstavljeni su u sadržaju ovog izveštaja. Međutim, neki od glavnih zaključaka su sledeći:

- Policija Kosova ispunjava mnoge svoje obaveze, kako je predviđeno zakonima i *standardnim operativnim procedurama za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu* (Republika Kosovo, Agencija za rodnu ravnopravnost, 2013). Međutim, standardizacija te reakcije u svim stanicama i kod svih slučajeva nasilja u porodici obezbedila bi da svaka žrtva ima koristi od dobre prakse i pristupa pravdi od Policije Kosova.
- Uvođenje koordinatora za nasilje u porodici u opštim odeljenjima kosovskih osnovnih tužilaštava daje osnov za reakciju specijalizovanog tužioca na krivična dela izvršena u kontekstu nasilja u porodici. Uz odgovarajuću obuku i saradnju sa bitnim akterima, tužioci mogu da omoguće pristup usredsređen na žrtvu i rodnu ravnopravnost u okviru vladavine prava, a u vezi sa nasiljem u porodici.

Uopšteno, ovaj izveštaj dopunjuje ranije reakcije na nasilje u porodici na Kosovu i u skladu je sa opštim nalazima međunarodnih studija na temu nasilja u porodici. Kako je navedeno, izveštaj sugerise da u reakciji Policije Kosova i osnovnih tužilaštava na nasilje u porodici postoje elementi dobre prakse. Međutim, reakcije tih institucija još uvek nisu dosledne da bi se zakoni koji se tiču nasilja u porodici iskoristili i kako bi se obezbedila brza i delotvorna reakcija za žrtve nasilja u porodici. Stoga, u ovom izveštaju su date neke preporuke za Policiju Kosova, kosovska osnovna tužilaštva, EULEX Kosovo i druge aktere u vezi sa reakcijom kosovskih institucija na nasilje u porodici, u nastojanju da se ostvari takav napredak. Detaljni opis tih preporuka sadržan je u daljem tekstu ovog izveštaja. Ovde je iznet kratak pregled preporuka.

Preporuke za Policiju Kosova

1. *Primeniti Zakon za zaštitu od nasilja u porodici i standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu.*
2. Uspostaviti specijalizovane prostorije za ispitivanje kod slučajeva nasilja u porodici u svakoj stanici policije na Kosovu.
3. Unaprediti i standardizovati upotrebu Informacionog sistema Policije Kosova u svakoj stanici policije na Kosovu.
4. Izvršiti procenu rizika za svaku žrtvu nasilja u porodici i podeliti istu sa relevantnim akterima kao što su kosovska osnovna tužilaštva i sigurne kuće. (Aneks 8 SOP Spisak uslova za procenu rizika)
5. Propratiti svaki nalog za zaštitu koji je odobren kako bi se osigurala bezbednost za žrtve.
6. Unaprediti koordinaciju sa svim relevantnim akterima u reakciji na slučajeve nasilja u porodici, uključujući osnovna tužilaštva, zastupnike žrtava, sigurne kuće, zdravstvene ustanove i centre za socijalni rad.
7. Poboljšati reakciju na nasilje u porodici na severu Kosova primenom svih relevantnih zakona i obezbeđivanjem reakcije posebno obučених pripadnika Policije Kosova.
8. Sprovesti detaljnije propratno ispitivanje kako bi se utvrdio način na koji Policija Kosova reaguje na nasilje u porodici u svakoj stanici i regionu, i odrediti oblasti koje bi trebalo unaprediti u smislu reakcije.

Preporuke za Tužilački savet Kosova da da instrukcije kosovskim osnovnim tužilaštvima

- 1.** Jasno utvrditi dužnosti koordinatora za nasilje u porodici, u okviru kosovskih osnovnih tužilaštava.
- 2.** Obezbediti koordinate i druge tužioce za nasilje u porodici unutar opštih odeljenja, sa obukom u oblasti reakcije na nasilje u porodici.
- 3.** Svako krivično delo izvršeno u kontekstu nasilja u porodici dodeliti koordinatoru za nasilje u porodici ili tužiocu koji je pohađao obuku o takvoj vrsti kriminaliteta.
- 4.** Unaprediti unutrašnju koordinaciju o slučajevima nasilja u porodici unutar opštih odeljenja, kako bi se odredile dobre prakse i savladali izazovi.
- 5.** Unaprediti koordinaciju sa spoljašnjim akterima oko reakcije na nasilje u porodici, uključujući Policiju Kosova i službu za zastupanje i pomoć ženama.
- 6.** Unaprediti razmenu informacija o dešavanjima u slučaju sa Policijom Kosova.
- 7.** Unaprediti sakupljanje, raspoloživost i razmenu podataka o krivičnom delu nasilja u porodici unutar kosovskih osnovnih tužilaštava.

Preporuke za druge aktere

- 1.** Unaprediti nacionalni mehanizam koordinacije za nasilje u porodici. Isti bi trebalo da obuhvati:
 - a. pripremu nove nacionalne strategije za nasilje u porodici,
 - b. organizaciju mehanizama koordinacije između različitih aktera i
 - c. obezbeđivanje sredstava za različite usluge koje obezbeđuju podršku žrtvama nasilja u porodici.

- 2.** Kosovska ministarstva za rad i socijalnu zaštitu, zdravstvo, pravdu, unutrašnje poslove, kulturu, omladinu i sport, i obrazovanje, trebalo bi da unaprede podršku koju daju službama za žrtve nasilja u porodici. To bi trebalo uraditi na takav način da se omogući održivi razvoj odgovarajućih službi za rehabilitaciju i reintegraciju, kao što su sigurne kuće, zdravstvena zaštita, psihološka podrška, programi za intervenciju u vezi sa izvršiocem i usluge za zaštitu dece. Veća podrška bi trebalo da se obezbedi i za kampanje podizanja svesti u vezi sa rodnim nasiljem, uključujući nasilje u porodici.

- 3.** Građanske i krivične sudije osnovnih sudova trebalo bi da poboljšaju svoju reakciju na slučajeve nasilja u porodici. Posebno, trebalo bi uložiti napore kako bi se:
 - a. povećala koordinaciju između građanskih i krivičnih sudija,
 - b. poboljšalo sakupljanje podataka,
 - c. integrisao pristup orijentisan ka žrtvi i pristup koji uzima u obzir rodnu ravnopravnost u donošenju sudskih odluka.

Preporuke za EULEX Kosovo

- 1.** EULEX Kosovo bi trebalo da pažljivo prati, odučava i savetuje Policiju Kosova i kosovska osnovna tužilaštva u vezi sa reakcijom institucija na nasilje u porodici, u skladu sa relevantnim zakonima i „Standardnim operativnim procedurama za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu“. (SOP 2013)
- 2.** EULEX Kosovo bi trebalo da organizuje radionicu za službenike Policije Kosova i kosovskih osnovnih tužilaštava kako bi omogućio bolju koordinaciju između tih aktera. Ta radionica bi trebalo da učesnicima pomogne da otkriju kako da na najbolji način unaprede svoju reakciju na slučajeve nasilja u porodici.
- 3.** EULEX Kosovo će u prvom tromesečju 2016. god. sastavi propratni izveštaj o napretku koji su Policija Kosova i kosovska osnovna tužilaštva ostvarili u pogledu preporuka iz ovog izveštaja.

UVOD

Ovaj izveštaj ispituje trenutno stanje u pogledu reakcije Policije Kosova (u daljem tekstu „PK“) i kosovskih osnovnih tužilaštava (u daljem tekstu „OT“) na slučajeve nasilja u porodici na Kosovu.

Nasilje u porodici je na Kosovu je obuhvaćeno građanskim pravom. Na osnovu kosovskog *Zakona o zaštiti od nasilja u porodici*,¹ nasilje u porodici podrazumeva „jedno ili više namernih dela ili propusta koje izvrši određeno lice nad drugim licem sa kojim je u porodičnom odnosu“. Ta dela obuhvataju primenu fizičke sile ili psihološki pritisak, svako delo koje može da nanese ili preti da nanese fizičku bol ili psihološku patnju, seksualni čin bez pristanka i seksualno zlostavljanje, kao i ograničavanje slobode kretanja drugom licu. Definicija porodičnog osnova ima brojna tumačenja, uključujući između dva pojedinca koja žive u zajedničkom domaćinstvu.

Nasilje u porodici je oblik rodnog nasilja koje prevashodno trpe žene u celom svetu, a koje ih sprečava da uživaju svoja ljudska prava i osnovne slobode.² U stvari, Svetska zdravstvena organizacija je zaključila da intimni partneri ubiju trideset osam procenata svih žena ubijenih u svetu.³ Statistika koju je sakupila PK daje uvid u učestalost date pojave na Kosovu. PK je u toku 2014. god. sa celog Kosova prijavljeno ukupno 1.179 slučajeva.⁴ Međutim, sakupljanje preciznih i reprezentativnih podataka o nasilju u porodici može biti teško. Društvena stigma koja se obično pripisuje rodnom naselju, ili nepoverenje u sposobnost institucija vladavine prava da obezbede pristup pravdi za žrtve, može sprečiti one koji trpe nasilje u porodici da isto prijave organima vlasti.⁵ Ispitivanje sprovedeno 2008. god. pokazalo je da je otprilike četrdeset šest procenata (46 %) ispitanih žena odgovorilo da je pretrpelo nasilje u porodici u nekom trenutku u svom životu.⁶ Stoga, kada se broj slučajeva nasilja u porodici koji je

¹ Zakon br. 03/L-182.

² Ujedinjene nacije. *Deklaracija iz Pekinga i Platforma delovanja, usvojena na Četvrtoj svetskoj konferenciji o ženama*, 27.10.1995. godine, stav 112.

³ Svetska zdravstvena organizacija (2013). *Globalne i regionalne procene nasilja nad ženama: Učestalost i uticaj na zdravlje nasilja među intimnim partnerima i seksualnog zlostavljanja kod nepartnerskog odnosa*. Italija: SZO, str. 26.

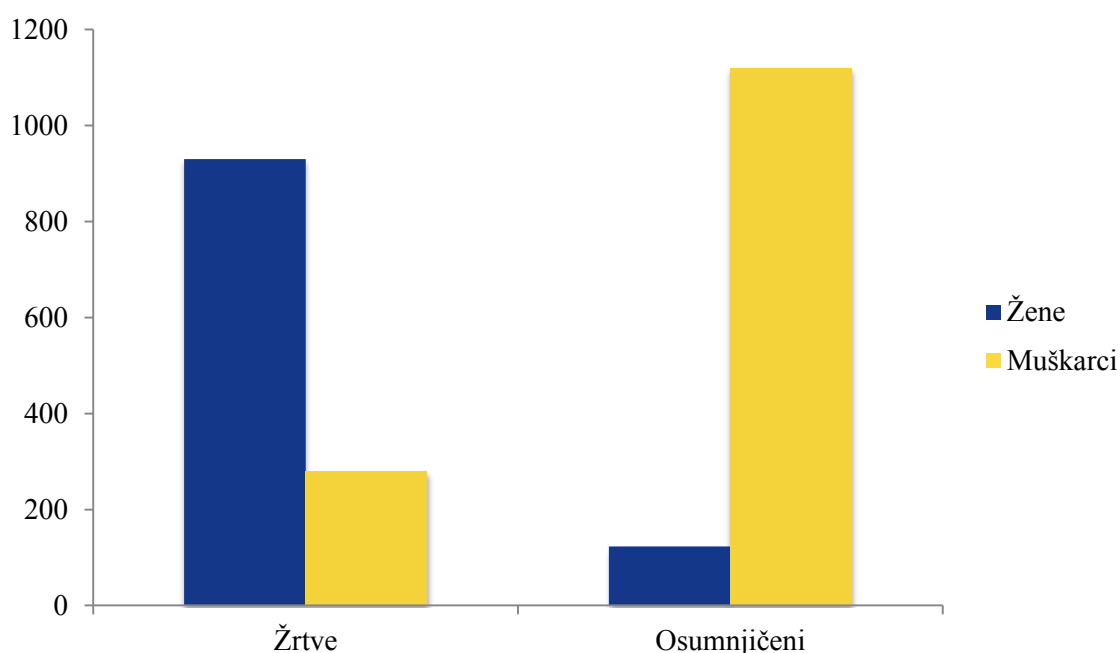
⁴ Statistika PK o učestalosti nasilja u porodici.

⁵ Razgovor sa istražiteljem PK specijalizovanim za nasilje u porodici (2015).

⁶ Ispitano je 1.125 žena i muškaraca na Kosovu; Mreža žena Kosova. (2008). *Bezbednost počinje kod kuće: Istraživanje radi obezbeđivanja osnove za prvu nacionalnu strategiju i akcioni plan protiv*

prijavljen u datoj godini uporedi sa procentom onih koji su pretrpeli nasilje u porodici, proizilazi da mnogi slučajevi nisu prijavljeni. U istom ispitivanju je zaključeno da se skoro četrdeset procenata (40 %) ispitanika slaže da je „nasilje normalni deo svakog odnosa, te da društvo uopšte prihvata da nasilje ponekad postoji“.⁷ Ovo ukazuje na legitimnost koju nasilje dobija u porodičnoj sferi na Kosovu i, kada se skombinuje sa podacima o nasilju u porodici, pokazuje da je Kosovo suočeno sa izazovom oko toga da se savladaju preovlađujući stavovi u vezi sa nasiljem u porodici. Vredi pomenuti da nasilje u porodici trpe žene, muškarci, devojčice i dečaci, i da postoji u brojnim vrstama odnosa (npr. između parova, nasilje roditelja nad decom ili nasilje nad starijima).⁸ Uopšteno međutim, muškarci su najčešći izvršiooci nasilja u porodici, a žene su najčešće žrtve. Statistika PK za 2014. god. oslikava taj trend (vidi *Sliku 1*).⁹ Stoga, fokus ovog istraživanja usmeren je na reakciju PK i osnovnih tužilaštava u pogledu žena koje trpe nasilje u porodici, mada dobar deo reakcije bi bio isti i za muškarce.

Slika 1. Pol žrtava i osumnjičenih za slučajeve nasilja u porodici od PK za 2014. god.

nasilja u porodici na Kosovu. Priština: Agencija za rodnu ravnopravnost, Kabinet premijera Vlade Kosova, str. 29.

⁷ *Bezbednost počinje kod kuće*, str. 20.

⁸ Razgovor sa istražiteljem PK specijalizovanim za nasilje u porodici (2015).

⁹ *Slika 1.* pokazuje da su žrtve nasilja u porodici na Kosovu češće žene a da su izvršiooci takvog naselja muškarci. Međutim, grafikon sugerise i to da takvi slučajevi obuhvataju različite odnose. Na primer, veći broj muškaraca žrtava od žena osumnjičenih sugerise da muškarci zlostavljaju i druge muškarce u porodičnom okruženju.

Nasilje u porodici prei fizičkom i psihološkom integritetu onih koji ga trpe.¹⁰ Međutim, uzroci te pojave su brojni i različiti. Uveliko prihvaćena teorija je da postoji hijerarhijska podela između muškaraca i žena u patrijarhalnim društvima.¹¹ Patrijarhalno društvo je ono u kom se ženama i muškarcima dodeljuju striktno rodne uloge, gde je žena u podređenom položaju prema muškarcu. Obično, muškarci dobijaju ulogu izdržavaoca i donosioca odluka, dok žene imaju ulogu da podižu decu i vode brigu u kući.¹² Te razlike u rodnoj ulozi doprinose izvršavanju nasilja nad ženama, pošto je nasilje u porodici rodna pojava u kojoj se hijerarhijska podela između rodova ogleda u nasilju. Kao i u mnogim drugim društvima, Kosovo se povezuje sa patrijarhalnom rodnom ulogom koja muškarcima često omogućava da imaju izvršnu vlast u kući što sa druge strane povećava verovatnoću da će žena pretrpeti nasilje u porodičnom odnosu. To se posebno odnosi na seoske sredine, gde tradicionalna rodna uloga preovlađuje više nego u gradskim sredinama.¹³

Sukob na Kosovu, takođe, uticao je na vršenje nasilja nad ženama. Kao i u drugim posleratnim društvima, povećanje rodnog nasilja (uključujući silovanje, nasilje u porodici, trgovinu ljudskim bićima u svrhu seksualne eksploatacije i seksualno zlostavljanje) i krah vladavine prava znači da će izvršiooci nasilja u porodici verovatno ostati nekažnjeni.¹⁴ Međutim, posle rata, organizacije žena iz civilnog društva počele su da podižu svest o rodnom nasilju i da lobiraju za rodnu ravnopravnost na Kosovu.¹⁵ Napredak je ostvaren i borba protiv nasilja nad ženama više nije „tabu“ u onoj meri u kojoj je bilo pre rata.¹⁶

Nasilju u porodici doprinose loši socioekonomski uslovi na Kosovu,¹⁷ uključujući visoku stopu nezaposlenosti i širokorašprostranjenu neformalnu ekonomiju.¹⁸ Na primer, rastuća frustracija koju doživljavaju glave domaćinstava zbog nemogućnosti da izdržavaju svoje porodice može povećati verovatnoću da će doći do nasilja, pošto je dokazano da muškarci

¹⁰ J. Mooney (2000). *Gender, Violence, and the Social Order*. Njujork: St. Martin's Press, str. 155.

¹¹ R. P. Dobash i R. E. Dobash (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. Njujork: Free Press, str. 15.

¹² H. M. Lips (2014). *Gender: The Basics*. London: Routledge, str. 124.

¹³ Razgovor sa istražiteljem PK specijalizovanim za nasilje u porodici (2015).

¹⁴ Kosovski centar za rodne studije (2008). *Istorija je i njena priča: Istorija žena u civilnom društvu na Kosovu 1980-2004*. Priština: Kosovski centar za rodne studije, str. 275-276.

¹⁵ *Istorija je i njena priča*, str. 280. i 283.

¹⁶ *Istorija je i njena priča*, str. 295.

¹⁷ E. S. Buzawa, C. G. Buzawa, i E. Stark (2012). *Responding to Domestic Violence: The Integration of Criminal Justice and Human Services*. London: SAGE Publications, str. 107.

¹⁸ Evropska komisija (2014). *Izveštaj o napretku Kosova*, str. 24.

svoj bes i frustraciju izražavaju više na fizički način za razliku od žena.¹⁹ Poštovanje tradicionalne rodne uloge i vršenje nasilja u porodici u stvari može sprečiti porodice u nastojanju da izbegnu siromaštvo. Žene mogu biti sprečene u nastojanju da se zaposle a nasilje u porodici može dovesti i do većih troškova zdravstvene zaštite.²⁰ Finansijsko uskraćivanje sprečava one koji trpe nasilje u porodici da pobjegnu iz okruženja u kom su zlostavljani, pošto žrtve možda neće moći da sebe i svoju decu izdržavaju finansijski bez pomoći.²¹ Uopšteno, to može dovesti do začaranog kruga nasilja u porodici.

Na kraju, vredi pomenuti da karakterne osobine i životna iskustva izvršilaca nasilja u porodici imaju važnu ulogu u smislu uzroka ove pojave.²² Gledano u celini, očigledno je da Kosovo i oni koji su dužni da reaguju na nasilje u porodici, uključujući institucije vladavine prava i službe zadužene za rehabilitaciju, suočeni su sa velikim društvenim, istorijskim i socioekonomskim izazovima u pogledu savladavanja prepreka za sprečavanje nasilja u porodici. Stoga, od presudnog je značaja da te institucije i službe dobiju odgovarajuću podršku i da su spremne da zadovolje potrebe žrtava.

Kada je neko lice izloženo nasilju u porodici kako je navedeno u zakonu, ponašanje izvršioca se može ograničiti posredstvom naloga za zaštitu (u daljem tekstu „NZ“), hitnog naloga za zaštitu (u daljem tekstu „HNZ“) ili privremenog hitnog naloga za zaštitu (u daljem tekstu „PHNZ). NZ je zaštitna mera koja se izriče sudskom odlukom, a kojom se, na primer, izvršiocu može zabraniti da prilazi žrtvi nasilja u porodici ili se može narediti uklanjanje izvršioca iz mesta u kom živi zajedno sa žrtvom. HNZ privremeno se donosi sudskom odlukom. Nakon donošenja HNZ, održava se sudski pretres u roku od osam (8) dana u kom ističe HNZ i donosi se odluka o NZ. PHNZ je nalog koji daje policija van radnog vremena sudova, a koji ističe sledećeg radnog dana suda. Opštinski sud ima nadležnost da donosi nalog za zaštitu u opštini u kojoj žrtva ima mesto boravka. Izvršiocu se, takođe, može naložiti upućivanje na psihološko lečenje ili medicinsko lečenje u slučaju zavisnosti od alkohola i psihotropnih supstanci. Kršenje NZ, HNZ ili PHNZ nakon donošenja istog predstavlja krivično delo, a izvršilac postaje predmet hapšenja i krivičnog gonjenja.²³

¹⁹ Kako je citirano u delu *Gender: The Basics*, str. 120.

²⁰ *Responding to Domestic Violence*, str. 107.

²¹ Razgovor sa istražiteljem PK specijalizovanim za nasilje u porodici (2015).

²² D. G. Dutton i M. Bodnarchuk (2005). „Through a Psychological Lens: Personality Disorder and Spouse Assault. U delu: D. R. Loseke, R. J. Gelles i M. M. Cavanaugh (eds.). *Current Controversies on Family Violence, Second Edition*. Newbury Park: Sage, str. 5.

²³ Zakon br. 03/L-182: član 2, član 3, član 4, član 5, član 6, član 9, član 18, član 22. i član 25.

U slučaju kršenja nekog od naloga za zaštitu ili u slučaju nekog drugog krivičnog dela izvršenog u kontekstu slučaja nasilja u porodici primenjuje se *Krivični zakonik* Kosova²⁴ (u daljem tekstu „KZK“). Zbog primetne težine nasilja koje se vrši u okviru porodičnog odnosa, KZK predviđena je kategorija „ugrožene žrtve“ za lica koja su isto preživela. KZK predviđene su odgovarajuće kazne za krivična dela i posebna pažnja je poklonjena krivičnim delima izvršenim nad partnerima u porodici predviđanjem kazne za dela koja su prepoznatljiva za porodično okruženje, uključujući robovske uslove i prisilni rad, silovanje, zlostavljanje i seksualno zlostavljanje lica ispod šesnaest godina.²⁵ Međutim, najčešće krivično delo koje bude izvršeno u okviru nasilja u porodici jeste „lakša telesna povreda“.²⁶ PK često prva reaguje na slučaj nasilja u porodici i, ako je krivično delo izvršeno, OT sledeće reaguje nakon što je obavešteno. Samim tim, ovi akteri predstavljaju presudnu prvu reakciju na nasilje u porodici na osnovu koje žrtve mogu da dođu do pravde za krivična dela izvršena nad njima.²⁷

U Policiji Kosova, Uprava za istragu teških krivičnih dela rešava slučajeve nasilja u porodici. Uprava ima specijalizovane jedinice policije za reakciju na nasilje u porodici.²⁸ Na centralnom nivou postoje načelnik Sektora za nasilje u porodici i specijalizovani istražitelji za nasilje u porodici.²⁹ Na regionalnom nivou, postoje specijalizovani istražitelji za nasilje u porodici i određeni broj specijalizovanih nadzornika u sedam (7) regiona policije i to Uroševac, Đakovica, Gnjilane, Mitrovica, Peć, Priština i Prizren.³⁰ Iako pripadnici PK pohađaju obuku o nasilju u porodici dok su na Akademiji za javnu bezbednost Kosova u Vučitrnu, pripadnici specijalne policije pohađaju intenzivniju obuku o različitim temama u vezi sa datom oblašću.³¹ Odgovornosti PK predviđene su članom 24. *Zakona o zaštiti od nasilja u porodici*. Policija je dužna da odgovori na svaku prijavu nasilja u porodici i da uhapsi svakog navodnog izvršioca u skladu sa zakonom (vidi *Sliku 2.* za kraći pregled). Policija je, takođe, dužna da izvrši neke dodatne radnje, uključujući, ali ne ograničavajući se na obaveštavanje žrtve o njenim pravima, obaveštavanje odgovarajućih pružalaca usluga o

²⁴ Zakonik br. 04/L082.

²⁵ Zakonik br. 04/L082: član 120, član 169, član 230, član 232. i član 235.

²⁶ Razgovor sa istražiteljem PK specijalizovanim za nasilje u porodici (2015).

²⁷ Razgovor sa istražiteljem PK specijalizovanim za nasilje u porodici (2015).

²⁸ Razgovor sa načelnikom Sektora PK na centralnom nivou za nasilje u porodici (2015).

²⁹ Agencija za rodnu ravnopravnost, Kabinet premijera, Vlada Kosova (2013). *Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu*, Priština, str. 58.

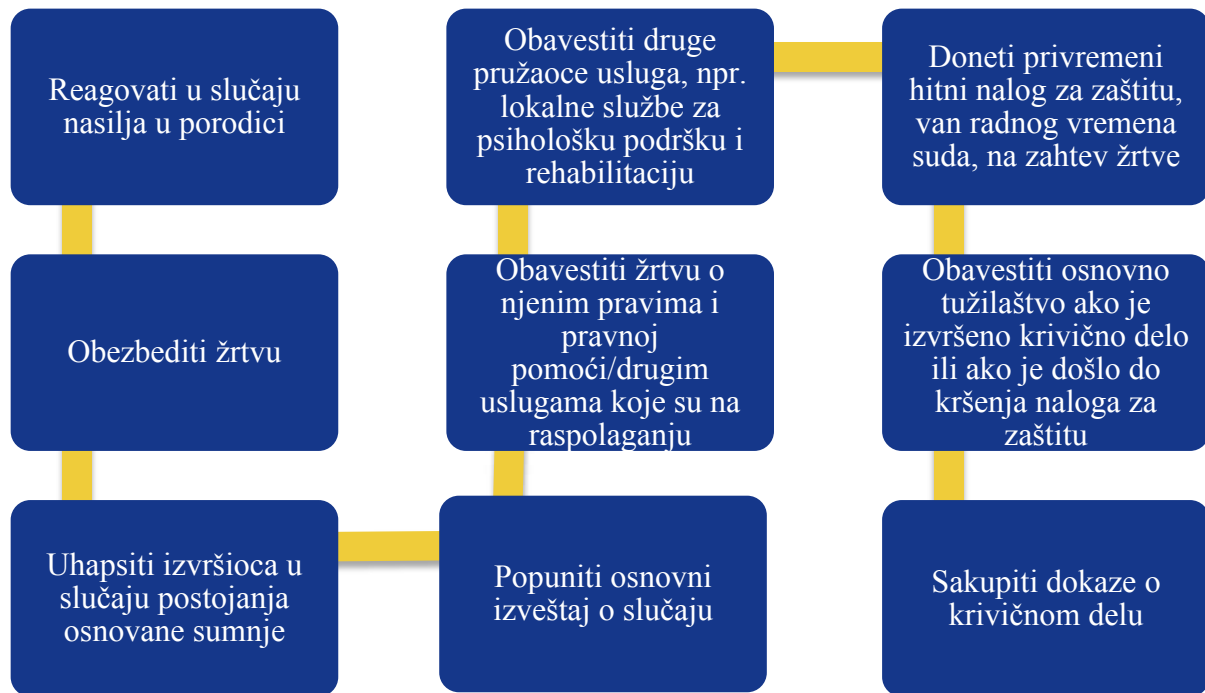
³⁰ Napomena: U vreme kada je ovo ispitivanje pokrenuto, Đakovica je bila deo regiona Peći.

Razgovor sa načelnikom Sektora PK na centralnom nivou za nasilje u porodici (2015).

³¹ Razgovor sa načelnikom Sektora PK na centralnom nivou za nasilje u porodici (2015).

slučaju, obezbeđivanje prevoza za žrtvu do zdravstvene ustanove i obezbeđivanje prevoza za žrtvu do sigurne kuće, ako to žrtva zatraži.³²

Slika 2. Odgovornosti policije u skladu sa kosovskim standardnim operativnim procedurama

Tužiocima OT pod rukovodstvom glavnog državnog tužioca imaju nadležnost nad svakim slučajem krivičnog dela u prvoj instanci, izuzev ako je drukčije predviđeno zakonom. OT se sastoje od opšteg odeljenja, odeljenja za maloletničku delinkvenciju i odeljenja za teška krivična dela.³³ Obično, krivična dela u sklopu slučaja nasilja u porodici spadaju u nadležnost opšteg odeljenja. Osnovna tužilaštva postoje u Uroševcu, Đakovici, Gnjilanu, Mitrovici, Peći, Prištini i Prizrenu. Krivična dela se gone u skladu sa KZK i *Zakonikom o krivičnom postupku* (u daljem tekstu, ZKPK),³⁴ kojima je predviđeno da je državni tužilac dužan da ispita dokaze o krivici i nevinosti, i činjenice u vezi sa krivičnim delima, te da obezbedi propisno vođenje svake istrage.³⁵ U okviru OT ne postoje posebne jedinice za nasilje u porodici.³⁶ Međutim, skorijih meseci, koordinatori za nasilje u porodici uvedeni su u svako osnovno tužilaštvo u

³² Član 24 (1-3).

³³ Pogledano na mreži preko internet portala kosovskog Državnog tužilaštva (<http://www.psh-ks.net/?page=2,103>).

³⁴ Krivični zakonik br. 04/L-123

³⁵ Član 48. Krivičnog zakonika br. 04/L-123.

³⁶ Razgovor sa koordinatorom OT za nasilje u porodici (2015).

sedam regiona.³⁷ Koordinator za nasilje u porodici bi trebalo da završe specijalizaciju na temu nasilja u porodici i da savetuju svoje kolege, a ne da tesno rade na slučajevima nasilja u porodici.³⁸

Zakonikom o krivičnom postupku Kosova predviđene su radnje koje PK i tužioci preduzimaju kada se otkrije slučaj nasilja u porodici. Prvobitno, kada policija dođe do saznanja da postoji slučaj nasilja u porodici, ista bi trebalo da sprovede istragu toga da li slučaj sadrži krivične elemente, da pronađe izvršioca i spreči njegovo bekstvo, te da sačuva svaki dokaz o izvršenom krivičnom delu. Ako se radi o krivičnom delu, policija bi trebalo da podnese krivičnu prijavu OT. Tužioci mogu da pokrenu istražnu fazu krivičnog postupka nakon što ih policija ili neko drugo lice obavesti o postojanju osnovane sumnje. Kod slučajeva nasilja u porodici, a kod kojih postoji „osnovana sumnja da je izvršeno krivično delo, da je u toku izvršenje ili da će verovatno biti izvršeno u skorijoj budućnosti“, pokreće se krivični postupak po službenoj dužnosti.³⁹ Odluka o istrazi slučaja sadrži detalje slučaja kako je predviđeno zakonom i dostavlja se sudiji za prethodni postupak bez odlaganja.⁴⁰ *Slika 3.* daje kraći prikaz odgovornosti tužilaca u reakciji na krivična dela u vezi sa nasiljem u porodici.

³⁷ Određivanje koordinatora za nasilje u porodici odlučeno je na sastanu Tužilačkog saveta Kosova održanom 30.09.2014. god. Odgovornost glavnog tužioca svakog osnovnog tužilaštva je da odredi koordinatora za nasilje u porodici.

³⁸ Sastanak Tužilačkog saveta Kosova održan 30.09.2014. god. Sudski savet Kosova i osnovna tužilaštva nisu do danas detaljno predvideli konkretni opis poslova za mesto koordinatora za nasilje u porodici.

³⁹ Pokretanje krivičnog postupka po službenoj dužnosti znači da tužioci ne mogu da odbace predmet otvoren u kontekstu nasilja u porodici, čak iako žrtva traži da se predmet odbaci. Jedino krivično delo u kontekstu nasilja u porodici koje je izuzeto od krivičnog gonjenja po službenoj dužnosti jeste pretnja (član 185. ZKPK).

⁴⁰ Krivični zakonik br. 04/L-123: član 70, član 80, član 101, član 102. i član 104.

Slika 3. Odgovornosti tužilaca u skladu sa kosovskim standardnim operativnim procedurama

Zbog složene prirode slučajeva nasilja u porodici, od presudnog značaja je da reakcija institucija iz prvih redova bude jedinstvena, koordinisana i u skladu sa zakonom.⁴¹ Skorijih godina uloženo je više napora u obezbeđivanje takve reakcije na Kosovu. Institucionalna struktura je uspostavljena pod okriljem nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici čiji je cilj da spreči nasilje u porodici i poboljša reakciju za žrtve u smislu zaštite, rehabilitacije i reintegracije.⁴² *Kosovski program protiv nasilja u porodici i Akcioni plan*, obuhvatio je te ciljeve između 2011. i 2014. godine, zajedno sa različitim kosovskim ministarstvima, institucijama i organizacijama.⁴³ Novi nacionalni koordinator protiv nasilja u porodici postavljen je na dužnost početkom 2015. god. Međutim, prpratna strategija protiv nasilja u porodici tek treba da se izradi.⁴⁴ Takođe, osmišljeno je više mehanizama koji bi podržali uvođenje standardizovane reakcije pravosuđa na nasilje u porodici. *Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu* (u daljem tekstu „SOP“; 2013) izrađene su i prosledene svim relevantnim institucijama, dajući smernice za najbolju reakciju na nasilje u porodici. SOP daju opis i navode odgovornosti i dobre prakse koje bi trebalo da primenjuju različita lica dužna da reaguju na nasilje u porodici, uključujući PK i tužioce. SOP

⁴¹ Razgovor sa istražiteljem PK specijalizovanim za nasilje u porodici (2015).

⁴² Ministarstvo pravde, Kabinet nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici (2012). *Aktivnosti protiv nasilja u porodici: Godišnji izveštaj o napretku*. Priština: Ministarstvo pravde, str. 10.

⁴³ *Aktivnosti protiv nasilja u porodici: Godišnji izveštaj o napretku*, str. 12.

⁴⁴ Razgovor sa PK, zastupnikom žrtava i direktorom sigurne kuće (2015).

predstavljaju korisni vodič za koordinaciju tako što podvlače različite aspekte slučaja nasilja u porodici sa kojih bi trebalo da se aktivnosti sprovode u tandemu i obuhvata više obrazaca i spiskova provere koje bi različiti akteri trebalo da koriste kako bi bolje vršili procenu slučajeva nasilja u porodici.⁴⁵ Na kraju, *Komentar na Zakon o zaštiti od nasilja u porodici* (2014 objašnjava građansko pravo u delu koji se odnosi na nasilje u porodici, sa ciljem da se pojasni način na koji bi trebalo da se ispravno tumači.⁴⁶ U istom se navodi da zbog skorijeg uvođenja zakona, „ne postoji razvijena teorija i održiva praksa...“⁴⁷ U smislu propusta u primeni zakona, Komentar ima za cilj da eliminiše svaku lošu reakciju koja je proizvod pogrešnog tumačenja. Vredi pomenuti da su međunarodne organizacije, organizacije iz civilnog društva, ministarstva i druge institucije skorijih godina primenile brojne druge inicijative u vezi sa nasiljem u porodici. Međutim, analiza tih inicijativa nije u delokrugu ovog istraživanja.

Davši kraći pregled pozadine nasilja u porodici na Kosovu, te institucija i institucionalnog okvira osmišljenog za borbu protiv ove pojave, ovaj dokument ima za cilj da oceni trenutno stanje u smislu reakcije PK i OT na nasilje u porodici. Pored novo postavljenog nacionalnog koordinatora protiv nasilja u porodici i u okviru osnovnih tužilaštava na novo su uvedeni koordinatori za nasilje u porodici, a PK ima specijalne jedinice za borbu protiv nasilja u porodici. Samim tim, obnovljena posvećenost eliminaciji nasilja u porodici, te podrška i korišćenje struktura i institucija koje su na raspolaganju, mogla bi da unapredi reakciju na nasilje u porodici. Ovaj izveštaj ima za cilj da podrži taj proces. Kvalitativno istraživanje naglašava više ključnih oblasti u kojima je reakcija PK i osnovnih tužilaštava uspešna, i daje preporuke za oblasti u kojima reakciju treba unaprediti.

⁴⁵ *Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu*, str. 30, 43, 57.

⁴⁶ H Gashi i R. Berisha (2014). *Komentar na Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*. Priština: Agencija za rodnu ravnopravnost, Kabinet premijera, Vlada Kosova.

⁴⁷ *Komentar na Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*, str. 6.

METODOLOGIJA

Kvalitativno istraživanje sprovedeno je upotrebom polustrukturiranih intervjua i upitnika među osobljem iz KP i KOTK, a dopunjeno je intervjuima drugih relevantnih aktera. Štaviše, istraživanje obuhvata i studiju slučajeva nasilja u porodici iz stvarnog života i reakcije sprovedene od strane KP i tužilaca na te slučajeve.

Učesnici

Osoblje KP and KOTK izabrano je da budu učesnici ovog istraživanja zbog njihove prvenstvene uloge u reagovanju na slučajeve nasilja u porodici, kao i zbog njegovih veština, znanja i stručnosti. Smatrano je da su pojedinačni učesnici stručnjaci za tu materiju i oni su izabrani na osnovu njihovih znanja o funkcionisanju KP ili KOTK u svakom institucionalnom regionu, ili zbog njihovih specifičnih znanja kao specijalizovanih instanci reagovanja na slučajeve nasilja u porodici na Kosovu. Zbog same kvalitativne prirode intervjua, EULEX je utvrdio da je broj intervjuisanog osoblja dovoljan za sticanje sveobuhvatne slike trenutnog stanja što se tiče reagovanja tih institucija na nasilje u porodici. Istraživači su kontaktirali učesnike telefonom ili elektronskom poštom kako bi im objasnili svrhu istraživanja i organizovali intervjue. Jedan broj učesnika zahtevao je da njihovi identiteti korišćeni u svrhu ovog istraživanja ostanu tajni. Stoga se ti pojedinci navedeni samo njihovim stručnim zvanjem.

Kosovska policija: Ovde su navedeni učesnici intervjuisani iz redova KP.

- Šest (6) komandira stanice KP-e i šest (6) specijalnih istražitelja KP-e za nasilje u porodici iz regiona Uroševca, Gnjilana, Mitrovice, Peći,⁴⁸ Prištine i Prizrena.
- Šef nadležan za slučajeve nasilja u porodici na centralnom nivou
- Šef Istražne jedinice u Gnjilanu
- Glavni istražitelj za nasilje u porodici u Gnjilanu
- Koordinator za nasilje u porodici u Prištini

Osim onih koji su učestvovali u popunjavanju 'Upitnika o nasilju u porodici', intervjui preostalih učesnika iz redova KP-e bili su strukturirani oko iza osnovnih pitanja (vidi *Dodatak A*). Čitaoci će primetiti da je težište stavljeno na KP iz regiona Gnjilane. Ovakav pristup je

⁴⁸ U vreme sprovođenja ovog istraživanja, novoosnovani policijski region Đakovice bio je pokriven od strane policijskog regiona Peć.

izabran kako bi se pribavile informacije sa raznihi nivoa lanca komandovanja u specijalizovanoj jednici za nasilje u porodici unutar KP-e. Na kraju, šefica nadležna za slučajeve nasilja u porodici na cenatralnom nivou izabrana je zbog njenog izcrpnog znanja o ragovanjima KP-e na nasilje u porodici. Osim pitanja navedenih u *Dodatku A*, šefica nadležna za slučajeve nasilja u porodici dobila je i jedan upitnik za naknadno praćenje (vidi *Dodatak B*).

Kancelarije osnovnih tužilaštava Kosova: Glavni učesnici iz KOTK bili su tužioci koji su imenovani za ključne osobe za slučajeve nasilja u porodici u svakom osnovnom tužilaštvu u regionima Uroševac, Đakovica, Gnjilane, Mitrovica, Peć, Priština i Prizren. U Gnjilanu je takođe intervjuisan još jedan tužilac koji ima iskustva u radu sa predmetima nasilja u porodici, pa je stoga intervjuisano ukupno osam (8) tužilaca. Ključne osobe su bile izabrane za učesnike u ovom istraživanju pošto su nedavno postavljeni za koordinateure za nasilje u porodici (oktobar 2014. godine). One su odgovorne za reakciju tužioca u vezi sa nasiljem u porodici u njihovim regionima. Ti intervjui bili su zasnovani na uzorkovanom broju pitanja (vidi *Dodatak C*).

Kontrole: Radi kontrole istraživanja u pogledu intervjua sprovedenih sa KP i KOTK, intervjuisan je i jedan određeni broj dodatnih pojedinaca:

- Šef kancelarije za zastupanje i pomoć žrtvama (u daljem tekstu, KZPŽ; vidi *Dodatak D*)
- Direktor sigurne kuće za žene (vidi *Dodatak E*)
- Građanski sudija Osnovnog suda (vidi *Dodatak F*)

Šef KZPŽ bio je izabran zbog važne uloge zastupnika žrtava za žrtve nasilja u porodici u pravosudnom procesu, njihovog tesnog odnosa saradnje sa KOTK i njihove redovne koordinacije sa KP. Direktor sigurne kuće za žene izabran je radi sagledavanja tačke gledišta institucije koja se tesno bavi žrtvama nasilja u porodici i koja ima spoljašnji pogled na rad policije i tužilaca. Na kraju, građanski sudija izabran je zbog svog iskustva na mestu sudije donoseći NZ za žrtve nasilja u porodici.

Intervjui

Na početku svakog intervjua učesnici su bili usmeno obavešteni o svrsi istraživanja i dali su svoj usmeni pristanak. Kao što je rečeno, intervjui su bili polustrukturirani i sprovedeni oko

jednog niza pitanja. Istraživači su dopustili da ispitanici vode intervjui, čime je bilo omogućeno prirodno kretanje među temama i obuhvatanje dodatnih relevantnih i važnih informacija. Zbog jezičke prepreke koja je postojala između istraživača (engleski jezik) i učesnika (albanski/srpski jezik), prevodilac je pomogao tokom intervjua. Istraživači su ručno beležili informacije koje su davali učesnici.

Predmetna studija

Slučaj „X“ daje pregled niza incidenata iz stvarnog života koji su se dogodili u kontekstu zlostavljanja u porodičnim odnosima na Kosovu i sledstvene reakcije KP, KOTK i sudova. Ta serija krivičnih dela skrenula je pažnju Misije EULEX-a na Kosovu kada je primljen pisani zahtev jedne od žrtava navedenih incidenata. Zbog ozbiljne prirode neprofesionalnog ponašanja od strane institucija vladavine prava Kosova, EULEX je sproveo istragu u vezi mera koje su sprovedene kao reakcija na incidente nasilja u porodici. Slučaj „X“ obuhvaćen je u ovom izveštaju kao komparativni primer intervjuiima sprovedenim sa KP i KOTK.

Analiza

Za proučavanje prikupljenih podataka korišćena je tematska analiza. Te teme su zatim bile dalje ispitane uzduž i unutar institucija kako bi se utvrdile suptilnije sličnosti i razlike između regiona/stanica/kancelarija. U reakcijama od strane KP utvrđeno je šest tema: Zakonodavstvo i smernice; Istražni procesi; Koordinacija; Prikupljanje podataka; Efikasne reakcije na nasilje u porodici; i Oblasti za poboljšanje. U reakcijama ključnih osoba KOTK za nasilje u porodici utvrđeno je šest tema: Poreklo i uloga ključnih osoba nadležnih za slučajeve nasilja u porodici; Proces krivičnog gonjenja; Koordinacija; Prikupljanje podataka; Efikasne reakcije na nasilje u porodici; i Oblasti za poboljšanje.

Ograničenja istraživanja

Postoje određena ograničenja ovog istraživanja koja bi mogla da budu uzeta obzir u budućim istraživanjima:

- Društveno shvatanje mandata EULEX-a na Kosovu je možda imalo uticaja na učesnike u njihovom predstavljanju najpovoljnije slike trenutnim reagovanjima na nasilje u porodici. Ovakva pristrasnost se uglavnom može lako izbeći tokom intervjua, ali istraživači su pokušali da to spreče kontrolnim intervjuiima sa šefom KZPZ, direktorom sigurne kuće za žene i građanskim sudijom, čime su omogućene ravnoteža i saradnja.

- Pošto je ovo istraživanje sprovedeno pod vremenskim ograničenjima, nije bilo izvodljivo sprovesti dodatne intervjue policajaca iz zajednica, tužilaca ili zastupnika žrtava. Stoga osoblje koje ima obimna iskustva iz reagovanja na slučajeve nasilja u porodici možda nije dobilo priliku da pruži svoj doprinos. Projekat šireg obima mogao bi da ukloni te nedostatke.
- Bilo bi spoznajuće intervjuisati same žrtve nasilja u porodici kako bi se razumela njihova iskustva o reagovanjima KP-e i KOTK na nasilje u porodici. Međutim, zbog osjetljive prirode takvih intervjua, potencijalne ponovne traumatizacije žrtava i vremenskog ograničenja istraživanja, odlučeno je da su sekundarni izvori informacija pogodniji u svrhe istraživanja.

REZULTATI & ANALIZA

Naredni odeljak sadrži informacije koje su prikupljene od KP i KOTK, a koje su predstavljene prema temama koje su uočene tokom analize podataka. Broj učesnika koji su dali iste informacije prikazan je u zagradama. Na primer, ako su dva učesnika iz KP dala podudarne izjave, to je prikazano kao (n=2). Taj metod je krišćen za pokazivanje jačine izjave i ukazivanje čitaocu u kojoj meri je tu izjavu moguće generalizovati radi ukazivanja na uobičajene prakse na Kosovu.

Odeljak pod nazivom 'Reakcije policije' zasniva se na podacima dobijenim iz EULEX-ovog 'Upitnika o nasilju u porodici' koji su analizirani, iz intervjua sa specijalizovanim istražiteljima KP-e za nasilje u porodici i upitnika koji je popunio šef KP-e nadležan za pitanja nasilja u porodici na centralnom nivou. Odeljak pod nazivom 'Reakcije tužilaca' zasnovan je na analiziranim podacima dobijenim od ključih osoba KOTK nadležnih za nasilje u porodici. Na kraju, poslednji odeljak pod nazivom 'Kontrolne reakcije', zasnovan je na podacima prikupljenim iz intervjua sa šefom KZPZ, direktorom sigurne kuće za žene i građanskim sudijom Osnovnog suda.

Reakcije policije

Tema 1: Zakonodavstvo i smernice

Opšti odgovor u vezi sa zakonskim okvirom za reagovanje na nasilje u porodici je da *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici*, KZK i ZKPK pružaju dovoljnu zakonsku (*de jure*) zaštitu za žrtve nasilja u porodici, kao i da sadrže dovoljna uputstva za institucije vladavine prava o tome kako da pruže tu zaštitu (n=6). Međutim, učesnici su izjavili da su se problemi javili tokom pokušaja zaštite žrtava u praksi (*de facto* zaštita; n=6). Kao što će se videti u svim rezultatima ovog istraživanja, brojni faktori doprinose raskoraku između zakona i njihovog sprovođenja. Standardna procedura rada PK pruža dodatna uputstva za one koji prvi reaguju kako bi im pružila podršku u reagovanjima na nasilje u porodici. Od sedam (7) stanica koje su učestvovala u intervjuima, šest (6) je bilo upoznato sa postojanjem SPR i radom u skladu sa njihovim odredbama. Za razliku od toga, komandir stanice koji je intervjuisan u severnoj Mitrovici nije bio upoznat sa postojanjem SPR-a i izjavio je da se u stanici sa slučajevima nasilja u porodici postupa isto kao i sa svim drugim slučajevima.

Analiza: Sadašnji *Zakon o zaštiti od nasilja u porodici* pruža ažurirani zakonski okvir nakon nekadašnje uredbe Misije privremene administracije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) u vezi nasilja u porodici⁴⁹ i omogućuje primenu krivičnog prava nakon kršenja građanskih naloga za zaštitu (NZ). Štaviše, novi KZK i ZKPK daju status ‘ugrožene žrtve’ onim žrtvama koje su doživele nasilje u kućnom okruženju. Čini se da ti zakoni, uz SPR o nasilju u porodici, upravljaju reagovanjem KP na nasilje u porodici. Međutim, uprkos adekvatnom zakonodavstvu, reakcije na nasilje u porodici ponekad su nedovoljne ako nisu dovoljno standardizovane u okviru policije. U *Komentaru o Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici* navodi se da ‘novom zakonu još uvek nedostaju razvijena teorija i održiva praksa’.⁵⁰ Iako svi policajci u Kosovskoj akademiji za javnu bezbednost prolaze kroz obuku iz reagovanja na nasilje u porodici, naponi na svim nivoima KP trebaju da budu usredsređeni na to da se obezbedi pravilno reagovanje na sve incidente nasilje u porodici. Iz ovog preliminarnog istraživanja, zajedno sa zabeleženim podacima o kriminalu, čini se da posebno težište treba staviti na reagovanje na nasilje u porodici od strane KP na severu Kosova. Daljim istraživanjem bi se možda moglo utvrditi da li su lošija reagovanja na slučajeve nasilja u porodici od strane jedne stanice možda proširena i u drugim stanicama. Iako se KP na severu Kosova suočavala sa izazovima tokom proteklih godina zbog integracije jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (MUP), PK mora da udvostruči svoje napore kako bi se obezbedilo da te snage poštuju zakon Kosova i SPR u vezi nasilja u porodici.

Tema 2: Istražni postupak

Cilj intervjua bio je da se utvrdi tipični proces sprovođenja istraga incidenata nasilja u porodici od strane KP. Jedinice za istraživanje nasilja u porodici u čiji sastav ulaze specijalizovani istražitelji za nasilje u porodici, postoje u PK na nivou stanice i regiona. Na početku su slučajevi bili obrađivani na nivou policijskih stanica. Teži slučajevi su zatim bili prosleđivani na regionalni nivo. Na primer, ako je u većem broju stanica u regionu bilo prijavljeno više slučajeva počinjenih od strane istih pojedinaca, taj slučaj preuzeće istražna jedinica na regionalnom nivou. Na regionalnom nivou postoji dežurni tim za borbu protiv nasilja u porodici koji je na raspolaganju za reagovanje na incidente.

⁴⁹ Uredba br. 2003/12.

⁵⁰ *Komentar o Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici*, str.6.

Region Gnjilana je reprezentativni primer strukture kadra na regionalnim nivou i na nivou stanica PK u smislu stručnjaka za nasilje u porodici, kako je prikazano u *Tabeli 1.*⁵¹

Tabela 1. Brojevi policajaca KP u jedinicama za borbu protiv nasilja u porodici u Gnjilanu

Nivo regiona (R) / Stanice (S)	Broj specijalizovanih istražitelja za NuP
Gnjilane (R)	2
Gnjilane (S)	2
Kamenica (S)	2
Klokot (S)	2
Novo Brdo (S)	1
Parteš (S)	1
Ranilug (S)	2
Vitina (S)	1

Naredni odeljak pruža pregled reagovanja patrola KP-e i specijalizovanih istražitelja za nasilje u porodici na slučajeve nasilja u porodici, a pregled je dat hronološkim redosledom po kojem reagovanja treba da se odvijaju u skladu sa kosovskim zakonom i SPR. Kao što je već rečeno, broj učesnika koji su naveli ustaljenu praksu dat je u zagradaama.

Kada incident nasilja u porodici bude po prvi put prijavljen, jedna patrolna jedinica KP se odmah šalje na lice mesta (n=2). Žena policajac je uvek u sastavu patrolne koja se šalje na lice mesta sve dok ne stigne specijalizovani istražitelj za nasilje u porodici (n=1). Po jedna žena policajac nadležna za istraživanje nasilja u porodici dežura u svakoj policijskoj stanici 24/7 (n=3). Kada patrola utvrdi da se incident nasilja u porodici zaista dogodio, oblast se obezbeđuje i specijalizovani istražitelji za nasilje u porodici bivaju pozvani da dođu na lice mesta (n=3). Svaki incident nasilja u porodici koji se dogodi u regionu biva istražen, bez obzira na region odakle potiču žrtva ili počinitelj (n=1). Ako postoje znaci fizičkog zlostavljanja, žrtva se šalje u bolnicu na pregled (n=2) gde se bilo koji znaci zlostavljanja fotografišu i overavaju od strane lekara. Ti dokazi se zatim prilažu uz policijski dosije (n=1). Često istražitelj prati žrtvu do bolnice (n=3). Nakon toga, policija obaveštava ostale

⁵¹ Informacije su dobijene od šefa za borbu protiv nasilja u porodici na centralnom nivou. Celokupna procena je da na Kosovu ima oko stotinu (100) specijalizovanih policijskih istražitelja za borbu protiv nasilja u porodici. Navedeno je da se jedan (1) ili dva (2) takva istražitelja nalaze u svakoj stanici. Međutim, zbor ograničenja ovog istraživanja nije bilo moguće pojasniti tačne cifre za svaku policijsku stanicu.

relevantne institucije, pre svega KZPZ i Centar za socijalno staranje (n=2). Zastupnik žrtve je uvek prisutan kada žrtva daje svoje svedočenje pred policijom (n=3). Svedočenja žrtava u slučajevima nasilja u porodici tretiraju se sa posebnom poverljivošću (n=3). Žrtva i počinitelj su uvek odvojeni prilikom svedočenja pred policijom (n=1). Iako se žrtvama savetuje da daju svoj iskaz policiji, one se nikad ne prisiljavaju na to (n=3). Osim u slučajevima kada je došlo do izvršenja krivičnog dela tokom incidenta, policija će usmeno utvrditi detalje slučaja ako žrtve ne žele da daju pisanu uzjavu (n=2). Pisani izveštaji o slučajevima dostavljaju zastupnicima žrtava i Centru za socijalno staranje (n=2). Ako je neophodno, zahtev za NZ ili HNZ šalje se sudu. Van radnog vremena suda, policija može da izda PHNZ (n=7). Kada sud izda NZ, policija i žrtva dobijaju po jedan primerak istog (n=1). Policija nadležna za jednu Oblast odgovornosti (OO) ima kopije NZ-a i, kad god je to tehnički moguće, povremeno kontaktira žrtvu kako bi propratila njenu bezbednosnu situaciju (n=2). Ako je krivično delo počinjeno u sklopu incidenta nasilja u porodici, tužilac biva obavešten i o tome (n=6). Izveštaji o krivičnim delima uvek se šalju tužiocu bez obzira na zahtev žrtve da se to ne čini (n=4). Policija hapsi počinioca nasilja u porodici i, po nalogu tužioca, ispituje iste. Nakon podnošenja izveštaja tužiocu, istražna jedinica prima ažurirane informacije od tužilaca i sudova o postupku u predmetu (n=1). Ponekad se od policijskih istražitelja traži da prisustvuju sudskim ročištima ili se pozivaju u svojstvu svedoka (n=1). Ako je protiv policajca KP podneta prijava za nasilje u porodici, slučaj pokreće KP, ali se zatim slučaj prosleđuje Policijskom inspektoratu Kosova (PIK) (n=1). Za žrtve nasilja u poroci postoji telefonska linija koju je obezbedila KZPZ (n=2).

Učesnik koji je intervjuisan na severu Kosova izjavio je da pri policijskoj stanici nema uspostavljene specijalizovane jedinice za istraživanje nasilja u porodici i da uspostavljanje jedne takve jedinice nije predviđeno u budućnosti.⁵² Tamo se slučajevima nasilja u porodici bavi regularna Jedinica za krivične istrage. Sedam (7) od ukupno osamdeset i pet (85) pripadnika osoblja prošlo je kroz obuku kako bi postali specijalizovani istražitelji za nasilje u porodici. Ti obučeni pojedinci su preneli svoje znanje drugim policajcima koji rade u stanicama policije Mitrovica-Sever, Zvečan, Zubin Potok i Leposavić. Istražne jedinice iz različitih stanica policije rade u tim slučajevima u skladu sa SOP i zakonima Kosova.

⁵² Na regionalnom nivou na severu Kosova postoje Jedinica za istraživanje nasilja u porodici, specijalizovani istražitelji za nasilje u porodici; Intervju sa šefom Jedinice za nasilje u porodici na centralnom nivou (2015.).

U ovom trenutku, još uvek nisu primenjeni svi institucionalni mehanizmi i drugi akteri koji su neposredno uključeni u zaštitu žrtava nasilja u porodici, kao ni KPIS sistem.

Specijalne mere koje su naglašene za slučajeve nasilja u porodici koje se primenjuju u toj stanici su razdvajanje žrtve i počinioca tokom ispitivanja i udaljavanje dece sa mesta neposredne opasnosti.

Analiza: Gore predstavljeni rezultati pružaju samo kratak uvid u reagovanje KP-e na slučajeve nasilja u porodici na Kosovu. Neophodno je prikupiti još dokaza iz svake policijske stanice u regionu kako bi se utvrdilo koja se razna reagovanja redovno primenjuju u slučajevima nasilja u porodici. Međutim, bilo je očigledno na osnovu intervju da je policija uopšteno gledano upoznata sa reagovanjima koja treba da budu primenjena u skladu sa zakonodavstvom i SPR u vezi nasilja u porodici. Standardizacija pomenutih reagovanja u svim policijskim stanicama i za sve slučajeve nasilja u porodici na Kosovu obezbedila bi žrtvama dobro reagovanje od strane policije.⁵³

Jedan razgovor sa stručnjakom koji ima vodeći položaj pokazao je da bi jedinice za istraživanje nasilja u porodici mogle u bliskoj budućnosti da prođu kroz strukturalne promene, i da će Direkcija policije za zajednice i prevenciju preuzeti bavljenje slučajevima nasilja u porodici. Specijalizovane istražne jedinice za nasilje u porodici su u skladu sa Dobri evropskim praksama za sprečavanje i istraživanje nasilja nad ženama.⁵⁴ Stoga je važno da, bez obzira na promene unutar policijske strukture, nasilje u porodici ostane prioritet i da dobije specijalizovano reagovanje. Preporučuje se da specijalizovane jedinice vrše naknadno praćenje sprovođenja NZ-a nakon što oni budu izdati.⁵⁵ Standardizacija te prakse obezbedila bi da žrtve dobiju zaštitu koja im je uvršena građanskim zakonom.

Dobra je praksa imati ženu specijalizovanog istražitelja za nasilje u porodici, da bi se obezbedila reakcija policije koja uzima u obzir žrtvu, tako da žrtva ženskog pola ima mogućnost da daje izjavu pred policajcem istog pola.⁵⁶ Međutim, na osnovu izveštaja koje je Misija EULEX-a na Kosovu dobila od KP za mesec mart i april 2015. godine, od ukupno pedeset i sedam (57) slučajeva klasifikovanih kao nasilje u porodici, nanošenje lakših telesnih

⁵³ Homogeno reagovanje policije zagovara se u: *Priručniku Evropske unije o najboljim praksama u rešavanju problema nasilja nad ženama*, str.8.

⁵⁴ *Priručnik Evropske unije o najboljim praksama u rešavanju problema nasilja nad ženama*, str.7.

⁵⁵ *Priručnik Evropske unije o najboljim praksama u rešavanju problema nasilja nad ženama*, str.7.

⁵⁶ Intervju sa šefom Jedinice za borbu protiv nasilja u porodici na centralnom nivou (2015.).

povreda, nanošenje teških telesnih povreda ili pretnje, u petnaest (15) slučajeva je reagovala žena policajac a u dvadeset i četiri (24) slučaja muškarac policajac. Iako to ne pruža izričite dokaze, postavlja se pitanje da li su žrtve dobijale opciju da izaberu ženu policajca. Stoga bi poboljšanja u raspoređivanju žena policajaca za reagovanje i žena specijalizovanih istražitelja za nasilje u porodici poboljšala prirodu ragovanja KP na nasilje u porodici.

Joše jedna dobra praksa koje je pomenuta odnosi se na prilaganje fotografskih dokaza uz policijske dosijee slučajeva. To bi trebalo da bude standradizovano za sve slučajeve kao bi se obezbedilo da sudovi dobiju visokorelevantne informacije o predmetu. Na kraju, kao što je već rečeno, od izuzetnog je značaja da dobe prakse i poštovanje kosovskih zakona budu primenjene na severu Kosova.

Tema 3: Koordinacija

Učesnici su, uopšteno gledano, izrazili njihovo poimanje o saradnji između instanci prvog reda reagovanja na nasilje u porodici (n=6). Ispitanici su uopšteno bili svesni različitih aktera sa kojima treba da budu u kontaktu u vezi slučajeva. Tri ispitanika pomenula su saradnju između tužilaca, zastupnika žrtava, Centra za socijalno staranje, bolnica, skloništa i psihologa (n=3). Sve u svemu, pomenuta je redovna saradnja sa tužiocima pošto krivična dela moraju da budu gonjenja *po službenoj dužnosti*, pa stoga policija i tužioci moraju redovno da razmenjuju informacije o slučajevima (n=6). Šef jedinice za borbu protiv nasilja u porodici na centralnom nivou izjavio je da KP i KOTK razmenjuju informacije o identitetu, starosti i polu žrtve, datumu i vremenu kada se incident dogodio, kao i svim fizičkim povredama, ako žrtva ima dece, i ako žrtva živi sa počiniocem. Što se tiče osumnjičenih, beleže se informacije o identitetu, ako ima kriminalnu prošlost, ili istoriju mentalnih bolesti ili zloupotrebe alkohola. Međutim, pomenuto je da se retko događa da policija primi informacije o tome da li su podignute optužnice. Policija samo prima od sudova naknadne infomacije o predmetima (n=1).

Policija obaveštava zastupnike žrtava o slučajevima nasilja u porodici tako da oni mogu da prisustvuju svedočenjima žrtava (n=6). Koordinacija sa sigurnim kućama se, uopšteno gledano, činila dobrom, a žrtve su redovno upućivane u sigurne kuće u njihovom regionu (n=4). Sa sigurnim kućama se razmenjuju procene rizika po žrtvu (n=2). Policija takođe od sigurne kuće prima povratne informacije o stanju žrtava (n=1). Kada žrtva bude upućena u sigurnu kuću, policija o tome obaveštava Centar za socijalno staranje (n=1). Policija koordiniše sa Centrom za socijalno staranje kada su osetljive kategorije žrtava uključene u

predmet, kao što su deca ili lica sa posebnim potrebama. Pominje se i koordinacija sa zdravstvenim centrima, pošto zdravstvene institucije ponekad prijavljuju policiji slučajeve nasilja u porodici u ime žrtve (n=1). Forenzički timovi se uključuju ako slučaj obuhvata seksualno zlostavljanje ili smrt žrtve. Što se tiče telesnih povreda, koriste se timovi lekara opšte medicine (n=2).

Čini se da je na severu Kosova koordinacija loša. Prijavljen je nedostatak organizacija koje pružaju podršku, kao što su sigurne kuće ili druge rehabilitacione usluge. Zastupnici žrtava nemaju kancelariju na severu Kosova, već dežuraju i putuju do policijskih stanica iz kancelarije u južnoj Mitrovici. Još jedno pitanje koordinacije koje treba pomenuti je da su koordinacioni mehanizmi uspostavljeni u brojnim regionima.⁵⁷ Ispitanici iz tih regiona koji su bili uključeni u tim projektima ocenili su ih kao korisne za poboljšanje reagovanja na nasilje u porodici (n=4). Oni su izrazili svoju želju za nastavljanjem tih aktivnosti, a slični projekti bi mogli da budu uspostavljeni u drugim regionima (n=2).

Sve u svemu, izjavljeno je da je unutrašnja koordinacija policije konstruktivna, uglavnom zbog postojanja specijalizovanih istražnih jedinica za nasilje u porodici (n=6). Na primer, ako primarni istražitelj nije na dužnosti kada neki incident bude prijavljen, on će po povratku na dužnost biti obavešten o tome i uključen u obradu slučaja (n=1).

Analiza: Uz oprezno izvlačenje zaključaka, čini se da je KP uopšteno gledano svesna spoljašnjih aktera sa kojima mora da vrši koordinaciju po pitanju slučajeva nasilja u porodici. Međutim, važno je da koordinacija među pomenutim akterima bude ojačana i standardizovana širom Kosova. Iako se čini da policija i tužioci razmenjuju informacije o incidentima nasilja u porodici, bilo bi preporučljivo da tužioci propraćuju slučajeve zajedno sa policijom, tako da informacije o napretku mogu da se iskoriste za napore KP u policijskom radu u zajednicama. Štaviše, bilo bi korisno osigurati da procene PK o rizicima po žrtve budu

⁵⁷ Jedan pilot projekat, podržan od strane agencije UN-a za žene, pokrenut je u opštinama Dragaš, Đakovica i Gnjilane i trajao je od 2011. do 2014. godine. Projekat se odnosio na potpisivanje Memoranduma o razumevanju između opština i raznih aktera radi reagovanja na nasilje u porodici u tim opštinama. Od 2015. godine planirana je jedna nova trogodišnja faza projekta. Jedan drugi projekat, koji obuhvata aktivnosti za jačanje opštinske koordinacije, a koji podržava OEBS, radiće za početak godinu dana, počevši od 2015. godine. Projekat će biti sproveden u Mitrovici, Peći, Prištini, Prizrenu i Vitini, a obuhvataće potpisivanje Memoranduma o razumevanju u vezi saradnje među raznim akterima u regionima i dodatnoj praktičnoj podršci u razvijanju opštinskih koordinacionih mehanizama u vezi nasilja u porodici.

uvek saopštene tužiocima i sigurnim kućama. Iako je saradnja sa sigurnim kućama opisana kao dobra, sigurne kuće se suočavaju sa problemima u pogledu kapaciteta i pružanja potrebnih rehabilitacionih usluga žrtvama. O tome će više biti reči u odeljku o kontrolnim reagovanjima. Stoga saradnjom među akterima može da se postigne samo podrška žrtvama, ako nije obezbeđena institucionalna podrška od strane opština i raznih kosovskih ministarstava. Što se tiče severa Kosova, ima mnogo manje aktera za pružanje podrške u slučajevima nasilja u porodici, pa stoga posebnu pažnju i resurse treba izdvojiti za te oblasti. Ti akteri (zastupnici žrtava, sigurna kuća, centar za socijalni rad, sud, tužilac) rade sa juga na sever Kosova.

Na kraju, kao što je već pomenuto, čini se da je unutrašnja policijska saradnja efikasna, posebno što se tiče specijalizovanih istražnih jedinica za nasilje u porodici na nivou stanica, regiona i na centralnom nivou.

Tema 4: Prikupljanje podataka

Jedinica za borbu protiv nasilja u porodici na centralnom nivou pružila je, iz sopstvene baze podataka, Misiji EULEX-a na Kosovu detaljne podatke iz svih regiona za 2014. godinu (vidi *Tabelu 2*). Treba napomenuti znatno niži broj incidenata u severnoj Mitrovici (razlog može biti zbog mogućeg nedovoljnog prijavljivanja slučajeva i primenu KPIS-a).

Ako se KPIS uvede u organizaciju i primeni u celosti, unaprediće se rad na prikupljanju podataka.

Intervjuisani učesnici iz dva regiona pružili su podatke o slučajevima nasilja u porodici za 2013. i 2014. godinu koji su se podudarali sa podacima dobijenim sa centralnog nivoa. Međutim, ostale stanice nisu bile u stanju da istraživačima pruže podatke sa regionalnog nivoa (n=3) niti sa nivoa stanica (n=2). Što se tiče razmene podataka o slučajevima, jedna stanica je izjavila da se broj slučajeva nasilja u porodici svake sedmice sopštava regionalnoj jedinici za nasilje u porodici, zajedno sa informacijama o broju žrtava i počiniocima (n=1). Region zatim šalje izveštaj Glavnom štabu policije u Prištini koji vodi evidenciju o vrsti prekršaja, počiniocima, žrtvama i hapšenjima (n=2). Ako žrtva ili počinitelj potiče iz regiona pored onog u kojem se incident dogodio, ako je to potrebno, osoblje baze podataka iz drugog regiona može se kontaktirati radi osnovnih podataka o slučajevima (n=1). Sva dosijea ranijih

slučajeva priložena su novijim spisima slučajeva u slučaju da budu potrebni u budućnosti (n=1). Međutim, bilo je neslaganja u vezi pitanja dali su NZ bili (n=1) ili nisu (n=1) bili sačuvani u bazama policijskih stanicama o nasilju u porodici.⁵⁸

Tabela 2. Broj slučajeva NuP u 2014. godini, po regionima

Region	Broj slučajeva u 2014.
Uroševac	128
Gnjilane	166
Severna Mitrovica	46
Južna Mitrovica	129
Peć	232
Priština	268
Prizren	210

Analiza: Iako postoje centralizovani podaci o nasilju u porodici, čini se da poboljšanja ipak mogu da budu sprovedena u vezi raspoloživosti podataka svim pripadnicima KP kada se bave tim slučajevima. Savetuje da se, na primer, obezbedi da podaci o nasilju u porodici budu obuhvaćeni u centralizovanoj bazi podataka Informativnog sistema Kosovske policije (ISKP). Istorije predmeta o žrtvama i počiniocima treba da budu lako pristupačne kako bi se poboljšali kapaciteti KP za reagovanje na incidente nasilja u porodici. Neophodno je da informacije o NZ budu lako pristupačne patrolnim jedinicama KP, pošto one često prve stižu na mesta događaja nasilja u porodici i treba da utvrde da li je došlo do kršenja naloga za zaštitu. Štaviše, obuhvatanje detaljnih i standardizovanih informacija o slučajevima u izveštajima tužiocima i drugim akterima znatno bi poboljšalo sposobnost svih aktera da efikasno reaguju na nasilje u porodici. Radi postizanja najboljih međunarodnih praksi, ti podaci treba da budu u elektronskom obliku, lako dostupni, centralizovani i da sadrže

⁵⁸ Šefu jedinice za borbu protiv nasilja porodici postavljeno je dodatno pitanje da pojasni to neslaganje. Iako je navedeno da istražitelji nasilja u porodici evidentiraju ‘većinu’ naloga za zaštitu u svojim dotičnim policijskim stanicama, nije bilo moguće pojasniti da li su nalozi za zaštitu evidentirani u bazi podataka ili u ISKP.

detaljne informacije o žrtvi i počiniocu. Obuka iz efikasnog i adekvatnog korišćenja ISKP bila bi korisna kako bi se postigla njegova najefikasnija primena.⁵⁹

Tema 5: Efikasno reagovanje na nasilje u porodici

U skladu sa svrhama ovog istraživanja, od ispitanika je bilo zatraženo da opišu sve prakse unutar stanice ili regiona koje su posebno korisne prilikom reagovanja na nasilje u porodici. Istaknuto je postojanje jedinica i osoblja specijalizovanih za nasilje u porodici (n=4). Na primer, u Gnjilanu, jedinica za borbu protiv nasilja u porodici ima posebnu prostoriju za ispitivanje žrtava nasilja u porodici koja je opremljena kaučom, krevcem za bebe i igračkama/slikama za decu. Utvrđeno je da je uvođenjem ove sobe stvorena jedna opuštenija sredina za žrtve i njihovu decu dok borave u stanici i da se deci lakše odvraća pažnja dok policija razgovara sa roditeljem o incidentu. Načelnik Odeljenja za istragu nasilja u porodici i maloletničku delinkvenciju iz Prištine, istakao je da ovakve prostorije nema svaka stanica, pa da zbog toga ponekad dolazi i do prekidanja ispitivanja.

Utvrđeno je da je uvođenje SPR u vezi nasilja u porodici takođe bilo izuzetno korisno (n=3). Kosovska policija je sprovela projekte za zajednice u Gnjilanu koji su bili efikasni u podizanju svesti o temi rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, kao što su razgovori u školama i angažovanje lokalnih medija u vezi tog pitanja. Učesnici su takođe pomenuli dobre prakse u svojim regionima koje su pomogle u pružanju finansijske podrške žrtvama nasilja u porodici i koje su, kao takve, pomogle policiji kao činiocu u prekidanju kruga nasilja koje se javlja u tesnim vezama. Na primer, u nekim regionima, inicijative od strane lokalnih preduzeća su posebno podržavale zapošljavanje žena žrtava nasilja u porodici koje bi inače ostale finansijski zavisne od počinioca nasilja (n=2). Kao što je već pomenuto, pilot projekti u vezi koordinacije u jednom broju regiona bili su korisni za KP (n=4).

Analiza: Ovaj odeljak pokazuje prakse i alate koje KP smatra veoma efikasnim u pružanju pomoći njenom radu. Savetuje se da efikasne prakse budu uvedene u svim policijskim stanicama širom Kosova. Na primer, upotreba specijalizovanih prostorija za istrage nasilja u porodici poboljšala bi reagovanje od strane KP uz posebnu pažnju prema žrtvama i pomogla bi policiji u pribaljanju što je moguće tačnijih svedočenja. Kao drugo, uvođenje SPR u vezi nasilja u porodici na Kosovu, a što obuhvata neophodne oblike za sprovođenje različitih faza

⁵⁹ Analiza je urađena na osnovu interne studije Misije EULEX-a na Kosovu pod nazivom, 'Analiza podataka prikupljenih o krivičnim delima i nasilju na osnovu rodne pripadnosti u Institucijama vladavine prava na Kosovu' iz marta 2014. godine.

istrage i procene žrtve, očigledno je KP pružilo korisna uputstva o tome kao sprovesti zakone u vezi nasilja u porodici u praksi, i pokazalo se korisnim sredstvom. Ako bi se sprovodile u svim stanicama KP, uključujući i na severu Kosova, SPR mogle bi još više da poboljšaju reagovanja na nasilje u porodici. Na kraju, skoro svi ispitanici izrazili su svoju frustraciju ekonomskom situacijom koja često dovodi do toga da se žrtva vrati zlostavljačkoj vezi iz nužde. Inicijative, izvan KP, koje zapošljavaju žene koje su bile žrtve zlostavljanja u porodici pružaju im bolje šanse za nezavisan i održiv život. Dalje inicijative bi mogle umnogome da pomognu da se smanji i spreči nasilje u porodici, pošto bi žrtve mogle da izađu iz začaranog kruga nasilja u porodici.

Tema 6: Oblasti za poboljšanje

Od ispitanika je bilo zatraženo da opišu bilo koje oblasti njihovog rada u vezi sa slučajevima nasilja u porodici, a za koje smatraju da bi mogle da se unaprede. Kosovska policija je najčešće izražavala potrebu za obukom (n=4), kako za specijalizovane istražitelje, tako i za patrolne policajce koji često dolaze u kontakt sa incidentima nasilja u porodici. Kao drugo, ispitanici su izrazili želju za poboljšanom koordinacijom između različitih instanci reagovanja na nasilje u porodici (n=3). Jedan region je predložio da bi održavanje dvomesečnih sastanaka svih aktera, uključujući policiju, tužioce, NVOe i skupštinu opštine bilo efikasan metod sprovođenja toga. Kao što je već pomenuto, učesnici su naveli da bi uvođenje specijalizovanih prostorija za žrtve nasilja u porodici omogućilo poboljšano reagovanje što se tiče žrtava nasilja u porodici (n=2). Na kraju, učesnici su zatražili poboljšanje metoda prikupljanja i razmene podataka (n=2).

Osim promena koje su izražene iz redova KP, ispitanici su izrazili potrebu za određenim brojem inicijativa koje bi obezbedile da žrtve izađu iz kruga nasilja. Pre svega, oni su otkrili da je još uvek potrebno podizati svest u vezi nasilja u porodici (n=3). Naglašen je 'balkanski stav' prema nasilju nad ženama, jer su patrijarhalne društvene strukture još uvek veoma jake. Kao posledica toga, malo je verovatno da će žrtve prijaviti svoje zlostavljanje jer veruju da je nasilje nad njima opravdano (n=2). Jedan komandir stanice je ocenio da jedna polovina incidenata nasilja u porodici i dalje ostaje neprijavljena. Dodatne inicijative, kao što su podsticaji za školsko obrazovanje, kampanje u društvenim medijima ili poslovne inicijative zapošljavanja žena koje su već pomenute, bile bi korisne za regione (n=2). Na kraju, jedan

specijalizovani istražitelj za nasilje u porodici pozeleo je da u KOTK u njegovom regionu postoji jedan njegov kolega radi bolje koordinacije i rodno osetljivog pristupa žrtvama.

Analiza: Ovaj odeljak naglašava oblasti za koje su ispitanici policajci utvrdili da u njima ima najviše mesta za poboljšanje u njihovim institucijama. Što se tiče želje za obukom, KP već dobija obuku u vezi nasilja u porodici u određenom broju kapaciteta. Svi policajci dobijaju osnovnu obuku u vezi nasilja u porodici na Kosovskoj akademiji za bezbednost, a međunarodne organizacije kao što su OEBS, Program Ujedinjenih nacija za razvoj na Kosovu i organizacija UN-a za žene pružali su obuke tokom proteklih godina. Policija takođe može da ima koristi od obnovljenih kurseva o nasilju u porodici.⁶⁰ Dodatna obuka je uvek korisna i treba da bude usredsređena na oblasti u kojima je moguće ostvariti najveće poboljšanje. Na primer, korisna bi bila obuka iz prikupljanja podataka, o tome kako na najbolji način vršiti koordinaciju u vezi predmeta i kako pravilno primenjivati zakon. Štaviše, obuka treba da bude dostupna svim policajcima svih činova kao bi se obezbedio holistički pristup nasilju u porodici unutar institucije.

Bilo bi korisno poboljšati koordinaciju sa specijalizovanim pandanima u vezi reagovanja na nasilje u porodici. Kao što je naveo jedan ispitanik, pri KOTK su uspostavljeni specijalizovani tužioci. Međutim, kao što je rečeno u u odeljku o reagovanjima tužilaca, treba poboljšati nivo obučavanja i koordinacione mehanizme koji su na raspolaganju akterima kako bi se povećala i njihova efikasnost.

Na kraju, Ministarstvo za socijalo staranje, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo kulture, omladine i sporta i Ministarstvo obrazovanja su zakosnki odgovorni za pružanje podrške i infrastrukture neophodne za 'pružanje podrške i zadovoljavanje potreba lica nad kojima je vršeno nasilje u porodici, uključujući socijalnu pomoć i medicinske usluge'.⁶¹ Međutim, iz iskustava ispitanika koja se odnose na potreba žrtava, očigledno je da je još uvek neophodno sprovesti velika poboljšanja i pružanje adekvatnih usluga.

⁶⁰ Intervjui sa specijalizovanim istražiteljima KP za nasilje u porodici (2015).

⁶¹ Zakon br.03/L-182, član 27.

Odgovor tužilaca

Tema 1: Istorijat i uloga kontakt osoba za nasilje u porodici

Svih sedam (7) tužilaca kontakt osoba rade kao tužioci u opštim odeljenjima OTK-a. Oni imaju različita iskustva, neki su radili kao tužioci, advokati i sudije pre ovog radnog mesta. Oni su, u proseku, imenovani za kontakt osobe na četiri meseca (u rasponu od dva meseca do šest meseci). Kontakt osobe nisu dobile opis zadatka (OZ) za ovu ulogu. Jedan broj ispitanika (n=4) izjavio je da postoji plan da kontakt osobe izrade OD za delotvoran rad. Međutim, nije određen nikakav vremenski rok za ovaj projekat.

U okolnostima ovih nejasnoća, neke od kontakt osoba su počele da same određuju svoje uloge u okviru svojih dužnosti. Jedna kontakt osoba je počela da prikuplja podatke o broju predmeta nasilja u porodici koji su doveli do krivičnog gonjenja u njihovom regionu. Jedna druga kontakt osoba je uspostavila poseban kontakt sa PK u svom region, s ciljem da se odmah obavesti kada se policiji prijave slučajevi nasilja u porodici koji obuhvataju krivično delo. Jedan broj kontakt osoba (n=3) ima ulogu referentnih osoba u svojim regionima, u slučajevima kada tužiocima kojima su dodeljeni predmeti nasilja u porodici trebaju dodatni saveti u problematičnim predmetima. Međutim, većina kontakt osoba (n=6) ne dobija direktno slučajeve nasilja u porodici. Umesto toga, slučajeve prima dežurni tužilac, bez obzira na njihovo prethodno iskustvo ili obuku o radu na takvim osetljivim stvarima. Svaka kontakt osoba za nasilje u porodici je pohađala neku vrstu obuke koju su održale međunarodne organizacije, kao, na primer, obuku o nasilju u porodicu koju je održala Ambasada SAD (n=7) ili OEBS (n=1), ili obuku o pristupu usredsređenom na žrtve, koju je održao EULEX Kosovo (n=1).

Analiza: Iz intervjuja je bilo jasno da su kontakt osobe za nasilje u porodici dovoljno kvalifikovani tužioci u okviru Opštih odeljenja OTK-a. Međutim, takođe je bilo očigledno da su, u nedostatku Opisa dužnosti (OP), očekivanja od tih položaja kontakt osoba uopšte nejasna. Neophodno je što pre izraditi jasan OZ kako bi specijalizovani tužioci mogli postati delotvoran mehanizam za poboljšanje odgovora na nasilje u porodici. Na taj način bi se mogao obezbediti uspeh sličan onome u specijalizovanim jedinicama PK. Kao što je već pomenuto, kontakt osobe su pohađale neku vrstu obuke. Međutim, dalja obuka bi doprinela njihovoj delotvornosti.

Tema 2: Postupak krivičnog gonjenja

Kontakt osobe za nasilje u porodici su opisale kako OTK obrađuju krivična dela koja su počinjena kao deo nasilja u porodici. Svi predmeti se obrađuju u skladu sa KZK-om, i dodeljuje im se status visokog prioriteta (n=7). PK prijavljuje slučajeve OTK-ima dostavljajući im izjavu žrtava i po potrebi NZ (n=7). Sa izuzetkom slučajeva pretnji, sva krivična dela koja se počine u kontekstu nasilja u porodici krivično se gone po službenoj dužnosti.⁶² Stoga se ne odobravaju zahtevi za povlačenje predmeta nakon što se oni prijave policiji i tužilaštvu (n=6). O predmetima koji ne obuhvataju krivično delo tužilac se ne obaveštava. Ti predmeti se direktno upućuju na građanski sudski sistem (n=7). Ali, ukoliko se prekrši NZ, tužioci odmah reaguju kada ih policija obavesti o tome (n=6). Kao što je već pomenuto, glavni tužilac u region dodeljuje krivične predmete dežurnim tužiocima (n=6). Ni obuka ni rod tužioca se ne uzimaju u obzir prilikom dodeljivanja predmeta (n=4). Međutim, jedna kontakt osoba je izjavila da se na zahtev žrtve može dodeliti tužilac ženskog roda. Tužioci prikupljaju dokaze u predmetu, i kada imaju dovoljno dokaza, oni podižu optužnicu (n=7). Navedeno je da se na žrtve nikada ne vrši pritisak da daju izjavu, zbog osetljive prirode krivičnog dela (n=4).

Analiza: Intervjui su pokazali da su tužioci uopšte bili upoznati sa svojim obavezama u vezi sa slučajevima nasilja u porodici, kako je predviđeno zakonom. Veliko slaganje među ispitanicima, sa odgovorima u rasponu od (n=4) do (n=7) ukazuje na to da su prakse relativno standardizovane u regionima. Ipak, vredi napomenuti nekoliko stvari.

Jedna kontakt osoba, koja je ispitana za ovo istraživanje, opisala je jednu situaciju u kojoj tužioci na zahtev žrtve nisu sproveli krivično gonjenje u predmetu. Međutim, kada je predmet dobio pažnju javnosti, predmet je procesuiran u zakonitom vremenskom roku. Ovo ukazuje na situaciju u kojoj obaveza za krivično gonjenje po službenoj dužnosti svih krivičnih dela koja se počine u okviru nasilja u porodici nije ispoštovana. Ovaj učesnik je izjavio da se takva situacija više neće ponoviti. Od ključne je važnosti da tako bude, kako bi se uspostavila delotvorna vladavina prava.

⁶² Krivični br.04/Z-123, član 185. (5).

Konačno, iako kontakt osobe za nasilje u porodici nije trebalo da rade isključivo na predmetima nasilja u porodici, trebalo bi učiniti napore da se predmeti nasilja u porodici dodeljuju onima koji su pohađali obuku. Ukoliko se predmet nasilja u porodici dodeli nekome ko nije kontakt osoba, dobra praksa se može uspostaviti tako što će se obezbediti da kontakt osoba koja je pohađala obuku nadgleda taj predmet i pruža savetovanje.

Tema 3: Koordinacija

Jedna bitna tema koja je proizašla iz intervjua bilo je pitanje koordinacije u predmetima nasilja u porodici, kako u OT tako i između osnovnih tužilaštava i drugih aktera.

Sve kontakt osobe su izjavile da nisu u kontaktu sa ostalim kontakt osobama za nasilje u porodici na Kosovu, osim kada su se sreli na prvobitnoj obuci o nasilju u porodici (n=7) ili kao deo Foruma žena sudija i tužilaca Kosova (n=3). Štaviše, ne održavaju se redovni sastanci tužilaca iz raznih regiona na kojima bi diskutovali o najboljim odgovorima na krivična dela nasilja u porodici. Međutim, tri (3) žene kontakt osobe koje su izjavile da su članice Foruma žena sudija i tužilaca na Kosovu, istakle su njihove planove da tokom narednih meseci izrade pravni priručnik za odgovor na nasilje u porodici iz njihovih oblasti.

Po pitanju spoljne koordinacije, tužioci su naveli dobru koordinaciju sa PK (n=7), zastupnicima žrtava (n=4) i građanskim sudijama (n=2). Zastupnici žrtava su posebno bitni za tužioce zbog njihove uloge u pružanju podrške žrtvama tokom celog sudskog postupka (n=4). Učesnici iz četiri regiona koji su bili deo opštinskih aktivnosti koordinacije podržanih od strane Žena UN-a ili OEBS-a, izjavili su da žele da imaju ulogu u tim mehanizmima i unaprede koordinaciju sa ostalim akterima.

Analiza: Očigledno je da je potrebno poboljšati unutrašnju koordinaciju u radu na predmetima nasilja u porodici. Nakon imenovanja kontakt osoba za nasilje u porodici, sada postoji mogućnost da se osnuje mreža efikasne koordinacije, kako bi se diskutovalo o najboljim praksama i slabostima u odgovoru na predmete. Sastanci na kojima bi se diskutovalo o ovim pitanjima mogli bi se održavati mesečno ili svaka dva meseca. Obećavajući poduhvati koordinacije obuhvataju izradu pravnog priručnika o nasilju u porodici od strane Foruma žena sudija i tužilaca Kosova, i planove kontakt osoba za izradu OD-a tokom narednih meseci. Trebalo bi izraditi pomoćne priručnike u najkraćem mogućem roku, kako bi se poboljšao odgovor za žrtve nasilja u porodici.

Tužiocima dolaze u kontakt sa ostalim akterima, kao što su PK i zastupnici žrtava tokom raznih faza krivičnih predmeta nasilja u porodici. Međutim, pored koordinacije u okviru obaveze za razmenu informacija o predmetima, redovni koordinacioni sastanci bili bi korisni za utvrđivanje dobrih praksi i prevazilaženje težih predmeta.

Tema 4: Prikupljanje podataka

Tri (3) kontakt osobe su izjavile da ne poseduju podatke o žrtvama niti regionalne podatke o nasilju u porodici, a tri (3) druge kontakt osobe su izjavile da “neko drugi” prikuplja podatke o nasilju u porodici. Jedna kontakt osoba je dobila podatke o krivičnim delima nasilja u porodici od PK za potrebe intervjua. Izgleda da je uobičajeno da pojedinačni tužiocima koji preuzmu predmete nasilja u porodici zadrže podatke o predmetu. Izgleda da u Osnovnim tužilaštvima ne postoje centralizovani sistem podataka o krivičnim delima počinjenim u kontekstu nasilja u porodici (n=4). Međutim, izjavljeno je da u Prištini postoji centralizovani sistem koji sadrži informacije o broju žrtava i počinilaca nasilja u porodici (n=1). Izjavljeno je da sudovi poseduju bazu podataka sa informacijama o nasilju u porodici, i da tu bazu podataka tužiocima koriste ako bi utvrdili da li je počinilac recidivista (n=2). Kontakt osobe su uopšte bile mišljenja da je broj slučajeva koji se prijavljuju veći nego ranije (n=4).

Analiza: Bilo je teško dobiti podatke od OTK-a o broju incidenata koji su povezani sa nasiljem u porodici i koji su se desili u svakom regionu tokom proteklih godina. Sami tužiocima su izjavili da je teško doći do podataka. Pitanje prikupljanja podataka i razmene informacije veoma je bitno i neophodno ga je rešiti bazom podataka koja bi posedovala višestruke nivoe informacija od raznih respondenata, kako bi se obezbedilo da se pruža najbolji odgovor.⁶³ Dostupnost detaljnih informacija o istorijatu predmeta i razmena podataka omogućili bi tužiocima da poboljšaju njihov odgovor na nasilje u porodici, jer bi oni imali celoviti pristup predmetima na kojima rade.

Tema 5: Efikasni odgovor na nasilje u porodici

Kada je od njih zatraženo da istaknu oblasti u kojima je odgovor na nasilje u porodici dobar, dobili smo različite rezultate, koji su često bili usmereni van zadataka samih tužilaca. Dve (2) kontakt osobe su izjavile da su NZ-i efikasna metoda za odvratanje počinilaca od budućeg

⁶³ Kao što je navedeno u unutrašnjem istraživanju misije EULEX Kosovo, ‘Analiza prikupljanja podataka o krivičnim delima koja se odnose na rodno zasnovano nasilje u institucijama vladavine prava na Kosovu’, mart 2014. god.

nasilja. Takođe je izjavljeno da je i pritvor korisna metoda da se “počiniocima otvore oči” pred težinom njihovih dela (n=2). Dvoje tužilaca su izrazila zadovoljstvo novim KZK-om, na osnovu kojeg se sva krivična dela počinjena u kontekstu nasilja u porodici, osim pretnje, krivično gone po službenoj dužnosti. Izjavljeno je da je osnivanje Foruma žena sudija i tužilaca Kosova veoma korisno, jer omogućuje diskusiju o najboljim praksama u raznim oblastima, uključujući i nasilje u porodici (n=2). Dobra saradnja između policije i tužilaca je ponovo istaknuta (n=4), i predloženo je da je porast broja žrtava koje se prijavljuju vlastima dokaz poboljšanog odgovora na slučajeve nasilja u porodici (n=3).

Analiza: Kao što je izjavljeno, odgovor tužilaca u vezi sa najboljim praksama nije bio usredsređen na unutrašnje dobre prakse u okviru OTK-a. Stoga je moguće pretpostaviti da učesnici nisu bili u mogućnosti da identifikuju polja u kojima bi njihovi odgovori mogli biti naročito korisni za žrtve nasilja u porodici. Dalja obuka o odgovoru na nasilje u porodici i pružanju podrške ugroženim žrtvama mogli bi pomoći tužiocima da utvrde buduće polazne tačke za dobre prakse.

Tema 6: Oblasti u kojima su potrebna poboljšanja

Od kontakt osoba je takođe zatraženo da diskutuju o oblastima u kojima smatraju da bi se mogle postići pozitivne promene. Sve kontakt osobe za nasilje u porodici istakle su da im je potreban OZ za njihovu ulogu. Većina kontakt osoba je izrazila želju da se imenuje specijalni tužilac za nasilje u porodici, koji je obučen na odgovarajući način i koji uglavnom radi na predmetima nasilja u porodici (n=6). Takođe je izražena želja za osnivanjem specijalne jedinice za nasilje u porodici, slične onoj u okviru PK ili jedinici za organizovani kriminal u sektoru tužilaštva (n=3). U nedostatku takvih promena, izražena je želja da se kontakt osobama pruži dodatna obuka (n=4), i da se održavaju sastanci na kojima be diskutovali o najboljim praksama i oblastima u kojima su neophodna poboljšanja (n=3). Istaknuta su i druga opštija pitanja, kao na primer nedostatak tužilaca uopšte. Kontakt osobe su govorile o velikom obimu njihovog posla i neusklađenosti između broja osoblja i obima posla (n=3). U jednom regionu, na primer, ukupno je samo petoro tužilaca.

Tužiocima su takođe izjavili da uprkos dobrom odgovoru OTK-a i PK-a, krug nasilja u porodici će se nastaviti ukoliko se ne poboljša dostupnost ustanova za rehabilitaciju i reintegraciju (n=6). U tom pogledu su istaknuta skloništa, zbog toga što postoji veliki nedostatak skloništa na Kosovu, a i ona koja postoje su pretrpana i slabo finansirana (n=5). Istaknuto je još

nekoliko drugih želja, uključujući osnivanje prostorija za specijalne istrage u svim regionima, kako bi se pobrinuli za decu, koja su očevici/ili su iskusili nasilje u porodici, i sprečili retraumatizaciju tokom procesa saslušavanja (n=2). Kao poželjne izražene su i druge vrste psiho-socijalne podrške za decu (n=2). Izraženo je da je potrebno još više podići svest o nasilju u porodici, naročito u ruralnim oblastima, gde se vrlo mali broj slučajeva nasilja u porodici prijavljuje kosovskim vlastima (n=2). Bolje ekonomske mogućnosti za žene pomogle bi da se razbije krug nasilja i dovede kraju finansijska zavisnost (n=3).

Konačno, tokom intervjuja došle su do izražaja dve upadljive izjave. Prvo, jedan od tužilaca, je izrazio želju da se omogući da žrtve mogu da povuku predmet ukoliko to žele. To ukazuje na to da tužilac ne shvata značaj gonjenja po službenoj dužnosti i potrebu za obukom u okviru Osnovnih tužilaštava o nijansama nasilnih porodičnih odnosa. Štaviše, zatraženo je imenovanje koordinatora za nasilje u porodici za celo Kosovo, na radno mesto koje je već osnovano. Ovo ukazuje na veliki nedostatak opšte koordinacije u oblasti nasilja u porodici, pa stoga treba uložiti napore da se obezbedi da tužioci aktivno budu angažovani u Nacionalni koordinacioni mehanizam.

Analiza: Sve u svemu, izgleda da mehanizmu kontakt osoba u okviru OTK-a treba posvetiti više pažnje, s ciljem da se obezbedi da se kontakt osobama daju jasne uloge i odgovornosti, kao i odgovarajuća obuka za vršenje svojih dužnosti. Štaviše, mnoge (n=6) od kontakt osoba su izrazile želju da kontakt osoba radi na *svim* slučajevima nasilja u porodici koje policija dovodi pred tužilaštvo. To bi im omogućilo da razviju visoko specijalizovani odgovor i obezbede da se slučajevi žrtava dodeljuju tužiocu koji je prošao odgovarajuću obuku.

Postoji potreba za dodatnom podrškom od kosovskih ministarstava u pružanju usluga rehabilitacije za žrtve nasilja u porodici, a naročito za decu iz nasilnih porodica.

Na kraju, od suštinske je važnosti da slučajevi nasilja u porodici koji obuhvataju krivična dela budu gonjeni odmah po *službenoj dužnosti*. Cilj gonjenja *po službenoj dužnosti* je da se spreči mogućnost da žrtva povuče svoj slučaj zbog nedostatka informacija o pravnom okviru ili zbog pritiska od strane počinioca nasilja. Bitno je da počinioci ne prođu nekažnjeno i da se žrtve ne izlože daljem zlostavljanju zbog nedelovanja vlasti. Brzi odgovor institucija

vladavine prava može pomoći da se obezbedi da počinioci nasilja u porodici odgovaraju za svoja krivična dela.⁶⁴

⁶⁴ U: Ujedinjene nacije. (2010). *Priručnik o zakonodavstvu o nasilju nad ženama*. Izdanja Ujedinjenih nacija, str.37; Takođe, u slučaju *Opuz protiv Turske*, ustanovljeno je da organi krivičnog gonjenja treba da nastave da rade na predmetima teških krivičnih dela, uključujući i u kontekstu nasilja u porodici. Zahtev br. 33401/02. [Presuda] 9. septembar 2009. god., stav 127.

KONTROLNI ODGOVORI

Naredni odeljci sadrže informacije prikupljene tokom intervjua sa šefom Kancelarije za zastupanje i pomoć žrtvama (KZPŽ), direktorom sigurne kuće za žene na Kosovu i građanskim sudijom Osnovnog suda. Ti intervjui, iako malobrojni, namenjeni su kao sredstvo poređenja sa odgovorima dobijenim od strane KP i KOTK. Dat je kratki istorijat rada svake službe, nakon čega slede doprinosi na temu reagovanja KP i KOTK na nasilje u porodici.

Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama

Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama (KZPŽ) pri kancelariji državnog tužioca sastoji se iz sedam (7) regionalnih KZPŽ koje se nalaze u Uroševcu, Đakovici, Gnjilanu, Mitrovici, Peći, Prištini i Prizrenu. Na zahtev žrtve, zastupnici žrtava pružaju pomoć i zaštitu tokom celog pravosudnog procesa i mogu da zastupaju žrtve i pred sudom. Tužilačko veće Kosova je u 2013. godini usvojilo *Uredbu o mandatu, strukturi i funkcionisanju Kancelarije za zastupanje i pomoć žrtvama*, kojom je utvrdilo strukturu i uloge KZPŽ i gde se navodi da sve Kancelarije za zastupanje i pomoć žrtvama moraju da funkcionišu u skladu sa *Standardnim procedurama rada za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu*. Zastupnici žrtava pružaju podršku za specifične kategorije žrtava, kao što su žrtve koje su prepele nasilje u porodici. Za sada na Kosovu postoji osamnaest (18) zastupnika žrtava, od kojih je šest (6) viših zastupnika koji takođe imaju i ulogu koordinatora.

Šef KZPŽ je uopšteno gledano bio zadovoljan saradnjom između KP i zastupnika žrtava. Institucije često saraduju po pitanjima incidenata nasilja u porodici. Štaviše, šef KZPŽ je redovno uključen u obuku KP-e u vezi nasilja u porodici koja se sprovodi u Kosovskoj akademiji za javnu bezbednost u Vučitrnu. Međutim, napomenuto je da bi poboljšanja mogla da budu sprovedena u pogledu jednobraznosti reagovanja policije na nasilje u porodici. Naglašen je značaj strogog poštovanja kosovskih zakona i SPR od strane svakog policajca KP-e.

Šef KZPŽ je zadovoljan saradnjom između zastupnika žrtava i KOTK. Pošto obe kancelarije postoje unutar strukture Kancelarije državnog tužioca, one imaju tesnu saradnju u postupcima protiv nasilja u porodici. Navedeno je da novouspostavljene kontaktne osobe u vezi nasilja u

porodici pri opštim odeljenjima KOTK mogu da budu korisne za žrtve nasilja u porodici i da pruže podršku zastupnicima žrtava u njihovom radu. Uz adekvatnu obuku i uputstva u vezi sa njihovim očekivanim funkcijama, kontaktne osobe mogle bi da pruže specijalizovanu reakciju na nasilje u porodici.

Na kraju, šef KZPŽ je opisao dobre prakse reakcije na nasilje u porodici na Kosovu i istakao je oblasti reakcije koje bi mogle da imaju koristi od promene. Naglašeno je da je praksa zastupnika žrtava da vode evidenciju o NZ izdatim od strane sudova korisna. Zatim, u roku od petnaest (15) dana od isteka naloga, zastupnici žrtava kontaktiraju žrtvu kako bi utvrdili da li joj je potrebna pomoć u popunjavanju zahteva za produženjem NZ. To deluje kao sigurnosni mehanizam kojim se žrtvama obezbeđuje pristup zaštiti koja im je potrebna od strane organa. Međutim, istaknute su dve glavne oblasti za poboljšanje u kosovskim institucijama. Kao prvo, naknada za žrtve je glavni problem. Žrtvama koje su ekonomski zavisne od zlostavljača potrebna je finansijska pomoć kako bi mogle da pobegnu iz zlostavljačke veze. Šef KZPŽ bio je uključen u izradu novog zakona o naknadama i procenjuje se da će taj zakon stupiti na snagu pre kraja 2015. godine, a promene koje bi ovaj zakon uveo poboljšale bi verovatnoću da žrtve nasilja u porodici budu sposobne da se uspešno integrišu u društvo i postanu finansijski nezavisne. Kao drugo, istaknuto je da bi se mogla poboljšati sveukupna koordinacija među raznim akterima u reagovanju na nasilje u porodici, uključujući vladavinu prava i pružaoce rehabilitacionih usluga. Tačnije rečeno, navedeno je da bi novoimenovani Nacionalni koordinator za borbu protiv nasilja u porodici mogao da počne da se, što je pre moguće, aktivira u toj ulozi.

Sigurna kuća za žene

Na Kosovu postoji šest (6) sigurnih kuća za žene koje se brinu o ženama koje su žrtve nasilja u porodici. U sigurnoj kući u kojoj je sproveden intervju, žrtve nasilja u porodici koje su izložene niskom riziku i žrtve trgovine ljudima mogu da ostanu do šest (6) meseci. Međutim, u nekim ozbiljnim slučajevima, žene su ostajale i do tri (3) godine. Sigurna kuća raspolaže smeštajem za petnaest (15) žrtava u bilo koje vreme. Iako je sa opštinom vođen dijalog o proširenju kapaciteta sigurne kuće na trideset (30) osoba, osoblje sigurne kuće smatra da to neće biti izvodljivo zbog nedostatka finansiranja. Kada žrtva stigne u sigurnu kuću, noj se prvo obezbeđuje period odmora od četrdeset i osam (48) sati. Nakon toga, sigurna kuća

uzima njenu izjavu i, ako žrtva to želi, njoj se obezbeđuju usluge psihologa i socijalne službe. Zatim se dosije predmeta žrtve šalje Centru za socijalno staranje.

Sigurna kuća je navela da KP veoma specijalizovano reaguje na nasilje u porodici. Saradnja između sigurne kuće i policije opisana je kao odlična i navodi se da KP reaguje brzo kada su neophodne mere za zaštitu žrtve. Štaviše, sigurna kuća od policije dobija procenu rizika za svaku žrtvu. Sigurna kuća je izrazila želju za adekvatno obučanim tužiocem za nasilje u porodici. Takođe je navedeno da bi mogla da budu sprovedena poboljšanja u procesima tužilačke istrage putem davanja dovoljnih informacija u izveštajima o istragama u vezi medicinskog i psihološkog stanja žrtava. Pošto sigurne kuće imaju dovoljno informacija s tim u vezi, poželjna je veća saradnja od strane KOTK.

Direktor sigurne kuće je takođe opisao jedan broj oblasti u kojima bi se mogle poboljšati reakcije na nasilje u porodici na Kosovu. Za početak, imenovan je Nacionalni koordinator i ta osoba treba da organizuje sastanke sa raznim akterima, da prikuplja statističke podatke o nasilju u porodici i da izradi Nacionalnu strategiju za borbu protiv nasilja u porodici. Štaviše, pomenuto je da budući nacionalni koordinatori treba da budu izabrani sa jedne alternativne ili nevisne pozicije, pošto Zamenik ministra pravde ima dodatne obaveze koje bi mogle utiču na utvrđivanje prioriteta u pogledu borbe protiv nasilja u porodici. Na kraju, direktor sigurne kuće je izjavio da sudovi retko dodeljuju alimentaciju žrtvama nasilja u porodici. To sprečava mnoge žrtve da se osamostale od počinioca nasilja u porodici, jer zavise od njihove finansijske podrške. Stoga sudovi treba da obezbede da žrtvama nasilja u porodici bude pružena podrška od strane počinioca, kao što je utvrđeno kosovskim zakonima. Štaviše, direktor sigurne kuće je naglasio da kosovska ministarstva treba da izdvoje veću finansijsku podršku za žrtve nasilja u porodici. Jedan od metoda da se to postigne bio bi putem povećane finansijske podrške sigurnim kućama, tako da one mogu da pruže žrtvama osnovne usluge kao što su hrana i medicinska nega. Na kraju, za počinioca nasilja u porodici ne postoje nikave rehabilitacione usluge uprkos činjenici da je zakonom utvrđena obaveza pružanja takvih usluga.⁶⁵ Zato postoji velika potreba za pristupom ‘celoj porodici’ u rešavanju pitanja nasilja u porodici.

⁶⁵ Na primer: Ministarstvo zdravlja. *Administrativno uputstvo br.02/2013 o metodima lečenja počinioca nasilja u porodici protiv kojih je izrečena mera obaveznog medicinskog lečenja od alkoholizma i zavisnosti od psihotropnih supstanci.*

Gradanski sudija Osnovnog suda

Sudija civilnog suda koji je intervjuisan za ovo istraživanje radi pre svega na predmetima nasilja u porodici izdavajući NZ i HNZ, kao i na predmetima iz oblasti porodičnog prava. Nakon razmatranja predmeta i odobravanja NZ ili HNZ, sud po jedan primerak naloga dostavlja žrtvi, osumnjičenom, prebivalištu osumnjičenog, KP, KZPŽ, Ministarstvu za socijalno staranje i Ministarstvu zdravlja.

Sudija je naveo da KP i KOTK dobro reaguju na slučajeve nasilja u porodici ali bi želeo da bude obavešten kada dođe do kršenja NZ-a. Taj podatak bi omogućio sudiji da na osnovu njega donosi svoje presude. Navedeno je da bi, uz dovoljnu koordinaciju među akterima, NZ mogli da budu efikasna mera za zaštitu žrtve.

Takođe su napomenute poteškoće unutar sudskog sistema. Za početak, civilni sudija ne dobija povratne informacije o tome da li se istovremeno vode civilni i krivični postupak protiv navodnog počinioaca a u vezi iste žrtve. Te informacije se saopštavaju samo na osnovu soptvenih inicijativa sudija i, u nekim predmetima, sudija nema uvid u celokupni predmet. Sudija je takođe naveo da postoje poteškoće prilikom izdavanja NZ u slučajevima nasilja u porodici. Na primer, opisan je jedan slučaj u kojem je sudija odlučio da izda NZ kojim je životni prostor u kući podeljen dvema osobama. Pošto su i žrtva i počinilac nastavili da dalje žive u istoj kući, KP je imala poteškoće u nadgledanju situacije i pružanju zaštite žrtvi. Međutim, zbog nedostatka finansijske podrške žrtvi, sudija nije uzeo u obzir da je postojala i jedna druga alternativa. Dakle, očigledno je da nedostatak podrške žrtvi otežava rad mnogih instanci reagovanja na nasilje u porodici. Sudija je naveo da brojni faktori produžavaju trenutnu situaciju u pogledu reagovanja na nasilje u porodici, uključujući nedostatak svesti i političke volje za rešavanje ovog pitanja, uključujući i tradiciju i kulturu na Kosovu.

SLUČAJ ‘X’

Slučaj ‘X’ sastoji se od niza incidenata iz stvarnog života koji su se dogodili u kontekstu navodnog zlostavljajućeg porodičnog odnosa na Kosovu i reakcija sprovedenih od strane institucija vladavine prava kao posledice toga. U periodu između 2013. i 2015. godine, počinitelj je navodno počinio krivična dela koja uključuju nanošenje lakših telesnih povreda i izricanje pretnji svojoj supruzi i drugim članovima porodice. Takođe je bio optužen za kršenje NZ-a. *Slika 4* (vidi stranu 56) prikazuje vremenski tok niza incidenata i reakcija koje su se dogodile. Imena i mesta nisu navedena kako bi se osigurala anonimnost žrtve i drugih aktera u slučaju. Naredni stavovi sadrže procenu reagovanja insstitucija vladavine prava na taj niz incidenata i pružaju neke primere o tome kako su reakcije mogle da budu poboljšane. Iako je težište ovog izveštaja na KP i KOTK, ovaj izveštaj sadrži i odgovore sudova i KZPŽ kako bi se proužio bolji uvid u postupak po ovom predmetu.

1. Žrtva je prijavila napad od strane njenog supruga dana 23. septembra 2013. godine, pri čemu joj je on naneo lakše telesne povrede. Međutim, KP nije podnela krivičnu prijavu KOTK sve do 4. oktobra 2013. godine. Shodno ZKPK-u,⁶⁶ ‘Čim policija ima opravdanu sumnju da je počinjeno krivično delo koje se goni po *službenoj dužnosti*, policija ima dužnost da nadležnom državnom tužiocu podnese krivičnu prijavu u roku od dvadeset i četiri (24) sata...’. Dakle, u ovom slučaju, KP nije postupila u skladu sa ZKPK i nije pružila žrtvi brzu reakciju kako bi joj osigurala bezbednost.
2. Nalog za zaštitu odobren je 8. oktobra 2013. godine kako bi se obezbedilo blagostanje žrtve nakon incidenta nasilja u porodici koji se dogodio 23. septembra 2013. godine. Povodom drugog incidenta koji se dogodio 8. maja 2014. godine, građanski sudija je 14. maja 2014. godine odobrio nalog za zaštitu. Prvim nalogom je, među ostalim zabranama, navodnom počiniocu bilo zabranjeno da se približi branjenim stranama ili prebivalištu branjenih strana na udaljenost od sto (100) metara. Drugim nalogom je, između ostalih zabrana, bio privremeno lišen i roditeljskih prava. Međutim, nijedna od ovih mera izrečenih NZ-om navodnom počiniocu nije nalagala da ‘plaća stanarinu za privremeni smeštaj zaštićene strane ili da plaća alimentaciju zaštićenoj strani i deci’.⁶⁷ Da je ta mera

⁶⁶ Član 70 (4).

⁶⁷ Počinitelj nasilja u porodici ima obavezu da pruži podršku tim akterima, a kao što je utvrđeno *Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici*, član11 (1.2).

bila zatražena kao što se to radi u civilnom postupku, ona je u znatnoj meri mogla da pomogne žrtvi i njenoj deci da izbegnu dalje nasilje.

3. Osumnjičeni je navodno 15. avgusta 2014. godine napao žrtvu na javnom mestu.⁶⁸ Međutim, KP nikada nije poslala KOTK krivičnu prijavu u vezi s tim incidentom. Žrtva je morala taj incident da prijavi direktno KOTK, koja je zatim tražila krivičnu prijavu od strane KP. Dakle, to opet pokazuje da KP nije ispunila svoje dužnosti u skladu sa članom 70 ZKPK-a i nije brzo ragovala po izvršenju krivičnog dela. Time se u pitanje dovodi i uloga KZPŽ u vezi sa pruženom podrškom, jer je žrtva morala da se direktno obrati KOTK. Štaviše, do danas nije podignuta optužnica u vezi ovog incidenta, što ilustruje zadocnelu reakciju KOTK.
4. Dana 29. decembra 2014. godine je pred Osnovnim sudom⁶⁹ održano prvo glavno ročište povodom optužnice koja je bila podignuta 30. maja 2014. godine. Međutim, shodno ZKPK-u,⁷⁰ ‘sudija ili sudija koji predsedava sudskom veću dužan je da u roku od trideset (30) dana od podizanja optužnice odmah zakaže početno saslušanje.’ Dakle, sud nije postupio u skladu sa ZKPK-om po ovom pitanju iako je morao odmah da zakaže saslušanje. Važno je napomenuti da je za sada kašnjenje u saslušanjima za sve predmete uobičajeno na Kosovu zbog velikog broja nerešenih predmeta. Međutim, iako naredno ročište u ovom predmetu treba da bude održano u maju 2015. godine, nikakva presuda nije donešena u vezi navodnih krivičnih incidenata koji su se dogodili od 23. septembra 2013. godine pa nadalje. Takva kašnjenja mogu da budu opasna po život žrtava nasilja u porodici zbog često ponavljanih krivičnih dela slične prirode. Stoga treba uložiti napore da predmeti u vezi nasilja u porodici budu rešavani na jedan efikasan način.
5. Zastupnici žrtava umešani u ovaj postupak tvrde da su spremni da traže produžetak NZ koji je zatražen 14.05.2014. god. Na osnovu člana 20. *Zakona o zaštiti od nasilja u porodici*, zakonski zastupnici žrtve imaju pravo da podnesu molbu za produžetak NZ u roku od petnaest (15) dana od dana isteka starog naloga. Samim tim, u ovom slučaju,

⁶⁸ Iako je u vreme dešavanja navodnog napada bio već izdat NZ, do sada ništa nije preduzeto povodom tog prekršaja.

⁶⁹ Optužnica je bila podignuta zbog nanošenja lakših telesnih povreda koje su prijavljene 23. septembra 2013. godine.

⁷⁰ Član 242 (4).

zastupnici žrtve proaktivno nastoje da obezbede da žrtva zadrži svoju zaštitnu meru iz građanskog prava, na osnovu procene potreba.⁷¹

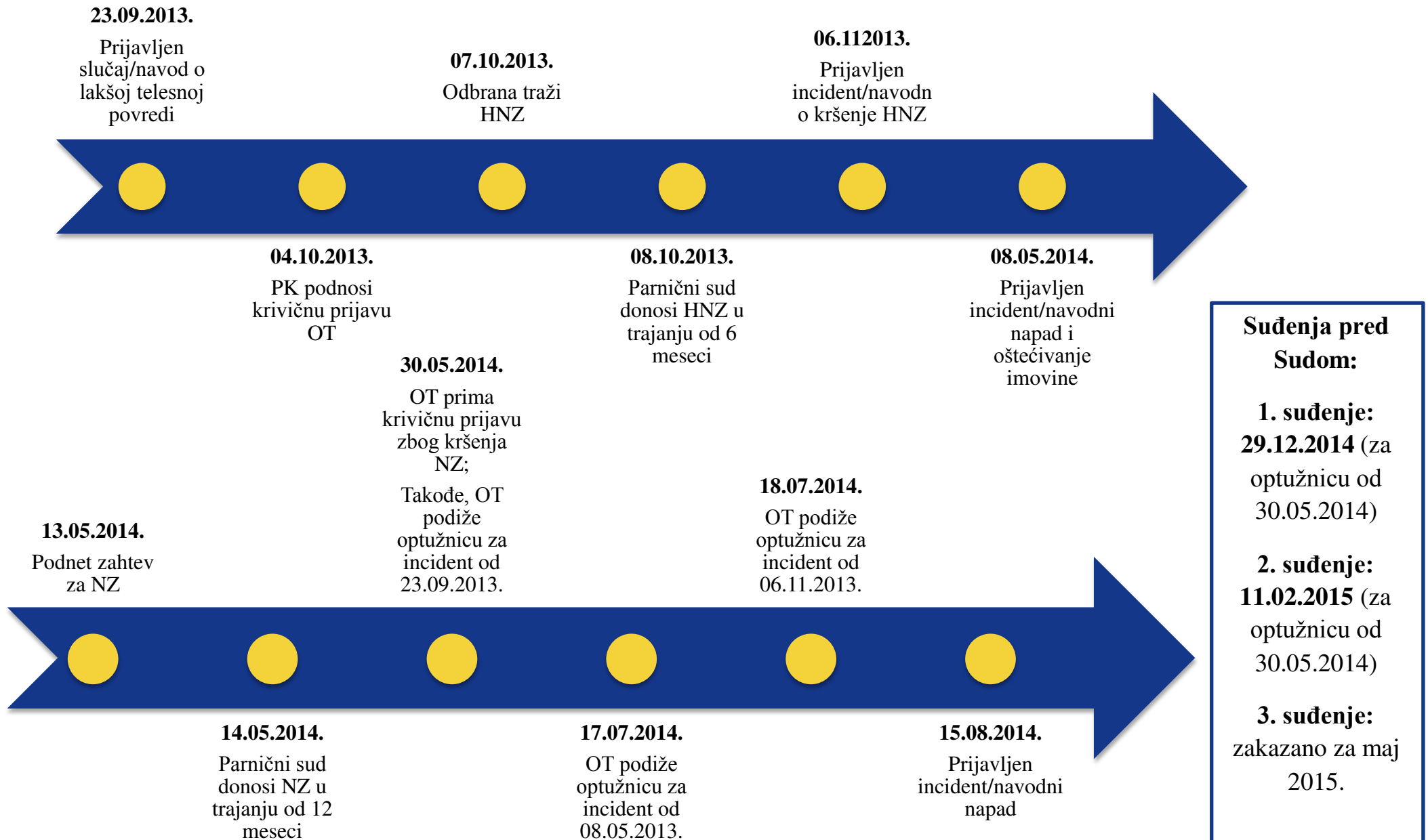
6. Niz krivičnih dela karakteriše ovu studiju slučaja ali, EULEX-u Kosovo je izvešteno da PK nije blagovremeno povezala različite incidente kao niz. To je urađeno tek kada su službenici primetili da brojni slučajevi nasilja u porodici u regionu obuhvataju iste aktere. Važno je to da je niz krivičnih dela efikasno prepoznat da bi se sprečila eskalacija nasilja. Potpuno funkcionalni i centralizovani Informacioni sistem Policije Kosova, koji blagovremeno može da skrene pažnju PK na niz krivičnih dela, mogao bi da obezbedi bolju reakciju na recidive u slučajevima nasilja u porodici.

Zaključak o slučaju

Slučaj „X“ daje stvarni primer nasilja u porodici i može se iskoristiti za poređenje sa informacijama sakupljenim od učesnika u ovom istraživanju. Žrtva je u ovom slučaju trpela nasilje u porodici godinama i ne smatra da je mogla da pristupi pravdi ili dođe do odgovarajuće zaštite. Optužnica tek treba da se podigne za navodni napad od 15.08.2014. god. Žrtva se oslanja isključivo na građansku meru zaštite, kakvu je izvršilac u prošlosti kršio. Sledeće suđenje u vezi sa ovim slučajem održaće se maja 2015. god. tako da bi svi uključeni akteri trebalo da efikasno odreaguju kako bi se obezbedila žrtva i osigurao njen pristup pravdi. Naravno, ovaj slučaj nije reprezentativan za svaki slučaj nasilja u porodici na Kosovu. Na osnovu razgovora obavljenih sa PK i OT, ove institucije su upoznate sa mnogim odgovarajućim načinima da se odreaguje na nasilje u porodici. Međutim, ova studija slučaja pokazuje da i dalje postoje propusti između kosovskih zakona u vezi sa nasiljem u porodici i primene zakona u praksi. Ista naglašava potrebu za boljom reakcijom i koordinacijom relevantnih institucija kako bi se obezbedila žrtva, sprečila nekažnjivost za nasilje u porodici i omogućila vladavina prava.

⁷¹ Vredi pomenuti da, iako je prošlo dvanaest (12) meseci od podnošenja zahteva za izdavanjem naloga za zaštitu, od 14.04.2014. godine, izvori EULEX-a Kosovo izveštavaju da je NZ i dalje na snazi. Međutim, do danas nije podnet nikakav zahtev za produžetak NZ.

Slika 4. Vremenski okvir Slučaja „X“

ZAKLJUČAK

Ova studija daje pregled trenutnog stanja u vezi sa reakcijom PK i OT na nasilje u porodici. Nakon izvršene analize razgovora, upitnika i studije slučaja, predloženo je da PK primeni mnoge od načina za reakciju na nasilje u porodici, a koji su predviđeni kosovskim zakonima i SOP. Osim toga, jedinice za nasilje u porodici pri PK obezbeđuju korisnu specijalizovanu reakciju na datu pojavu. U okviru opštih odeljenja OT, uvođenje koordinatora za nasilje u porodici pruža osnovu za reakciju specijalizovanog tužioca na krivična dela izvršena u kontekstu nasilja u porodici. Samim tim, postoji dokazano dobra praksa čiji je cilj da obezbedi podršku žrtvama oko pristupa zaštiti, podršci i nadoknadi.⁷² Međutim, ovo istraživanje ukazuje i na to da je neophodna standardizacija dobrih praksi u tim institucijama vladavine prava kako bi se pouzdano okončala nekažnjivost za nasilje u porodici. Koordinacija, sakupljanje podataka, obuka i podrška za žrtve ključne su teme kod kojih je potrebno ostvariti napredak. Preduzimanjem tih mera, PK i OT mogu da obezbede obezbeđivanje usluga žrtvama nasilja u porodici koje su više orijentisane ka žrtvi i koje uzimaju u obzir rodnu ravnopravnost. Skorijih godina, uspostavljene su brojne inicijative za reakciju na nasilje u porodici na Kosovu. Međutim, uprkos tim naporima, stavljanje tačke na nasilje u porodici i dalje je izazov za sve institucije uključene u dati proces. Istorijski i kulturološki činioци prožimaju nasilje nad ženama i moraju se rešiti kroz različite načine, uključujući bolju reakciju u oblasti vladavine prava, veću svest i širokorasprostranjene usluge za žrtve i izvršioce. Uopšteno, posvećenost i koordinacija svih institucija uključenih u reakciju na nasilje u porodici može biti od koristi za svaku ženu, svakog muškarca i svako dete na Kosovu. Kao što je jedan od učesnika istraživanja iz PK naveo, „zdrava porodica vodi ka zdravom Kosovu“. Ovaj izveštaj daje više konkretnih preporuka za PK, OT, EULEX Kosovo i druge aktere u nastojanju da se pozitivno unaprede oblast vladavine prava i reakcija institucija na nasilje u porodici na Kosovu.

⁷² Odsek UN za unapređenje žena. *Dobre prakse u borbi protiv nasilja i ukidanju nasilja nad ženama: Sastanak stručne grupe*. Pogledano na mreži, str. 4.

PREPORUKE

Preporuke za Policiju Kosova

1. Kosovsko zakonodavstvo koje je relevantno za nasilje u porodici i *Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu* trebalo bi da se funkcionalizuju širom Policije Kosova. Neophodno je da svi akteri, od policijskih patrola da sve do specijalizovanih inspektora za nasilje u porodici postupaju u skladu sa tim zakonima i sredstvima. Redovna obuka o SOP-u, ilustrovana praktičnim primerima reagovanja na nasilje u porodici, mogla bi unaprediti standardizaciju dobrih praksi i eliminisati potencijal za odstupanja u reagovanju usled karakteristika pojedinačnih policijskih službenika.
2. Potrebno je osnovati prostorije za specijalizovane istrage u svakoj stanici, kako bi se osiguralo poverljivo i bezbedno okruženje za žrtve ili decu koja mogu biti prisutna dok Policija Kosova vrši svoje dužnosti.
3. Upotrebu Informativnog sistema Policije Kosova treba standardizovati u svim stanicama Policije Kosova. Podatke treba prikupljati pažljivo i tačno ih klasifikovati i uneti u centralizovani i elektronski sistem. Podaci podeljeni po rodu treba da sadrže sve relevantne informacije, uključujući istorijat predmeta žrtve i počinioca, njihove trenutne životne uslova, naloge za zaštitu koji su na snazi, i detaljni opis nasilja, uključujući zdravstveno i psihološko stanje obeju stranki. Podaci treba da budu lako dostupni svoj Policiji Kosova. Preporučljivo je da Informacioni sistem Policije Kosova bude u potpunosti funkcionalan i dostupan svim pripadnicima Policije Kosova. Može biti potrebe za obukom o korišćenju sistema na najefikasniji način.
4. Policija Kosova treba da sprovede ocenu rizika za svaku žrtvu nasilja u porodici, koristeći listu za ocenu rizika koja je priložena u Dodatku 8 *Standardnih operativnih procedura za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu*, i da tu ocenu podeli sa Osnovnim tužilaštvom Kosova i skloništem koje možda radi na predmetu.

5. Policija Kosova treba da uradi procenu bezbednosti žrtve kojoj je izdat nalog za zaštitu. U slučaju povrede naloga za zaštitu, Policija Kosova treba da:
 - a. Ima pristup odgovarajućim podacima, kako bi potvrdila da je nalog za zaštitu povređen
 - b. Odmah obavesti nadležno Osnovno tužilaštvo Kosova o povredi naloga za zaštitu.

6. Policija Kosova treba da obezbedi da se preduzimaju svi neophodni naponi u cilju unapređenja koordinacije sa ostalim akterima, kao što su Osnovna tužilaštva Kosova, zastupnici žrtava, skloništa, zdravstvene službe i Centar za socijalnu zaštitu, između ostalih, čime bi se smanjio teret žrtava nasilja u porodici da pojedinačno stupaju u kontakt sa svakom institucijom. Štaviše, koordinacija u dobrim praksama i naučenim lekcijama poboljšava holistički odgovor na nasilje u porodici u okviru jedne zajednice.

7. Policija Kosova na severu Kosova treba da obezbedi da je njihov odgovor na nasilje u porodici:
 - a. U skladu sa *Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i sa Standardnim operativnim procedurama za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu.*
 - b. Olakšan od strane specijalizovane policije za nasilje u porodici na licu mesta u specijalizovanim domaćim jedinicama za nasilje na nivou stanica i regiona.
 - c. Koordiniran sa ostalim akterima u reagovanju na nasilje u porodici.
 - d. Da podiže svesti u zajednicama o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju.

8. Policija Kosova treba da izvede propratno istraživanje s ciljem da utvrdi u detalje kako službenici odgovaraju na nasilje u porodici u svakoj stanici i svakom regionu, i da izdvoji oblasti odgovora koje treba poboljšati.

Preporuke za Tužilački savet Kosova da da instrukcije kosovskim osnovnim tužilaštvima

1. Treba izraditi jasan Opis zadataka (OZ) za kontakt osobe za nasilje u porodici iz Osnovnih tužilaštava Kosova. OZ treba da sadrži detaljni opis zadataka koji se očekuju od kontakt osoba i ciljeve koje one treba da postignu u svom radu.
2. Kontakt osobama za nasilje u porodici treba pružiti dodatnu obuku o fenomenu nasilja u porodici, posebnostima pristupa u pružanju pomoći ugroženim žrtvama i dobrim praksama za tužioce u reagovanju na krivična dela koja se izvršavaju u kontekstu nasilja u porodici. Ova specijalizacija u kombinaciji sa OZ-om za ulogu kontakt osoba, unaprediće njihovu efikasnost u radu sa ovakvom vrstom kriminala. Štaviše, pošto se bilo kojem tužiocu može dodeliti predmet krivičnog izvršenog u kontekstu nasilja u porodici, preporučuje se da se ovakva obuka o nasilju u porodici unese u sadržaj modula obuke koji su dostupni svim tužiocima.
3. Preporučuje se da se predmeti nasilja u porodici dodeljuju tužiocima koji su specijalizovani za ovu vrstu krivičnih dela i koji su prošli određenu obuku. To bi se moglo postići kroz praksu dodeljivanja svih predmeta nasilja u porodici kontakt osobama za nasilje u porodici koje su prošle obuku, ili, kao što je ranije pomenuto, pružajući svim tužiocima obuku o nasilju u porodici.
4. Dok se ne imenuje specijalizovani tužilac za nasilje u porodici kojem će se dodeliti svi predmeti nasilja u porodici, tužiocima bi trebalo da za predmete nasilja u porodici unaprede unutrašnju koordinaciju među sobom. Kontakt osobe za nasilje u porodici treba konsultovati u vezi sa krivičnim gonjenjem takvih incidenata, zato što su oni već prošli obuku o reagovanju na nasilje u porodici. Tužiocima treba da održavaju unutrašnje sastanke kako bi utvrdili dobar odgovor na predmete i kako da na najbolji način nastave sa teškim predmetima.
5. Tužiocima iz osnovnih tužilaštava Kosova koji rade na krivičnim delima izvršenim u kontekstu nasilja u porodici treba da unaprede koordinaciju sa ostalim akterima, kao što su Policija Kosova i zastupnici žrtava i Služba za pomoć. Specijalizovane radne grupe

sastavljene od pripadnika osoblja ovih institucija treba da diskutuju o dobrim praksama i utvrde kako da na najbolji način odgovore na slučajeve nasilja u porodici u njihovom regionu.

6. Tužioci treba da unaprede razmenu informacija sa Policijom Kosova, naročito u smislu obaveštavanja policije o dešavanjima u predmetima nakon što policija podnese krivičnu prijavu. Na primer, žrtvama bi bilo od velike koristi ukoliko bi Policija Kosova bila upoznata sa merama koje se preduzimaju u vezi sa navodnim počiniocima, kako bi mogla da pruži odgovarajući zaštitu žrtvi u smislu opasnosti od ponavljanja krivičnog dela.

7. Podaci o krivičnim delima koja se izvršavaju u kontekstu nasilja u porodici trebalo bi da budu elektronski, centralizovani i lako dostupni bilo kojem tužiocu koji radi na predmetu nasilja u porodici. Baza podataka treba da sadrži podatke podeljene po rodu, uključujući informacije o istoriji žrtve, istoriji navodnog počinioca, njihovim trenutnim životnim uslovima i detaljni opis nasilja, uključujući zdravstveno i psihološko stanje obeju stranki.

Preporuke za ostale kosovske aktere

1. Da se unapredi Nacionalni koordinacioni mehanizam za nasilje u porodici. To treba da obuhvata:
 - a. Izradu nove Nacionalne strategije za nasilje u porodici
 - b. Uvođenje mehanizama koordinacije među raznim akterima
 - c. Obezbeđivanje sredstava za razne službe koje pružaju podršku žrtvama nasilja u porodici

2. Kosovska ministarstva za rad i socijalnu zaštitu, zdravstvo, pravde, unutrašnjih poslova, za kulturu, omladinu i sport, i ministarstvo obrazovanja trebalo bi da poboljšaju podršku koju pružaju službama za žrtve i izvršioce nasilja u porodici. To bi trebalo da se uradi na takav način da se omogući razvoj usluga za rehabilitaciju i reintegraciju kao što su skloništa, medicinska pomoć, psihološka podrška, programi za intervenciju kod počinitelaca i usluge službe za socijalnu zaštitu dece. Veću podršku takođe treba pružati informativnim kampanjama o rodno zasnovanom nasilju, uključujuću i nasilje u porodici.

3. Građanske i krivične sudije osnovnih sudova trebalo bi da poboljšaju svoju reakciju na slučajeve nasilja u porodici. Posebno, trebalo bi uložiti napore kako bi se:
 - a. povećala koordinaciju između građanskih i krivičnih sudija,
 - b. poboljšalo sakupljanje podataka,
 - c. integrisao pristup orijentisan ka žrtvi i pristup koji uzima u obzir rodnu ravnopravnost u donošenju sudskih odluka.

Preporuke za EULEX Kosovo

- 1.** Sektor za jačanje misije EULEX Kosovo trebalo bi da blisko nadgleda, podučava i savetuje Policiju Kosova i Osnovna tužilaštva Kosova o dogovoru institucija na nasilje u porodici, u skladu sa relevantnim zakonima i Standardnim operativnim postupcima za zaštitu protiv nasilja u porodici na Kosovu.
- 2.** EULEX Kosovo bi trebalo da organizuje sličnu radionicu za kosovski osnovni sud, zajedno sa drugim akterima u poslednjem kvartalu 2015. god.
- 3.** U prvom kvartalu 2016. godine, EULEX Kosovo bi trebalo da izradi izveštaj o napretku Policije Kosova i Osnovnih tužilaštava Kosova postignutog u sprovođenju preporuka navedenih u ovom izveštaju.

Preporuke i zaključci sa radionice

EULEX Kosovo je 28. i 29. maja 2015. god. organizovao radionicu za službenike Policije Kosova i kosovskih osnovnih tužilaštava koji rade na slučajevima nasilja u porodici. Cilj je bio da se omogući početak bolje koordinacije između i među tim akterima. Radionica bi trebalo da učesnicima pomogne da otkriju kako da na najbolji način unaprede svoju reakciju na slučajeve nasilja u porodici.

Učesnici iz svih regiona priznali su značaj unapređenja koordinacije i komunikacije između obeju institucija.

Saglasili su se oko svih preporuka datih u ovom izveštaju, a koji je korišćen tokom radionice, i dodali su još neke.

1. U prpratnom izveštaju uključiti dodatno istraživanje na severu Kosova
2. Slična radionica za krivični i osnovni sud zajedno sa drugim akterima sa detaljnim preporukama za prpratni izveštaj
3. Makroekonomski projekti kako bi se ostvario napredak za tranziciono društvo: Kazna nije dovoljna da se nasilje svede na minimum. Programi za osumnjičene trebalo bi da se realizuju za sprečavanje nasilja u porodici
4. Vlada Kosova bi trebalo da preuzme svoju odgovornost za obezbeđivanje održivosti i budžeta za sigurne kuće za žrtve nasilja u porodici.

CILJ:

Raditi na održivoj reakciji i uslugama za žrtve nasilja u porodici kako bi se ubuduće ukinulo nasilje u porodici.

Pokazatelji uspeha:

Veći broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici odaje poverenje u kosovske institucije.

Smanjeni broj slučajeva nasilja u porodici vremenom će staviti tačku na kulturu nasilja.

DODACI

Dodatak A

Pitanja sa intervjuja: Policija Kosova, specijalni inspektori za nasilje u porodici

- 1.** Opišite vašu ulogu specijalnog inspektora za nasilje u porodici.
- 2.** Koja je struktura jedinice za istragu nasilja u porodici u vašem regionu?
- 3.** Kako se obično obrađuje jedan slučaj nasilja u porodici?
- 4.** Da li vaša stanica/vaš region poseduje specijalne prostorije za istragu nasilja u porodici?
- 5.** Sa kojim se akterima koordinišete u predmetima nasilja u porodici?
- 6.** Opišite koordinaciju između Policije Kosova i Osnovnih tužilaštava Kosova u smislu:
- 7.** Razmene informacija
- 8.** Istrage u predmetima
- 9.** Propratnog rada na predmetima
- 10.** Kojim akterima upućujete žrtve nasilja u porodici za dodatne usluge?
- 11.** Kako se prikupljaju statistike o nasilju u porodici u vašoj stanici/vašem regionu?

Dodatak B

Upitnik: šef za nasilje u porodici na centralnom nivou, Priština

Koordinacija između policije i tužioca

1. U odnosu na dole navedene faze u predmetu nasilja u porodici, opišite saradnju između policije i tužilaca (ukoliko postoji):
 - a. Kada žrtva NP prijavi incident koji sadrži elemente krivičnog dela?
 - b. Kada policija istražuje krivični predmet NP, i već je obavestila tužioca?
2. Kakve informacije/podatke razmenjuju policija i tužioci uopšte?
3. Da li tužioci obaveštavaju policiju o dešavanjima u predmetu, na primer da li će podneti optužbe ili će povući predmet?
4. Koji su po vama najefikasniji aspekti koordinacije između policije i tužilaca?
5. U kojim aspektima koordinacije biste želeli da vidite poboljšanja?

Koordinacija sa ostalim akterima

1. Da li policija pored uzimanja iskaza žrtava sprovodi i procenu rizika žrtava?
 - a. Ukoliko je sprovodi, da li prosleđuje popunjene obrasce za procenu rizika skloništima/drugim službama?
2. U kojim aspektima predmeta NP policija vrši koordinaciju sa zastupnicima žrtava?
3. U kojim aspektima predmeta NP policija vrši koordinaciju sa opštinskim centrom za socijalnu zaštitu?
4. Opišite koordinaciju između policije i skloništa.
5. U kojim okolnostima se u predmet HP uključuje i ekipa sudske medicine?
6. Opišite koordinaciju između Šefa za NP i regionalnih jedinica za NP.

Obuka policije

1. Kakva je razlika u obuci o NP koja se održava za
 - a. sve policijske službenike na akademiji
 - b. specijalnu policiju za NP
2. Da li nam možete dati broj policajaca u svakom regionu, koji su prošli obuku za specijalizovane policijske inspektor za NP, po polu?
3. Da li na možete dati program obuke o NP sa Policijske akademije?

Podaci o nasilju u porodici

1. Da li nam možete dati statistike Policije Kosova o predmetima nasilja u porodici za 2014. godinu?
2. Da li postoji centralizovani sistem podataka o NP? Ukoliko postoji, da li je:
 - a. Razvrstan po polovima?
 - b. Sadrži informacije o odnosu žrtva-počinilac?

Nalozi za zaštitu

1. Kako policija nadgleda sprovođenje civilnog naloga za zaštitu?
2. Da li smatrate da su nalozi za zaštitu korisni za sprečavanje budućeg nasilja, ili su mnogi predmeti koje vidite predmeti recidivista?
3. Koliko naloga za zaštitu je Policija izdala tokom 2014. godine?

Vremenski rok za odgovor

U proseku koliko vremena prođe:

- a) Od povrede naloga za zaštitu do hapšenja počinioaca?
- b) Od hapšenja počinioaca do podnošenja predmeta tužiocima?
- c) Od odluke tužioca da podnese optužbe do sudske odluke?

Ostalo

1. Da li je posebna telefonska linija za NP, predviđena zakonom, trenutno funkcionalna?
2. Kako se obrađuju žalbe o NP počinjenom od strane samih pripadnika Policije Kosova?
3. Da li znate da li je bilo pritužbi na odgovor Policije Kosova a predmete NP?
4. Kada se prijavi neki slučaj, kako policija proverava da li je počinilac recidivista?
5. Da li policija utvrđuje da li je incident nasilja u porodici obuhvatao i seksualno nasilje? Kako?

Dodatak C

Pitanja sa intervjuja: tužioci kontakt osobe za nasilje u porodici

Kontakt osobe

1. Koliko dugo radite kao tužilac kontakt osoba za NP?
2. Koja je uloga tužilaca kontakt osoba za NP?
3. Da li kontakt osobe imaju utvrđeni OZ?
4. Kakva obuka se pruža za tužioce kontakt osobe za NP?

Gonjenje u predmetima NP

1. Opišite postupak gonjenja u predmetima NP.
2. Da li tužioci prolaze kroz specijalizovanu obuku za nasilje u porodici/rad sa ugroženim žrtvama?
3. Da li za tužioce postoje unutrašnje SOP za predmete NP?
4. Da li tužioci održavaju unutrašnje sastanke o predmetima NP?
5. Da li su prilikom prikupljanja dokaza žrtvi NP na raspolaganju tužioci istog pola?
6. Kako se jedan predmet NP dodeljuje jednom tužiocu?

Koordinacija

1. Opišite koordinaciju između policije i tužilaca u vezi sa
 - a. Obaveštenjem o slučajevima od strane policije
 - b. Razmenom iskaz žrtava/podataka o žrtvama
 - c. Prpratnim radom na predmetima nakon krivičnog gonjenja
2. Opišite koordinaciju između zastupnika žrtava i tužilaca
3. Da li tužioci saraduju sa ostalim partnerima u predmetima nasilja u porodici?

Podaci

1. Koje podatke zadržava tužilaštvo o predmetima NP-a?
2. Na koji način se razmenjuju regionalne informacije o krivičnom gonjenju u predmetima NP-a?
3. Da li se izrađuju godišnji/drugi tematski izveštaji o krivičnom gonjenju u predmetima NP-a?

Drugo

1. Koje prakse biste istakli kao uspješne u krivičnom gonjenju u predmetima NP-a?
2. Koje oblasti odgovora tužilaca na slučajeve NP-a smatrate da treba poboljšati?
5. Da li je pilot projekat za NP u vašem regionu bio koristan? Opišite. (Ukoliko važi za region.)

Dodatak D

Pitanja sa intervjuja: direktor skloništa za žene

Sklonište:

1. Opišite vašu profesionalnu ulogu.
2. Opišite ukratko usluge koje sklonište pruža žrtvama nasilja u porodici.

Policija:

3. Na osnovu vašeg iskustva sa žrtvama nasilja u porodici, šta mislite o reagovanju Policije Kosova na incidente nasilja u porodici? Elementi:
 - Vreme reagovanja na incident
 - Reagovanje na povredu NZ-a
 - Znanje o osetljivosti krivičnih dela NP-a
 - Saslušavanje žrtve
 - Saradnja sa skloništem /ostalim akterima
 - Propratni rad na predmetima
 - Drugo?

Tužilaštvo:

4. Na osnovu vašeg iskustva sa žrtvama nasilja u porodici, šta mislite o reagovanju Osnovnih tužilaštva na Kosovu na krivična dela u incidentima nasilja u porodici? Elementi:
 - Vreme reagovanja u podnošenju optužnice
 - Istraga u predmetima
 - Znanje o osetljivosti krivičnih dela NP-a
 - Saslušavanje žrtve
 - Saradnja sa ostalim akterima
 - Propratni rad na predmetima

Nasilje u porodici:

5. Koje su tipične karakteristike slučajeva nasilja u porodici sa kojima se susrećete?

6. Da li smatrate da je učestalost slučajeva nasilja u porodici u porastu ili u padu?
7. Koliko su, po vašem mišljenju, nalozi za zaštitu efikasni za bezbednost žrtava nasilja u porodici?
8. Šta mislite koja su poboljšanja u reagovanju na nasilje u porodici najpotrebnija?
9. Šta mislite koji su odgovori na nasilje u porodici najefikasniji?

Dodatak E

Pitanja sa intervjuja: građanski sudija

1. Koja je vaša profesionalna uloga u vezi sa nasiljem u porodici?
2. Koje su najčešće karakteristike slučajeva nasilja u porodici sa kojima se susrećete?
3. Opišite uobičajeni postupak koji se sprovodi kada Policija Kosova podnese zahtev za nalog za zaštitu u ime žrtve nasilja u porodici?
4. Kada sudovi izdaju nalog za zaštitu da li se primerci naloga šalju ostalim akterima? Ukoliko se šalju, kojim akterima se šalju?
5. Pored naloga za zaštitu, šta drugo sudovi izdaju žrtvama nasilja u porodici?
6. Koje su prakse po vašem mišljenju efikasne u sprečavanju daljih incidenata nasilja u porodici?
7. Koje oblasti podrške građanskih sudova žrtvama nasilja u porodici po vašem mišljenju treba unaprediti?
8. Da li možete opisati slučaj nasilja u porodici na kojem ste radili koji je bio težak?
9. Uopšteno, da li smatrate da je učestalost slučajeva nasilja u porodici u porastu ili u padu?

Dodatak F

Pitanja sa intervjuja: Služba za zastupanje i pomoć žrtvama

1. Opišite vašu ulogu u Službi za zastupanje i pomoć žrtvama.
2. Opišite strukturu službe za zastupanje i pomoć žrtvama na Kosovu.
3. Da li zastupnici žrtava imaju drugačiji pristup žrtvama nasilja u porodici u poređenju sa žrtvama drugih vrsta krivičnih dela? Opišite.
4. Da li se uloga zastupnika žrtava promenila od vremena kada su bile na snazi uredbe UNMIK-a?
5. U vezi sa dežurnom telefonskom linijom za žrtve:
 - a. Da li on funkcioniše 24/7?
 - b. Na kojim jezicima je ova usluga dostupna?
 - c. Opišite kako zastupnici žrtava upućuju žrtve na odgovarajuće službe.
6. Opišite funkcionisanje zastupnika žrtava na severu Kosova, i eventualne poteškoće.
7. Da li ste upoznati sa strukturom kontakt osoba za nasilje u porodici u okviru Osnovnih tužilaštava?
8. Šta mislite o uslugama koje tužioci pružaju žrtvama nasilja u porodici na Kosovu?
9. Šta mislite o uslugama koje policija pruža žrtvama nasilja u porodici na Kosovu?
10. Opišite saradnju između zastupnika žrtava i:
 - a. Tužilaca
 - b. Policije
 - i. Policija obaveštava zastupnike žrtava o slučajevima NP
 - ii. Prisutnost zastupnika žrtava tokom davanja iskaza
 - iii. Razmena izveštaja o predmetu

c. Skloništa

11. Koji su odgovori efikasni u reagovanju na nasilje u porodici, ukoliko postoje?
12. Koje odgovore treba poboljšati po vašem mišljenju?

A report by EULEX Kosovo Strengthening Division
in collaboration with the Mission's Gender Advisors

Raport i Sektorit për Fuqizim i EULEX Kosova në
bashkëpunim me këshilltarët e misionit për çështje gjinore

Izveštaj Odseka EULEX-a Kosovo za jačanje u saradnji
sa savetnicima Misije za rodnu ravnopravnost

